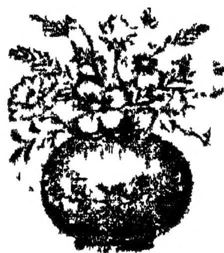
श्री वैराग्य भावना

લેખક

પં. શ્રી લબ્ધિવિજયજી.

શ્રી

વૈરાગ્ય ભાવના

(ભવ્યજીવોને ધર્મની સન્મુખ કરનારી અનેક પ્રકારની હિતશિક્ષાઓથી ભરપૂર)

:: લેખક ::

પંન્યાસજી મહારાજશ્રી ભક્તિવિજયજી ગણી.

:: પ્રકાશક ::

પારેખ મંગલદાસ લલ્લુભાઇ—મેસાણા.

શા. ફુલચંદ કેશવલાલ. મસ્કતી મારકીટ—અમદાવાદ.

શા. ઉમેદભાઈ ભુરાભાઇ. શાહપુર—અમદાવાદ.

—પંચમી આવૃતિ—

વિ. સં, ૧૯૮૭. વીર સં. ૨૪૫૭. ઇ. સ. ૧૯૩૧.

ધી "સૂર્યપ્રકાશ" પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ, પાનકોરનાકા, અમદાવાદમાં પટેલ મૂળચંદભાઇ ત્રીકમલાલે છાપી.

કિંમત વાંચન અને મનન.

" હરીગીત. "

વીતરાગ વાણી સરસ શીતળ અધિક ચંદન ભાવના,
જાણી સદા ભાવે ભવી વાંચો આ વૈરાગ્ય-ભાવના;
વૈરાગ્યવાસિત ચિત્ત કરવા નિત્ય ભાવે ભવીજના,
વાંચો વિચારો ને સુધારો જીવન એથી આપણા.

जिनस्तुति ।

त्रैलोक्यं युगपत्कराम्बुजलुठन्मुक्तावदालोकते ।
जंतूनां निजया गिरा परिणमद् यः सुक्तमाभाषते ॥
स श्रीमान् भगवान् विचित्रविधिभिर्देवासुरैरर्चितो ।
वीतत्रासविलासहासरभसः पायाज्जिनानां पतिः ॥ १ ॥

गुरुस्तुति ।

वन्द्यन्तेऽप्रतिमप्रभावकबला विश्वोपकारव्रता ।
दुर्दान्तप्रतिवादि[illegible]ज्जरघटासन्त्रासकण्ठीरवाः ।
वैराग्या[illegible]त्तवर्षणप्रशमितप्रोद्दाममोहानलाः ।
सर्वत्रापि गुणादरव्यसानिनः श्रीधर्मसूरीश्वराः ॥

पन्यासजी महाराज श्री भक्तिविजयजी गणी ।

જન્મ: સં. ૧૯૩૦ આસો શુદ ૮ (શમી) દીક્ષા: સં. ૧૯૫૬ માહા વદ ૧૦

ગણિપદ: સં. ૧૯૭૫ અસાડ શુદ ૨ કપડવંજ

પન્યાસપદ: સં. ૧૯૭૫ અસાડ શુદ ૫

એડવાન્સ પ્રી. અમદાવાદ.

પ્રસ્તાવના.

આ સંસારમાં ભ્રમણ કરતા સંસારી જીવો. સુખની અભિલાષાવાળા અને દુઃખથી કંટાળેલા જ હોય છે. સુખ તમામને ઇષ્ટ છે. દુઃખ અનિષ્ટ છે આ પ્રકારની અનંત કાળથી સ્થીતિ હોવા છતાં દુઃખની શ્રેણિયો ઉપરાઉપર આવીને પડે છે. સુખ તો કદાચ મલ્યુ કે તુરતજ વીખરાઇ જાય છે. આ બાબતનુ મુળ કારણુ તપાસીએ તો આપણુને તુરતજ માલુમ પડી આવશે કે વાસ્તવિક સુખનાં કારણો સમ્યક્ દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર જીવને હજી મલ્યાંજ નથી. અને દુઃખનાં કારણો મિથ્યાત્વ અવિરતિ કષાય. અને યોગ આ ચાર મુળ બંધ હેતુ અને સતાવન ઉતર બંધ હેતુ અનાદિ કાળથી આ જીવને વળગી રહેલા હોવાથી જીવોની જીંદગીયોની જીંદગીઓ વીતિ ગઇ છતાં દુઃખનો અંત આવ્યો નહિ અને પૌદ્ગ્લિક સુખમાં ગૃધતા રાખી વિષયોમાં આશક્તિવાલા થઇ જેમ દીવામાં પતંગીયાં ઝંપલાય છે. પ્રાણુ ખુએ છે દુખી થાય છે. તેવી જ રીતે જીવો પણુ ભવચક્રરૂપી ખાડામાં ઝપલાઇ દુખરૂપી દીપકમાં ઝંપલાય છે. પૌદગ્લિક સુખ થોડા જ કાળમાં વીખરાઇ જવાથી અને પરિણામે દુઃખ ઉપસ્થિત થવાથી અનંત જ્ઞાનીયો તે પૌદગ્લિક સુખને પણ દુઃખ જ કહી બતાવે છે શ્રી જૈનશાસનમાં આ વસ્તુ ઉપર ઘણોજ સુંદર પ્રકાશ પાડયો છે સુખનાં સાધન અને દુઃખનાં કારણોનું સુક્ષ્મ રીતે અવલોકન કરી. પેહલાને સેવાય અને બીજાથી બચાય તેવો સુંદર વૈરાગ્યનો રસ્તો બતાવ્યો છે ઉપર બતાવેલ. ચાર મુળ બંધ હેતુ અને સતાવન ઉતર બંધ હેતુ દુઃખનું મુળ કારણુ છે જ્યાં સુધી આત્મા પૌદગ્લિક સુખમાં રાચતો હોય જડમાં આનંદ માનતો હોય ત્યાં સુધી એના હાથમાં ખરા સુખનો માર્ગ આવતો નથી. જૈનશાસન તો પ્રત્યેક આત્મામાં પરમાત્માપણુ આરોપે છે. જૈનશાસન દરેક આત્માને પ્રભુ બનવાને પ્રેરે છે અને તે પ્રભુતાની પ્રાપ્તિ માટે અહિંસા સંજમ તપરૂપ ધર્મનુ આરાધન કરવું જોઇયે. આવું આરાધન. જીવોને વૈરાગ્ય દશા વિના થઈ શકતુ નથી વૈરાગ્ય એટલે

વિરકતભાવના અર્થાત્ સ્વમાં સ્વ બુદ્ધિ અને પરમાં પર બુદ્ધિ. પૂર્વક ના જીવન વાલો સાચો વૈરાગી કહેવાય છે આવા ઉત્તમ પ્રકારના વૈરાગ્યને પ્રાપ્ત કરવા ગુણીજનોનો સમાગમ અને વૈરાગ્યનાં પુસ્તકોનું અવલોકન. કારણભૂત છે, વૈરાગ્યનાં પુસ્તકો ઘણાં હોવા છતાં આ વૈરાગ્ય ભાવના નામનુ લઘુ પુસ્તક પણ બાળ જીવોને અત્યંત ઉપયોગી છે. આ પુસ્તકની નાની મોટી ચાર આવૃત્તિ. જુદાજુદા ગ્રહસ્થો તરફથી. દરેક વખત સુધારા વધારા સાથે છપાઇ બહાર પડેલ. છતાં પુસ્તકની માગણી ચાલુ રહેતાં આ પાચમી આવૃત્તિમાં કેટલોક વધારો કરી બહાર પાડવાની તક પ્રાપ્ત થઇ, તેજ તેની કેટલી ઉપયોગીતા સૂચન કરે છે તે વાંચક વર્ગ જોઇ શકશે. આ બુકમાં વૈરાગ્યના વિષયો પૈકી સુક્ષ્મ નિગોદમાં રહેલ જીવોના ભવોની ગણતરી તથા તેઓના જન્મ મરણાદિકનાં દુઃખોનુ વર્ણન તથા બાદર નિગોદથી તિર્યંચ પચેન્દ્રિય સુધી જીવોની રખડપટી. પુન્યપ્રકર્ષે મળેલ માનવભવનુ મહત્વ તેમાં પણ દુર્લભ એવુ ધર્મ શ્રવણ. તેમાં વિઘ્ન કરનારા તેર કાઠીઆના સ્વરૂપ તથા હિતોપદેશ વીગેરે વિષયો, આ પુસ્તકમાં મુખ્યપણે છે. ટુંકમાં ધર્મના પવિત્ર માર્ગે જીવોને દોરી જવાનો કર્તાનો હેતુ છે અને તે આ પુસ્તકની રચના તરફ જોતાં સફલ થયેલ જણાય છે. આ બુક છપાવામાં મેસાણા તથા સમૌ વીગેરે ગામોના સદગ્રહસ્થો તરફથી આર્થિક સહાય મળી છે. તેઓના નામ એડેના પેજમાં આપ્યા છે તેમ વલી વઢવાણ કાંપવાલા શા. મનસુખલાલ ડાહ્યાભાઈ. નાં કેટલાંક વૈરાગ્યોપદેશક પદો જુદા જુદા વિષયોનાં આપવામાં આવ્યાં છે. પ્રથમની ચાર આવૃત્તિથી વાંચક વર્ગને જે આત્મિક સુખનો લાભ થયો હોય તેથી પણ વધારે થાય તેવું ઇચ્છિયે છીયે. આ પુસ્તકમાં મતિ દોષથી જે કાંઈ ભુલ રહેવા પામી હોય તેને માટે ક્ષમા ઇચ્છતાં ચાહિયે છીયે કે વાંચક વર્ગ આ પુસ્તકને આદ્યયંત વાંચી. વૈરાગ્યના રંગે રંગાઓ. અસ્તુ

ઉમેદભાઇ ભુરાભાઇ.

શાહપુર દોલતનો ખાંચો-અમદાવાદ.

આ પુસ્તક છપાવામાં સહાય કરનાર ગ્રહસ્થોની નામાવલી.

૪૫૦) મેસાણાના સદ્‌ગ્રહસ્થો તરફથી મુનિરાજ શ્રી ભુવન વિજયના ઉપદેશથી
૫૧) પારે. ત્રીકમચંદ હીરાચંદ
૫૧) ગાંધી અંબાલાલ ધરમચંદ
૫૧) શા. ડાહ્યાભાઇ ઘેલાભાઇ
૫૧) પારેખ પ્રભુદાસ જેસંગભાઇ
૫૧) વોરા કીશોરચંદ હાથીચંદ
૨૫) પારેખ સરૂપચંદ લલ્લુભાઈ
૨૫) દોસી બબલદાસ નગીનદાસ
૧૫) શા મણીલાલ ત્રીભોવનદાસની વિધવા બાઇ સમુ
૨૫) દોસી હરગોવનદાસ ગૌતમદાસ
૨૫) શા ભીખાભાઇ હાથીભાઇ
૨૫) પટવા મણીલાલ દોલાભાઈ
૧૨ાા શા પુનમચંદ હરજીવન
૫) શા અંબાલાલ ચુનીલાલ
૧૦) શા જગજીપનદાસ કેશવલાલ
૫) વોરા ખોડીદાસ ત્રીકમ
૧૨ાા શા ફુલચંદ ભાયચંદ

રૂ ૪૫૦)

૫૧) શા ફુલચંદ કેશવલાલ અમદાવાદ, શાહપુર
૩૦) ઝવેરી પોપટલાલ કેવલદાસની પુત્રી બાઇ કેવલીના સ્મરણાર્થે. મુનિરાજ કંચન વિજયજીના ઉપદેશથી
૧૨૫) શા જેસંગભાઈ સાંકલચંદ સમો વાલાનાં માતુશ્રી ના સ્મરણાર્થે
૬૨ાા શા મોહનલાલ નાગરદાસ માણુસાવાળા
૫૦) શા કેશવલાલ ત્રીકમચંદ પ્રાંતીજવાલા
૨૫) શા ઉમેદભાઈ ભુરાભાઇ શાહપુર દોલતનો ખાંચો
૧૦) શા પુનમચંદ વાલચંદ, તેમના પિતાશ્રી વાલચંદ રવચંદના સ્મરણાર્થે પુંજાપરાવાળા શાહપુર કુવાવાળી પોળ.

કુલ રૂ ૮૦૩ાા

શુદ્ધિપત્રક

પાનુ	લીંટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૪	૯	नरइया	नेरइंया
૪	૧૮	मज्जे	मज्झे
૯	૨૨	युकत्या	युक्त्या
૧૪	૧૦	देवलीओ	देवलोओ
૧૫	૧૨	जन्ज	जन्म
૧૫	૧૨	मिथ्यात्व	मिथ्यात्व
૨૬	૨૨	આવ્યબાધ	અવ્યાબાધ
૩૭	૪	सुलह	सुलहं
૩૭	૧૬	पेच	पेच्छ
૩૭	૧૮	બોધબોધ	બોધ
૪૪	૨	भवान्त	भवन्ति
૪૫	૨૪	स्वभाविका	स्वभाविकी
૫૨	૧૯	गृरु	गुरु
૫૨	૨૦	ततूसयो	ततूसमो
૫૪	૭	કાય	કાર્ય
૫૭	૧૩	अस्मिनु	अस्मिन्
૫૮	૫	तयोदुख	तयोर्दुख
૫૮	૨૩	संसाराश्व	संसाराच्च
૫૯	૨૧	बिध्वंसं	विध्वंसं
૫૯	૨૧	द्रंष्ट्रां	दंष्ट्रां
૬૩	૨૧	वस्तुनि	वस्तूनि
૬૬	૧૪	રહે જે	રહેજે
૭૩	૨૪	કરવ	કરવા
૭૯	૬	धन्यो	धन्या

૭૯	૧૪	कि	किं
૮૦	૬	द्वयम्	द्यम्
૮૦	૧૪	मूर्तिं	मूर्ति
૮૦	૧૭	बिभ्रति	बिभ्रति
૮૦	૨૧	નિર્મસતાને	નિર્મલતાને
૮૧	૬	मूतिः	मूर्तिः
૮૧	૬	नंदितं	नंदित
૮૩	૧૦	किंमेष	किमेष
૮૩	૧૧	वाऽस्य	किंवाऽस्य
૮૪	૧૧	भूता	भूतो
૮૪	૧૧	चारेतवा-	चारेतवा-
૮૬	૬	नमुत्थु	नमुत्थुणं
૮૬	૧૧	पाडिणि कमइ	पाडिणिक्खम
૮૬	૯	कयबलो	कयबलि
૮૬	૧૫	अचेइ	अंचेइ
૮૬	૧૭	इसि	ईसि
૮૬	૧૭	पच्चणमइ	पच्चणमइ
૮૬	૧૭	वयासि	वयासी
૮૬	૧૮	जिणवराओ	जिणवराओ
૮૬	૧૯	पडिनिक्खम	पडिनिक्खम
૮૭	૧૮	दिणेणा	दिणेणो
૮૭	૧૮	कि	किं
૮૭	૨૦	दुवालसमं	दुवालसमं
૯૨	૫	મધ્યાન	મધ્યે
૯૨	૭	પૂજનાથી	પૂજવાથી
૯૩	૧૩	સાંખો	સાખો
૧૦૦	૭	સંયાત	સંયત
૧૦૩	૨૩	આત્મનિદા	આત્મનિંદા
૧૦૪	૪	કાયોમાં	કાર્યોમાં

૧૦૫	૧૩	वस्नुनी	वस्तुनी
૧૦૭	૪	गति	गर्ति
૧૦૭	૪	पक्षण्णो	पयण्णो
૧૦૮	૪	पराधाए	पराघाए
૧૧૧	૧૧	આશુવાળા	આયુવાળા
૧૧૨	૬	विग्धो	षिग्घो
૧૧૨	૬	पडिख्कहे	पडिक्खेह
૧૧૨	૧૪	ભાવમા	ભવમાં
૧૧૪	૧૦	डायेसंतो	गावेसंतो
૧૧૪	૧૧	धम्ले	धम्मे
૧૧૫	૭	कामाऽऽलंब्य	कामालंब्य
૧૧૬	૭	अकाउणं	अकाऊणं
૧૧૬	૧૩	सपाहिप्जो	सपाहिज्जो
૧૧૬	૧૭	काउणं	काऊणं
૧૧૭	૪	पवग्म	पवग्ग
૧૧૭	૧૦	मुख्ख	मुक्ख
૧૧૭	૧૦	पयत्ताणं	पवत्ताणं
૧૧૯	૧૪	ચરણુ	મરણ
૧૨૩	૨	અજાતિ	અનીતિ
૧૨૯	૧૩	हेहुं	हेउं
૧૨૯	૧૩	धुवं	धूवं
૧૨૯	૧૪	मुढो	मूढो
૧૩૧	૬	લખાવ્યું	લખાવ્યું
૧૩૩	૧૪	पापभ्रीरू	पापभीरुः
૧૩૩	૧૯	नुप्लुतं	नुपप्लुतं
૧૩૪	૨	प्रतिवंधेन्	प्रतिबंधेन
૧૩૪	૩	यथावध	यथावद्
૧૩૪	૪	निषिण्ढ	निविष्ट
૧૩૪	૧૦	गृहि	गृही
૧૩૫	૨૨	આશન	અશન

૧૪૪	૪	छन्न	च्छन्न
૧૪૭	૧	એક્કાણું	એકાણું
૧૫૦	૧૩	નાવન	નવિન
૧૫૪	૯	મળ્ય	મળ્યા
૧૫૫	૧૮	करण	करणं
૧૫૫	૧૮	पुरक्कडे	पुरक्खडे
૧૫૮	૧	ખપાવનો	ખપાવતો
૧૫૯	૧	પામ્વા	પામ્યા
૧૬૫	૧૧	પરાવતના	પરાવર્તના
૧૭૨	૫	ક્રાધ	ક્રોધ
૧૭૬	૨૩	કાયો	કાર્યો
૧૭૮	૧૮	खामिसु	खमसु
૧૭૯	૭	दंसणामि	दंसणंमि
૧૮૦	૧૩	समत्तं	संमत्तं
૧૮૨	૨	દોઝનો	દોષનો
૧૮૬	૧૦	पुव्व	पुव्व
૧૮૬	૧૦	[illegible]	चिंत्तिसु
૧૮૯	૧૫	નમસ્કા	નમસ્કાર
૨૦૯	૧૮	ક્મોના	કર્મોના
૨૨૮	૨	તણી	તણા
૨૩૦	૧૦	માહમ	મહિમા
૨૩૨	૭	નાથને	સાથને
૨૪૩	૭	સંકેતજી	સંકેતજી
૨૩૪	૧૯	છઠ્ઠુ	છઠ્ઠે
૨૫૮	૩	નિષંધક	નિષેધક
૨૫૯	૧૪	ઉલ્વંઘી	ઉલ્લંઘી
૨૬૪	૧૩	પાણા	પાણી
૨૬૭	૨	નાહ	નહિ
૨૬૭	૩	વતે	વર્તે
૨૬૭	૩	અંધ્રજો	અંધજો
૨૭૦	૨૪	નહિર	નહિં રે
૨૭૧	૧૬	કદાત્તાહી	કદાગ્રહી

विषयानुक्रमणिका.

નંબર.	વિષય	પૃષ્ઠ.
૧	ધર્મ વિના જીવોનું અધઃપતન	૧
૨	સૂક્ષ્મ નિગોદના જીવોના ભવોની ગણતરી તથા દુઃખ	૩
૩	બાદર નિગોદથી તિર્યંચ પંચેંદ્રિય સુધી રઝળવું ...	૫
૪	માનવભવની કઠિનતાને સૂચવનારાં દૃષ્ટાંતો	૬
૫	ધર્મશ્રવણ દુર્લભ	૧૦
૬	મિથ્યાત્વ ઉપર દેવશર્માનું દૃષ્ટાંત	૧૨
૭	સદ્દગુરૂનો સંયોગ મળ્યો	૧૯
૮	તેર કાઠીયાનું સ્વરૂપ	૨૦
૯	આત્માને હિતશિક્ષા	૩૬
૧૦	અનિત્યાદિ બાર ભાવના.	૫૬
૧૧	શુભભાવના ઉપર ચાર ચોરની કથા	૭૦
૧૨	જિન પ્રતિમાના દર્શન કેવી રીતે કરવા	૭૩
૧૩	પરમાત્મા મહાવીરના ગુણો	૭૫
૧૪	સૂત્રોમાં જિનપ્રતિમાનો અધિકાર	૯૩
૧૫	અનાથી મુનીનું દૃષ્ટાંત	૯૫
૧૬	આવતી ચોવીશીમાં થવાવાલા તીર્થંકરોનાં નામ ...	૧૦૧
૧૭	હિતોપદેશ	૧૦૪
૧૮	સાત પ્રકારે આયુષ્ય તુટે છે.	૧૦૮
૧૯	ધર્મકર્મમાં વિલંબ નહી કરવા વિષે	૧૧૩
૨૦	લક્ષ્મીની ચંચળતા	૧૧૮
૨૧	કુંતલદેવી રાણીનું દૃષ્ટાંત	૧૨૦
૨૨	દેવદ્રવ્ય ભક્ષણ કરવા ઉપર સાગરશેઠનું દૃષ્ટાંત ...	૧૨૫
૨૩	ઉંદડીનું દૃષ્ટાંત	૧૨૮
૨૪	કર્મસાર અને પુણ્યસારનું ટુંક દૃષ્ટાંત	૧૩૦
૨૫	માર્ગાનુસારીના પાંત્રીસ ગુણો	૧૩૩
૨૬	ઉદારતા ઉપર કુમારપાળ રાજાનું દૃષ્ટાંત	૧૪૬
૨૭	વસ્તુપાલ તેજપાલ વિગેરેનાં શુભ કાર્યો	૧૫૦
૨૮	જીવને સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ	૧૫૪
૨૯	ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ	૧૫૭
૩૦	સમકિતની પ્રાપ્તિ	૧૫૮
૩૧	સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ અનંતર આત્મ આનંદ	૧૫૯
૩૨	શ્રાવકના ત્રણ મનોરથ	૧૬૬

૩૩	ભવ્ય જીવને સંયમ પ્રાપ્તિ અનંતર મોક્ષપ્રાપ્તિ	... ૧૬૮
૩૪	મોક્ષના ચાર અંગ ઉત્તરોત્તર વિશેષ દુર્લભ છે	... ૧૭૦
૩૫	અંત સમયની આરાધના	... ૧૭૭
૩૬	અતિચાર વિસ્તાર	...
૩૭	બારવ્રત સંબંધી આલોચના (પહેલો અધિકાર)	... ૧૮૨
૩૮	વ્રતોચ્ચારણ (બીજો અધિકાર)	... ૧૮૪
૩૯	ત્રીજો અધિકાર–જીવ ખમાવવા	... ૧૮૬
૪૦	ચોથો અધિકાર અઢાર પાપસ્થાનક તજવા	... ૧૮૮
૪૧	પાંચમો અધિકાર–ચાર શરણ	... ૧૮૮
૪૨	છઠ્ઠો અધિકાર–દુષ્કૃતની નિંદા	... ૧૯૪
૪૩	સાતમો અધિકાર સુકૃતની અનુમોદના અને પીસ્તાલીસ આગમના નામ	... ૧૯૪
૪૪	આઠમો અધિકાર શુભભાવના	... ૧૯૬
૪૫	નવમો અધિકાર અનશન (આહાર ત્યાગરૂપ)	... ૧૯૬
૪૬	દસમો અધિકાર નમસ્કાર કરવા	... ૧૯૬
૪૭	શ્રી પુન્યપ્રકાશનુ સ્તવન	... ૧૯૭
૪૮	શ્રી પદ્માવતી આરાધના	... ૨૦૬
૪૯	શુભચિંતવન કરવાની છેલ્લી ભલામણ ...	... ૨૦૮
૫૦	હિતશીક્ષા તથા નીતિમય જીવન ગુજરવા બે બોલ	... ૩૧૦
૫૧	વૈરાગ્ય સંબંધી દુહા (૧૧)	... ૨૧૪
૫૨	હિતશિક્ષા સબંધી દુહા (૪૮)	.. ૨૧૫
૫૩	અધ્યાત્મ સબંધી દુહા (૩૯)	... ૨૧૮
૫૪	ભુજંગી છંદ તથા વૈરાગ્યપદ	... ૨૨૨
૫૫	છંદો–થોયો સ્તવનો સજ્ઝાયો ગહુંલીયો ...	... ૨૨૩થી
૧	શ્રી ગૌતમ સ્વામીનો છંદ	... ૨૨૩
૨	શ્રી સીમંધર જિન સ્તુતિ	... ૨૨૪
૩	શ્રી સિદ્ધચક્રની સ્તુતિ... ...	... ૨૨૫
૪	શ્રી સિદ્ધાચળની તલાટીનું સ્તવત... ...	... ૨૨૬
૫	શ્રી રાયણ પગલીનું સ્તવન	... ૨૨૭
૬	શ્રી પુંડરીક સ્વામીનું સ્તવન	... ૨૨૮
૭	શ્રી પુંડરિક સ્વામીનું સ્તવન	... ૨૨૮
૮	શ્રી શાંતિજિન સ્તવન	... ૨૨૮
૯	શ્રી અજીતજિન સ્તવન...	... ૨૩૦

૧૦ શ્રી પાર્શ્વજિન સ્તવન ૧૩૧
૧૧ શ્રી કુંથુજિન સ્તવન ૨૩૧
૧૨ શ્રી સિદ્ધચક્રનુ સ્તવન ૨૩૨
૧૩ શ્રી સિદ્ધચક્રનુ સ્તવન ૨૩૩
૧૪ શ્રી વીશસ્થાનકનું સ્તવન ૨૩૪
૧૫ શ્રી અનંતકાયની સજ્ઝાય ૨૩૬
૧૬ શ્રી કઠીયારાની સજ્ઝાય ૨૩૭
૧૭ શ્રી માયાની સજ્ઝાય ૨૪૦
૧૮ શ્રી વૈરાગ્યની સજ્ઝાય (૪) ૨૪૧
૧૯ શ્રી બીડી પીવાની સજ્ઝાય ૨૪૪
૨૦ શ્રી શિખામણની સજ્ઝાય ૨૪૫
૨૧ શ્રી ચેતનને શિખામણની સજ્ઝાય ૨૪૭
૨૨ શ્રી ગજસુકામલની સજ્ઝાય ૨૪૮
૨૩ શ્રી સમકિતની સજ્ઝાય ૨૪૯
૨૪ શ્રી વૈરાગ્યની સજ્ઝાય ૨૪૯
૨૫ શ્રી શ્રાવકને હિતશિક્ષાની સજ્ઝાય ૨૫૦
૨૬ શ્રી મનસ્થિર કરવા ઉપર સજ્ઝાય ૨૫૧
૨૭ શ્રી વણઝારાની સજ્ઝાય ૨૫૨
૨૮ શ્રી આત્મહિત સજ્ઝાય ૨૫૪
૨૯ શ્રી બારભાવનાની ગહુંલી ૨૫૫
૩૦ શ્રી સામાયક કરવા વિષે ગહુંલી ૨૫૬
૩૧ શ્રી ગુરૂગુણ ,, ... ૨૫૭
૩૨ શ્રી મિથ્યાત્વી પર્વ નિષેધક ,, ... ૨૫૮
૩૩ શ્રી સાતવારની ,, ... ૨૬૦
૩૪ શ્રી વૈરાગ્યની ,, ... ૨૬૧
૩૫ શ્રી ચેતનહિત શિક્ષા ,, ... ૨૬૨
૩૬ શ્રી શ્રાવકના આચાર વિષે ,, ... ૨૬૪
૩૭ શ્રી સ્ત્રી ધર્મ વિષે હિતશિક્ષા ૨૬૫
૩૮ શ્રી અપુર્વ અવસર ,, ... ૨૬૬
૩૯ શ્રી ગુરૂ મહારાજ વિષે ,, ... ૨૬૭
૪૦ શ્રી ગુરૂ મહારાજ વિહાર કરે તેવા સમયમા ગાવાની ,, ૨૬૯
૪૧ શ્રી પર્યુષણ પર્વની ,, ... ૨૭૦
૪૨ શ્રી પર્યુષણ પર્વની ,, ... ૨૭૧

१६०३३

श्री शंखेश्वर पार्श्वनाथाय नमः ।

श्री वैराग्य भावना.

नमो दुर्वाररागादि—वैरिवारनिवारिणे ।
अर्हते योगिनाथाय, महावीराय तायिने ॥ १ ॥

ધર્મ વિના જીવોનું અધ:પતન.

જગત માત્રનું હિત ઈચ્છનારા દેવાધિદેવ સર્વજ્ઞ પરમાત્મા શ્રી મહાવીર પ્રભુએ સંસારી જીવોને સંસારના આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિ, સંયોગ, વિયોગ, જન્મ, જરા, મરણાદિ દુ:ખોથી મુક્ત કરવા અને અવિનાશી શાશ્વત સુખને પ્રાપ્ત કરાવવા માટેજ મુક્તિનો માર્ગ બતાવ્યો છે. જે માર્ગને અનુસરી ઘણાં ભવ્ય જીવો અનાદિ કાળના સંસારના કલેશોનો ઉચ્છેદ કરી મુક્તિ-નગરમાં આત્માનો અખંડ આનંદ અનુભવી રહ્યા છે.

ત્યારે તે દેવાધિદેવના બતાવેલ માર્ગને નહિ અનુસરનારા, અનાદિ કાળની પૌદ્‌ગલિક વાસનાને આધિન બનેલા ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ ચાર પુરૂષાર્થમાં અર્થ અને કામની પીપાસામાં ગુંથાયેલા, ધર્મના પ્રભાવથી મોક્ષસુખની પ્રાપ્તિ મનુષ્ય ભવમાં સુલભ હોવા છતાં તેનો આદર નહિ કરનારા, મળેલી માનભવાદિ ઉત્તરોત્તર શુભ સામગ્રીને હારી જઈ અધોગતિમાં ચાલ્યા જાય છે. તેમાંથી વળી કેટલાએ બહુલકર્મી જીવો નીચા ઉતરતા ઉતરતા ઠેઠ સૂક્ષ્મ નિગોદ સુધી પણ પહોંચી અનંત દુ:ખોને આધિન થઈ પડે છે. અનાદિ કાળથી સૂક્ષ્મ નિગોદમાં રહેલા જીવો અને ભવભ્રમણ કરીને પાછા સૂક્ષ્મ નિગોદમાં

ગયેલા જીવોના દુ:ખોમાં બીલકુલ ફેરફાર નથી. બંને પ્રકારના તે સૂક્ષ્મ નિગોદીયા જીવોને દુ:ખોની શ્રેણિ તો નીચે બતાવાશે તે સરખીજ જાણવી. ફક્ત ભવભ્રમણ કરીને ઠેઠ સૂક્ષ્મ નિગોદમાં ગયા તે વ્યવહારિક જીવો ગણાય છે અને અનંતા કાળથી કોઈ દિવસ પણ બહાર નહિ નીકળેલા અવ્યવહારીયા ગણાય છે, અનાદિ નિગોદ જે ચૌદ રાજલોકમાં ઠાંસીને ભરેલી છે તે નિગોદના અસંખ્યાતા ગોળા છે, અકેકે ગોળે અસંખ્યાતા તે નિગોદના જીવોનાં શરીરો છે અને અકેકા શરીરમાં અનંતા જીવો છે. જે જીવો કેવળી ભગવંતની જ્ઞાનદ્રષ્ટિ સિવાય બીજા કોઈથી પણ દેખી શકાય તેવા નથી. જ્યારે એવા અતીન્દ્રિય પદાર્થો સર્વજ્ઞ પરમાત્માવિના કોઈ દેખી શકવાને સમર્થ નથી, તો પછી શાસ્ત્રમાં બતાવવાની કે કથન કરવાની તો બીજાની શક્તિ કયાંથી જ હોઈ શકે ?

સર્વજ્ઞ પ્રભુના રાગદ્વેષ મૂળથી નાશ પામ્યા હોય છે. જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, મોહનીય અને અંતરાય આ ચારે ઘાતીકર્મની પ્રકૃતિઓ બંધ ઉદય ઉદીરણા અને સત્તાથી મૂળથી નાશ પામવાને લીધે આત્માની અપૂર્વ શક્તિ પ્રગટવાથી કેવળ જ્ઞાનવડે યથાસ્થિત વસ્તુ જેવા સ્વરૂપમાં છે તેવીજ રીતે જોઇને ભવ્ય જીવોને બતાવે છે. લોકાલોકનું સ્વરૂપ સમયે સમયે તેમના કેવલજ્ઞાનમાં પ્રકાશિત થઈ રહ્યું હોય છે, જેથી તેઓના બતાવેલા નિગોદાદિ અતીન્દ્રિય પદાર્થોમાં લેશ માત્ર પણ શંકા રાખવા જેવું નથી. એ કારણથી જ—

तहमेव सच्चं जं जिणेहिं भासियं

'તેજ સાચું કે જે જિનેશ્વરદેવે ભાખ્યું છે.' તેમાં હે આત્મા ! લેશ માત્ર પણ શંકા કરીશ નહિ. તારી બુદ્ધિ અલ્પ છે. પરમાત્માના જ્ઞાન આગળ તે લેશ માત્ર પણ કાર્ય ન કરી

શકે તે સ્વાભાવિક છે. સર્વજ્ઞ પ્રભુના વચન ઉપર શ્રદ્ધા કરનાર જીવ અનાદિ કાળના મિથ્યાત્વને તોડી સમ્યકત્વ પ્રાપ્ત કરે છે અને પરંપરાએ સંસારના દુઃખથી પણ શીઘ્ર મુક્ત થાય છે. ત્યારે શંકા રાખનાર સમ્યકૂત્વી હોય તો સમ્યકૂત્વથી ભ્રષ્ટ થઇ જમાલી પ્રમુખની માફક સંસારમાં રઝળે છે. હવે પ્રથમ કહેલ નિગોદનું સ્વરૂપ જિનેશ્વરદેવે ઘણા વિસ્તારથી સિદ્ધાંતમાં બતાવ્યું છે. તેનો વિશેષ ઉલ્લેખ નહિ કરતાં ફક્ત નિગોદના જીવોનાં જન્મ મરણરૂપ અસહ્ય દુઃખોનું વિવરણ ભવી જીવોના હિતને માટે બતાવાય છે.

આ જીવે સૂક્ષ્મનિગોદમાં અનંતો કાળ કાઢયો, તેમાં જન્મમરણની વેદનાઓ ઘણી સહન કરી, તે એક શ્વાસોશ્વાસથી માંડીને પુદ્ગલ પરાવર્તન કાળ સુધીમાં તેના ભવોની ગણતરી વિગેરે હકીકત જાણવાથી ખબર પડશે. તે અવસ્થામાં આ જીવે દુઃખોને સહન કરવામાં બાકી રાખી નથી.

સૂક્ષ્મ નિગોદના ભવોની ગણતરી તથા દુઃખ

એક શ્વાસોશ્વાસમાં સતર ભવ ઝાઝેરા કર્યા.

એક મુહૂર્તમાં પાંસઠ હજાર પાંચશેં ને છત્રીશ ભવો કર્યા ૬૫૫૩૬.

એક દિવસમાં ૧૯૬૬૦૮૦ ઓગણીશ લાખ છાસઠ હજાર એંશી ભવો કર્યા.

એક માસમાં ૫૮૯૮૨૪૦૦ પાંચ ક્રોડ નેવાશી લાખ બાશી હજાર ને ચારશેં ભવો કર્યા.

એક વરસમાં તેજ નિગોદિયા જીવે ૭૦૭૭૮૮૮૦૦ સીતેર ક્રોડ સતોતેર લાખ અઠયાશી હજારને આઠસો ભવો કર્યા. જેટલા જેટલા ભવો બતાવ્યા તેટલી વખત જન્મ મરણ સમજવું.

હવે સૂક્ષ્મ બુદ્ધિથી વિચારવાનું એટલું જ કે, એક વરસમાં ઉપર બતાવેલ ભવો આ જીવે તે સ્થાનમાં કર્યા તો અસંખ્યાતા વર્ષનું એક **પલ્યોપમ,** દશ કોટાકોટી પલ્યોપમનું એક **સાગરોપમ,** વીશ કોટાકોટી સાગરોપમની ઉત્સર્પિણી ને અવસર્પિણી મળી એક કાળચક્ર, અનંતા કાળચક્રનું એક પુદ્ગલ પરાવર્તન. તેવા અનંતા પુદ્ગલ પરાવર્તન કાળ સુધી તે નિગોદમાં રહેલા જીવે કેટલા ભવો કર્યા? કેટલી વેદનાઓ સહન કરી? આ બાબતમાં શાસ્ત્રકાર **મહારાજા** બતાવે છે જે—

जं नरए नरइया, दुहाइं पावंति घोर अणंताइं ।
तत्तो अणंतगुणिअं, निगोअमज्झे दुहं होइ ॥ १ ॥

અર્થ—"નરકમાં રહેલા નારકી જીવો ઘોર અનંતા દુઃખોને પામે છે, તે નરકના દુઃખોથી પણ અનંતગણા દુઃખો નિગોદમાં રહેલા જીવો ભોગવી રહ્યા છે."

વિવેચન—નિગોદમાં અનંતા જીવોને રહેવાનું એકજ શરીર હોવાથી ઘણાજ સાંકડા સ્થાનમાં અવ્યક્ત તીવ્ર વેદનાઓ ભોગવવી પડે છે. તે પણ ક્યાં સુધી–કેટલા કાળ સુધી? તે બાબત શાસ્ત્રકાર સ્પષ્ટ સમર્થન કરતાં ફરમાવે છે—

तम्मी निगोअमज्झे, वसिओ रे जीव कम्मवसा ।
विसहंतो तिक्ख दुःखं, अणंतपुग्गलपरावत्ते ॥ १ ॥

અર્થ—"તે નિગોદની અંદર હે જીવ! કર્મના વશ થયો થકો તીક્ષ્ણ દુઃખોને સહન કરતો અનંત પુદ્ગલ પરાવર્તન સુધી વસ્યો છે."

વિવેચન—કર્મના વશ થકી નિગોદમાં અનંતા પુદ્ગલ પરાવર્તન સુધી આ જીવને રહેવું પડ્યું, ઘોર દુઃખો સહન કરવાં પડયાં, એક પુદ્ગલ પરાવર્તનનો અનંતો કાળ છે, તો પછી અનંતા પુદ્ગલ પરાવર્તનનું તો કહેવું શું ?

પુદ્ગલ પરાવર્તનનું સ્વરૂપ ઘણા આગમોમાં તથા પાંચમા કર્મગ્રન્થમાં વિસ્તારથી બતાવ્યું છે, તે ગુરૂગમતાથી સમજવું. જેથી માલુમ પડશે જે આ જીવ અનંતાનંત કાળ સુધી નિગોદમાં રહીને-અથાગ વેદના સહન કરીને આવ્યો છે. તો હવે કોઈવાર પણ તેવાં દુઃખો ઉદયમાં ન આવે તેવા ઉપાયો યોજવા જોઈએ.

આટલું તો સહુ કોઇ સમજી શકે છે જે એકવાર જે કાર્ય કરવાથી ઘણી વેદનાઓ થઇ હોય, જેનાથી પારાવાર નુકશાન થયું હોય અને વળી જેનાથી મરણાંત કષ્ટ ઉત્પન્ન થયું હોય તેવા કાર્યમાં મૂર્ખ માણુસ પણ પ્રવૃત્તિ ન કરે. તો પછી સુજ્ઞ અને સમજુ માણુસ તો પ્રવૃતિ કેમજ કરે ? છતાં જો તેવાં અઘોર પાપ કરી નિગોદના સ્થાનમાં જવા જેવી પ્રવૃત્તિ કરે તો તેને કેવો સમજવો ? તેનો દરેક ભવ્ય જીવોએ વિચાર કરવો.

બાદર નિગોદથી તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય સુધી રઝળવું.

સૂક્ષ્મ નિગોદમાં અનંતો કાળ કાઢી અકામ નિર્જરાવડે આ જીવ બાદર નિગોદમાં ઉત્પન્ન થયો. ત્યાં બટાટા ગાજર, મુળાના કાંદા, સકરકંદ, થેગ, લીલુ આદુ વિગેરે વિગેરે જેમાં અનંત જીવોનું એક શરીર છે. તેવી અનંતકાય વનસ્પતિમાં-બાદર નિગોદમાં પ્રવેશ કરી ઘણું રઝળો. ઘણી વેદના ભોગ-

વીને ત્યાંથી પણ અકામ નિર્જરાના યોગથી પુણ્યની રાશી વધવાથી પૃથ્વીકાયમાં માટી પાષાણ વિગેરેમાં, તથા અપ્કાયમાં તેઉકાયમાં, વાયુકાયમાં, પ્રત્યેક વનસ્પતિ કાયમાં બેઇન્દ્રિયમાં, તેઇન્દ્રિયમાં ચૌરેન્દ્રિયમાં, તિર્યંચ પંચેન્દ્રિયમાં અનુક્રમે કે અનુક્રમ વિના જન્મ મરણના ફેરા કરી ઘણો કાળ દુઃખમય ગુમાવ્યો, તિર્યંચ પંચેન્દ્રિયમાં **જલચર, થલચર, ખેચર, ઉરપરીસર્પ, ભુજપરીસર્પ.** એ પાંચ સંમુર્છિમ તથા પાંચ ગર્ભજ એ દસ પર્યાપ્તા તથા દશ અપર્યાપ્તા મળી વીશે ભેદમાં અત્યંત કાળ જવાથી મનુષ્ય ભવ પામવો તો બહુ કઠીન થયો, માનવ જીંદગી મળવી કાંઈ સહેલી નથી કે જલદી મળી શકે. છતાં કદાચ મળી, તે વખતે પ્રમાદના જોરથી જો ગુમાવી બેઠા તો ફરીથી મળવી બહુજ કઠીન સમજવી તે માનવ ભવની કઠિનતાને સૂચવનારાં તીર્થંકર ગણધરોએ સૂત્ર સિદ્ધાંતમાં દશ દૃષ્ટાન્તો બતાવ્યાં છે. તે ઘણા ગ્રન્થોમાં અને ચરિત્રોમાં પ્રસિદ્ધ થયેલાં હોવાથી અહીં બધાં દૃષ્ટાંતો ન બતાવતાં ફક્ત ત્રણ ચાર લઘુ દૃષ્ટાંતો બતાવ્યા છે.

માનવભવની કઠિનતાને સૂચવનારા દૃષ્ટાંતો

દૃષ્ટાંત પહેલું.

કોઈ રાજાએ કૌતુક જોવા માટે આ ભરતક્ષેત્રમાં નિપજતાં તમામ જાતિનાં ધાન્યો એકઠાં કરાવીને તેમાં એક શેર સરસવના દાણા નંખાવ્યા. તે સરસવના દાણા તે ધાન્યોની સાથે ભેળશેળ કરી દીધા–પછી કોઈ સો વરસની ઘરડી ડોશી કે જેનાં હાથ, પગ, માથું વિગેરે અંગ ધ્રુજે છે તેવી ડોશીને તેડાવીને કહ્યું કે ‘હે ડોશી! આ ચોવીશ જાતિના ધાન્યના ઢગલામાંથી સર્વ જા-

તિના ધાન્ય જુદા કરો, તેમ સરસવના દાણા જુદા કાઢી આપો. એમ કહ્યું. પરંતુ તે ડોશીથી સરસવના દાણા કોઇ પણ રીતે જુદા થઈ શકે નહિ, તેમ છતાં કદાપિ કોઈ દેવતાની સહાયથી તે ડોશી સરસવના દાણા જુદા કરી શકે. પરંતુ હે ભવ્ય જીવો! ચિંતામણિ રત્ન સમાન મનુષ્ય ભવ હાથથી ગયો તે ફરીને પામવો મહા દુર્લભ સમજશો. અર્થાત્ તે કાર્ય ઉપરના સરસવ જુદા કરવા કરતાં પણ કઠિન સમજશો.

દષ્ટાંત બીજું.

એક લાખ યોજન પ્રમાણવાળા દ્રહમાં એક મોટો કાચબો રહેલો હતો. તેણે એકદા પ્રસ્તાવે વાયરાના યોગે સેવાળ ફાટે થકે આકાશ મંડળને વિષે આસો શુદિ પુનમની રાત્રે સકલકળાએ સંપૂર્ણ અને ચક્ષુને આનંદકારી ચંદ્રમા દીઠો. તથી મનમાં ખુશી થયો. પછી તે પોતાના કુટુંબને દેખાડવા માટે ફરી પાણીમાં ડુબકી ખાઇને કુટુંબને તેડવા ગયો અને તેડી લાવ્યો. તેટલામાં વાયુના યોગે શેવાળ મળી ગઈ. તેથી ચંદ્રમાનાં દર્શન થઇ શકયા નહિ. હવે તે શેવાલમાં જયારે ફાટ પડે ત્યારે ચંદ્રમાના દર્શન થાય. તે ફાટ કાંઈ જલદી પડતી નથી. કદાચ દેવતાની સહાયથી ફરીથી તેમાં ફાટ પડે ને કાચબાનું કુટુંબ ચંદ્રનાં દર્શન કરે પરંતુ મનુષ્ય ભવ હારી ગયો તે મળી શકે નહિ.

દષ્ટાંત ત્રીજું.

સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર અર્ધા રાજ પ્રમાણ ભૂમિને રૂંધીને પડયો છે, તે માંહેની પૂર્વ દિશાએ ધુંસરૂં નાખીએ અને પશ્ચિમ દિશાએ સમોલ નાખીએ, તે બંને વસ્તુ કેવી રીતે ભેગી થાય

અને ધુંસરાના છિદ્રમાં સમોલ કયારે પ્રવેશ કરે ? કારણ જે અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્રો બમણુા બમણુા પ્રમાણુવાળા છે, તેમાં છેવટ અસંખ્યાતા ,યોજનનો સ્વયંભૂરમણુ સમુદ્ર છે. તેમાં કયાં પત્તો લાગે ? છતાં દેવતાની સહાયથી ધુંસરાના છિદ્રમાં સમોલ પ્રવેશ કરે, પરંતુ હાથથી ગુમાવી દીધેલ મનુષ્ય ભવ ફરીને મળે નહિ.

દષ્ટાંત ચોથું

એક દેવતાએ મોટા પત્થરના સ્થંભને વજે કરીને ભાંગી નાખી, તેને વાટીને ચૂર્ણ કરી, મેરૂપર્વત ઉપર ચડી, વાંસની નળીમાં ભરી, ફુંક દઇ તે ચૂર્ણને ઉડાડી દીધું, તે ઉડેલા પરમાણુઓ જેમ પાછા એકઠા કરવા દુર્લભ છે, તેમ મનુષ્ય ભવથી ભ્રષ્ટ થયેલા પ્રાણીને ફરીથી મનુષ્યપણું પામવું દુર્લભ છે. આવી રીતે માનવ ભવની કઠિનતાને સૂચવનારાં દશ દષ્ટાંતો સમજવાં.

તો પછી હે ચેતન ! વિચાર કર, વિચાર કર, માનવ જીંદગી સુલભ છે કે દુર્લભ ? જો દુર્લભ છે તો મહા મુશ્કેલીથી મળેલી તે જીંદગીને સાચવવી કે બગાડવી ? જો બગાડીશ તો પાછી કેવી રીતે મળી શકશે ? તેનો વિચાર કર.

હરિગીત.

ચુલ્લગ અને પાસાદિ દશ દ્રષ્ટાંતે દુર્લભ ભવ લહી,
ઉરમાં વિચારો ક્ષણ ક્ષણે એ ફરી મળશે નહી;
પળ પળ અમૂલાં જાય ડુલી જાય આયુ આ વહી,
શીદને ગુમાવો જન્મ મોંઘો મોહ નિદ્રામાં રહી. ૧.

બહુ પુન્યના ઉદયે મળ્યો જિનધર્મનો શુભ જોગ જો,
આળસ તજી આત્મોન્નતિ કરવા સદા તત્પર થજો;
શુભ સમય જો વીતી જશે ને કાર્ય કંઇ જો ના થશે,
પસ્તાવો પાછળથી થશે ખરેખર અરે ! એ ખટકશે. ૨.

ચૌમાસા ટાંણે વાવણી જો ખેડુતોએ ના કરી,
પાછળ કરી તે ના કરી ચાલી ગઇ ઘડી જો ખરી;
વીત્યો વખત તે તો ફરીને ના મળે રે ના મળે,
રણમાં રડયાથી એકલાં શું રે વળે શું વળે? ૩.

ઘડી લગ્નની ગઇ નિંદમાં જાગ્યા પછી તો શું થયું,
ટાણું અમોલું આમ જો વીતી ગયું તો શું રહ્યું;
માટે વિચારી દેવથી હિત આત્મનું કરજો સદા,
"ભક્તિ" કરી ભવજળ તરો હરો ભવભ્રમણની આપદા. ૪.

કદાચ પુણ્યના યોગે માનવ જીંદગી મળી. પરંતુ અનાર્ય દેશમાં ઉત્પન્ન થયો તો શું થવાનુ? અનાર્ય દેશમાં ઉત્પન્ન થયેલા જીવને ધર્મનું આરાધન કરવાની સામગ્રીના અભાવથી અઘોર જીવહિંસાદિ પાપકર્મના જોરથી ઠેઠ સાતમી નરકે જવું પડે છે. જુઓ ! શાંત સુધારસમાં ઉપાધ્યાયજી વિનયવિજયજી મહારાજ શું બતાવે છે:—

लब्ध इह नरभवोऽनार्यदेशेषु यः स भवति प्रत्युतानर्थकारी ।
जीवहिंसादिपापाश्रवव्यसनिनां, माघवत्यादिमार्गानुसारी ॥
बुध्यतां बुध्यतां बोधिरतिदुर्लभा,
जलधिजलपातितसुररत्नयुक्तया ।

અર્થ—"મનુષ્ય ભવ પામ્યા છતાં અનાર્ય દેશમાં ઉત્પન્ન થયો. ત્યાં રહેલ જીવો હિંસાદિ પાપ આશ્રવના વ્યસની થઇને

માઘવતી નામની સાતમી નરકના માર્ગને અનુસરનારા થાય છે. જેથી અનાર્ય દેશમાં પામેલો મનુષ્ય જન્મ ઉલટો અનર્થકારી થઈ પડે છે. માટે બોધ પામો, બોધ પામો. સમુદ્રના જળમાં પડી ગયેલ ચિંતામણિ રત્નની માફક બોધિરત્ન કેતાં સમ્યક્ત્વ રત્ન પામવું બહુ દુર્લભ છે." આ પ્રમાણે થવાથી મનુષ્યભવ મળ્યા છતાં કાંઈ કામમાં આવ્યો નહિ ને ઉલટો અનર્થકારી થઇ પડયો. જેમકે દુધપાક અથવા તેથી પણ મધુર ભોજન તૈયાર થયું હોય, તે ભોજન સ્વાદ લેનારને આનંદદાયક હોય છે, છતાં જો કદાચ તેમાં લેશમાત્ર ઝેર પડયું હોય તો તે સ્વાદિષ્ટ ભોજન હોવા છતાં કાંઈ કામ આવતું નથી. ને તે ઉત્તમ ભોજનને પણ ફેંકી દેવું પડે છે, તેવીજ રીતે માનવ જીંદગી ઘણીજ ઉત્તમ, કર્મ ખપાવવાના કારણભૂત હોવા છતાં અનાર્ય દેશમાં ઉત્પત્તિ થવાથી હિંસાદિ પાપ રૂપી ઝેર પડવાથી કાંઇ કામ આવતી નથી, પરંતુ નરક તિર્યંચાદિ દુર્ગતિમાં ફેંકી દેવી પડે છે. અર્થાત્ આ જીવ અનાર્ય દેશમાં તેવાં અઘોર પાપ કરી નરકાદિ દુર્ગતિમાં ચાલ્યો જાય છે. આ કારણથીજ મનુષ્યભવ મળ્યા છતાં પણ જો આર્ય દેશમાં ઉત્પત્તિ થઈ હોય તોજ કાંઈક સુધારી શકાય છે.

ધર્મ શ્રવણ દુર્લભ.

આર્ય દેશમાં ઉત્પન્ન થયા છતાં પણ ધર્મ કેવી વસ્તુ છે? ધર્મ કેવા પ્રકારનો છે? ધર્મ માતાની માફક પુષ્ટિ કરે છે, ધર્મ પિતાની માફક રક્ષા કરે છે, ધર્મ મિત્રની માફક પ્રીતિ કરે છે, ધર્મ બંધુ સમાન છે, સ્વર્ગાપવર્ગાદિ સુખોના ફળને આપવાવાળો છે, ધર્મના પ્રભાવથીજ આ સચરાચર જગત્ સુખી

છે. એરી રીતે ચિંતામણિ રત્નથી પણ અધિક એવા ધર્મને સાંભળવાની–જાણવાની ઇચ્છા થઇ નહિ, અને સંસારના ક્ષણ-ભંગુર વિનાશી સ્વભાવવાળા પૌદ્ગલિક પદાર્થોમાં મુંઝાણો. એટલે સુધી મુંઝાણો કે દિવસ રાત્રીના ચોવીશ કલાકમાં એક કલાક પણ આત્મજાગ્રતિ કરવાનો સમય મળ્યોજ નહિ, અને રાત દિવસ ‘ હું અને મારૂં ’ કરીનેજ ભવ પૂરો કર્યો. તો પછી આર્ય દેશ ઘણો સુંદર હોવા છતાં આવા પ્રકારના પુદ્ગલાનંદી જીવો માટે શા કામનો ? કાંઇ કામનો નહિ.

રાગ–ભેરવી–(થઇ પ્રેમ વશ પાતળીયા–અથવા તુંહિ દેવ સાચો મળીયો.

વીર વાણી જાણી સાચી, (૨)
રહો રંગે એહમાં રાચી...—રે.........વીરવાણી૦
ધર્મ–શ્રવણ ગુરૂ પાસે કરીને, જીવન જરૂર સુધારો,
વિકથાને દૂર નિવારો, (૨)
શીદ મોહે રહ્યા છો માચી......રે......વીરવાણી૦
બે ઘડી પ્રભુની વાણી સાંભળવા, ભવીયાં ભાવે આવો,
લ્યોને લાખેણો લ્હાવો, (૨)
ગણી કાયા–માયા–કાચી......રે......વીરવાણી૦
ધર્મ–શ્રવણ–દુર્લભ મન માની, સફળ કરો જીંદગાની,
કરો “ભકિત” ભાવે મજાની, (૨)
લ્યો શિવસુખડાં ઝટ જાચી......રે......વીરવાણી૦

કદાચ ધર્મ સાંભળવાની ઈચ્છા થઇ તોપણ મિથ્યાત્વીના સમાગમથી મિથ્યાત્વ ધર્મને જાણવાની, આદરવાની પાળવાની ઇચ્છા થઇ, તો શા કામની ? મિથ્યાત્વીના ધર્મમાં હિંસાદિ પાપપ્રવૃત્તિઓ ભરેલી હોય છે, અધર્મને ધર્મ માનેલો છે અને કુમાર્ગને માર્ગ માનેલો છે. એવા મિથ્યાધર્મનું સેવન કરવાથી

પાછો સંસારમાં રઝળ્યો. એટલે સુધી રઝળ્યો કે મહા મૂલ્યવાળી ચિંતામણીથી અધિક મનુષ્ય જીંદગી ગુમાવી નરક તિર્યંચાદિ ગતિમાં ઘોર વેદના સહન કરવા ચાલ્યો ગયો. મિથ્યાત્વના સેવનથી જીવોની દુર્ગતિ થાય છે તે સંબંધી દૃષ્ટાંત નીચે પ્રમાણે—

મિથ્યાત્વ ઉપર દેવશર્માનું દૃષ્ટાંત તથા મિથ્યાત્વથી થતી હાનિ.

એક નગરનાં **દેવશર્મા** નામનો કોઇ બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. તેને પુત્ર નહી હોવાથી પુત્રને માટે પાદ્રદેવી નામની દેવીની ભક્તિ કરી અને કહ્યું કે—'હે દેવી! તારી પ્રસન્નતાથી જો મારે પુત્ર થશે તો હું તારૂં દેવાલય નવીન કરાવીશ અને તારી આગળ દર વરસે એક બોકડાને હું ચડાવીશ. માટે હે દેવી! મારી વાંછા પૂર્ણ કર, પૂર્ણ કર.' વાંચનાર સજ્જન! વિચાર કર, મિથ્યાત્વની કેટલી તીવ્રતા, કેટલું જોર, કે આવો રત્નચિંતામણિ સરખો મનુષ્ય ભવ તે બ્રાહ્મણને હિંસા કરવા માટે થયો. તમામ દર્શનકારો પોકાર કરીને કહે છે કે 'જ્યાં હિંસા ત્યાં ધર્મ નથી, પણ અધર્મ છે. તે અધર્મ સેવનાર પ્રાણી સુખી થતો નથી.' તે હકીકત દેવશર્માના દૃષ્ટાંતથી જણાઈ આવશે.

અહીં દેવશર્માને કાળક્રમે કરી પુત્ર થયો. દેવશર્માએ પુત્રનું નામ દેવીએ આપેલો જાણી **દેવીદત્ત** રાખ્યું. દેવીનું ભવન નવીન કરાવ્યું. ચારે બાજુથી વાડ કરાવી. એક સરોવર ખોદાવ્યું અને મહોત્સવપૂર્વક એક બોકડાને હણ્યો. મિથ્યાત્વી જીવોને તત્ત્વાતત્ત્વ, કૃત્યાકૃત્ય, ખાદ્યાખાદ્યનું ભાન હોતું નથી. તેનાં વિવેકરૂપી લોચન મિથ્યાત્વરૂપી અંધકારથી દેખી શકતા નથી જે હું આવા પંચેન્દ્રિય જીવોનો વધ કરી કઇ ગતિમાં જઇશ?

મારૂં શું થશે ? મારે ઘોર દુઃખો સહન કરવા પડશે ઇત્યાદિક શુભ વિચારણા તેવા જીવોને થતી નથી.

પેલા બ્રાહ્મણે તો દર વરસે એકેક બોકડો હણવા માંડયો, તેથી ભારે મજબુત કર્મ બાંધ્યું અને મનુષ્ય ભવ હારી બેઠો. બાંધેલા કર્મ ઉદય આવ્યાં જેથી મહા આર્ત્તધ્યાનથી મરીને તેજ નગરમાં મોટા રોમવાળો રૂષ્ટપુષ્ટ દેહવાળો બલીષ્ટ બોકડો થયો. તેનો પુત્ર યોવન અવસ્થાને પામ્યો. એક કન્યા પરણ્યો. વરસને અંતે દેવીદત્તે પોતાનો બાપ જે બોકડો થયો છે તેને દ્રવ્ય આપી ખરીદ કર્યો, બોકડો પોતાનું ઘર વિગેરે દેખી પૂર્વની જાતિને સ્મરણ કરતો અને પૂર્વ ભવનું સ્વરૂપ વિચારતો થરથર કંપવા લાગ્યો અને વિચારવા લાગ્યો કે–'અરે ! મને આ દેવી પાસે વધ કરવા લાવ્યા છે. હવે હું શું કરૂં ? કયાં જઉં ? મને કોણ છોડાવે ? ઈત્યાદિ વિચારથી બહુ ભયભીત થયો. એમ કરતાં વધ કરવાનો દિવસ આવ્યો તે દિવસે મહોત્સવપૂર્વક તેને ચલાવવા માંડયો, પણ તે ચાલતો નથી, મરવું કોઇને ગમતું નથી. જેથી એક પગલું પણ આગળ ભરતો નથી, લોકોએ ખૂબ તાડનાપૂર્વક માર માર્યો, બલાત્કારથી વધસ્થાને લઈ જવાતો બોકડો શરણ રહિત નિરાધાર થયો છતો બેં બેં શબ્દો બોલી રહ્યો છે. એવા અવસરે તેના પુણ્યયોગે એક જ્ઞાની ગુરૂ મહારાજ ત્યાં પધાર્યા. મુનિરાજ છાગને કહે છે જે 'તારાં પૂર્વ કૃત્ય સંભાર, તારી મેળાયે વૃક્ષ વાવ્યાં, વૃદ્ધિ પમાડવાં, હવે તારે ફળ ભોગવવાંજ પડશે, બેં બેં કેમ કરી રહ્યો છે ? પ્રથમ વિચાર ન કર્યો ?' આ પ્રમાણેના મુનિનાં વચનો સાંભળી ધૈર્ય અવલંબીને તે વેગથી ચાલ્યો. તમામ લોકો આશ્ચ-

ર્યમાં ગરકાવ થયાં થકી વિચારવા લાગ્યા જે-પ્રથમ આ બોકડાને ખુબ માર્યો છતાં તે એક પગલું ચાલતો ન હતો, અને આ મહાત્માએ કેવી રીતે તેને ચલાવ્યો?' આ પ્રમાણે તમામ લોકો વિચાર કરે છે, એટલામાં તેના પુત્ર દેવીદત્તે મુનિને કહ્યું કે—હે સાધુ! કૃપા કરીને બોકડાને ચલાવવાનો ઉત્તમ મંત્ર મને આપો.' મુનિરાજે કહ્યું—'હે મૂર્ખ! તારો પિતા મિથ્યાત્વનું સેવન કરી આર્ત્તધ્યાનથી મરીને આ બોકડો થયો છે. આર્ત્તધ્યાનથી જીવની તિર્યંચ ગતિ થાય છે. યદુક્તં—

अट्टेण तिरियगइ, रुद्देण ज्झाणेण पावए नरयं ।
धम्मेण देवलीओ, सिद्धिगइ सुक्कज्झाणेणं ॥ १ ॥

અર્થ:—આર્ત્તધ્યાનથી તિર્યંચ ગતિ, રૌદ્ર ધ્યાનથી નરક ગતિ, ધર્મધ્યાનથી દેવ ગતિ અને શુકલધ્યાનથી મોક્ષ ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે. તારો પિતા આર્ત્તધ્યાનથી તિર્યંચપણું પામ્યો છે. કદાચ આ બાબતમાં તને સંદેહ રહેતો હોય તો આ બોકડાને ઘેર લઈ જઇ તેને મોકળો કરી પગમાં પડી તારે કહેવું કે 'હે પિતાજી! તમે જે વખતે મરણ પામ્યા તે વખત દુ:ખથી પીડાયેલા તમને મેં કાંઈ પૂછયું નહિ, હું તમારો દેવીદત્ત પુત્ર છું, માટે જે કાંઇ નિધાન હોય તે મને દેખાડો. એટલે તે બતાવશે. મુનિરાજના કહેવા પ્રમાણે દેવીદત્તે કર્યું. બોકડાએ પોતાના પગવડે ઘરના ખુણામાંથી નિધિ (ધનના ખજાના) નું સ્થાન દેખાડયું. દેવીદત્ત મુનિરાજના સમાગમથી હિંસાથી બચ્યો. ધન મળ્યું. ને સુખી થયો. બોકડો પણ મરણાંત કષ્ટથી બચ્યો.

આ પ્રમાણે દેવશર્માને મિથ્યાત્વના સેવનથી તિર્યંચ થવું પડ્યું. માનવ ભવ હારી ગયો. ઇતિ દેવશર્મા દ્રષ્ટાંત.

આ હેતુથી મનુષ્ય ભવાદિ સામગ્રી મળી પણ તે મિથ્યાત્વને આદરવાવાળી થઈ તો તેને નિષ્ફળ જાણવી, શાસ્ત્રકાર એક બાજુ સત્તર પાપસ્થાનક અને એક બાજુ મિથ્યાત્વ આ બે છાબડામાં મિથ્યાત્વના છાબડાને નીચું જનાર બતાવે છે. સત્તર પાપસ્થાનકથી પણ મિથ્યાત્વનું જોર ઘણું છે. મિથ્યાત્વને રોગ અંધકારાદિથી પણ વિશેષ હાનિકારક બતાવતા છતાં કહે છે જે—

मिथ्यात्वं परमो रोगो, मिथ्यात्वं परमं तमः ।
मिथ्यात्वं परमः शत्रुः मिथ्यात्वं परमं विषम् ॥ १ ॥
जन्मन्येकत्र दुःखाय, रोगो ध्वांतं रिपुर्विषम् ।
अपि जन्जसहस्त्रेषु, मिथ्मात्वमचिकित्सितम् ॥ २ ॥

અર્થ:—મિથ્યાત્વ ઉત્કૃષ્ટો રોગ છે, મિથ્યાત્વ ઉત્કૃષ્ટું અંધારૂં છે, મિથ્યાત્વ ઉત્કૃષ્ટ શત્રુ છે, મિથ્યાત્વ ઉત્કૃષ્ટું ઝેર છે, આ તમામ વસ્તુને ઉત્કૃષ્ટ બતાવવાનું કારણ એ કે રોગ, અંધારૂં, શત્રુ અને ઝેર આ ચારે વસ્તુ એક ભવમાંજ જીવને દુઃખદાઇ થાય છે, છેવટ પ્રાણ હરણ કરે છે, પરંતુ મિથ્યાત્વને જો શોધ્યું ન હોય તો તે હજારો લાખો છેવટ અનંતા ભવો સુધી દુર્ગતિનાં કટુ ફળ આપે છે. વર્તમાન કાળમાં પણ ઘણા જૈનનામને ધારણ કરનારા શ્રાવક શ્રાવિકાઓ પ્રભુના અટલ સિદ્ધાંતની બેપરવાઇ રાખનારા અજ્ઞાનતાથી પુત્ર માટે, ધન,

માટે, શરીર માટે, બીજા પણ કેટલાએ કારણોને માટે મિથ્યાત્વી દેવી દેવલાની માનતાઓ માની, તેના પર્વોની માનતા માની પાપબંધનમાં ઉતરી પડે છે. પરંતુ એટલું વિચારતા નથી કે દેવાધિદેવ પરમાત્માની ભકિત કરતાં તમામ અંતરાયોનો નાશ થાય છે. કદાચ પૂર્વ જન્મના કર્મ ઘણાં નિવિડ હોવાથી અંતરાયો નાશ ન પામ્યા તો પછી બીજાથી શું થવાનું છે? સમક્તિના સડસઠ બોલની સજ્ઝાયમાં ઉપાધ્યાયજી મહારાજ યશોવિજયજી કહે છે જે—

" જિનભકતે જે નવી થયું રે, તે બીજાથી શું થાય રે;
એવું જે મુખ ભાખીયે રે, તે વચન શુદ્ધિ કહાય રે, "
ચતુર વિચારો ચિત્તમાં રે૦

આ પ્રમાણે મનમાં વિચારી મિથ્યાત્વી દેવી દેવલાની માનતાઓ તેના પર્વો વિગેરે દૂર કરી વીતરાગ પ્રભુના બતાવેલ માર્ગને અનુસરવું વળી કેટલાક જીવો જૈનકુળમાં જન્મ્યા છતાં લોકોત્તર મિથ્યાત્વને નહિ સમજતાં અજ્ઞાનતાના વશ થકી કેશરીયા ભગવાન પાસે પુત્રની માંગણી કરે છે. હે કેશરીયા ભગવાન! જો મને પુત્ર સારો થશે તો ભારોભાર કેશર ચડાવીશ. કમાણી કરવા દેશાવર જનાર રૂપીયો શ્રીફળ દેરાસરમાં મુકી પ્રભુ પાસે એજ માંગે હે પ્રભુ! હું સારી કમાણી કરીશ તો તમોને આટલું ચઢાવીશ. બેસતા વર્ષે પ્રભુની પસલીમાં રૂપીયો મૂકી ખૂબ લક્ષ્મી માંગે. કેવી મૂર્ખાઈ? કેવું ગાંડપણ? આ પ્રકારે કરેલો ધર્મ કેવો ફળે? લોકોત્તર મિથ્યાત્વ સેવન કરવાથી મોક્ષ ન મળે એ ચોક્કસ યાદ રાખ. જિનેશ્વરની ભક્તિ અને ધર્મનું સેવન મોક્ષ આપવાને સમર્થ છે. તેઓની પાસે નાશ-

વંત પૌદ્ગલિક સુખોની યાચના કરવી તે ડહાપણ કહેવાય નહિ. એવાં નિયાણાં કરનારા વાસુદેવો, બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તિ, વિગેરેની કયી દશા થઇ છે તે વિચાર. અઢાર દેશનો માલિક કુમારપાળ સિદ્ધાચળમાં જઈ દાદા પાસે માંગે છે કે, 'હે પ્રભુ મારી ભક્તિનું કાંઇ ફળ હોય તો મને તારૂં ભિક્ષુકપણું આપ.' ભિક્ષુકપણું માગ્યું. પરંતુ રાજ્ય ઋદ્ધિ વિગેરે કાંઇ માંગતો નથી. ઇત્યાદિ હકીકત ધ્યાનમાં લઇ લોકોત્તર મિથ્યાત્વનું સ્વરૂપ સમજી તેનાથી પણ દૂર રહેવું. પ્રભુનું આગમ લૌકિક, લોકોત્તર બંને પ્રકારનાં મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કરવાનું કહે છે. પરમાત્માના ધર્મનું આરાધન કરવાથી માગ્યા વિના સ્વભાવથીજ ઉભય લોકમાં આત્માને ઉંચ્ચ કુળમાં જન્મ, અનેક પ્રકારની લબ્ધિ ઋદ્ધિ-સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત થાય છે અને છેવટ મોક્ષની પ્રાપ્તિ શ્રીપાલ રાજાની માફક સુગમતાથી થાય છે. માટે પૌદ્ગલિક વસ્તુની માંગણી કરવાની તારે બીલકુલ જરૂર નથી. વિતરાગ પ્રભુનું આગમ ખૂબ જોર કરીને કહે છે જે મિથ્યાત્વથી વેગળા રહી આત્મ-કલ્યાણ કરી લેજો, મિથ્યાત્વના સેવનથી આત્મકલ્યાણ નહિ થાય; પરંતુ દુર્ગતિ થશે.' જુઓ! સિદ્ધાંતમાંથી ઉદ્ધરેલી સંબોધ સત્તરીમાં રત્નશેખરસૂરિ મહારાજ મિથ્યાત્વ વિષે શું કહે છે-

न वि तं करेइ अग्गी, नेव विसं नेव किन्हसप्पो अ।
जं कुणइ महादोसं, तिव्वं जीवस्स मिच्छत्तं ॥ १ ॥

कट्ठं करेसि अप्पं दमेसि अत्थं चयासि धम्मत्थं।
इक्कं न चयासि मिच्छत्तं, विसलवं जेण बुड्डिहासि ॥ २ ॥

અર્થ—તીવ્ર મિથ્યાત્વ જીવની સાથે જેટલો દોષ કરે છે

તેટલો દોષ અગ્નિ નથી કરતો. વિષ પણ તેટલો દોષ કરતું નથી, કાળો સર્પ પણ તેટલો દોષ કરતો નથી, કારણ કે અગ્નિ, વિષ, અને સર્પ એક ભવનો કદાચ નાશ કરે પણ મિથ્યાત્વ તો જન્મ જન્મનો નાશ કરે છે. ૧.

જીવ કષ્ટ કરે છે, આત્માને દમે છે, અને ધર્મને અર્થે દ્રવ્યને તજે છે, પરંતુ જો મિથ્યાત્વરૂપી ઝેર એક લવ માત્ર પણ તજતો નથી તો સર્વે તજવું નિરર્થક જાણવું. કારણ કે મિથ્યાત્વે કરી જીવ સંસારસમુદ્રમાં ડુબે છે. ૨.

सम्मत्तं उच्छिदिअ, मिच्छत्तारोवणं कुणइ निअकुलस्स ।
तेण सयलो वि वंसो, दुग्गइमुहसंमुहं नीओ ॥

અર્થ—જે માણુસ સમ્યક્ત્વરૂપી વૃક્ષને પોતાના કુળરૂપી આંગણામાંથી ઉખેડી (દૂર કરી) ને મિથ્યાત્વરૂપી વૃક્ષને વાવે, તે જીવ પોતાનો સઘળો વંશ દુર્ગતિના મુખ સન્મુખ લઇ ગયો જાણવો.

મિથ્યાત્વનો આવા પ્રકારનો પ્રચંડ પ્રતાપ હોવા છતાં અનાદિકાળની કુવાસનાથી જીવને મિથ્યાત્વ છોડવું ગમતું નથી તે બહુજ આશ્ચર્ય જાણવું.

ઉપર બતાવેલ મિથ્યાત્વનું સેવન કરી આ જીવ ઘણું રઝળ્યો. એટલે સુધી નીચો ઉતરી ગયો કે કોઈ વખત નિગોદમાં પણ ચાલ્યો ગયો. ફેર પાછી પ્રથમ બતાવેલ દશા પ્રાપ્ત થઈ. દુઃખોની શ્રેણીઓ ઉપસ્થિત થઇ. ઘણાં દુઃખોને સહન કરી પ્રથમ બતાવેલા ક્રમ પ્રમાણે ચડતાં ચડતાં, ઘણા જન્મ મરણના ફેરા કરતો અનંતી પુણ્યની રાશિ વધવાથી મનુષ્ય ભવ, આર્ય–

દેશ, ઉત્તમ જાતિ ઉત્તમ કુળ, નિરોગી શરીર, પાંચે ઇન્દ્રિયની પટુતા વિગેરે ઘણી ઉત્તરોત્તર સારી સામગ્રી મળી: વીતરાગ પરમાત્માના વચનને શ્રવણ કરવાની ભાવના પણ થઈ.

સદ્‌ગુરૂનો સંયોગ મળ્યો—

સદ્‌ગુરૂ પાસે ધર્મ સાંભળવા તૈયાર થયો. ત્યારે **મોહ-રાજા** તે વાત જાણીને વિચારવા લાગ્યો કે:–'આ પ્રાણી જો ધર્મ સાંભળશે તો ધર્મ કરીને મુક્તિપુરીમાં પહોંચશે–મહા સુખ પામશે, માટે તે પ્રાણી કોઇ રીતે ધર્મ સાંભળવા જઇ ન શકે તેમ કરૂં.' એમ વિચારી તુરતજ મોહરાજાએ પોતાના તેર ઉમરાવોને બોલાવ્યા. તેઓ આજ્ઞા થતાંજ હાજર થયા. એટલે મોહરાજાએ તેઓને કહ્યું:—"અરે સુભટો! તમે જાઓ, મારા નગરમાં જિનરાજનો એક ઉમરાવ આવ્યો છે. તેની પાસે ઘણા લોકો ધર્મ સાંભળવા ઇચ્છા ધરાવે છે, માટે તમે ત્યાં જઇ તેઓને અટકાવો, વિઘ્ન કરો, ધર્મ સાંભળવા દેશો નહિ. કારણ કે તે ધર્મ સાંભળશે, તો ધર્મ કરવા તત્પર થશે ને આપણા ઉપરથી પ્રેમને તોડી તે આવેલ ધર્મરાજાના ઉમરાવની સેવા કરશે અને અનુક્રમે આપણા વૈરી થઇ આપણોજ વિનાશ કરશે. માટે આ કાર્યમાં ઢીલ કરવા જેવું નથી. આ કાર્ય જલ્દિ કરો." આ પ્રમાણે પોતાના સ્વામીનાં વચન સાંભળીને તેર કાઠીયાઓ સાવધાન થઈ ગયા. "હે જીવ! વિચાર કર કે જે સાંસારિક વસ્તુ જૂઠી–અલ્પ કાળ રહેવાવાળીને પરિણામે દુઃખને આપવાવાળી જાણતો છતો ધર્મનું શ્રવણ છોડીને જુઠી વસ્તુમાં રાત દિવસ અલમસ્તની માફક ભટકયા કરે છે, ભાન ભૂલી જાય છે અને તને આ તેર કાઠીયા ધર્મ શ્રવણ કરતાં બહુજ વિઘ્ન કરે

છે. બરાબર મનન પૂર્વક તેર કાઠીયાનું સ્વરૂપ વિચારજે કે કેટલું તેનું જોર છે? તેની તને ખબર પડશે ત્યારે તને અનુભવથી પણ ખાત્રી થશે કે, એ ખરેખરા વિઘ્ન કરવાવાળા છે. તેને પરોક્ષ[1] ચોર સમજવા. જેમ લૌકિક વ્યવહારમાં માર્ગમાં ચોર મળે ત્યારે સર્વ ધન લુંટી લે તેવીજ રીતે આ તેર કાઠીયારૂપી જે કઠ્ઠા ચોર ધર્મરૂપી ધનને લુંટી લેવામાં બાકી રાખતા નથી, તે બરાબર સમજી તે કાઠીયાના ફંદમાં ફસાઈશ નહિ."

તેર કાઠીયાનું સ્વરૂપ.

પ્રથમ **આળસ** કાઠીયાએ ઉભા થઇને કહ્યું:—'તમારે તમામને પ્રયાસ લેવાની જરૂર નથી, હું એકલોજ તે જીવને જિનરાજના ઉમરાવ પાસે જતાં અટકાવું છું.' એમ કહી તુરતજ પેલો આળસ કાઠીયો ગુરૂ મહારાજ પાસે જવાની ઇચ્છા કરનારના શરીરમાં પેઠો, ત્યારે તેને ગુરૂ મહારાજ પાસે જતાં આળસ થવા લાગી. દીલ મરડવા માંડયું, ને મંદતા આવવા લાગી. વિચારો બદલાણા કે, 'આજ તો વ્યાખ્યાનમાં નહિ જઇએ, કાલે જઇશું.' આ કાઠીયાએ જેટલું પોતાનું પરાક્રમ હતું તેટલું બતાવ્યું. એટલે છેવટ તે ભવ્યજીવનો અમૂલ્ય હીરા સરખો દિવસ નષ્ટ કર્યો. બીજે દિવસે તે ભવ્ય જીવને સુંદર વિચાર થયો કે:— 'આવી રીતે હું આળસ કરીશ ને, ગુરૂ મહારાજ તો અપ્રતિબદ્ધ વિહારી છે, તે જતા રહેશે, તો પછી હું કોની પાસે ધર્મ સાંભળીશ ? અને સાંભળ્યા વિના ધર્મ કેવી રીતે કરીશ, આ જીંદગી ટુંક મુદતમાં પૂરી થઇ જશે, અને જેવો આવ્યો તેવોજ ખાલી હાથે પાછો ચાલ્યો જઇશ. પાછળથી પસ્તાવો થશે, તે કામનો

---

૧ નજરે ન દેખાય તેવા.

નથી. માટે હે ચેતન! ઉઠ, આળસ છોડ.' આવી રીતે વિચાર કરી જિનવાણી સાંભળવા તૈયાર થયો કે તુરતજ મોહરાજાને ખબર પહોંચ્યા કે, 'આળસ કાઠીયાને જીતી લીધો, હવે ધર્મ શ્રવણ કરવા જશે.' જેથી તુરતજ **મોહ** નામના બીજા કાઠીયાને વગર વિલંબે મોકલ્યો.

બીજો કાઠીયો શીઘ્ર જઇને જીવના શરીરમાં પેઠો. એટલે તુરતજ નાનાં છોકરાં આવીને વળગ્યાં. કહેવા લાગ્યાં કે 'તમને ઉપાશ્રયે જવા નહિં દઇએ, જશો તો અમે રોશું, આડા પડશું, માટે તે વિચાર પડતો મૂકો.' તેજ અવસરે ઘરમાંથી સ્ત્રી બહાર નીકળી કહેવા લાગી:–'તમને તો બીજો ધંધો સૂજતોજ નથી, એટલું પણ ભાન આવતું નથી કે હું શું જોઇને ઉપાશ્રયે જવાનો વિચાર કરૂં છું. આ છોકરાં રૂદન કરશે, તેને કોણ રમાડશે? હું તે ઘરનું કામ કરીશ કે એને સાચવીશ? માટે છોકરાંને સાચવો, આ તમામનું પૂરૂં કરવા કાંઇ પૈસા કમાવાનો વધારે ઉદ્યમ કરો. પછી ઉપાશ્રયે જજો.' આ પ્રમાણે સ્ત્રીપુત્રાદિકનાં વચન સાંભળી મોહમાં મુંઝાણો, જેથી તે દિવસે પણ જિનવાણી શ્રવણ કરવા જઈ શકયો નહિં. તે દિવસનું ઉત્પન્ન થતું ધર્મરૂપી ધન મોહ કાઠીયાએ ચોરી લીધું, જેથી બીજો દિવસ પણ નકામો ગયો અને વિચારો માઠા થયા કે:–'શું કરૂં, આ વળગાડ પાછળ પડયો છે, કેવી રીતે જઇ જકું? મન તો ઘણુંએ થાય છે.'

ત્રીજે દિવસે પાછો શુભ ભાવ થતાં, તે વિચારવા લાગ્યો કે:–'આ સ્ત્રીપુત્રાદિક તો સ્વાર્થનાં સગાં છે, એના મોહમાં જો વળગી રહ્યો તો કોઇ દિવસ પણ ધર્મ થશેજ નહિં. કારણ કે

એ તો જીંદગીને વળગાડ છે. વળી છોકરો પણ ઘણીએ વાર રડે છે, માટે આવા ધાર્મિક કાર્યમાં સ્ત્રી વગેરેના પ્રતિબંધમાં મુંઝાઇને બેસી રહેવું તે તો પ્રત્યક્ષ મૂર્ખાઇ છે. વળી ગુરૂની જોગવાઈ વારંવાર મળવાની નથી; માટે જવું તેજ ખરૂં છે. હે ચેતન ! ઉઠ, ચાલ જિનવાણી શ્રવણ કર.' આવા વિચાર કરી ઉઠયો.

મોહરાજાને તૂર્ત બીજા કાઠીયાને પણ જીતી લીધાના ખબર પહોંચ્યા. વ્યાખ્યાન શ્રવણ કરવા ભવ્ય જીવ ગયો. મોહરાજાએ ત્રીજા **નિદ્રા** નામના કાઠીયાને તૈયાર કર્યો. તેને કહ્યું કે:—' તું જલદી જા, ધર્મ શ્રવણ કરતાં અટકાવ. આવા કટોકટીના સમયમાં તું જો આ કાર્ય નહિં બજાવે તો પછી ક્યારે બજાવીશ ?' આ પ્રમાણે કહ્યું કે ત્રીજો નિદ્રા કાઠીયો રવાના થયો. જ્યાં ભવ્ય જીવ વ્યાખ્યાન શ્રવણ કરે છે ત્યાં આવ્યો, ભવ્ય જીવના શરીરરૂપ મંદિરમાં પેઠો. આત્માના અસંખ્યાત પ્રદેશે નિદ્રાનો ઉદય થયો. નિદ્રાના જોરથી ધર્મ શ્રવણ કરતાં કરતાં આંખો મીંચાઇ ગઈ. જડ જેવો પરવશ બન્યો. પાંચે ઇન્દ્રિયના ક્ષયોપશમ રોકાઈ ગયા. જેમ મદિરા પીધેલા માણસને પરવશ થવાથી માર્ગ જડે નહિં, તેમ નિદ્રાને વશ થયેલા પ્રાણીને કોઇ વાતનું ભાન રહે નહિં. નિદ્રાના પ્રચંડ ઉદયથી તે પરવશ બની ગયો. નાકનાં નશકોરાં બોલવા લાગ્યાં. બે હાથમાં માથું ઘાલી નીચું જોઈને બેઠો. આ રીતે નિદ્રાને વશ થવાથી ગુરૂ મહારાજની વાણી સાંભળવામાં અંતરાય થયો. બેઠો બેઠો ડોલ્યા કરે. કાંઈ સમજે નહિં. નિદ્રા કાઠીયાએ તે પ્રાણીને વશ કરવાથી મોહરાજાના સેવકોએ મોહરાજાને ખબર આપ્યા કે:—' સાહેબ ! તમારા

ઉમરાવની જીત થઇ.' એવું સાંભળી મોહરાજા નિદ્રા ઉપર બહુ ખુશી થયો, અને તેને ચૌદ રાજલોકમાં સર્વત્ર રાજધાની કરવાની બક્ષીશ આપી. "જુઓ ! નિદ્રારૂપ પ્રમાદના પ્રભાવથી ચૌદપૂર્વધારી ક્રોડ પૂર્વનું ચારિત્ર હારી જઇ નિગોદમાં ઉત્પન્ન થાય છે. આ હેતુથી વીર પ્રભુએ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં ઉપદેશ કર્યો છે કે:—'હે ગોયમ ! સમય માત્ર પણ પ્રમાદ કરીશ નહિ, આ મનુષ્યનું આયુ બહુ સ્વલ્પ છે, માટે પ્રમાદને પરિહરજે.' આવો પરમાત્માનો ઉપદેશ દરેક ભવ્યાત્માઓએ હૃદયમાં ધારી રાખવા લાયક છે." અહીં ભવ્ય જીવ ગુરૂ મહારાજ પાસે જિનવાણી શ્રવણ કરવા બેઠો હતો, તે નિદ્રાના જોરથી ધર્મ સાંભળી શક્યો નહિ. તે દિવસ પણ ગુમાવ્યો.

પછી ચોથે દિવસે વિચારશકિત જાગ્રત થઈ કે:—'ગુરૂ મહારાજ પાસે જઇને ઉંઘવું, અને કાંઇ સાંભળવું નહિ તે તો ભારે નુકશાન છે. લૌકિક કાર્યમાં પણ જો નિદ્રાને વશ થઈ જઇએ છીએ તો ઘણી હાનિ થાય છે, તો આવા શુભ કાર્યમાં ઉંઘીશ તો જિનવાણીનું શ્રવણ નહિ થાય, માટે નિદ્રાને દૂર કર.' એમ વિચારી મન મજબુત કરી નિદ્રા ન આવે તેવા ઉપાયો શોધ્યા અને ધર્મ સાંભળવા ગયો.

મોહરાજાને ખબર પહોંચ્યા, મોહરાજા અકળાયો. તુરતજ ચોથા **અહંકાર** નામના કાઠીયાને બોલાવી આજ્ઞા કરી:—'તું એકદમ જા, ધર્મ શ્રવણ કરનાર ભવ્ય જીવને શ્રવણ કરતાં અટકાવ, તારૂં પરાક્રમ બરાબર બતાવ,' અહંકાર તુરત રવાના થયો. ભવ્ય જીવના શરીરમાં પેઠો. ભવ્ય જીવના વિચારોને અહંકારયુકત બનાવ્યા તે વિચારવા લાગ્યો કે.—"ગુરૂ મહારાજની પાસે

આવ્યા, પરંતુ આદર પણ દીધો નહિ, અમારી સામું જોયું નહિ, ધર્મલાભ તો દીધોજ નહિ, તેમ સભાએ પણ બોલાવ્યો નહિ. ખેર, આવ્યા તે આવ્યા-હવે આપણે વ્યાખ્યાન શ્રવણ કરવા આવવું નથી. અહીં મોટા નાનાનો વિવેક તો છેજ નહિં. હું કોણ? મારી આબરૂ કેવી? જ્યાં જઉં ત્યાં સત્કાર મળે, અહીં તો કાંઇ ઠેકાણુંજ નથી." આવા વિચારો કરાવી અહંકાર કાઠીયાએ ધર્મ શ્રવણ કરનારને મુંઝવી નાંખ્યો. ધર્મરૂપી ખજાનો લુંટી લીધો. ગુરૂ ઉપરથી આદર ઘટયો, કાંઇ લેવા દીધું નહિ. જ્યાં વિચારો ફેરફાર થાય છે, ત્યાં પછી કંઇ સમજી શકાતું નથી. અહંકાર કાઠીયાની જીત થયાના સમાચાર મોહરાજાને પહોંચતાં તે ઘણો ખુશી થયો. ભવ્ય જીવ તે દિવસ પણ ગુમાવી બેઠો.

પાંચમે દિવસે કંઇક બુદ્ધિ સતેજ થઈ, શુદ્ધ વિચારો પ્રગટયા, ને ગુરૂ ઉપર આદર થયો. "ખરેખર મેં ગઇકાલે માઠા વિચારો કર્યા, ગુરૂ મહારાજ તો નિઃસ્પૃહી છે, એમને કાંઇ આપણી લાલચ નથી, આપણી ઉપર ઉપકાર કરવા માટે તે દેશના દેવાનો પ્રયાસ ઉઠાવે છે, આપણે નહિં સાંભળીએ તો એમને કાંઇ ખોટ જવાની નથી, ને આપણું બગડશે. આપણે વીતરાગ પ્રભુનાં વચન શ્રવણ કર્યા વિના ફોગટ મનુષ્ય ભવ હારી જઇશું. ગુરૂની પાસે માન શું? ત્યાં તો માનને દેશવટો દેવો જોઇએ, મેં માઠા વિચારો કર્યા-મેં ભૂલ કરી." આવા સારા વિચારથી તેણે અહંકારને જીત્યો.

જીતના સમાચાર મોહરાજાને પહોંચ્યા કે-પાંચમા ક્રોધ નામના કાઠીયાને રવાના કર્યો. ક્રોધ આવીને શરીરમાં પેઠો. ક્રોધ રૂપી અગ્નિ સળગવાથી તમામ ગુણો ભસ્મીભૂત થઇ જાય

છે. ક્રોડપૂર્વનું ચારિત્ર બે ઘડીમાં તે નષ્ટ કરે છે. ઘણા કાળની પ્રીતિને ક્ષણવારમાં તોડનાર ક્રોધ છે. આત્માના ગુણોને ઢાંકનાર ક્રોધ છે. દુર્ગતિ રૂપ મોટા ખાડામાં પટકનાર તે ક્રોધ છે. સ્વ અને પરને બાળવામાં તેનો પુરૂષાર્થ છે. સારાં વચનને તે દૂર કરાવનાર છે. શાસ્ત્રમાં મોહાન્ધ, લોભાન્ધ, વિષયાન્ધ ને ક્રોધાન્ધ —આ ચાર પ્રકારના અંધ કહ્યા છે. અંધ માણુસ જેમ માર્ગ કે કુમાર્ગ જોઈ શકતો નથી, તેમ ક્રોધાન્ધ માણુસ કૃત્યાકૃત્ય—હેયોપાદેયને સમજી શકતો નથી. પ્રથમ કાંઇક જાણપણું હોય તો પણ ક્રોધને વશ થવાથી અજ્ઞાનદશાને પામે છે. આવા પ્રકારનો ક્રોધ, ધર્મ શ્રવણ કરનારને ઉદયમાં આવ્યો કે જુદી લાઇનના વિચારો પ્રગટયા. "ગુરૂ પાસે વ્યાખ્યાન શ્રવણ કરવા કોણ જાય? ત્યાં તો અમૂક મારા વૈરી પણ આવે છે. તેને દેખવાથી આપણને ઠીક નહિં થાય. વળી તે મારાથી ઉલટા ચાલનારા છે, છતાં તેનું ધાર્યું થાય છે, માટે આપણે તો હવે વ્યાખ્યાન નહિં સાંભળીએ." પાંચમા કાઠીયાના પ્રબળ પ્રતાપથી ભવ્ય જીવ ધર્મશ્રવણ કરતો અટકયો, દિવસ ખાલી ગયો, મોહરાજાને ખબર પહોંચ્યા, મોહરાજા આનંદિત થયો.

છઠ્ઠે દિવસે શુભ વિચારો ભવ્ય જીવને થવાથી પશ્ચાત્તાપ કરવા માંડયો. 'અરે! આ મેં શું ચિંતવ્યું? શા માટે કષાય કરવો પડે? કષાયના જોરથી ભલભલા મહાત્માઓ સંજમને હારી જાય છે, તો પછી મારૂં શું ગજું? ચેતનરાજ! ઉઠ, ક્રોધ છાંડ, ગુરૂ મહારાજ પાસે ગમે તે આવે, તેમાં આપણને શી અડચણ? ગુરૂ મહારાજને તો રાજા કે રંક, શેઠ કે વાણોતર તમામ સરખા છે, કોઈ પણ માણુસ ધર્મની સન્મુખ થાય તેજ તેમની ભાવના છે, માટે મારે શા માટે અમૂલ્ય સમય ગુમા-

વવો ? માટે ત્યાં જઈ જિનવાણી સાંભળવી." ઈત્યાદિ ઉત્તમ વિચાર કરી ધર્મ સાંભળવા ગયો. મોહરાજાને પોતાના આવા બળવંત ઉમરાવને જીતી લેવાથી વિશેષ ચિંતા થઇ. વળી મોહરાજાએ વિચાર્યું જે 'ચિંતા કરવાથી શું વળવાનું છે ? તેને જિનવાણી શ્રવણ કરતાં પછાડે તેવા સુભટને મોકલું.' એમ નિશ્ચય કરી કૃપણ નામના છઠ્ઠા કાઠીયાને રવાને કર્યો. તે તુરતજ ત્યાં જઇને ભવ્ય જીવના શરીરમાં પેઠો. પછી શી હકીકત બની તે જરા વિચાર કરીને જુઓ.

આ અવસરે વ્યાખ્યાનમાં ગુરૂ મહારાજે સાત ક્ષેત્રની પ્રરૂપણા કરી અને ઉત્તમ ક્ષેત્રમાં ધન વાપરવાનું ઘણુંજ શ્રેષ્ટ ફળ બતાવ્યું. ઉત્તમ ક્ષેત્રોનાં નામ--

૧ જિન પ્રતિમા. ૨ જિન મંદિર. ૩ જ્ઞાન.
૪-૫ સાધુ-સાધ્વી. ૬-૭ શ્રાવક-શ્રાવિકા.

આ સાત ક્ષેત્ર ઘણાં ઉત્તમ સમજવાં.

દેશના દેતાં ગુરૂ મહારાજે લૌકિક હકીકત કહેતાં જણાવ્યું જે "વ્યાજે મૂકેલા પૈસા ઘણી મુદતે બમણા થાય, વ્યાપાર સારો કરવામાં આવે તો ચોગણા થાય, અને ક્ષેત્રમાં અનાજ વાવેલું હોય ને મેઘવૃષ્ટિ વિગેરે સારી થયેલ હોય તો સો ગણા થાય, પરંતુ પાત્રમાં નાખેલા પૈસા તો અનંતગણા થાય, માટે લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરીને સારા ક્ષેત્રમાં તેનો વ્યય કરવો, તેજ તેનું ફળ છે. સાતક્ષેત્રમાં પૈસા વાપરવાથી જીવ નરક તિર્યંચાદિ દુર્ગતિનો છેદ કરી દેવતાના તથા ઇન્દ્રના સુખને પ્રાપ્ત કરે, વાસુદેવ-બલદેવ-ચક્રવર્ત્તિની પદવી પણ પામે, છેવટ તીર્થંકર નામકર્મ પણ ઉપાર્જી, સકળ કર્મને ખપાવી, અવ્યબાધ સુખને

પામે." આ પ્રકારની ગુરૂ મહારાજની દેશના સાંભળી ઘણા શ્રોતાઓ સાત ક્ષેત્રમાં દ્રવ્ય વાપરવા તૈયાર થયા. ટીપ કરવા માંડી. મોટી રકમ એકઠી કરીને સાતે ક્ષેત્રમાં વાપરવાની યોગ્ય ગોઠવણ કરવા માંડી. તે વખત કૃપણ કાઠીયો જે ભવ્ય જીવના શરીરમાં પેઠો છે, તેણે એટલે સુધી જોર માર્યું કે-શુભ ગતિ તોડી નાંખી દુર્ગતિ મોકલવા પ્રપંચ રચ્યો, સારી ભાવના અને સુંદર વિચારોનો ફેરફાર કર્યો, જેથી વ્યાખ્યાનમાંથી ઉઠી જવા માંડયું. તેવામાં કોઇ પૂછવા આવ્યું કે:-'ભાઇ ! આ શુભ કાર્યમાં કાંઇ મંડાવો.' ત્યારે તેની સાથે વઢવા માંડયું. પારકા અવગુણ કાઢવા માંડયા. ધર્મની નિંદા કરવા માંડી. "કયાં પાપ લાગ્યું કે વ્યાખ્યાનમાં આવ્યા, ઘેર બેસી રહ્યા હોત તો કાંઇ પંચાત કરવી ન પડત, બધા મંડાવે છે તે તમામને જાણીએ છીએ, કોઇને કાકાનું-મામાનું વિગેરે કાઢી મૂકેલું હશે તે વાપરતા હશે, બાકી તો તમામ વાપરે તેવા છે તે મારા જોયેલા છે. આ તમામને ગુરૂ મહારાજ પણ વારતા નથી કે:--'ભાઇ ! તમે તમામ વ્યાખ્યાનમાં આવી ટીપણીયો લઇ બેસશો તો વ્યાખ્યાનમાં કોણ આવશે ? ખેર ! આપણને શું ? આપણે તો એક પાઇ પણ આપવાના નથી અને હવે આજથી વ્યાખ્યાનમાં પણ આવવું નથી." આવા માઠા વિચારો કરી ગુરૂ મહારાજ તથા સંઘનો દોષ કાઢી વ્યાખ્યાનમાંથી ચાલ્યો ગયો, ધર્મ શ્રવણ કરી શકયો નહિ, આત્મિક ધન કૃપણ કાઠીયાએ લુંટી લીધું. બીજા ચોરોએ ઘરમાંથી ધન લુંટી લીધું હોય તો રાજા પાસે ફરીયાદ કરી શકાય, રાજા તથા અમલદારો સાંભળે, આ ચોરની ફરીયાદ કોને સંભળાવવી ? ત્રણ જગતના નાથ પરમાત્મા વિના કોઇ સાંભળનાર પણ નથી. આ કૃપણ કાઠીયો સારા

ડાહ્યા માણસને પણ ભમાવી નાંખે છે. તેના બળથી ભવ્ય જીવો પાસે પૈસા હોય તોપણ શુભ કાર્યમાં ખરચીને મનુષ્ય ભવનો લ્હાવો લઇ પુણ્યાનુબંધી પુણ્યને ઉત્પન્ન કરી શકતા નથી. એટલુંજ નહિં, પરંતુ ધર્મ સાંભળવા જતાં અટકે છે. આ કાઠીયાએ હદ વાળી નાંખી. તે દિવસ પણ નિષ્ફળ ગયો.

સાતમે દિવસે પાછા શુભ વિચારો પ્રગટ થયા. વિચારશકિત સારી પ્રકાશિત થવાથી પશ્ચાત્તાપપૂર્વક બોલ્યો કે:—"અહો ! મેં ગઇકાલે ખોટા વિચારો કર્યા. લક્ષ્મી તો અસ્થિર છે, તેને જવું હશે ત્યારે રાખી રહેવાની નથી, અને લક્ષ્મી માટે શાસ્ત્રકાર કહે છે કે:—

न याति दीयमानाऽपि, श्रीश्चेद्दीयत एव तत् ।
तिष्ठत्यदीयमानाऽपि, नो चेद्दीयत एव तत् ॥ १ ॥

અર્થ—જો લક્ષ્મી દાનમાં આપતાં થકાં પણ ખુટતી નથી તો દાન દેવામાં વિલંબ ન કરવો. વળી દાન કે ભોગમાં લક્ષ્મી નહિ વાપરતાં છતાં પણ રહેતી નથી તો પછી શા માટે ઉદાર વૃત્તિથી ન વાપરવી—અર્થાત્ વાપરે જ રાખવી. કેમકે લક્ષ્મી વાપરતાં થકાં ખુટતીજ નથી, તેથી જેટલી સત્કાર્યમાં વાપરી તેટલીજ સાચી લક્ષ્મી છે. માટે મારી શકિતના પ્રમાણમાં હું પણ લખાવું. મારે લીધે બીજા પણ સારી રકમ ભરશે. તેનો નિમિત્તભૂત હું થઇશ. વળી આ ભવમાં જે લક્ષ્મી મળે છે તે પૂર્વ ભવના પુણ્યથીજ મળે છે, માટે આ ભવમાં પુણ્ય કરીશ તો આવતા ભવમાં લક્ષ્મી મળશે, અને કૃપણતા કરવાથી લોકો હાંસી કરશે." આવા સુંદર વિચારો જ્યાં પ્રગટ થયા ત્યાં કૃપણ કાઠીયાનું જોર હઠયું કે તુરત તેને જીતી લીધાના મોહરાજાને

સમાચાર પહોંચ્યા. મોહરાજા પાસે બીજા ઉમરાવ હજી ઘણા છે, તેથી તેણે બીજા સાત ઉમરાવને અનુક્રમે મોકલીને ધર્મ શ્રવણ કરતાં ભવી જીવને અટકાવ્યો. હવે આ સાતનો વિશેષ ઉલ્લેખ નહિ કરતાં સંક્ષેપથીજ બતાવીશું.

૭ સાતમો–શોક કાઠીયો.	૧૧ અરતિ કાઠીયો.
૮ આઠમો–લોભ કાઠીયો.	૧૨ અજ્ઞાન કાઠીયો.
૯ નવમો–ભય કાઠીયો.	૧૩ કુતુહળ કાઠીયો.
૧૦ દશમો–રતિ કાઠીયો.	

સાતમા શોક કાઠીયાના પ્રબળ પ્રતાપથી જીવને બીજાની ઋદ્ધિ દેખી મનમાં શોક થયો. તે વિચારવા લાગ્યો કેઃ–'આવી ઋદ્ધિ મારે નથી, મારે તો બહુ વિંટબના છે, ઘરમાં માણસો સારાં નથી, પુત્ર પણ નથી.' ઇત્યાદિ શોકમાં ગ્રસ્ત થવાથી ધર્મ સાંભળવામાં વિઘ્ન આવ્યું, સાધ્ય ચુકાવ્યું, અવળે રસ્તે ચડાવ્યો, તે દિવસ પણ ફોગટ ગયો.

પાછો આઠમે દિવસે સારો વિચાર થવાથી પુણ્ય સંબંધી વિચાર કર્યો. 'મારો પુણ્યનો ઉદય જાગશે ત્યારે મને પણ ઋદ્ધિ મળશે, હું શા માટે નકામો શોક કરૂં છું.' ઇત્યાદિક શુભ વિચારોથી શોકને જીત્યો.

મોહરાજાને ખબર પડી કે તુરતજ આઠમા લોભ કાઠીયાને મોકલ્યો. લોભે જોર બતાવ્યું. ચેતના ફેરફાર કરી નાંખી, જેથી અશુભ વિચારો થવા લાગ્યા. 'અહીં કયાં સુધી બેસી રહીશું? અહીં બેસી રહેવાથી શું વળવાનું છે? ઘેર સ્ત્રી પુત્રાદિકની ચિંતા, કરવાની છે, માટે ચેતન! ઉઠ, ચાલ, બજારમાં કાંઇ કરીશું ત્યારે પૈસા મેળવીશું.' લોભના જોરથી ધર્મ સાંભળી શકયો નહીં,

ખરા રસમાં ભંગાણુ પડ્યું. લોભને તજવો ઘણો મુશ્કેલ છે. લોભના વશથી પ્રાણી નાત તજે, દેશ તજે, સમુદ્રમાં મુસાફરી કરે, પર્વત ઉપર ચડે, કુવામાં ઉતરે, નહિં કરવાનાં કાર્યો પણ કરે.

જુઓ! લોભના જોરથી સાગરદત્ત શેઠ ચોવીશ ક્રોડ સોનામહોરનો સ્વામી હોવા છતાં સાતમી નરકે ગયો.

સુભૂમ ચક્રવર્તિ છ ખંડનો માલીક અથાગ ઋદ્ધિ-સિદ્ધિ હોવા છતાં વિશેષ લોભ કરવા જતાં તમામ ઋદ્ધિ ગુમાવી સાતમી નરકે ગયો.

મમ્મણ શેઠ લોભના જોરથી પારાવાર ઋદ્ધિનો માલીક હોવા છતાં લક્ષ્મીને ભોગવ્યા વિના દુર્ગતિમાં પહોંચ્યો. બીજા કષાયો કરતાં લોભનુ જોર શાસ્ત્રકાર મહારાજાએ ઘણું બતાવ્યું છે.

कोहो पीइ पणासेइ, माणो विनय नासणो ।
माया मित्ताणि नासेइ, लोहो सव्व विणासणो ॥

'ક્રોધ પ્રીતિનો નાશ કરે છે, માન વિનયનો નાશ કરે છે. માયા મિત્રાઈનો નાશ કરે છે, લોભ સર્વ ગુણનો નાશ કરે છે. સંજ્વલન લોભનો ઉદય દશમા ગુણઠાણે થવાથી યથાખ્યાત ચારિત્રને તોડી નાખે છે. અગ્યારમે ગુણઠાણેથી પણ જીવ પડે છે. જેઓ લોભને વશ થયા, તેનો ધર્મ ખજાનો તે સુભટ લુંટી લે છે. અહીં ધર્મ સાંભળનાર ભવ્ય પ્રાણી લોભને વશ થઇ આર્ત્તધ્યાનમાં પડી ગયો. જેથી તે દિવસ ગુમાવી બેઠો.'

નવમે દિવસે શુભ વિચારો થયા. તે વિચારવા લાગ્યો-'અરે! આવું અઘટિત કાર્ય મેં કેમ કર્યું? સાચાં ખોટાં કરવાથી દ્રવ્ય

મળતું નથી. એમ કરવાથી તો લાભાંતરાય કર્મ બંધાય છે, જેથી આગામી ભવે પણ દ્રવ્યાદિની પ્રાપ્તિ થતી નથી. વળી ગુરૂ મહારાજ આખો દિવસ કાંઈ પોતાની પાસે બેસી રહેવાનું કહેતા નથી.' ઈત્યાદિક સારા વિચારો કર્યા. નવમે દિવસે લોભ કાઠીયાને જીતી ધર્મ સાંભળવા ગયો. મોહરાજાને ખબર પહોંચ્યા. તુરતજ નવમા ભય કાઠીયાને મોકલ્યો. ભય કાઠીયાએ પ્રવેશ કર્યો. એટલામાં કોઇ રાજાનો સિપાઇ ત્યાં આવ્યો, એટલે આના મનમાં ભય પેઠો. 'હવે કેમ થશે ? શું કરીશ ?, કયાં લઇ જશે ?' ઇત્યાદિ ભયના જોરથી ત્યાંથી ઉઠી જતા રેવાનું મન થયું એટલે ધર્મ સાંભળી ન શકયો.

દશમે દિવસે પાછી મનમાં શુભ વિચારણા થઈ. અરે હું કેવો મૂર્ખ ? વિના કારણ આવો ભય શામાટે રાખવો ? મેં કયાં કોઇનો ગુન્હો કર્યો છે ?' એ પ્રમાણે સારા વિચાર થવાથી ભયને જીત્યો, એટલે ધર્મ શ્રવણ કરવા ગયો. મોહરાજાને ખબર પડતાં તુરતજ રતિ કાઠીયાને રવાના કર્યો. રતિ કાઠીયાએ પુરૂષાર્થ બજાવ્યું. જેથી ગીત ગાન સારાં લાગવાં માંડયાં, મધુર સ્વર સાંભળી પ્રીતિ જાગી, તમામ સારી વસ્તુ ઉપર અત્યંત પ્રીતિ થવા માંડી, આત્મા તેમાં લીન થવાથી સાધ્ય વસ્તુ જે ધર્મશ્રવણ તેના ઉપર પ્રેમ લગાવી શકયો નહિં, જેથી ધર્મ સાંભળવામાં વિઘ્ન થયું. ઉઠીને ચાલ્યો ગયો. તે દિવસ પણ ખાલી ગયો.

અગ્યારમે દિવસે પાછા સારા વિચારો થવાથી શુદ્ધ ચેતના જાગ્રત થઇ. 'અહો ! આપણે સારી વસ્તુ જોવા આવ્યા છીએ કે તત્ત્વનો સાર સમજવા આવ્યા છીએ ?' ઇત્યાદિક શુભ વિચારોથી રતિ કાઠીયાને પણ જીત્યો. ધર્મ સાંભળવા ગયો. મોહ-

રાજાને ખબર પડતાં અગ્યારમા કાઠીયાને વિઘ્ન કરવા હુકમ કર્યો. અરતિ કાઠીયો ભવ્ય જીવના શરીરમાં પેઠો, ત્યારે વિચારો થયા જે–'ગુરૂ મહારાજનો કંઠ સારો નથી. કાંઇ સમજાતું નથી, કથા વાર્તા તો કાંઈ કહેતાજ નથી, હવે તો રોજ આવવું ગમતું નથી. અહીં આવવું, વખત ખોવો ને સમજીએ કાંઇ નહિં.' ઇત્યાદિક વિચાર કરાવી અરતિ કાઠીયાએ શુભ શ્રેણિ તોડી નાંખી, જેથી ધર્મ સાંભળવો દૂર રહ્યો. અગ્યારમો દિવસ નિષ્ફળ ગયો.

બારમે દિવસે પાછા શુભ વિચારો થયા. ખોટા વિચારનો પશ્ચાતાપ કરવા લાગ્યો. 'મારે ગુરૂ મહારાજના સારા નરસા કંઠનો વિચાર કરવાનો નથી, એ તો પર ઉપકારને માટેજ–ભવ્ય જીવોના હિતને માટેજ જિનવાણીનો પ્રકાશ કરે છે. ગુરૂ મહારાજ નિષ્કારણ બંધુ છે. ઉપદેશ સાંભળવો તેમાં મારે કંઠનું શું પ્રયોજન છે?' ઇત્યાદિક સારી ભાવનાથી અરતિ કાઠીયાને જીત્યો.

તુરતજ મોહરાજાએ બારમા અજ્ઞાન કાઠીયાને મોકલ્યો. અજ્ઞાન કાઠીયાએ પ્રવેશ કર્યો કે તુરતજ ચેતનાનો ફેરફાર થઈ ગયો, આત્મા ધર્મ શ્રવણ કરતાં પરવશ થઇ ગયો. કાંઈ સમજી શકયો નહિ. એટલે મુંઝાઇને ઉઠી જવા માંડયું. અજ્ઞાનનું જ્યારે જ્યારે બળ થાય છે ત્યારે ત્યારે આત્મા ભાન ભૂલી જાય છે, કૃત્યાકૃત્યની સૂજ પડતી નથી, શાસ્ત્રની વાતો સમજાતી નથી, સંસારમાં આસકિત વધે છે, વિનાશી પદાર્થો ઉપર મોહ વધે છે અને જ્યારે તે પદાર્થોનો વિનાશ થાય છે ત્યારે શોકગ્રસ્ત થઇ માથું છાતી વિગેરે કૂટે છે. અજ્ઞાનતાનો વિલાસ વર્ણવતાં પાર આવે તેમ નથી. તો પણ શાસ્ત્રકાર આ એક શ્લોકથી કેટલું બધું સમજાવે છે:—

यो ध्रुवाणि परित्यज्य, अध्रुवं परिषेवते ।
ध्रुवाणि तस्य नश्यन्ति, अध्रुवं नष्टमेव च ॥

અર્થ—જે માણસ જિનેશ્વરોનો દેખાડેલો સત્ય (આત્મિક) ધર્મ એટલે આત્માને સદ્‌ગતિ આપનાર દાન, શિયળ, તપ, શુભ ભાવના, સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, પૌષધ, જિનપૂજાદિ વિગેરે ક્રિયાનો ત્યાગ કરી અધર્મ એટલે મિથ્યાધર્મને સેવે અર્થાત્ જિનવચનો પ્રમાણે ન કરતાં ઉલટો ચાલે હિંસાદિ દુર્ગતિમાં ઘસડી જાય તેવાં કાર્યો કરે, ન ખાવાના પદાર્થો ખાય, રાત્રિભોજન કરે, એકંદર મોજ શોખ કરવો, મન માને તે વસ્તુઓનું ભક્ષણ કરવું, તેજ ધર્મ માની તેનુંજ સેવન કર્યા કરે, તો તેવાં આચરણ વડે સત્ય ધર્મથી તો ભ્રષ્ટ થયો ને અસત્ય-મિથ્યાધર્મનું સેવન કરવાથી જ્યારે તે માણસ મરણ પામશે ત્યારે દુર્ગતિમાં ચાલ્યો જશે: એટલે ઉભય ધર્મથી ભ્રષ્ટ થઈ સંસારચક્રમાં ભ્રમણ કરવું પડશે. આ અજ્ઞાનદશાનું પરિણામ સમજવું. આ પ્રમાણે ભવ્યજીવોની કફોડી સ્થિતિ અજ્ઞાનદશાથી થાય છે. આ જીવ અજ્ઞાનતાને લઇને તે દિવસે પણ કાંઇ લઈ શક્યો નહિ અને તે દિવસ પણ ગુમાવી બેઠો.

તેરમે દિવસે પાછા શુભ વિચારો થવાથી અજ્ઞાન તરફ ધિક્કાર છુટ્યો અને વિચાર્યું જે 'સમજાય ન સમજાય, તો પણ જિનવાણી સાંભળવી. જિનવાણી સાંભળવાથી કર્ણ તો પવિત્ર થશે, નહિ સમજાય તો ગુરૂ મહારાજને પૂછીશું' ઇત્યાદિક સારા પરિણામ થવાથી અજ્ઞાન કાઠીયાને જીતી જિનવાણી શ્રવણ કરવા બેઠો. બાર સુભટો જીતાઈ ગયાથી મોહરાજાને ઘણો ભય પેઠો, છતાં છેલ્લો ઉપાય અજમાવવા સારૂં તેરમા કુતુહળ નામના

કાઠીયાને રવાના કર્યો. કુતુહળ કાઠીયો ભવ્ય જીવના શરીરમાં પેઠો કે તરતજ ચેતના બગડી, સમાચાર પણ એવા તુરતજ મળ્યા કે–'ભાઇ ! બહાર રમત ઘણીજ સારી થઈ રહી છે, ખાસ જોવા લાયક છે,' એ પ્રમાણે વાત સાંભળીને તુરતજ વ્યાખ્યાન સાંભળતાં લઘુશંકાનું બ્હાનું કાઢીને ઉઠ્યો. બહાર જતાં કોઈ સારા માણસે રોકયોઃ—'ભાઇ ! આવી અમૃતધારા સરખી જિન-વાણીને છોડી કયાં જાઓ છો ?' પરંતુ કુતુહળ કાઠીયાનું જોર હોવાથી તેણે કહ્યુંઃ—'શું લઘુશંકા કરવાને પણ નહિં જવા દો ?' આવી રીતે કહી બહાર ગયો. ભાંડ, ભવાયા નાટકીયા વિગેરે કુતુહળ જોતાં અને ઉભા રહેતાં આખો દિવસ વીતી ગયો, પગ પણ દુખવા ન આવ્યા, ભુખ ઉડી ગઇ, તૃષા ન લાગી, એક ચિત્તે જોયા કર્યું. એ પ્રમાણે આ જીવ નાટકાદિ કુતુહળ જોવામાં રાત્રી પણ કાઢી નાખે, ઉજાગરા વેઠે, ઉભો રહે, ધક્કો ખમે, અપમાન સહન કરે, પૈસાની પાયમાલી કરે, શરીરને હેરાન કરે, પરંતુ પ્રતિક્રમણ, સામાયિક, જિનપૂજા વિગેરે ધર્મકાર્ય કરતાં બહુ વખત થઈ ગયાનું બ્હાનું કાઢી તજી દે. ક્રિયા કરતાં થાકી જાય, મારી શક્તિ નથી, ઉભા ઉભા કાઉસગ્ગાદિ કરતાં પગ દુઃખે છે, ઈત્યાદિક ધાર્મિક ક્રિયામાં બ્હાનાં કાઢે. કુતુહળ કાઠીયાના જોરથી ઉપર બતાવેલ નાટક જોવામાં કાંઇ કઠિન ન પડયું. દિવસ ચાલ્યો ગયો, છેવટે સાંજ પડી ત્યારે કાંઈક શુભ વિચાર થયો, પોતાની મૂર્ખાઈ દૃષ્ટિએ આવી, ને પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગ્યો. 'આજ મારો સોના સરખો દિવસ ભાંડચેષ્ટા જોવામાં ફોગટ ગયો, તેમાં કાંઈ લાભ થયો નહિ, નુકશાન ઘણું થયું, હવેથી હે આત્મા ! આવી મૂર્ખાઇ કરીશ નહિ. ધાર્મિક ક્રિયામાં બરાબર ઉદ્યમવંત થઈશ તો તારી જીંદગી સફળ થશે.' આવા વિચારો કરી હવે પછી

કુતુહળ કાઠીઆને આધીન નહિ થવા ભવ્ય જીવ સાવધાન થયો.

રાગ લાવણી—(મુજ ઉપર ગુજરી...)

આળસ–મોહ–નિદ્રા અને અહો ! અહંકારે,
આ જીવ મુંઝાણો કરે ન ધર્મ લગારે;
ભય–શોક–કૃપણુતા–ક્રોધ કરિ ભવ હારે,
પણ ચેતન જરીયે પોતાનું ન સંભારે, ૧.

રતિ–અરતિ–લોભ–અજ્ઞાને–પડે અંધારે,
કુતુહળ કરી પ્રાણી ધર્મ કરે નહિ કયારે;
આ તેર–કાઠીયા મારે પણ ન વિચારે,
રખડાવે સહુને એ સહુ આ સંસારે. ૨.

જે ચેતે તે નર જીવન જરૂર સુધારે,
પહોંચે પ્રેમે તે ભળજળધિ કિનારે;
નથી સાર લગારે આ સંસાર અસારે,
કરો ધર્મ કરો પ્રભુ ભક્તિ " ભક્તિ " ઉચ્ચારે. ૩.

આ પ્રમાણે ઉપર બતાવેલા તેર કાઠીયા પોતાનું ભિન્ન ભિન્ન સ્વરૂપ ધારણ કરી ભવ્ય જીવને જિનવાણી શ્રવણ કરતાં પાકા વિઘ્નભૂત થાય છે. ધર્મ સાંભળવા દેતા નથી. અનંત કાળથી જીવની પાછળ લાગ્યા છે. આ તેર દિવસો ગયા પછી પણ એક બીજા અવારનવાર આવીને જીવને બહુજ હેરાન કરે છે અને પ્રથમ બતાવેલ માનવભવાદિ ઉત્તમ સામગ્રી મળ્યા છતાં, આ તેર કાઠીયાને વશ થયેલો જીવ સહજ વારમાં તમામ સામગ્રી ગુમાવી દુર્ગતિમાં ચાલ્યો જાય છે. કાઠીયાને વશ થયેલો જીવ કદાચ જિનવાણી શ્રવણ કરે, પરંતુ તેમાંથી કાંઇ તત્ત્વ નીકળે નહિ. સાંભળ્યું પણ ન સાંભળ્યા જેવું થાય; કારણ જે જિનવાણી શ્રવણ કરતાં છતાં કાંઈપણ ગુણ ન થયો, અનાદિ કાળથી કુવાસના ન ટળી, સમ્યગ્

દર્શન ન પ્રાપ્ત કરી શકયો, તો પછી તેવું શ્રવણ નકામું ગયું એમજ સમજવું. બરાબર વિચાર કરી સમજ રાખી તેરે કાઠિયાને દૂર કરી જિનવાણી શ્રવણ કરવી અને તેનું મનન કરવું, જેથી આત્માને તે હિતશિક્ષાની બરાબર અસર થશે અને આત્માનો અપૂર્વ ગુણ સમ્યગ્ દર્શન પ્રાપ્ત થશે.

આત્માને હિતશિક્ષા.

હે ચેતન! હવે મનુષ્યાવતાર પામી, નિરોગી શરીર વિગેરે શુભ સામગ્રી પામી પ્રમાદ કરીશ નહિ અને સંસારની મોહજાળમાં ફસાઈ નરકગમન કરીશ નહિ. વારંવાર મનુષ્ય જન્મ પામવો દુર્લભ છે. કોઈની સાથે સાંસારિક વસ્તુઓ ગઈ નથી અને જવાની નથી. પુત્ર, ધન, સ્ત્રી દેખી તું શું મોહ કરે છે? અરે જીવ! તું જરા વિચાર કર. એ કદાપિ તારાં નથી, તારી વસ્તુ તારી પાસે છે, તેની જો ખોજ કરે તો વારંવાર જન્મ મરણના ફેરા કરવા પડે નહિ. સ્મશાનવૈરાગ્યથી તારૂં કાંઇ હિત થવાનું નથી. તથા અમુક સારો, અમુક ખોટો ઈત્યાદિક પરભાવમાં રમવાથી તારૂં હિત કાંઈ થવાનું નથી. તું મનમાં જાણે છે કે હું તમામ સમજું છું, પરંતુ તે મિથ્યા છે, કારણ કે તું તારા આત્મકલ્યાણમાં પ્રવૃત્તિ કરતો નથી. કર્મકલંકથી સહિત એવું હે ચેતન! તારૂં વસવાનું સ્થાન તપાસ, તારે કયાં નિવાસ કરવાનો છે? જે સ્થાનમાં તું હાલ છે તે ચંચળ છે, વિનાશી છે, ક્ષણભંગુર છે, થોડા દિવસ માટે છે. આવા વિચારો હે જીવ! મોહનીય કર્મના જોરથી નહિ થવાથી સાધ્યદૃષ્ટિ ભૂલી જાય છે અને ખાવામાં, પીવામાં, પહેરવામાં ઓઢવામાં, ગાડી ઘોડા ખેલાવવામાં, માતા–પિતા, પુત્ર કલત્રાદિની સાર–સંભાળમાં એટલે સુધી

તું ખૂંચ્યો છે કે અનંત સુખનું કારણ સમ્યક્ત્વ રત્ન એકદમ નજીકમાં હોવા છતાં મેળવી શક્યો નથી. ભાગ્યહીનને ઉત્તમ વસ્તુ હાથમાં આવી શકે જ નહિ. તે બાબત શાસ્ત્રકારે કહ્યું છે જે—

जह चिंतामणिरयणं, सुलहं नहु होइ तुच्छविहवाणं ।
गुणविहववज्जियाणं, जीयाणं तह धम्मरयणंपि ॥

અર્થ—જેમ તુચ્છ વૈભવવાળા પુણ્યરહિત જીવોને ચિંતામણિ રત્ન સુલભ ન હોય, તેવીજ રીતે ગુણરૂપી વૈભવે કરી રહિત જીવોને ધર્મરત્ન પણ સુલભ ન જ હોય.

વિવેચન—પુણ્યરહિત જીવો મજુરી ઘણી કરે, શરીરે ક્લેશ ઘણો સહન કરે, સ્વદેશ છોડી પરદેશ જાય, ટાઢ, તાપ, ભુખ, તૃષા વિગેરે અસહ્ય કષ્ટો સહન કરે, છતાં તે કષ્ટનો આઠમો ભાગ પણ ધર્મસાધનમાં કષ્ટ નહિ કરતાં, વ્યર્થ જન્મ ગુમાવે છે. ધર્મરત્નને મેળવી શકતા નથી, તે આ જીવોની ઘણીજ ઘેલછા-મૂર્ખાઈ નહિં તો બીજુ શું સમજવું ? જુઓ! સુયગડાંગ સૂત્રકાર ઉપદેશ દેતાં શું બતાવે છે?

संबुज्झह किं न बुज्झह संबोहि खलु पेच दुल्लहा ।
नो हुवमणंति राइओ, नो सुलहं पुणरावि जीवियं ॥

અર્થ—હે ભવ્ય પ્રાણીયો! તમે બોધ પામો, કેમ બોધ બોધ પામતા નથી ? પરલોકમાં બોધિરત્ન મળવું મુશ્કેલ છે, ગયા રાત્રિ દિવસો પાછા આવતા નથી અને ધર્મ સાધન કરવાને યોગ્ય જીવિત ફરીથી મળવું સુલભ નથી.

વિવેચન—આ જીવને અનંતાનંત દુઃખો સહન કરતાં—અનંત પુદ્ગલ પરાવર્તન કાળ સંસારમાં ભ્રમણ કરતાં, સમ્ય-

ક્ત્વ રત્ન ગ્રહણ કરવાનો સમય બહુ સુંદર આવ્યો છે. પરલોકમાં સમ્યક્ત્વ પામવું બહુ કઠિન છે. જે જે દિવસો ને રાત્રી જાય છે તે પાછા આવતા નથી. આયુષ્યને કાપી નાંખે છે. પછી તેવી સામગ્રી મળતી નથી, હાલ મળી છે, છતાં પ્રતિબોધ નહિં પામે તો પછી અધોગતિમાં ચાલ્યો જઇશ, તેમાં શું આશ્ચર્ય ?. હે મુસાફર ! સમય થોડો છે અને હજી તારે તારા આત્મા માટે કાર્ય ઘણાં કરવાનાં છે, એમ સમજી પ્રમાદનો ત્યાગ કરી જાગ્રત થઇ જા ! પ્રમાદમાં પડી અમૂલ્ય સમયને સાર્થક નહિ કરે તો ચિંતામણી રત્નથી અધિક માનવ ભવ એળે ચાલ્યો જશે, પછી તને ઘણો પસ્તાવો થશે. આ હકીકત બીલકુલ ભૂલીશ નહિ માટે જલદી સાવધાન થઇ જા ! અને અનાદિકાળથી સંસારમાં દુઃખો આપનાર અષ્ટ કર્મને જડ મૂળથી ઉખેડી નાંખવા સંપૂર્ણ રીતે પ્રયત્ન કરવાની તારી ફરજ છે તે ભૂલીશ નહિ. આવાં ઉત્તમ સાધન પામ્યા છતાં પ્રમાદને વશ થઇ નવાં કર્મ બાંધીશ તો મળેલી સામગ્રી હારીને અધોગતિનાં ભયંકર દુઃખો સહન કરવાં પડશે, તે લક્ષમાં રાખજે. આ હકીકત બહુ જ લક્ષમાં રાખવાની છે. હે જીવ ! તારે યાદ રાખવું જોઇએ કે, સંસારમાં થોડી મુદત માટે ભેગાં થયેલાં કુટુંબાદિક તમામનું કાર્ય કરવાનું શીરપર આવ્યું તો પણ પોતાનું ન બગડે, પરભવનું–દુર્ગતિનું આયુ ન બંધાય, તે નિશાન કદાપિ ભૂલવું ન જોઇએ. ભૂલીશ તો મૂર્ખ અને ગમાર કહેવાઇશ. આત્મહિતનું સાધ્ય જો પાર પાડવું હોય તો જેવો સંસારના પદાર્થો ઉપર આનંદ અને આસક્તિ છે, તેવો જ આનંદ અને આસક્તિ આત્મકલ્યાણ કરવામાં કર. જો કરીશ તો સમ્યક્ત્વ રત્ન એક અંતર્મુહૂર્તમાં મળી શકશે.

આત્મિક ભાવમાં આનંદ પ્રાપ્ત કરવા માટે આળપંપાળ છોડી દે, આર્તધ્યાન રૌદ્રધ્યાનને દેશવટો આપ. જડ ચૈતન્યની ઓળખાણ કર. મારૂં શું અને પારકુ શું ?, તેને સમજ. માર્ગથી ભૂલો પડયો છું કે માર્ગ ઉપર ચડયો છું ?, તેનો વિચાર કર. જો ચિદાનંદજી મહારાજ આ ચેતનને હિતશિક્ષા દેતાં આત્મિક ભવમાં લીન થવા માટે શું કહે છે:—

પદ.—ભૂલો ભમત કહા બે અજાન! આલપંપાળ સકલ તુજ મૂરખ,
કર અનુભવરસ પાન; ભૂલો૦ આય કૃતાન્ત ગહેગો એક દિન.
હરિ જેમ મૃગ અચાન; હોયગો તન ધનથી તું ન્યારો.
જેમ પાકો તરૂપાન; ભૂલો, ભમત કહા બે અજાન !
માત તાત તરૂણી સુત સેંતિ: ગરજ ન સરત નિદાન;
ચિદાનંદ એ વચન હમારો, ધર રાખો પ્યારે કાન—ભૂલો૦

ચિદાનંદજી મહારાજનાં આ અમૃત સમાન વચન બરાબર મનમાં ધારી રાખવા લાયક છે. ચિદાનંદજી મહારાજ આ ચેતનને શીખામણ દેતાં સમજાવે છે, તેની ઉપર બરાબર ધ્યાન આપો.

હે ચેતન ! હે આત્મા ! તું અજાણ્યા માણસની માફક ક્યાં રખડતો ફરે છે ? જેમ કોઈ દેશમાં કે શહેરમાં આપણે જવું હોય પણ તેનો રસ્તો જાણતા ન હોઇએ તો રસ્તામાં ફાંફાં મારવા પડે છે, તેમ અજાણ્યા માણસની માફક હે ચેતન ! તું ક્યાં રખડયા કરે છે ? આટલા ઉપરથી વિચાર થાય છે કે, આપણે અનાદિ કાળથી ભૂલા ભમીએ છીએ, જો ભૂલા ન ભમતા હોત તો જલદીથી આત્માનો અવ્યાબાધ સુખનો ખજાનો પ્રગટ કરી મોક્ષમંદિરમાં લીલા લહેર કરતા હોત:

પરંતુ ભૂલા પડયા ત્યાં શી વાત કરવી ? આપણે સવારથી ઉઠી રાત્રી સુધી અનેક કાર્યો કરીએ છીએ, ખાઇએ છીએ, પીઇએ છીએ, વ્યાપાર કરીએ છીએ, ધન એકઠું કરીએ છીએ, પહેરીએ છીએ, ઓઢીએ છીએ, આ સિવાય બીજાં પણ અનેક કાર્યો આખો દિવસ કરીએ છીએ, થોડીવારની પણ નવરાશ આપણને મળતી નથી. લેશમાત્ર એક કામ ઓછું થાય તો બીજાં ચાર કાર્યો ઉભાં કરવા તૈયાર છીએ, પરંતુ કોઈ એક પણ કાર્ય કરતાં આપણે ભૂલા પડયા છીએ, એવો વિચાર થતો નથી. રસ્તો શોધતા હોઇએ અને હાથ ન આવે તો ગભરાઈ જઇએ, એવો તો પ્રતિભાસજ કોઈ દિવસ થતો નથી. આપણે તો જાણે કે સર્વ કામ પોતાનાં હોય અને આપણો તે કાર્યની સાથે-વસ્તુની સાથે સાચો સંબંધ હોય, એવું ધારીનેજ કરતા હોઇએ એમ લાગે છે. કોઈ દિવસ પણ તે કાર્ય કરતાં એવું તો લાગતુંજ નથી કે, આપણી વસ્તુ ખોવાઇ ગઇ છે, અને તે શોધવાને આપણે પ્રયત્ન કરીએ છીએ, પણ તે આપણને હજી જડતી નથી. અથવા આપણે ઇષ્ટ સ્થાને જતાં માર્ગ ચૂકયા છીએ અને સાચા રસ્તાની શોધમાં છીએ. જ્યારે આ પ્રમાણે લાગતું નથી ત્યારે આળપંપાળ શબ્દમાંજ તેનો જવાબ આવી ગયો. આપણે જે કાર્ય કરીએ છીએ, જે કાર્ય કરવામાં આપણને લેશમાત્ર આત્મહિત કરવા ફુરસદ મળતી નથી, તે સર્વ તો આળપંપાળ જ છે, એમ હે ચેતન! સમજ. દરેક કાર્ય કરતાં કાંઈ સાધ્ય હોવું જોઇએ, એવો સાધારણ નિયમ છે. પ્રયોજન વિના મંદ (મૂર્ખ) માણસ પણ પ્રવૃત્તિ કરતો નથી, તેથી આપણા કાર્યનું પણ સાધ્ય ન હોય તો આપણે પણ મંદ અને મૂર્ખજ ગણાઈએ

આ પ્રમાણે હોવાથી આપણાં સંસારનાં કાર્યોનું સાધ્ય શું છે ?, તેનો વિચાર કરીએ તો જણાઈ આવશે કે—એમાં કાંઇ ઢંગધડો નથી; આળપંપાળ જ છે. સવારથી સાંજ સુધી કામ કરી પૈસા પેદા કરનારને પૂછશો કે:–'પૈસા મેળવીને શું કરશો ?' તો જવાબ હસવા જેવો મળશે. આખો દિવસ ધર્મકાર્ય વિના નકામો ટાઈમ ગાળનાર અને બાપની પુંજી બેઠાં બેઠાં ખાનારને જીંદગીનું સાધ્ય પૂછશો તો ખાવું, પીવું, એશઆરામ કરવો વિગેરે વિગેરે જવાબ મળશે. પરંતુ યથાર્થ વસ્તુનું પ્રતિપાદન કરી, સંસાર ઉપરથી રાગ ઉઠી જાય, રાગદ્વેષ કમી થાય, આત્મકલ્યાણ જલદી થાય, તેવો જવાબ કોઇ આપશે નહિ. પૈસા કમાવા, છોકરાઓને વારસો આપી જવો, ખાવું પીવું, સગાં સંબંધીનાં વ્યવહારિક કાર્યો કરી આપવાં, રોગી થઇ પથારીવશ થવું અને છેવટ મરણ આવે ત્યારે ચાલ્યા જવું.—આ પ્રમાણે ધમાલમાં ને ધમાલમાં જીંદગી ખલાસ થઇ જાય, છતાં આ જીવ તેમાંજ આંખો મીંચીને ચાલ્યો જાય છે. પૈસાની ઈચ્છાનો છેડો આવતો નથી. હજાર થાય તો લાખ, લાખ થાય તો ક્રોડ, ક્રોડ થાય તો અબજ, ખર્વ, મહાખર્વ, છેવટમાં રાજપદવી, દેવલોક ને ઈન્દ્રની પદવી સુધી પણ ઈચ્છાની પૂર્તિ નહિ થવાથી સંતોષ થતો નથી. શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં ઈચ્છા આકાશ સમાન બતાવી છે. આકાશનો પાર નથી તેમ ઈચ્છાનો પણ પાર નથી. જો સંતોષને હાથમાં ગ્રહણ કરે તોજ ઇચ્છા અટકી પડે. એક કવિએ કહ્યું છે જે—

જો દશ વીશ પચાસ ભયે, શત હુઇ હજાર તું લાખ મગેગી,
કોડી અબજ ખર્વ અસંખ્ય, ધરાપતિ હોનેકી ચાહ લગેગી;
સ્વર્ગ પાતાલકો રાજ્ય કરો, તૃષ્ણા અધિકી અતિ આગ લગેગી,
સુંદર એક સંતોષ વિના, શઠ તેરી તો ભુખ કભી ન ભગેગી.

આવી રીતે સંતોષ વિના ઇચ્છાની તૃપ્તિ થતી નથી. કદાચ સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રનો પાર પામી શકાય, પરંતુ લોભસમુદ્રનો પાર પામવો ઘણોજ મુશ્કેલ થઇ પડે છે, જેથી ઢંગધડા વિનાનું જીવન પૂર્ણ થઇ જાય છે. પૌદ્દગલિક વસ્તુની પ્રાપ્તિમાં કોઇપણ પ્રકારનો ખરો આનંદ છેજ નહિ. આથી વસ્તુપ્રાપ્તિ કે ધન-પ્રાપ્તિ ખરૂં સાધ્ય હોઇ શકેજ નહિ, કારણ જે તે નાશવંત સ્વ-ભાવવાળું છે. ત્યારે આ બધી પ્રવૃત્તિ શામાટે? આ તમામ ધમાલ કોને માટે? આ બાબતનું અંતિમ લક્ષ્ય શું સમજવું? કાંઇક વધારે મનન કરો, વિચાર કરો, દીર્ઘદર્શીપણે અવલોકન કરો, વિચાર કરતાં કરતાં ધનપ્રાપ્તિના અંગે છેવટ આ ધમાલ પૌદ્દગલિકજ દૃષ્ટિગોચર થશે. કીર્તિને માટે જે પ્રવૃત્તિ કરવી તે પણ ત્યાગ કરવા લાયક છે, કારણ કે તે માન કષાયનો ભેદ હો-વાથી પૌદ્દગલિક છે, અને નામ તો કોઇનું અમર રહેવાનું નથી, રહ્યું નથી. કીર્તિની ખાતર જે જે ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓ કરવામાં આવે તે પણ બરાબર પૂરેપૂરી ફળવતી થતી નથી. પૌદ્દગલિક વસ્તુની આસક્તિને લીધે તેનું ત્યાજ્ય સ્વરૂપ સમજ્યા પછી પણ ઘણાખરા ત્યાગ કરી શકતા નથી. તેટલા માટેજ ચિદા-નંદજી મહારાજ કહે છે જે—'હે ચેતન! તું અજ્ઞાનીની માફક ભૂલો પડી ક્યાં ભટક્યા કરે છે? જરા વિચાર તો કર. તારા માર્ગનું અવલોકન કર. માર્ગથી ભૂલા પડેલા વટેમાર્ગુની માફક આડા અવળા રસ્તે ક્યાં ગમન કરે છે? આ તમામ આળપં-પાળને છોડી દઇ અનુભવ રસનું પાન કર, જેથી તને તેમાં એવો આનંદ આવશે કે તે આનંદ તું કોઇને કહી પણ શકીશ નહિ. તારા આત્મામાં ઘણો પ્રકાશ થશે, ને તારી આ ભવયાત્રા

નકામા ફેરા જેવી ન થતાં કાંઇક સફળ થશે.' આ ભવની યાત્રા સફળ કરવા માટે અનુભવ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરવી એજ ખરૂં તત્ત્વ છે અને તેવા અનુભવ જ્ઞાનથીજ કર્મબંધન અટકશે, પૌદ્‌ગલિક વસ્તુઓ ઉપરથી રાગ ઉઠી જશે, અને સફળ થશે.

ગઝલ,

મોંઘેરો દેહ આ પામી. જુવાની જોરમાં જામી;
ભજ્યા ભાવે ન જગસ્વામી, વધારો શું કર્યો સારો... ૧
પડીને શોખમાં પૂરા, બની શૃંગારમાં શૂરા;
કર્યાં કૃત્યો બહુ બૂરાં, પતાવ્યો શી રીતે વારો... ૨
ભલાઇ ના જરી લીધી, સુમાર્ગે પાઇ ના દીધી;
કમાણી ના ખરી કીધી, કહો કેમ આવશે આરો... ૩
ગુમાને જીંદગી ગાળી, ન આણા વીરની પાળી;
જશો અન્તે અરે! ખાલી, લઇ બસ પાપનો ભારો... ૪
નકામા શોખને વામો, કરો ઉપકારનાં કામો;
અચળ રાખો રૂડાં નામો, વિવેકી વાત વિચારો... ૫
સદા જિનધર્મને ધરજો, ગુરૂ "ભક્તિ" સદા કરજો;
ચિદાનંદ સુખને વરજો, વિવેકી વાત વિચારો.. ૬

આ પ્રમાણે હોવા છતાં કાંઇપણ નહિ સમજે તો તો હું ને મારૂં કરતાં કરતાં જેવા અનંતા ભવ નિષ્ફળ ગયા તેવી રીતે આ ભવ પણ નિષ્ફળ જશે. અને જેમ મૃગને (હરણને) અચાનક સિંહ પકડીને મારી નાંખે છે, તેવીજ રીતે કાળરાજા (મૃત્યુ) તને અહિંથી અચાનક ઉપાડી જઇ તારા જીવનનો અંત લાવશે. તે વખતે તારે એકલા,–સર્વ વસ્તુઓ સ્ત્રી, ધન, ઘર, હાટ, હવેલીઓ વિગેરે છોડીને ચાલ્યા જવું પડશે. શાસ્ત્રકાર કહે છે કેઃ—

जहेह सीहो व मियं गहाय, मच्चू नरं णेइ हु अंतकाले ।
न तस्स माया न पिया न भाया, कालंमि तम्मि सहरा भवन्ति॥

'જેમ સિંહ મૃગલાના ટોળામાંથી મૃગલાને પકડી જાય છે, તેવીજ રીતે અંતકાળે કુટુંબાદિકના ટોળામાં રહેલા આ જીવને મૃત્યુ પકડી જાય છે. તે પકડતી વખતે મરનાર જીવને માતાપિતા, પ્રિયા, ભાઈ, કોઈ ભાગી થતા નથી. અર્થાત્ દુઃખમાં ભાગ લેતા નથી-મરણથી છોડાવતા નથી.' ન જવું હોય તો પણ જીવને બળાત્કારથી જવું પડે છે, તે ચોક્કસ સમજ. મરવું એ નિઃસંદેહ હકીકત છે-શંકા વગરની વાત છે. મોટા મોટા માન્ધાતા તથા રાવણ જેવા રાજાઓ, ચક્રવર્તિઓ, બલદેવો, વાસુદેવો, ઇન્દ્રો જેવા પણ સમય આવ્યો ત્યારે પોતપોતાનાં સ્થાન છોડી ચાલ્યા ગયા છે. તેઓ એવા બળવાન હતા કે આખી પૃથ્વીને ઉથલ-પાથલ કરી નાખે, છતાં એક ક્ષણવાર પણ આયુની સ્થિતિ વધારી શકયા નથી અને તેવાઓની પાછળ રહેલી ઋદ્ધિ સિદ્ધિ કે પરિવાર કોઇની સાથે ગયો નથી અને જવાનો પણ નથી. તો પછી તને હે ચેતન! તે કાળરાજા ઓચિંતો પકડશે તેમાં શું આશ્ચર્ય! આવી ચોક્કસ નિશ્ચયાત્મક બાબત હોવાથી તારે અત્યારથી જ જાગ્રત રહેવાની જરૂર છે. તેમાં ખાસ ધ્યાનમાં રાખવા લાયક બીના એજ છે કે, કયે વખતે આ મૃત્યુરૂપી સિંહ આવી તારી ઉપર ફલાંગ મારશે અને તને પકડીને દેહથી ભિન્ન કરી નાંખશે, તેની તને ખબર નથી. અને તે બાબતની ચોવીશ કલાકની તો દૂર રહી પરંતુ એક મિનિટની પણ તને નોટીસ મળવાની નથી. અને તે અવસ્થા પ્રાપ્ત થવાની છે તે ચોક્કસ છે. તેની સાથે એટલું પણ ચોક્કસ છે કે, તારી પાસે જેજે વસ્તુઓ હશે, તારા તાબામાં

તારી માલીકીની જે જે વસ્તુઓ હશે તે અહિં રહી જશે, તેમાંનું કોઇપણ તારી સાથે આવવાનું નથી, તું લઈ જઈશકવાનો નથી, તારે એકલા ચાલ્યા જવું પડશે અને તને કોઇની સાથે એક મિનિટ પણ વાત કરવાનો કે ભલામણ કરવાનો અવકાશ મળશે કે નહિ તે પણ ચોક્કસ નથી. તેમ તારા જીવનમાં કરેલાં દુષ્કૃત્યોનો પશ્ચાત્તાપ કરવાનો પણ સમય મળશે કે નહિ તે પણ ચોક્કસ નથી. પરલોકગમન કરવું, વસ્તુ માત્ર છોડવી, તે ચોક્કસ છે. કારણ કે, સંસારી જીવો મરણ ધર્મવાળા છે. તેજ બાબત સમરાદિત્યના રાસમાં પદ્મવિજયજી મહારાજ કહે છે—

મરણધર્મી સહુ જીવડા, હા હા ભવ ગયો એળે રે;
નરપતિ સુરપતિ સહુ જણા, નવી દીસે કોઇ કાળે રે.
અથીર સંસાર એણીપેરે. ૧
ધન્ય તે શેઠ સેનાપતિ, ચિંતામણિ સમ જાણી રે;
ઘર છોડી વ્રત આદરે, ધનધન તાસ કમાણી રે.
અથીર સંસાર એણીપેરે. ૨

આ ગાથામાં પણ એજ બાબત બતાવી કે, 'સંસારમાં તમામ જીવો મરણધર્મવાળા છે. વસ્તુ માત્ર અનિત્ય અને ક્ષણભંગુર છે. ચિંતામણી રત્નથી અધિક ધર્મરત્ન ગ્રહણ કરે, વ્રત પચ્ચખ્ખાણ અંગીકાર કરે અને સમજપૂર્વક ઘર, ઋદ્ધિ વિગેરેનો ત્યાગ કરે તેવા જીવોનીજ સાચી કમાણી છે.' બાકી તો માંગી લાવેલાં આભૂષણો જેમ પાછાં આપવાં પડે છે તેવી રીતે સંસારની વસ્તુ માત્ર પાછી આપવી પડશે. તે બાબતનું સમર્થન કરતાં શ્રી યશોવિજયજી મહારાજ જ્ઞાન–સાર અષ્ટકમાં કહે છે કે:—

पूर्णता या परोपाधेः, सा याचितकमण्डनम् ।
या तु स्वाभाविका सैव, जात्यरत्नविभानिभा ॥१॥

શબ્દાર્થ—પૌદ્ગલિક વસ્તુથી ઉત્પન્ન થયેલી જે પૂર્ણતા તે માંગી લાવેલાં ઘરેણાં સરખી છે; પરંતુ સ્વભાવજનિત જે પૂર્ણતા છે, તે ઉત્કૃષ્ટ રત્નની કાંતિ સરખી છે.

વિવેચન—ધન, રમણી, દેહ, સ્વજન, રૂપ, સૌભાગ્ય, બળ, યૌવન, ઐશ્વર્ય આદિ પૌદ્ગલિક પદાર્થોની પ્રાપ્તિથી થતી જે પૂર્ણતા-સંગ્રહતા, તે યાચના કરીને માંગી લાવેલા કંકણ, કુંડલ, કંદોરા, કંઠી વિગેરે આભરણો સરખી છે. જેમ માગી લાવેલાં ઘરેણાં લાંબા દિવસ રાખી શકાય નહિ, મુદત થયે પાછાં આપવાં જ પડે. કોઈ શેઠ પોતાના પુત્રને પરણાવવા વખતે બીજા ધનાઢ્યને ઘેરથી પુત્રને પહેરાવવા માટે ઘરેણાં અમૂક મુદત કરીને માંગી લાવે, પછી મુદત પૂરી થાય કે તુરતજ ઉતારીને પાછાં આપવાં પડે, તેવીજ રીતે પૌદ્ગલિક વસ્તુની પૂર્ણતાથી ભરેલા જીવને આયુરૂપી મુદત પૂરી થયે તરતજ પૂર્ણતા મૂકીને ચાલ્યું જવું પડે, કાંઇપણ સાથે લઈ જવાય નહિ. સંજમ નહિ ગ્રહણ કરેલા ચક્રવર્તિઓ તથા વાસુદેવો, પ્રતિવાસુદેવો, રાજા-મહારાજાઓ, પોતાની પૂર્ણતાઓ કેતાં રાજ્યઋદ્ધિઓ છોડી છોડીને નરકાદિક ઘોર દુર્ગતિના ભાજન થયા અને ત્યાં અસહ્ય દુઃખો ભોગવવા લાગ્યા. ચક્રવર્તિ જો સંયમ ગ્રહણ કરે તોજ સકળ કર્મનો ક્ષય કરી મોક્ષે જાય અથવા દેવલોકમાં જાય, પરંતુ સંયમ ન ગ્રહણ કરે ને આખી જીંદગી માંગી લાવેલાં ઘરેણાં જેવી પૌદ્ગલિક પૂર્ણતામાંજ વીતાવે તો સાતમી નરકે જાય. કેટલાક આચાર્યો કહે છે કે-પહેલી, બીજી, ત્રીજી, ચોથી, પાંચમી, છઠ્ઠી, સાતમી-સાતમાં ગમે તે નરકે જાય અને પૂર્ણતા પાછી સોંપવી પડે. આ સંબંધમાં બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તિ, સુભૂમ ચક્રવર્તિ,

વિગેરેનાં દૃષ્ટાંતો પ્રસિદ્ધ છે. આવી પૂર્ણતા જીવે ભવચક્રમાં ભટકતાં ઘણીવાર પ્રાપ્ત કરી, પણ કોઇ કાર્ય સિદ્ધ થયું નહિ ત્યારે જ્ઞાનાદિ ધર્મ જે આત્માના ગુણ છે, તેથી થતી જે પૂર્ણતા તેજ સાચી પૂર્ણતા છે. તે કોઈ દિવસ પણ આત્માથી જુદી નહિં પડવાવાળી, ચિંતામણિ આદિ ઉત્તમ જાતિના રત્નની કાન્તિ જેવી છે. એટલે જેમ શ્રેષ્ઠ રત્નની કાંતિ જ્યાં સુધી તે રત્ન વિદ્યમાન હોય ત્યાં સુધી તેની સાથેજ રહે છે, તેવીજ રીતે આત્માની જે સ્વાભાવિક પૂર્ણતા છે, તે પણ આત્માની સાથેજ અનંત કાળ સુધી રહે છે.

આવી સાચી પૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરવા જ્યાં સુધી ઉદ્યમ નહિં કરે ત્યાં સુધી જન્મ મરણના ફેરા ટળવાના નથી. અત્યારે તો મરણ શબ્દ પણ તને કડવો ઝેર જેવો લાગે છે; કોઇ મરણ સબંધી શબ્દ ઉચ્ચાર કરે તો પણ તને તે અપમંગળ લાગે છે, પરંતુ એ બાબતમાં તારી હે ચેતન ! મોટી ભૂલ થાય છે. તું જાણે છે કે જે સ્થિતિને મોટા ચક્રવર્તિઓ અને તીર્થંકરો પણ ઉલંઘી શકયા નથી, જે સ્થિતિનો પ્રતિકાર મોટા ધનવંતરી વૈદ્યો પણ કરી શકયા નથી તે સ્થિતિની તૈયારીને તું અપમંગળ માને છે તે મોટી ભૂલ કરે છે અને તે બાબત ફોગટ ખેદ કરે છે. માટે તે મરણની સ્થિતિ બરાબર તપાસી ધૈર્ય અવલંબન કર. એ મરણથી હવે ડરવાની જરૂર નથી.

પરંતુ તેના સંબંધમાં અમૂક ધોરણ કરવાની જરૂર છે. ચેતન તો કદાપી મરણ પામનાર નથી, એ ચેતનની અજરામરતા શાસ્ત્રપ્રસિદ્ધ છે. શરીરથી ચેતન ભિન્ન થાય છે, તે સ્થિતિને મરણ કહેવામાં આવે છે. કેટલાક મૂઢ પ્રાણીઓ સંસારના

દુઃખથી કંટાળીને મરણને ઇચ્છે છે, પરંતુ સંસારના દુઃખથી વ્યાકુળ થયેલાને છુટવાનો એ માર્ગ નથી. જેને ખસ થઇ હોય તેને તેનાપર જરા ખણવાથી સારૂં લાગે છે; પરંતુ પરિણામે વધારે વધારે દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે. તે ખસને મટાડવાનું કારણ ખણવું તે નથી પરંતુ તેનું બરાબર ઓષધ કરવું તે છે. તેવીજ રીતે સંસારનાં દુઃખથી ખરેખરી તપત લાગતી હોય તો તેનો ઉપાય મરણનું શરણ માગવામાં નથી, પરંતુ દુઃખ કદાપિ આવે જ નહિં તેવા ઉપાયો શોધવામાં છે. આ પ્રમાણે વસ્તુસ્થિતિ હોવાથી દુઃખથી કંટાળો ઉત્પન્ન થયો હોય તો પણ કદાપિ મરણને ઇચ્છિવું નહિ, તેમજ આખરે મરી જવું છે, એવા વિચારથી ડરી પણ જવું નહિં. તેમ ડરવાથી કે કાયર થવાથી કોઇ પ્રકારનો લાભ નથી.

શાસ્ત્રકાર કહે છે કેઃ—

धीरेण वि मरियव्वं, काउरिसेण वि अवस्स मरियव्वं ।
तम्हा अवस्समरणे, वरं खु धीरत्तणे मरिउं ॥

'ધીરને પણ મરવાનું છે અને કાયરને પણ મરવાનું છે. બંને પ્રકારે મરણ તો છેજ. તેમાં ફેરફાર તો થવાનો નથીજ. તો પછી ધીરપણાવડે કરીને મરવું, તેજ ઘણું ઉત્તમ મરણ છે. બાકી તો કાયર થઈને અનંતાં મરણ કર્યાં છે' શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના નવમા પ્રત્યેકબુદ્ધ અધ્યયનમાં યુગબાહુને પોતાના ભાઇ મણિરથે શસ્ત્રથી એટલો બધો માર માર્યો કે મરણની તૈયારી થઇ ગઈ, રૌદ્રધ્યાન થવાનો સમય નજીક આવ્યો, છતાં તે યુગબાહુની સ્ત્રી મદનરેખાએ નિઝામણા કરાવી; પંચ પરમેષ્ટીના સ્મરણમાં લીન કર્યો, શત્રુ મિત્ર ઉપર સમભાવ રખાવ્યો, મરણ સુધરે તેવી રીતનો

સચોટ ઉપદેશ દેવાવાળી બની, જેથી યુગબાહુ થોડીકવારના શુભ અધ્યવસાયથી કાળ કરી પાંચમા બ્રહ્મ દેવલોકમાં દેવતા થયો. ધીરપણાથી મરણ થયું તો દુર્ગતિ ન થઇ. કદાચ કાયર થઇને હે ચેતન! મરીશ તો મરણ કાંઇ દૂર જતું નથી, તેમ અટકતું નથી. માટે કોઇ સાથે સખત વૈર વિરોધ રાખવો નહિં. કદાચ કોઇની સાથે ખેદ કે બોલાચાલી થઈ હોય તો તેના માટે ક્ષમા યાચના કરી સર્વ જીવોની સાથે વૈરવિરોધ ખમાવીને શાંતિ પકડવી. જેથી સામો માણસ પણ પ્રાય: વૈર કાઢી નાંખશે, જો તું તેમ નહિં કરે તો વૈરનો પ્રવાહ ભવાંતરમાં ચાલુજ રહેશે. જેનું જીવન પવિત્ર છે, તે જીવને મરણ સમયમાં કોઇ પ્રકારે દુ:ખ થતું નથી, જેનું જીવન કફોડી સ્થિતિવાળું છે તેને અહીંયાં પણ દુ:ખ ને પરભવમાં પણ દુ:ખની શ્રેણિ છે, માટે જીવન સુધારવું તે ખાસ કર્ત્તવ્ય છે, શુદ્ધ જીવનવાળાને મરણના વિચારમાં દુ:ખ નથી, શોક નથી, ખેદ નથી. આવું ઉત્તમ જીવન મનુષ્યભવ વિના બીજે નહિ થઈ શકે, માટે હે ચેતન! બરાબર કમ્મર કસ, અને વિચાર કર કે આ ભવમાં ધર્મ આરાધન માટે જે સગવડો મળી છે, જે જોગવાઇયો પ્રાપ્ત થઇ છે, તે વારંવાર મળતી નથી, જેથી તે મળેલી જોગવાઇયોથી આત્મહિત કરી લેવામાં ન આવે તો તેના જેવી બીજી ગંભીર ભૂલ નથી. અનેક પ્રકારની ઉત્તમ જોગવાઇથી ભરપૂર માનવ ભવ નકામો ચાલ્યો જાય તો બહુજ ખોટું થયું ગણાય. અજાણ જીવો તો ખાવાપીવાની વસ્તુઓ મેળવવી, ધનસંચય કરવો, પુત્ર-પૌત્રાદિક પરિવાર વધારવો, રહેવા માટે નવા નવા બંગલા બનાવવા અને સાચી ખોટી રીતે પોતાનું માન-સન્માન વધારવું એમાંજ ગુંથાયેલા હોય છે, તેવા અજાણ જીવો તો માર્ગથી ભ્રષ્ટ થઇ સંસારશેરીમાં ભૂલા પડીને અનાદિ કાળથી ભટકયા જ કરે છે.

તેવા જીવોને સાચું સુખનું સ્થાન જે મોક્ષ તે બહુજ દૂર રહે છે. તેનો ખ્યાલ પણ તેવા અજાણને આવતો નથી. તે સુખને પ્રાપ્ત કરવા ભાવના પણ થતી નથી અને પોતાની જીંદગીભરની કપટ, દગા, પાશલા, જૂઠ, ચોરી, પરદારાગમન વિગેરેથી થયેલી અધમ દશાને દૂર કરવાનો આત્મા સાથે વિચાર પણ થતો નથી. એવા પ્રાણીયો સંસારમાં આસક્ત રહી આડા અવળા ગોથાં ખાધા કરે છે અને અનેક પ્રકારની ઉપાધિયોથી વ્યાપ્ત થઈ ભારે થતા જાય છે. એવા જીવોના મનના પરિણામ, તેની પ્રવૃત્તિયો, તેના વિચારો વિગેરે તપાસ્યું હોય તો અનેક પ્રકારે સાંભળનારને પણ કંટાળો આવે તેવા હોય છે. આવી સ્થિતિમાં હે ચેતન ! મજા નથી. એ સ્થિતિથી ચોરાસી લાખ જીવાયોનિમાં નવનવા ભવો કરવા પડશે. તિર્યંચ ગતિમાં કુતરા, બીલાડા, વ્યાઘ્ર, સિંહ, ઉંટ, સર્પ, ગધેડા, ઘોડા વિગેરેના ભવો કરવા પડશે અને ભવભ્રમણ ઉભું રહેશે. માનવજીવન હાથ આવ્યા છતાં, દુર્ગતિના ભવો ઉત્પન્ન કર્યા, તેમાં કેટલું ખોયું ? કેટલું નુકશાન થયું ? કદાચ તું હે ચેતન ! એમ માનતો હોઈશ કે, મને મારાં માબાપ, સ્ત્રી, પુત્ર, મામા, માસી વિગેરે સુખ આપશે, તેથી તેઓની ખાતર પ્રયાસ કરી કાંઇ પ્રાપ્ત કરી રાખું અથવા તેઓનો આધાર રાખી હું સંસારમાં મસ્ત રહું, તો તે પણ તારી મોટી જબરજસ્ત ભુલ છે. કારણ કે, જ્ઞાની મહારાજ કહે છે કે:—

मा जाणासि जीव तुमं, पुत्तकलत्ताइ मज्झ सुहहेउ ।
निउणं बंधणमेयं, संसारे संसरत्ताणं ॥ १ ॥

અર્થ—હે જીવ ! આ સંસારમાં એકાંત દુઃખના હેતુ પુત્ર,

સ્ત્રી, મિત્રો વિગેરેને તું સુખના હેતુ જાણીશ નહિં, કારણ કે સંસારમાં ભ્રમણ કરતાં જીવોને એ પુત્ર, સ્ત્રી, મિત્રો વિગેરે સગાં સંબંધીયો જબરજસ્ત કર્મબંધનનાં કારણ છે; પરંતુ તને સંસારમાંથી છોડાવીને મુક્તિમંદિરમાં પહોંચાડનારા નથી. કેટલીકવાર આપણે વ્યવહારમાં તપાસીએ છીએ ત્યારે સગાં-સંબંધીનો સ્નેહ ક્ષણિક માલુમ પડે છે. ધનની ખાતર ભાઈઓને પરસ્પર લડતાં જોયા છે. અને તે એવા તો લડે છે, કલેશ કરે છે કે, એકબીજાને પાણી પીવાનો પણ સંબંધ રહેતો નથી. માતપિતાના સ્નેહમાં પણ સ્વાર્થનો સ્નેહ કેટલો બધો જોવામાં આવે છે! તેઓ પૈસા કમાવાવાળા પુત્રો અને નહિ કમાવાવાળા પુત્રો તરફ કેટલું અંતર રાખે છે તે જોઇ શકાય છે. આ તો વ્યવહારમાં આપણે જોયું પરંતુ આત્મહિત કરવાનાં કાર્યોમાં તો તેઓ તરફથી ઘણીજ અડચણો ઉભી કરવામાં આવે છે. આત્મસાધન કરનાર પુત્રનો તિરસ્કાર કરવામાં આવે છે અને છેવટ તેને સમજાવી-ફોસલાવીને સંસારમાં ખેંચી લાવવાનો પ્રયત્ન સર્વત્ર જોવામાં આવે છે. મોહની ખાતર-લ્હાવો લેવાને ખાતર જે માબાપો પોતાની સંતતિમાં સંસાર રસિકતા ઠસાવે છે, તે સંતતિ સંસારના કીચ્ચડમાં અત્યંત ખૂંચી જાય તેવાંજ કાર્યો કરે છે,-તે માબાપો સંતતિનાં હિતેચ્છુ નથી પરંતુ પોતાને શરણે પડેલી પોતાની સંતતિને હાથે કરી દુર્ગતિના ખાડામાં ધકેલી દેનારાં છે; વિશ્વાસઘાતિ છે. ધર્મિષ્ઠ માબાપોને પુત્રને ધર્મિ બનતાં વૈરાગી બનતાં આનંદ થાય, પોતાની કાયરતા માટે તિરસ્કાર વછુટે અને વળી કહી પણ દે કે, શાસ્ત્રો સાંભળી સાંભળીને બુઢ્ઢો થયો પણ મને વૈરાગ્ય ન થયો, ધર્મ

ન પરિણમ્યો, જેથી હું પામર છું. હે પુત્ર ! તું ધન્ય છો, જે તારી આવી ઉંચ્ચ ભાવના-સંસાર તોડનારી દીક્ષા ગ્રહણ કરવાની થઇ. હે પુત્ર ! પરમેશ્વરી દીક્ષાજ અવશ્ય આચરણીય છે, એનાથીજ કલ્યાણ છે. જે કોઇ મહાપુરૂષોએ આત્મશ્રેય સાધ્યું છે, તર્યા છે, સંસારની રખડપટ્ટીથી છુટયા છે, તે આ સંયમથીજ. તારા માટે પણ શ્રેષ્ઠ માર્ગ તેજ છે. અમો તો બુઢ્ઢા થયા, આસક્ત છીયે, અમારી આસકિત છુટતી નથી. આવી રીતે કહી વળી ચારિત્રની મુશ્કેલીયો સમજાવી ચારિત્ર લેવા માટે સ્થિર કરે, દૃઢ કરે, વૈરાગી થયેલાને વિશેષ વૈરાગી બનાવે, કૃષ્ણ મહારાજે જેમ પોતાની પુત્રીયાને પરમાત્મા શ્રી નેમિનાથ ભગવાન પાસે સંયમ લેવા દૃઢ બનાવી તેમ દૃઢ બનાવી સંસારને પરિમિત કરાવી નાંખે. તેવાંજ માબાપો પુત્ર-પુત્રીઓનાં ખરાં હિતકારી છે; સંસારથી તારવામાં મદદગાર છે. આવાં માબાપો આજકાલ પંચમકાળમાં બહુજ કમતી દેખાય છે. તેની સાધ્યદ્રષ્ટિમાં મદદગાર બનવું, એ તો સેંકડે નેવું ટકા તો અભાવ રૂપ છે. જો કે કાળરાજા ઓચિંતા ગમે ત્યારે ગરદન પકડે તે વખત તેને અટકાવવા સમર્થ થતાં નથી, આથી શાસ્ત્રકાર તત્ત્વદૃષ્ટિથી ધર્મમાં વિઘ્ન કરનારને શત્રુભૂત કહે છે. જુઓ:-

मातापितास्वसृगुरुश्च तत्त्वात्, प्रबोध्य यो योजति शुद्धमार्गे ।
न तत्समोऽरिः क्षिपते भवाब्धौ, यो धर्मविघ्नादिकृतेश्च जीवं ॥

અર્થ—જે માણસ શાસ્ત્રની આજ્ઞાનુસાર બોધ કરીને શુદ્ધ માર્ગમાં બીજા જીવને જોડે છે, તેજ તત્ત્વથી ખરી રીતે તેની માતા, તેના પિતા, તેની બ્હેન અને તેજ સુગુરૂ કહેવાય; પરંતુ જે ધર્મમાં વિઘ્ન કરવાવાળા માતાપિતાદિક અથવા ગમે તે હોય

તેના સમાન બીજા કોઇ શત્રુ નથી, કારણ કે તે ધર્મમાં વિઘ્ન કરી આ જીવને દુર્ગતિમાં નાંખે છે.

વિવેચન—એક અદ્દભૂત આશ્ચર્યની વાત છે કે, અનંતકાળથી ભવભ્રમણ કરતાં કરતાં મહાપુણ્યના ઉદયથી મનુષ્યભવાદિ ઉત્તરોત્તર શુદ્ધ સામગ્રી જીવને મળી, ગુરૂમહારાજની અમૃતસરખી સંસારને છેદન કરનારી દેશના સાંભળી, જીવ પ્રતિબોધ પામ્યો, સંસારનો ત્યાગ કરી પરમેશ્વરી પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરવા ઉજમાલ થયો, તે સમયની ચારિત્રની શુદ્ધ ભાવનાથી છઠ્ઠા સાતમા ગુણઠાણાનો માલીક થયો, તે માર્ગથી હેઠે પછાડી સંસારમાં ભટકાવનાર માતાપિતાદિકને આ જીવ હિતકારી માને છે; પરંતુ તત્વદૃષ્ટિથી તપાસ કરતાં, શાસ્ત્રકાર તેમને શત્રુસમાન કહે છે તે બરાબર છે. કારણ કે શત્રુ હોય તે સામા માણસનું ધન ખોવરાવે કે બીજું ગમે તે નુકશાન કરે, તેમ આ જીવને ઉંચ્ચ કોટી ઉપર ચડતાં નીચે પછાડયો, તેણે કેટલું નુકશાન કર્યું? કેટલું આંતરિક ધન ખોવરાવ્યું?, તે હે ચેતન! બરાબર સમજ.

આ કારણથી સાંસારિક સગાં સ્નેહીઓની ખાતર રાત દિવસ આરંભ સમારંભમાં મચ્યા રહેવું અને આત્મહિતની પ્રવૃત્તિ ન કરવી તે ભૂલ ભરેલું કાર્ય છે. બરાબર વિચાર કરતાં જણાશે કે આ જીવ ધનપ્રાપ્તિ વિગેરે પૌદ્ગલિક વસ્તુઓમાં લલચાઈ જઇ તેની ખાતર જીંદગી પૂરી કરવાનીજ વાતો કરે છે અને તે ખોટી લાલચના જોરથી તો તેને ધન ઉપર અનાદિ કાળથી એવી તો મૂર્છા લાગી છે કે, તેની પ્રાપ્તિના અને તેની સાચવણીના વિચારોમાં તેને એટલો બધો આનંદ આવે છે કે તે ધનની ખાતરજ ધન પછવાડે મંડયો રહે છે, આગળ પાછળનો

વિચાર કર્યા વગર એમાંજ આસક્ત રહે છે, અને તેની સાથે એવા જોરથી ગાંઠ બાંધે છે કે જાણે કોઇ દિવસ તેનો વિયોગ થવાનો જ ન હોય. આ આખી માન્યતા ભૂલભરેલી હોવાથી પરિણામ વિપરીત આવે તેમાં શું આશ્ચર્ય ?

હે ચેતન ! જો તારે ઉચ્ચ કોટિ ઉપર ચડવું હોય, આત્મ-કલ્યાણ કરવું હોય તો શુદ્ધ અંતઃકરણથી શુદ્ધ ભાવના પ્રગટ કર. થોડા દિવસમાં કાર્ય સાધી લે, ઉત્તમ નરભવાદિ સામગ્રીથી ગજસુકુમાળ, ધનાકાકંદી, ધન્ના શાલિભદ્ર, મેઘકુમાર, આર્દ્રકુમાર, મૃગાપુત્ર, અનાથીમુનિ, ખંધકમુનિ, ઢંઢણઋષિ, ઝાંઝરીયા મુનિ વિગેરે મહામુનિમતંગજો આ સંસારને અસાર સમજી, દુઃખના બોજારૂપ જાણી, વિષયસુખને વિષના પ્યાલા સરખું સમજી, સંયમ ગ્રહણ કરી, આત્મખજાનો પ્રગટ કરી ગયા. તેજ ઉત્તમ નરભવ, ઉત્તમ કુળ, નિરોગી શરીર વિગેરે સામગ્રીને તું કેમ ગુમાવે છે ? વિભાવ દશામાં કેમ પડયો છે ? તેનો વિચાર કર. વળી તને જેના ઉપર અત્યંત રાગ છે, તે શરીર પણ તારૂં નથી, તો પછી માતાપિતા પુત્ર કલત્રાદિ હે ચેતન ! તારાં સગાં કેવી રીતે થશે ? તને વેદનામાંથી કેવી રીતે છોડાવશે ? પરલોકમાં કેવી રીતે સહાય કરશે ? તું પાપમાર્ગે ચઢી આત્માની પાયમાલી મત કર. તારા શરીરની–પૈસાટકાની ખબર પૂછનારા સૌ કોઈ મળશે પરંતુ તારા આત્માની શું સ્થિતિ છે, એ પૂછનારા વિરલા છે. એ કોઈ હોય તો મહાવ્રતના ધારણ કરનારા મુનિવરોજ છે. તે મુનિવરો સંસારને પુષ્ટિ કરનારની વાતો ન કરે પરંતુ માનવ-જીવન પામી તમારે શું કરવું જોઈએ, શાથી તમારો જન્મ સફલ થાય, શાથી તમો જન્મમરણનાં દુઃખને કાપી મોક્ષ

મેળવો, તેજ રસ્તો મુનિવરો બતાવશે અને પછી તારે આત્માના વિકાસ માટે, મોક્ષ મેળવવા માટે, માર્ગ લેવો જોઈએ,—જેથી આત્મામાં જરૂર પરાવર્તન થાય. જો તે પ્રમાણે હે આત્મા! તું નહિં કરે તો ચૌદ રાજલોકમાં આ જીવ સ્વકર્માનુસાર ક્યાંયે ઉત્પન્ન થઇ જશે અને કુટુંબાદિક પણ ક્યાંઇ વિખરાઈ જશે; તે તું પ્રત્યક્ષ જુએ છે.

વળી આ શરીર પણ ત્રણ મિત્ર પૈકીનો નિત્ય મિત્ર હોવા છતાં મરણ વખત સહાય નહિંજ કરે. તને જલદી કાઢી મૂકશે, તારે જરૂર નીકળવું પડશે. જે શરીર માટે અનેક પાપો કર્યા હશે, નહીં ખાવાના પદાર્થો—અભક્ષ્ય અનંતકાય વિગેરે ખાધા હશે, બીડી, હોકો, ગાંજો વિગેરે પીધા હશે, રાત્રિભોજન, પરદારાગમન વિગેરે અકૃત્ય કર્યા હશે, સારા સારા પદાર્થો ખવરાવી ખૂબ પુષ્ટ બનાવ્યું હશે, તે તારા ઔદારિક શરીરને એક ઘડીવાર પણ કોઇ ઘરમાં રાખશે નહિં, પરંતુ ભસ્મીભૂત કરશે. તે શરીરનાં પરમાણુઓ ચૌદ રાજલોકમાં રહેલાં પરમાણુઓ તથા સ્કંધો વિગેરેમાં ભળી જશે.

શ્રીપન્નવણાસૂત્રમાં શરીર પદમાં કહ્યું છે કે ‘ આ જીવે અનંતાં શરીર મૂકયાં, તે શરીર તમામ ભવનાં વિખરાઈ ગયાં, તેવીજ રીતે આ ભવનું ઔદારિક શરીર પણ વિખરાઇ જશે, તે ચોક્કસ ધારી રાખજે. તને તો ચાર હાથની લંગોટી પહેરાવી વિદાય કરશે. કુડકપટ દગા પાસલા અનીતિ વિગેરે પાપકર્મ કરી ધન ભેળું કર્યું હશે તે તો કુટુંબાદિક ભોગવશે. અહો! કેવી મૂર્ખાઈ! ખરેખર, પૂરી મૂર્ખાઇ સમજવી. પોતાનું ધન—જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રને પ્રાપ્ત કરવાનો રત્ન ચિંતામણિ જેવો સમય

ગુમાવી બેઠો. સાર કાંઈ લઇ શકયો જ નહિં. પારકું સુધારવા ગયો તે પણ સુધારી શકયો નહિં. કારણ કે સર્વે જીવો પોતપોતાના કર્માધીન છે, જેથી ભલું કે બુરૂં કોઈ કરનાર નથી, માત્ર શુભાશુભ કાર્યોના તેઓ નિમિત્તમાત્ર છે માતાપિતા પોતાની પુત્રીને સારા ખાનદાન કુટુંબમાં સારૂં મુહૂર્ત જોવરાવી પરણાવે છે, પરંતુ બાઇનું પુણ્ય ઓછું હોય છે તો ટુંક સમયમાં તે વિધવા બને છે. વળી ગરીબ કુળમાં પરણાવી હોય, પરંતુ બાઈ પુણ્યશાળિની હોય તો સુખી થાય છે. શાસ્ત્રમાં તેવાં ઘણાં દૃષ્ટાંતો છે. મયણાસુંદરી અને સુરસુંદરીનો અધિકાર શ્રીપાલચરિત્રમાં સવિસ્તર છે, તેથી પુણ્ય પ્રકૃતિ અને પાપ પ્રકૃતિનું ફળ સ્પષ્ટ સમજાય તેમ છે. માટે હે જીવ ! તેવા જૂઠા કુટુંબાદિકના મોહમાં નહિં મુંઝાતાં આત્મિકલક્ષ્મી પ્રગટ કરવા ઉદ્યમવંત થજે. નિશ્ચલ ચિત્તથી શુભ ભાવનામાં આરૂઢ થઉશ તો આત્મિકલક્ષ્મી પ્રગટ થતાં વાર નહિં લાગે. શુભ ભાવનામાં આરૂઢ થવા માટે જૈન સિદ્ધાંતોમાં બાર ભાવનાનું સ્વરૂપ ઘણુંજ સરસ વર્ણન કરેલ છે જે ભાવનાને મનનપૂર્વક ભાવવાથી આત્માનો જલદી ઉદ્ધાર થાય છે. તે બાર ભાવનાનું સંક્ષેપ વર્ણન.

પ્રથમ અનિત્ય ભાવના.

આ સંસારના કર્મ બંધનકારક પદાર્થો અને આડંબરી દેખાવોને તીરસ્કાર કરાવનારી સર્વ પ્રકારના સંસારિક ભાવોની અસ્થિરતાને સિદ્ધ કરનારી અને આત્માના ઉન્નત માર્ગને દર્શાવનારી જે ભાવના તે અનિત્ય ભાવના કહેવાય છે. આ ભાવનાને ભાવવા માટે નીચેનાં વાકયો હે ચેતન તારી હૃદયભૂમિકામાં સ્થાપન કર. હે ચેતન આ અનિત્ય ભાવના ભાવતાં પ્રથમ

તું તારા આત્માને પ્રતિબોધ આપજે, કે હે આત્મા તું આ સંસારના ખોટા પદાર્થો તરફ આનંદ માનીશ નહીં. તે સર્વ પદાર્થો પારણામે અનિત્ય છે, વિનાશશીલ છે નિરર્થક છે ક્ષણ ભંગુર છે. તે તારા આત્માના નથી તેમ તારો ઉદ્ધાર કરનારા નથી આખરે તેઓ ઇન્દ્રજાલના જેવા ક્ષણુમ્ય સ્થાયિ છે તેની અનિત્યતા તારી આગળ સાબીત કરવાની કાંઇ જરૂરી નથી તે તું આ સંસારમાં પ્રત્યક્ષ જોઇ શકે છે અખુટ ધનવાળો ક્ષણમાં નિર્ધન બની જાય છે સજ્જનોના પરિવારથી વિંટાયેલો માણસ થોડી વારમાં એકાકી બની જાય છે. તે ખુબ લક્ષમાં રાખજે આવા વિનાશ સ્વભાવવાળા પદાર્થો ઉપરની નિત્યતા અને સ્થિરતાની બુદ્ધિ થવા દઇશ નહીં તે ઉપરથી શાસ્ત્રકાર નીચે પ્રમાણે લખે છે:—

श्लोक—यत्प्रातस्तन्नमध्यान्हे यन्मध्यान्हे न तन्निशि ।
निरीक्ष्यते भवेऽस्मिनूहा पदार्थानामानिन्त्यता ॥ १ ॥

અર્થ—જે પદાર્થ પ્રાત:કાલે રમણીય લાગતો હોય તે મધ્યાન્હ કાલે તેથી વીપરિત દેખાય છે અથવા તે તદ્દન હોતો નથી. અને જે મધ્યાન્હકાલે સુંદર દેખાય છે તે રાત્રે નષ્ટ થઇ જાય છે. જેમકે, સચેતન પદાર્થોમાં કેટલાંયે જીવો સવારમાં આનંદમાં માલતા હોય તે બપોરે કાળ રાજાનાં સપાટામાં આવેલા ભસ્મીભૂત બની જાય છે અને અચેતન પદાર્થોમાં પ્રભાતે સુંદર દેખાતાં બંગલામાં ધનમાલ વીગેરે તેજ દીવસે વિનાશ ભૂત થયેલા દૃષ્ટિગોચર થાય છે. હે, શુદ્ધ ચેતન તું જો ખુબ ઉંડો વીચાર કરીશ તો તને બીજી પણ ખાત્રી થશે. જેવી રીતે સંસારના પદાર્થો અનિત્ય છે તેવી રીતે સંસારનું સુખ

પણુ અનિત્ય છે. એટલુંજ નહી પરંતુ તે સુખની આગળ દુઃખ તો તૈયાર થઇને ઉભું છે તે એટલે સુધી કે સુખના કરતાં દુઃખ અનંત ગણું વધી પડશે તેમાટે શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે જે.

श्लोक—यज्जन्मानिसुखंमूढ यच्चदुःखं पुरःस्थितम् ।
तयोदुःखमनंतंस्यात् तुला[illegible]योः ॥ १ ॥

અર્થ—આ સંસારમાં હે ચેતન, તારી સન્મુખ જે કાંઈ સુખ અથવા દુઃખ દેખાય છે તે બંનેને જ્ઞાનરૂપી ત્રાજવામાં મુકીને તોળી જોજે તો તને સુખ થકી દુઃખ અનંત ગણું માલુમ પડશે, જેમકે મનુષ્ય ભવ હારી ગયો તેને પરંપરાએ સાત નરકમાં અથવા તિર્યંચોના ભવોમાં અનંતા દુઃખો ઉત્પન્ન થાય છે. વળી હે આત્મા ! તારે વિચારવું જોઇએ કે મનુષ્ય માત્રને સુખ ભોગવવાનું સ્થાન આ શરીર છે. પરંતુ તે શરીરજ અનિત્ય છે તો પછી બીજા સુખોની શા માટે નકામી ફોગટ ઇચ્છા રાખી પાપ કર્મોમાં તું ખુંચી રહે છે ઇત્યાદીક ખુબ ઉંડો વીચાર કરી વસ્તુની અનિત્યતાનું ચિંતવન કરી સ્થીર ધર્મમાં સારી રીતે દૃઢ બની જજે. જેથી પુરણ રીતે ઉભય લોકમાં સુખી થવાય.

બીજી અશરણ ભાવના.

આ સંસારમાં શરણ કરવા યોગ્ય શું છે. અશરણ આત્માને કોનું શરણ લેવું જોઇએ અને શરણનાં સાધનો કેવી રીતે મેળવી શકાય. કયો ઉપાય શોધું જેથી આનંદ પ્રાપ્ત કરી શકું તે માટે શાસ્ત્રકાર કહે છે કે,—

कोनुस्यादुपायोत्र येनाहं दुःख सागरात् ।
संसाराश्च विनिर्गत्य निर्भयानंदमाश्रये ॥

આ જગતમાં એવો કોઇ ઉપાય છે કે જે વડે હું આ દુઃખના સમુદ્ર એવા સંસારમાંથી નીકળી નિર્ભય એવા આનંદનો આશ્રય લઉં. આ શ્લોક ઉપરથી એટલુંજ સિદ્ધ થાય છે જે આ સંસારમાં ધર્મનું શરણુજ જીવને આનંદદાયક છે. દરેક પ્રાણી ઉપર ભયંકર અને વીકરાળ કાળ રાજાનું ચક્ર ફર્યા કરે છે. તે કાળનું સ્વરૂપ શાસ્ત્રકારોએ ઘણાં સ્થળોએ વર્ણવ્યું છે તે કાળની ઇચ્છા માત્રથી જગતમાં શું બની રહ્યું છે તે વીચાર

जगत् त्रय जयीवीर एक एवान्तकःक्षणे ।

इच्छा मात्रेण यस्यै तेपतन्तित्रिदशेश्वराः ॥

અર્થ—ત્રણુ જગતને જીતવાવાળો એક દ્વિતિય સુભટ કાળ છે જેની માત્ર ઇચ્છાથી દેવતાઓના સ્વામી ઈંદ્રો પણ ક્ષણુમાત્રમાં સ્વર્ગથી પડે છે. તો પછી બીજાની શી દશા ? જેમના હૃદયમાં અશરણ ભાવનાનું સ્વરૂપ ઓળખાયું નથી તે ખરેખર મૂર્ખા છે. કારણ જે કોઇ શરણભૂત નથી એવું નજરે જોયા છતાં ખોટા શરણુને પકડી ઘણા દુઃખી થાય છે અને સાચા શરણનું ભાન નહીં આવવાથી પરીણામે ઘણી દુખદાઇ ભવાટવીમાં ભ્રમણ કરી રહ્યા છે બીજાની દુઃસ્થીતી જોઇને તેઓ શોક કરવા મંડી જાય છે પરંતુ પોતાના આત્માનો વીચાર કરતા નથી. જે હે આત્મા તારૂં શું થશે તે માટે કહ્યું છે જે.

शोचन्ति स्वजनंमूर्खाःस्वकर्मफल भोगिनम् ।

नात्मानं बुद्धि विध्वंसं यमद्रंष्टांतर स्थितम् ॥

અર્થ—પોતાના સ્વજન સગાઓની મરણ આદી આપત્તિઓ જોઇને મૂર્ખા માણુસો શોક કરે છે. પરંતુ બુદ્ધિનો નાશ થયો છે જેનો એવો પોતે યમરાજાની દાઢમાં રહેલો છે

તેનો શોક કરતો નથી એ કેટલું શોચનીય સમજવું, જેમ દાવાનળની બળતી જવાલાઓથી ભયંકર એવા વનમાં મૃગના બાળકને કોઇ શરણુ આપી શકતું નથી તેવી રીતે દુખરૂપ દાવાનળની બળતી જવાલાઓથી ભયંકર એવા સંસારરૂપી વનમાં પ્રાણીઓને કોઇ શરણુ આપનાર નથી. હે ચેતન આ ઉપરથી તને ખાત્રી થશે કે આ સંસારમાં પ્રાણીઓ મૃત્યુના વિક્રાળ મુખમાં ગ્રાસ થઇ પડે છે. ત્યારે તેને કોઇ શરણુ આપનાર નથી. જેઓ છ ખંડને જીતી આત્મોત્કર્ષથી ગર્જારવ કરી રહ્યું છે જેઓ પોતાની ભુજાબળથી સંપાદન કરતા મહાન્ સુખો મેળવી આનંદ સાગરમા ઉછળી રહ્યા છે જેઓ ત્રણુ ભુવનમાં નિષ્કંટક બિરૂદ ધરાવી રહ્યા છે તેવા ઇંદ્રો ચક્રવર્તિ-વાસુદેવો પ્રતિ વાસુદેવો વિગેરે ક્રુર કાળ રાજાની દાઢાઓમાં દળાતાં પીસાતાં અશરણુ હોઈ શરણુ શોધવાને માટે દીન મુખે થઇ દશ દીશાઓ પ્રતિ દૃષ્ટિ ફેંકતાં વલખાં મારી રહ્યા છે પરંતુ કોઇ શરણુ થતું નથી તો હે ચેતન તેઓની પાસે તું શી ગણત્રીમાં છે. આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે જે આ સંસારમાં ખરૂં શરણુ નિર્ભય આનંદ આપનાર ધર્મજ છે ધર્મની દીવ્ય સત્તા નીચે આવેલો આત્મા નીરાબાધ સદા સુખી રહે છે. તે ચોક્કસ લક્ષમાં લઇ ધર્મનું શરણુ કરવા તત્પર થા.

ત્રીજી સંસાર ભાવના.

હે ચેતન. જો તું આ સંસાર ભાવના ભાવીશ તો તારા મનુષ્ય જીવનની ઉપર કોઇ દીવ્ય પ્રભા પડશે. તારા જીવનને સન્માર્ગ દર્શાવનારી અને ખરા કર્તવ્યની દીશા તરફ દોર-નારી આ સંસાર ભાવનાને જો તારા હૃદય ઉપર આરૂઢ કરીશ

તો તારી આગળ આ સંસારનું શુદ્ધ સ્વરૂપ સ્વતઃ પ્રગટ થઈ આવશે તે તને દર્પણની જેમ દેખાઇ આવશે તે સાથે આ ભવાટવી કેવી ભયંકર છે અને તેની અંદર પ્રાણીઓની શી સ્થિતિ થાય છે તે તમામ સ્વરૂપ તારી સમક્ષ સાક્ષાત્કાર થઇ આવશે તે વીચાર કરજે અજ્ઞાનના આવરણથી આવર્ત થએલો અને મિથ્યાત્વના ઉદયથી અચેતન જેવો બની ગયેલો જીવ પોતાના જીવનની સુધારણાના સત્ય માર્ગને શોધી શકતો નથી તેથી તે ચતુર્ગતિ રૂપ વિકટ સંસારમાં પરિભ્રમણ કર્યા કરે છે. કર્મના દ્રઢ બંધનથી પરાધિન થએલા પ્રાણીને જે ઘોર દુઃખો ભોગવવા પડે છે તે તો અનંતા કાળથી ચાલ્યા આવે છે કર્માધિન સંસારી જીવે અનંત પુદ્ગલ પરાવર્તન કરેલાં છે તેનું સ્વરૂપ પ્રથમ બતાવી દીધું છે વળી કોઇ વાર શુભકર્મનો ઉદય થઈ આવે તો પુન્યની પ્રબળતાથી વિમાન વાસી બની જાય છે. પરંતુ ત્યાં પણ તેમનો સ્થીર વાસ નથી. સ્થિતિ પુરી થઈ રહ્યા પછી તુરતજ ત્યાંથી ચલાયમાન થવું પડે છે ત્યાંથી ચવી આ વિશ્વમંડળમાં અથડાયા કરે છે. કોઈ વાર પાપકર્મના પ્રબળ ઉદયથી નરક ભુમિમાં ક્ષુધા, તૃષા, તાપ, તાઢ અને તર્જના પ્રમુખ અસહ્ય દુઃખો સહન કરવાં પડે છે. જે દુઃખોનું શ્રવણ કરતાં કંપારી છુટે છે. કદાચિત તિર્યંચની યોનીમાં પણ પરાધિનતા વિગેરે પણ ઘણું કષ્ટ સહન કરવું પડે છે. હે ચેતન બીજી ગતીઓની વાત તો દુર રહિ પરંતુ ચીંતામણી સમાન ગણાતા મનુષ્ય જીવનનો તો ખાસ તું વીચાર કર કેટલાક તો પશુ સમાન અજ્ઞાન અવસ્થામાંજ પોતાનું જીવન પુરૂં કરે છે કેટલાકને જન્મતાંજ માતાપિતાનો વિયોગ થાય છે. કેટલાક વળી ક્ષુધા તૃષા અને તિરસ્કારની પીડાઓપુર્વક જીવન

પર્યંત દાસપણું કરે છે ત્યારે વળી કેટલાક તો વિવિધ પ્રકારના રોગથી પીડાઈ રહેલા હોય છે તે તમામ મનુષ્યની સ્થિતિનું અવલોકન કર. જેથી તને સત્ય વસ્તુનું ભાન થાય. આ સંસારમાં એવી કઇ જાતિ છે અને વળી એવી કઈ યોની છે કે જે જાતિ અને યોનિમાં તું જન્મ્યો નથી. એટલુંજ નહીં પરંતુ જેને તું પ્રેમનું સ્થાન રૂપ ભોગ વિલાસની ભૂમીરૂપ સ્ત્રી માને છે. તે કોઇવાર તારી માતા પણ થઇ ચુકી છે વળી માતા તે સ્ત્રી થઈ ચુકી પિતા તે પુત્ર ને પુત્ર તે પિતા એવી રીતે એકેક જીવની સાથે અનંતા સગપણ થયા છે હજી આત્માને નહીં સમજાવે તો તારે અનંતા કાળ ભ્રમણ કરવા પુર્વક નવા નવા સગપણ કરી, સંયોગ વિયોગના અનંતા દુઃખ સહન કરવા પડશે. પરંતુ જો આ અનુપમ ભાવનાને તારા હૃદયમાં સ્થાન આપીશ. અને વિતરાગના વચનમાં શુદ્ધ શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન કરીશ તો આ સંસારના વિકટ અને વિષમ ભાવો તને હેરાન નહીં કરે અને ખરૂં આત્મબળ પ્રગટ થઈ આવશે અને તારા શુદ્ધ આત્માની અપૂર્વ જ્યોતિ પ્રગટ થશે.

ચોથી એકત્વ ભાવના.

मित्र पुत्र कलत्रादि कृते कर्म करोत्ययम् ।
यत्तस्य फल मे काकी भुङ्क्तेश्वभ्रादिषुस्वयम् ॥

પ્રાણી પોતાના પુત્ર મિત્ર સ્ત્રી વર્ગ વિગેરેને માટે જે કાંઇ કર્મ કરે છે. તે કર્મનું ફળ નરકાદિ ગતિમાં પોતે એકલોજ ભોગવે છે તેના મિત્રો પુત્રો કે સ્ત્રી વિગેરે તે કર્મનું ફળ ભોગવવામાં સહાય થતા નથી. આ જીવ મારા નરમાં કાર્યો

કરી જે દ્રવ્ય પેદા કરે છે તે દ્રવ્યને ભોગવવા માટે તેના મિત્ર પુત્રાદિ કેવળ સહાયકો થાય છે. પરંતુ તેણે કરેલાં કર્મોથી ઉત્પન્ન થયેલી દુઃખની શ્રેણીને સહન કરવામાં કોઈ સહાયક થતું નથી. તે દુઃખોની શ્રેણીને તો કર્મને બાંધવાવાળાને ભોગવવી પડે છે. સર્વે જીવો જન્મ અને મરણનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરે છે અને દેખે છે છતાં પણ તેના હૃદયમાં આવતું નથી કે જન્મ અને મરણનો અનુભવ એકલાનેજ કરવો પડે દરેક પ્રાણી એકલોજ જન્મે છે અને એકલોજ મરણ પામે છે તે વાત જગપ્રસિધ્ધ છે. છતાં અંધકારના અજ્ઞાનથી અંધ બનેલો એકત્વ ભાવનાને ભાવતો નથી. દરેક પ્રાણી મનુષ્ય જન્મ જેવા ચિંતામણી રત્નનો અલભ્ય લાભ લેવાનો અધિકારી હોવા છતાં પ્રમાદ વિગેરે દુર્ગુણોને વશ થઈ પોતાના એકત્વનું શુદ્ધ સ્વરૂપ સંપાદન કરી શકતો નથી તે કેવી ભુલ ગણાય. આ જીવ એકલો આવ્યો છે એકલો જવાનો છે ને ઉપાર્જન કરેલા શુભ અશુભ કર્મોને એકલોજ ભોગવવાનો છે. અત્યાર સુધીમાં તને દુઃખમાં સહાય કરનાર કોઈ થયું નથી, અને થશે પણ નહીં. આ પ્રમાણે એકત્વ ભાવના તારા હૃદયમાં ભાવી વિવેક દીપક પ્રગટ કરજે તેના પ્રકાશથી તારા હૃદયનું અંધકાર દુર થશે અને તને ખાત્રી થશે જે આ સંસારનો સંબંધ સ્વાર્થમય છે અને ખરો સહાયક તો ધર્મજ છે તેમ પ્રતિભાસ થશે.

પાંચમી અન્યત્વ ભાવના.

पुत्र मित्र कलत्राणि वस्तुनिचधनानिच ।
सर्वथाऽन्य स्वभावानि भावय त्वं प्रतिक्षण ॥

અર્થ—હે આત્મા આ જગતમાં પુત્રમિત્ર અને સ્રી

તેમજ બીજી વસ્તુઓ તથા દ્રવ્ય વિગેરે પૌદ્ગલીક પદાર્થો સર્વ પ્રકારે જુદા સ્વભાવવાળા છે એક સ્વભાવવાળા નથી એવી ભાવના તારા હૃદયમાં ક્ષણુ ક્ષણુ ભાવજે. હે ચેતન, તું શુદ્ધ સ્વરૂપી છે. તેં પરપુદ્ગલોમાં પ્રવેશ કરેલો છે પરમાં પ્રવેશ કરવો તે પોતાનોજ ઘાતક બને છે તે હકીકત સત્ય છે પરમાં પ્રવેશ કરવાથી તને આધિ વ્યાધિ ને ઉપાધિ રૂપ અનેક કષ્ટો પ્રાપ્ત થાય છે પર પ્રવેશના આવેશથી તારામાં મમત્વના અંકુરા પ્રગટ થઇ આવે છે જે અંકુરા તને તારા જીવનમાં શલ્ય રૂપ બને છે. માટે તારા જીવનને જો નિરૂપાધિક આનંદમય બનાવવું હોય તો તું તેની અંદર અન્યત્વ ભાવનાનો પૂર્ણ પ્રકાશ પાડજે. શરીર તે આત્મા નથી ને આત્મા તે શરીર નથી આત્માથી શરીર જુદું છે આત્મા તે ચેતનમય છે ને શરીર તે જડ છે તેનો સાચો સંબંધ આત્માને નથી. પુર્વ કર્મના યોગથી આ સંસારમાં જે કાંઇ મળી આવે છે તેની અંદર મમત્વ ન રાખવા માટે અન્યત્વ ભાવના ખાસ જરૂરની છે જે કાંઇ મળી આવે છે તે અન્ય છે આત્મીય નથી એવી ભાવના જે ભાવવી, તે અન્યત્વ ભાવના છે આ જગતમાં જે ઘણામાં ઘણા દુખી માણસો છે અને તે દુખોની બુમ પાડનારા છતાં તેમાંથી છુટવાનો ઉપાય નહી કરનારા. આ અન્યત્વ ભાવનાના પ્રયોગને નહિ જાણનારા છે એમ સમજવું. આત્માથી તમામ વસ્તુ એ ભિન્ન છે, આત્માની નથી એવી રીતે મનુષ્ય આત્મા અને પુદ્ગલોનો સંબંધ સારા વિવેકથી વિચારે તો તેનો આત્મા અન્યત્વ ભાવનાને ભાવતો થશે મમતાના ગૃહમાંથી મુક્ત થઇ શીઘ્ર અપુર્વ આત્મ કલ્યાણ કરી શકે છે.

છઠ્ઠી અશુચિ ભાવના.

જ્યારે અન્યત્વ ભાવના સિદ્ધ થઈ એટલે આત્મા અને દેહનો સંબંધ ભિન્ન દેખાઇ આવે છે દેહ અશુચિમય છે. આત્મા શુચિ એટલે પવિત્ર છે એવું ભાન લાવવાની આવશ્યકતા હોવાથી છઠ્ઠી અશુચિ ભાવનાનો ક્રમ. બરાબર છે હે ચેતન; જેની ઉપર તને સંપૂર્ણ રાગ છે. અને જેનું પોષણ કરવાને માટે હમેશાં તું સજ્જ રહે છે તે તારી આ કાયા અશુચિમય છે. અશુચિના ભંડાર જેવી અને ક્ષણમાં વીખરાઇ જનાર અને વળી પવિત્ર વસ્તુને અપવિત્ર કરનારી ક્ષણવારમાં ભસ્મીભૂત થનારી છે આવી કાયાની સ્થિતિ જોઇને જ સનત્કુમાર ચક્રવતિ એ તેના ઉપરથી મોહને છોડી દીધો હતો. એ મહાન્ પુરૂષનું ચરિત્ર વૈરાગ્યથી ભરપુર ઘણુંજ અસરકારક ઉત્તમ બોધ આપનારૂં શાસ્ત્રોમાં પ્રસિદ્ધ છે. તેઓની કાયા ઘણી સુંદર હતી છતાં પૂર્વકૃત્ કર્મના ઉદયથી તેજ કાયા રોગ મય બની જવાથી તેમના શુદ્ધ અંતઃકરણમાં તીવ્ર વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત થયો અને તરતજ ચારીત્ર લેવા તત્પર થયા. છ ખંડની પ્રભૂતા ક્ષણવારમાં છોડી દઇ મહાત્મા ચાલી નીકળ્યા ધન્ય છે તેવા પવિત્ર મહાત્માઓને જેનું નામ લેતાં પાપના પુંજ નાશ થાય છે. તે પ્રમાણે હે ચેતન, તું પણ આ છઠ્ઠી અશુચિ ભાવનાને તારા પવિત્ર હૃદયમાં ઉત્પન્ન કરજે. જેના દીવ્ય પ્રભાવથી અજ્ઞાન અધર્મ અને સ્વાર્થમય તારી દેહ તરફની મમતા દુર થઈ જશે અને તું કલ્યાણનું સ્થાન બનીશ. અને આત્માના સુતત્વો તારી દ્રષ્ટિમાં પ્રકાશીત થશે, માટે અશુચિ ભાવનાનો વિચાર કરવો કે આ શરીર રસ રૂધિર માંસ મેદ અસ્થિ મઝ્ઝાને વિર્ય

એ સાત ધાતુથી ભરેલું છે, તે કદી કાળે પવિત્ર થતું નથી. પુરૂષના નવ દ્વાર અને સ્ત્રીના બાર દ્વારો સદા અશુચિથી વહ્યા કરે છે. તો તેના ઉપરથી મમત્વ ભાવ છોડી દઇ આત્માને નિર્મળ બનાવવો એજ મનુષ્ય જીવનનું સાફલ્ય છે.

સાતમી આશ્રવ ભાવના.

જેમ સમુદ્રમાં ચાલતા વહાણમાં છિદ્ર પડવાથી તેની અંદર પાણી ભરાય છે તેવી જ રીતે જીવ પણ મન વચન કાયાના યોગરૂપ છિદ્ર પડવાથી શુભાશુભ કર્મને ગ્રહણ કરે છે કર્મ બંધનના હેતુઓ વડે જે કર્મોનું ગ્રહણ કરવું તે આશ્રવ કહેવાય છે. આત્માનો સ્વભાવ શુદ્ધ છે. પરંતુ કર્મના લેપ વડે અશુદ્ધ બને છે ક્રોધાદિક કષાયો વિષય પ્રમાદ મિથ્યાત્વ. મન વચન કાયાના યોગ અને અવિરતી વડે તમામ આશ્રવો જીવોને જન્મ મરણના ભયને આપનારા પાપના સમુહને નિયમિત કરનારા છે. આવા પ્રકારના દુખના સ્થાનભૂત સતાવન આશ્રવોને ત્યાગ કરવા હે ચેતન તત્પર રહે. જે જ્યારે સર્વથા મન વચન કાયાથી તેનો ત્યાગ થશે ત્યારે જ તારા આત્માના અવિનાશી સુખની તને પ્રાપ્તિ થશે. માટે આશ્રવના બહેંતાલીશ ભેદો છે તેનો અંતરથી વીચાર કરવો જોઇએ. અને તેને અટકાવવા પ્રયત્ન કરવો.

આઠમી સંવર ભાવના.

આત્મ સ્વરૂપને નિર્મળ બનાવનારી સંવર ભાવના જાણવી. ઉપર બતાવેલી આશ્રવ ભાવનાની સાથે આ ભાવનાને સંબંધ છે આશ્રવ શબ્દનો અર્થ કર્મને આવવાનો છે ત્યારે સંવર

શબ્દનો અર્થ તેથી ઉલટો છે એટલે તેજ આશ્રવનો નિરોધ કરવાથી સંવર થાય છે. પાપને આવવાનાં ગરનાળા સમાન જે સતાવન આશ્રવ તે સર્વ દ્વાર ને રોકવાં અર્થાત્ નવા આવતાં કર્મોને અટકાવવાં તે સંવર કહેવાય છે તે સંબંધી જે શુભવીચાર તે સંવર ભાવના જાણવી. જેમ સમુદ્રમાં રહેલા નાવને છિદ્ર હોય તો તેની અંદર પાણી ભરાઇ જવાથી ડુબી જાય છે. પરંતુ જો તે છિદ્રને બંધ કરી દીધુ હોય તો તેની અંદર પાણી આવતું નથી અને નાવ પણ ડુબી જતી નથી તેમ પાપને આવવાનાં નાળાં બંધ કરવાથી નવાં કર્મ આવતાં બંધ થઈ જાય છે. પાંચ સમિતિ ત્રણ ગુપ્તિ દશવિધયતિધર્મ બાર ભાવના સત્તર પ્રકારે સંજમ બાવીસ પરિસહ જીતવા તે તમામ સાધનો નવાં કર્મને આવતાં અટકાવીને સંવરની પ્રાપ્તિ કરાવે છે. આ સંવર ભાવનાની પ્રવૃત્તિ આત્મસ્વરૂપની નિર્મલતા બનાવવામાં બહુ ઉપયોગી છે. માટે હેચેતન લક્ષમાં લઇ ઉપર કહેલી સંવર ભાવનાને અમલમાં મુકવા ઉદ્યમવંત થજે.

નવમી નિર્જરા ભાવના.

આત્માને લાગેલાં કર્મ જર્જરી ભૂત કરી દેવાં તે નિર્જરા કહેવાય છે. તે નિર્જરા તપસ્યાના યોગથી. વિશેષ પ્રકારે થઇ શકે છે તેથી આત્મસ્વરૂપને નિર્મળ કરવા માટે નિર્જરા ભાવનામાં તપસ્યા કરવાની આવશ્યકતા છે. તે તપના છ બાહ્ય અને છ અભ્યંતર એવા બાર ભેદ છે. તેને નિદાન રહિત શુદ્ધ અંતઃકરણપૂર્વક આદરવાથી દૃઢ પ્રહારી અર્જુનમાળી વિગેરેની માફક આ ભવનાં કરેલાં પાપો ભસ્મીભૂત કરીને આત્મા કેવલ જ્ઞાન

પામી શાશ્વતાંસુખનો અખંડ આનંદ અનુભવે છે. આ કારણથી વૈરાગ્ય ભાવને ઉત્પન્ન કરનારી અને કર્મ જાળને તોડી નાખનારી નિર્જરા ભાવના ભવી જીવોએ અવશ્ય ભાવવી જોઇયે અને અમલમાં પણ મુકવી.

દશમી લોકસ્વરૂપ ભાવના.

ચૌદ રાજલોક અનાદિ કાળથી શાશ્વત છે આદિ અંતથી રહિત છે. કોઈ દિવસ નાશ થવાનો નથી તેમ તેને કોઇ. ઉત્પન્ન કરતુ નથી. વલી તે અવિનાશી છે. જીવાદિ ષટ્ પદાર્થોથી ભરેલ છે. જેમ કોઇ કેડ ઉપર બે હાથ દઈ, પગ પહોળા કરી ઉભો રહે તેવી રીતે. આ ચૌદ રાજલોકનું સ્વરૂપ જાણી લેવું તે પુરૂષના કેડની નીચેના ભાગમાં અધોલોક, મધ્યમાં તિર્ચ્છાલોક, અને ઉપરના ભાગમાં ઉર્ધ્વલોક છે. ષટ્ દ્રવ્યાત્મક લોકની બહાર અનંત આકાશ છે. તેને અલોક કહેવાય છે. બાકીના ભાગને લોક કહેવાય છે. તેમાં ષટ્ દ્રવ્ય વ્યાપી રહેલાં છે. તેની અંદર મિથ્યાત્વ અવિરતિ કષાય અને યોગની પ્રબલતાથી જીવો. પરદ્રવ્યને પોતાનું માની ભ્રમણ કરી રહ્યા છે જ્યારે વીતરાગના વચનથી શુદ્ધ માર્ગને અનુસરણ કરશે ત્યારેજ લોકના અગ્રભાગે પોચી શાશ્વત સુખને જીવો અનુભવ કરશે.

અગ્યારમી બોધિ દુર્લભ ભાવના.

આ જીવને અનાદિ કાળથી સંસારમાં ભ્રમણ કરતાં માનવ ભવાદિ સામગ્રી પામ્યા પછી ધર્મનું શ્રવણ, પ્રાપ્ત થયા છતાં પણ અત્યાર સુધી સમ્યકત્વની પ્રાપ્તિ થઈ નહી. જેથી સંસારમાં ગોથાં ખાધાં જો એકવાર પણ બોધિરત્ન પ્રાપ્ત થયું હોતતો આટલો કાળ

ભ્રમણ કરવું ન પડત. સંસારની તમામ પૌદ્ગલીક વસ્તુ તને મળી ચુકી હશે. પરંતુ સમ્યકત્વ રત્ન બહુજ દુર્લભ થઇ પડયું જે જીવો સિદ્ધ થયા. થાય છે. અને થશે. તે તમામ સમ્યકત્વના મહાત્મ્યથી જ થયા છે. આ સમ્યકત્વ રત્ન પામવાના માટે મનુષ્યગતિ સર્વોતમ સાધન છે. માટે મહામૂલ્યવાલી આવી શુભ સામગ્રી પામી સમ્યકત્વરત્ન પ્રાપ્ત કરવા હે આત્મા; સારી રીતે યત્ન કરજે. જેથી તારી આ માનવ ભવની મુસાફરી સફલ થશે. આ બાબતની વિશેષ હકીકત સમ્યકત્વની પ્રાપ્તિમાં આગલ ઉપર વર્ણવેલી છે. ત્યાંથી જોઇ લેવી.

બારમી ધર્મ દુર્લભ ભાવના.

આ જીવને જ્યારે બોધિ બીજની પ્રાપ્તિ થાય ત્યારે જ ધર્મ આરાધન કરવાની બરાબર રૂચિ થાય છે. જ્યાં સુધી મિથ્યાત્વરૂપ અંધકાર આત્મામાં છવાઈ રહેલું હોય ત્યાં સુધી જીવને શુદ્ધ માર્ગ દૃષ્ટિગોચર થતો નથી આ હેતુ માટે સમ્યકત્વ પામ્યા પછી ધર્મનું આરાધન બરાબર કરાય છે. આ ધર્મ ભાવના જીવને ઘણી કઠીન છે. સંસારની વાસનાથી વાસિત થયેલા આત્માને વિષય. કષાય સ્ત્રી પુત્ર અને ધનાદિકમાં જેવી પ્રીતિ થાય છે. તેવી જો ધર્મ પ્રત્યે થાય તો આ સંસારનાં સમગ્ર દુઃખોનો નાશ કરવાને તે આત્મા સમર્થ થાય છે. આવા ઉત્તમ ધર્મને માટે પ્રત્યેક ભવ્ય પ્રાણિયોએ આદર કરવો જોઇયે. જે જીવો આવા ઉત્તમ ધર્મથી વિમુખ રહે છે તે જીવો પોતાના માનવ જીવનનો દુરૂપયોગ કરે છે મહાત્મા પુરૂષો પોકાર કરીને કહે છે જે હે ભવ્યજીવ તું પ્રમાદ અને મોહના વશ થઈ ધર્મનો અનાદર કરીશ નહી. જો અનાદર કરીશ તો આ સંસારનો કેફ તને ઉન્માર્ગે ચડાવી દેશે જેથી

ભવ સમુદ્રને તારનાર જૈન ધર્મને તું ભુલી જઈશ અને ઉલટી તારા હૃદયમાં સંસાર સુખની વાસનાઓ વધારે પ્રબલ થઇ આવશે. જ્યાં સુધી આ જીવ ધર્મ તરફ આદર કરતો નથી ત્યાં સુધી તેને સુખની પ્રાપ્તિ થવાની નથી. બીજ વાવ્યા વિના કદાપી ધાન્યની ઉત્પત્તિ ન થાય. આ જગતમાં રાજાપણું ચક્રવતિ પણ ઇંદ્રપણું અને છેવટ તીર્થંકરપણું ધર્મના પ્રભાવથી જ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. ધર્મ આગળ કોઈ પણ પદાર્થ દુર્લભ નથી. આવા ઉત્તમ પ્રકારના ધર્મને આરાધન કરવા. હે આત્મા, જલદી તૈયાર થજે. ઉપર બતાવેલ બાર ભાવનાને હૃદયમાં સ્થાન આપવાવાલો જીવ કોઇ દીવસ દુઃખી થતો નથી પરંતુ શીઘ્ર ભવ સમુદ્રનો પાર પામી અજરામર પદને સુખેથી મેળવી શકે છે. ચોરી કરનારાઓને પણ શુભ નિમિત્ત મળવાથી–શુભ ભાવનામાં આરૂઢ થવાથી આત્માનો ખજાનો પ્રાપ્ત થયો છે, મુક્તિપદને પામ્યા છે. તે ચાર ચોરનું દૃષ્ટાંત નીચે પ્રમાણે—

શુભ ભાવના ઉપર ચાર ચોરની કથા.

ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત નગરનો રહેવાસી કોઈ શ્રાવક પોતાના નિર્વાહ માટે ભીલ લોકોની પાલ્લમાં આવીને વસ્યો હતો. પુણ્યયોગે ત્યાં રહેતાં તે ક્રોડાધિપતિ થઈ ગયો. એક વખત તે ભીલના વૃદ્ધ પુરૂષો તે શ્રાવકની ઋદ્ધિ જોઇ વિચાર કરવા લાગ્યા કે–"આપણને લોભમાં નાંખી છેતરીને આણે ઘણું દ્રવ્ય એકઠું કર્યું છે, માટે રાત્રિએ તેને ઘેર ખાતર પાડી તેનું સર્વ દ્રવ્ય લઇ લઇએ, નહિં તો તે કપટી વણિક તમામ દ્રવ્ય લઈ પોતાના નગરમાં ચાલ્યો જશે." આવો વિચાર કરી તેઓ ખાતર પાડવાને તત્પર થયા. પેલો શ્રાવક પ્રતિદિન સાત આઠ સામાયિક કરતો હતો. તે

દિવસે મધ્ય રાત્રિ વિત્યા પછી પોતે તથા પોતાની સ્ત્રી બંને સામાયિક લઈને બેઠાં હતાં. તેવામાં પેલા ચોર ખાતર પાડવા આવ્યા. ખાતર પાડી જુએ છે તો ગ્રહના સ્વામીને જાગતો જોયો. તેઓ વિચારમાં પડયા કે–'તેની જાગૃત અવસ્થામાં ચોરી કેવી રીતે થશે ? માટે રાહ જોઈએ.' અહીં પેલા શ્રાવકે ચોરને જોઇને વિચાર્યું કેઃ–"દ્રવ્ય તો ઘણા ભવમાં મળશે, આ ભવમાં પણ દ્રવ્ય ઘણી વાર આવ્યું ને ગયું, પરંતુ જો સામાયિકમાં મેળવેલા જ્ઞાનાદ દ્રવ્યને ક્રોધાદિક ચોરો લુંટી લેશે તો પછી તું શું કરીશ ? માટે ભાવદ્રવ્ય બચાવવું તેજ શ્રેષ્ટ છે. ભાવદ્રવ્ય હશે તો તમામ વસ્તુ સુલભ છે." આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે શ્રાવક ઉપરાઉપર સામાયિક કરવા લાગ્યો. તેમાં વારંવાર નવકાર મંત્ર ભણવા લાગ્યો. તે સ . .ને ચોરોમાંથી ચાર ચોરને ઉહાપોહ કરતા જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું, તેથી ઘણા ભવ પહેલાં જે ધર્માનુષ્ઠાન કરેલું અને જે ભણેલું, તે સાંભરી આવ્યું. તેથી તે ચોરોને શુભ વિચારો પ્રગટયા, પોતાની ભૂલો દૃષ્ટિમાર્ગમાં આવી. જેથી વિચારવા લાગ્યા કે–" પરધનની ઈચ્છા કરનારા આપણુને ધિક્કાર છે ! ચોરી કર્યાથી બાહ્ય પૌદ્ગલિક દ્રવ્ય આવે છે પરંતુ ભાવધન–જ્ઞાનાદિ આત્માની સાચી લક્ષ્મી ચાલી જાય છે, તે આ જીવ તપાસતો નથી. અહો ! આ શ્રાવકને ધન્ય છે ! જે આપણુને જોતાં છતાં પણ પોતાનું લક્ષ છોડતો નથી." આ પ્રમાણે પર ગુણની પ્રશંસા કરતા અને આત્માની લઘુતા ભાવતા, મનને સ્થિર કરતાં તેમણે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કર્યું. અને ચોરી વિગેરેનું પ્રત્યાખ્યાન કર્યું, તેથી દેશવિરતિપણું ત્યાંજ પ્રાપ્ત થયું અને વૈરાગ્યની વૃદ્ધિ થવાથી ખડ્ગ વિગેરે દૂર મૂકી તિવ્ર શુભ અધ્યવસાયથી સર્વવિરતિપણું પણ પ્રાપ્ત કર્યું. પછી અનુક્રમે શુભ ભાવના-

એ ચડતાં આઠમા નવમા ગુણઠાણે ચઢી ક્ષપકશ્રેણિ પામીને સકળ ઘાતીકર્મને દગ્ધ કરી, તેજ ઠેકાણે કેવળજ્ઞાન–કેવળદર્શન પામ્યા. સૂર્યનો ઉદય થયો એટલે તેઓએ દ્રવ્યલોચ કર્યો અને સમીપ રહેલા દેવતાએ મુનિવેષ આપ્યો તે ગ્રહણ કર્યો. પેલા ગૃહસ્થ શ્રાવકને ખબર પડવાથી તે કેવલીઓને નમીને વારંવાર તેઓની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો. ચારે કેવળજ્ઞાન પામેલા મહા મુનિવરોએ અન્યત્ર વિહાર કર્યો. અનુક્રમે મોક્ષમાં બિરાજમાન થયા, જન્મ-જરા મરણાદિક સંસારનાં સર્વ દુઃખનો નાશ કર્યો. અહો! શુભ ભાવનાનું કેવું પરિણામ આવ્યું? પરગુણની પ્રશંસા અને સ્વકૃત દુષ્કૃતની નિંદા કેટલું કામ કરે છે? તે આ દૃષ્ટાંતથીજ હે ચેતન! વિચારીને તું પણ તે કાર્ય કરવા સાવધાન થઈ જા.

ઈતિ ચાર ચોરની કથા.

ઉપર બતાવેલ શ્રાવકના સામાયિકથી ચોરનું કાર્ય થયું. આપણે સામાયિક કરતી વખતે મન, વચન, કાયાને મોકળાં મૂકી યથાર્થપણે તેના સ્વરૂપને ઓળખતા નથી. સામાયિકમાં રહી રાજ્યકથા, દેશકથા, ભકતકથા, સ્ત્રીકથા, આ ચાર કથાને દેશવટો આપવો જોઇએ. શુભ ભાવના વધારવી જોઇએ. ઘણાં સામાયક કર્યા છતાં અશુભ ભાવથી પરાવર્તન કેમ થતું નથી. લાભ–ટોટાની પણ ખબર રાખવી જોઇએ. વેપારમાં જો ખોટ જાય, પૈસા ટકા જાય તો હે ચેતન! તારા મનને જરૂર આઘાત પહોંચે છે. રાત્રે નિદ્રા પણ આવતી નથી. બીજે વર્ષે લાભ કેમ થાય તેવી યોજના ઘડાય છે તેવી રીતે એક સામાયિકનું શાસ્ત્રમાં કેટલું ફળ કહ્યું છે, તે વિચાર કર. બાણું ક્રોડ, ઓગણસાઠ લાખ, પચીસ હજાર, નવસેં પચીસ પલ્યોપમ ઝાઝેરૂં–દેવગતિનું આયુ બંધાય. પુણ્યાનું-

બંધી પુણ્યની પ્રાપ્તિ થાય, પછીથી પણ શુભ ગતિ પ્રાપ્ત થાય ઇત્યાદિક સામાયકનાં ફલનું નુકશાન થાય. તેટલી ખોટ જાય તો તેના માટે આત્માને આઘાત પહોંચે કે નહિં ? અને જો આઘાત પહોંચે તો વ્યાપારની માફક સામાયિકમાં પણ નુકશાન થાય. તેવીજ રીતે ઉપયોગપૂર્વક સામાયિક કરી, વિકથાઓને દૂર કરી, આત્મજાગ્રતિ, કરી શુભ ભાવના ઉપર આરૂઢ થવું જોઇએ. !

શુભ ભાવનાને પ્રાપ્ત કરવા માટે આ પંચમ કાળમાં તો જિનપ્રતિમા અને જિનઆગમ સિવાય બીજું કાંઇ આ જીવને તરવાનું સાધન નથી. માટે હે આત્મા ! જિનપ્રતિમા ઘણા સૂત્ર સિદ્ધાંતમાં તાર્થંકર ગણધરોએ બતાવેલી છે, તેનું તું અવલંબન કર, જિનપ્રતિમાને દેખી પ્રભુના ગુણ તને બહુજ યાદ આવશે અને પ્રભુના ગુણ યાદ આવવાથી તને તેવા ગુણ પ્રાપ્ત કરવાની ભાવના જાગ્રત થશે. તેથી અનંત કાળનાં ઘણાં કર્મો ભસ્મીભૂત થશે. સમ્યક્ત્વ રત્નનો પ્રાપ્તિ થશે. અનુક્રમે મોક્ષ સુખ પણ મેળવી શકીશ. પરમાત્માના દર્શન કરતાં શું વિચારવું ? કેવી રીતે દર્શન કરવાં ? તે હકીકત હવે સમજાવીએ છીએ.

જિનપ્રતિમાનાં દર્શન કેવી રીતે કરવાં ?

પરમાત્માનાં દર્શન કરવા માટે શુદ્ધ ચોખ્ખાં વસ્ત્રાદિકપહેરીને જવું, દેરાસરજીમાં પ્રવેશ કરતાં નિસિહી વિગેરે દશ ત્રિકો જાળવવા, પાંચ અભિગમ સાચવવા, પ્રભુ સામી દૃષ્ટિ રાખવી, આડું અવળું જોવું નહિં, પરમાત્માની સન્મુખ મુખ રાખી ચૈત્યવંદન કરવું, વિગેરે વિધિ જે દેવવંદન ભાષ્યમાં કહેલ છે તે પ્રમાણે કરવી. દર્શન કરતાં પરમાત્માની સન્મુખ દૃષ્ટિ રાખી હૃદયમાં નીચે લખેલ વચનો ધારણ કરવ.

"જિનપ્રતિમાનું મુખારવિંદ દેખી હે ચેતન ! વિચાર કર. આ મુખ કેવું સુંદર અને શાંત સ્વભાવવાળું છે ? ભવ્ય જીવોને આનંદ પમાડનારૂં છે. જે મુખે કોઈના અવર્ણવાદ, મૃષાવાદ, હિંસાકારી વચન, નિંદાનાં વચન બોલાણાંજ નથી, તેમાં રહેલી જીવ્હા વડે રસેન્દ્રિયના વિષયોનું સેવન કરેલું નથી, પરંતુ આ મુખ ધર્મ ઉપદેશ આપીને અનેક ભવ્ય પ્રાણીઓ જે સંસારમાં ભૂલાં પડેલાં તેને તારવાનેજ સમર્થ બન્યું છે. માટે આ મુખને ધન્ય છે. એવું મુખ મારૂં ક્યારે થશે ? આ નાસિકા વડે શુરભિગંધ દુરભિગંધ રૂપ ઘ્રાણેન્દ્રિયના વિષયોનું સેવન કર્યું નથી. આ ચક્ષુરિન્દ્રિય વડે પાંચ વર્ણ રૂપ વિષયોને સેવ્યા નથી, કોઇપણ સ્ત્રીના ઉપર કામવિકારની દૃષ્ટિથી જોયું નથી, તેમ કોઇની સામે દ્વેષની દૃષ્ટિથી પણ જોયું નથી, માત્ર વસ્તુ સ્વભાવ અને કર્મની વિચિત્રતા વિચારીને સમભાવે રહેલાં છે, તે નેત્રને ધન્ય છે. મારાં નેત્ર એવાં કયારે થશે ? આ કાને કરીને વિચિત્ર પ્રકારના રાગરાગણી સાંભળવા વડે તેના વિષયોનુ સેવન કર્યું નથી, પરંતુ પ્રિય કે અપ્રિય જેવા શબ્દો કાને પડયા, તેવા સમભાવે સાંભળ્યા છે. તેવા કાન મારા ક્યારે થશે ? આ શરીર વડે હિંસા કે અદત્ત ગ્રહણ કર્યું નથી, પરંતુ તે શરીરથી જીવરક્ષા કરીને, ગ્રામાનુગામ વિહાર કરીને ભવ્ય જીવોને સંસારના દુઃખથી મુક્ત કર્યા છે અને આ શરીરથી ઉગ્ર તપ જપ અને ઘોર પરિસહ ઉપસર્ગોને સહન કરી, આત્મિક ખજાનો કેવળજ્ઞાન કેવળદર્શનરૂપ પ્રાપ્ત કરીને લોકાલોકનું સ્વરૂપ એક સમયમાં અવલોકન કરી, ઘણા જીવોને ધર્મોપદેશ આપી, દુર્ગતિમાં જતાં બચાવ્યા છે. અર્જુનમાળી જેવા ઘોર પાપીઓને પાપથી મુક્ત કરી સિદ્ધિસુખને પમાડયા છે. ધન્ય છે આ પ્રભુના શરીરને !" આ પ્રમાણે પ્રભુપ્રતિમા

નિહાળવાથી સાક્ષાત્ પ્રભુના ગુણ યાદ આવે છે, ને તે પ્રમાણે પ્રભુના ગુણ યાદ આવવાથી જીવ પાપરહિત થઇ આત્મશ્રેય જલદી કરી શકે છે.

પરમાત્મા મહાવીરના ગુણો.

પ્રભુ મહાવીર પરમાત્મા—પરમ યોગીશ્વર આજથી પચીસો વર્ષ ઉપર આ ભારતવર્ષને પોતાના ચરણકમળથી પવિત્ર કરી રહ્યા હતા. તેઓ અહિંસાના તો પિતાજ હતા. તેમનું ઐશ્વર્ય, ઠકુરાઇ, બળ અને પ્રભુતા વિગેરે પર ઉપકારને માટેજ હતું. પારાવાર પરાક્રમ હોવા છતાં ક્ષમાના સાગર હતા. લોકાલોકના ત્રણે કાળના ભાવો એક સમયમાં દેખનારા હતા. ત્રિભુવનનું સામ્રાજ્ય હોવાં છતાં કેવળ નિર્મોહી અને નિરાભિમાની હતા. દાતારમાં શિરોમણિ, સહિષ્ણુતામાં અસાધારણ, જિતેન્દ્રિયમાં મહાન્ અને અપરાધીઓ ઉપર પણ ઉપકાર કરનાર હતા. જગતના જીવોનું કલ્યાણ કેમ થાય ?, સર્વ જીવો પાપથી કેમ મુકાય ?, અવિનાશી સુખ પ્રાપ્ત કરવા તત્ત્વના રસિક કેમ બને ! તે માટે તેમનું અહર્નિશ લક્ષ્યબિંદુ હતું. ધીરતામાં—વીરતામાં—ત્રણ લોકને ધ્રુજાવવામાં સમર્થ હતા. તેમનું ચારિત્ર અલૌકિક હતું- તેમનું સંયમ બળ—આત્મબળ અનિર્વચનીય હતું. જેના પ્રભાવથી ક્રોડો દેવતાઓ તેમની સેવામાં હાજર રહી ચરણમાં આળોટતા હતા. તેમના પ્રભાવથી પરસ્પર વૈરભાવવાળા જીવો પોતાનું વૈર ભૂલી મિત્રભાવે વર્તતા હતા. જીવમાત્રને ત્રાસ દેનારી જડ વસ્તુઓ પણ પોતાના સ્વભાવને ભૂલી જતી હતી. સુવર્ણ—રૂપું અને રત્નાદિકથી રચિત સમવસરણમાં બેસી દેશના દેવા છતાં અને સુવર્ણનાં કમળ ઉપર ચાલનારા છતાં નિઃસ્પૃહી અને નિર્મોહી હતા. આવા પરોપકારી પ્રભુના

લાખમાં અંશે પણ સરખામણી કરી શકે તેવી એક પણ વ્યક્તિ અદ્યાપિ પર્યંત પેદા થઈ નથી, અને ભવિષ્યમાં પેદા થાય તેમ નથી. આવું અત્યંત ચમત્કારિક, અનેક અતિશયો વડે કરીને અલંકૃત અદ્ભૂત જીવન અને જગત્‌ના જીવોના પાપોને ભસ્મીભૂત કરવાને સમર્થ મહાન્ પુણ્યનો પુંજ, પરમાત્મા મહાવીરદેવે પોતાના પાછલા મનુષ્ય ભવમાં અસાધારણ પવિત્ર જીવન ગાળી, મહા દુસ્કર તપસ્યાઓ કરી પ્રાપ્ત કર્યો હતો. પરમાત્મા મહાવીરદેવ પચીસમા ભવમાં નંદન ઋષિ થયા, તે વખતે સંયમ ગ્રહણ કરીને જાવજ્જીવ સુધી અગ્યાર લાખ એંશી હજાર છસો ને પીસ્તાલીશ માસખમણ કરી, તીર્થંકર નામકર્મ નિકાચીત કરી, સત્તાવીસમા ભવમાં પરમાત્મપદ પ્રાપ્ત કરી, શાંતભાવે ધર્મદેશના આપી જગત્‌ના જીવોને દુર્ગતિમાં પડતા બચાવ્યા હતા.

હે પરમાત્મા ! હે વીર । આવું આપનુ અદ્ભુત ચારિત્ર કયા જીવોને મુગ્ધ ન કરે ? ખરી રીતે વિચાર કરતાં હે પરમાત્મા ! અમે આપને નજરે જોયા નથી, એટલુંજ નહિ પણ દુનિયામાં ઇશ્વર તરીકે પૂજાતા અન્ય દેવોને પણ પ્રત્યક્ષ નિહાળ્યા નથી, અથવા આપ અમારા બંધુ છો અને અન્ય દેવો અમારા શત્રુ છે તેવું પણ નથી, અમે આપના પાવત્ર શાસનમાં પેદા થયા માટે તમારા વચનનો પક્ષપાત કરવો, એવો પણ અમોને લેશમાત્ર મોહ નથી, અમે આપના તથા અન્ય દેવોના ચરિત્રો જાણીને તપાસ કરીએ છીએ, હૃદયમાં ઠસાવીએ છીએ અને ઉંડા ઉતરી વિચાર કરીએ છીએ ત્યારે આપનુંજ ચરિત્ર પરસ્પર વિરોધ વિનાનું અને ઈશ્વરપણાના ગુણોને પ્રતિત કરાવનારૂં માલુમ પડે છે. કારણ કે સર્વજ્ઞપણું-રાગદ્વેષ રહિતપણું-ત્રૈલોકયપૂજ્યતા અને યથાર્થ ઉપદેશકપણું આદિ પવિત્ર ગુણો જેનામાં હોય તેજ

દેવ સર્વ પૂજ્ય પુરૂષોમાં શિરોમણિ કહેવાય. અને તેવા સર્વ ગુણો હે પ્રભુ વીર! આપનામાં વિદ્યમાન હોવાથી અમે આપની ઉપર મુગ્ધ બન્યા છીએ અને આપના પવિત્ર શાસનનો આશ્રય કરી રહ્યા છીએ. અમારી નસેનસોમાં અને રોમેરોમમાં એજ પવિત્ર ભાવનાનો ધોધ વહી રહ્યો છે કે જેને પ્રભાવે ચક્રવર્તિની ઋદ્ધિ તો શું પણ ત્રણ ભુવનનું સામ્રાજ્ય પણ તમારા શાસનના અભાવે તમારી આજ્ઞાના ખંડનવડે પ્રાપ્ત થતું હોય તો દૂર ફેંકી દેવા તૈયાર છીએ. ભલે દરિદ્રી રહીએ, ઘેરઘેર માગીને ઉદરપૂર્ણા કરવી પડે, પરંતુ આપની આજ્ઞાનું બહુમાનપૂર્વક પાલન થતું હોય તો તે એકવાર નહિ પરંતુ ક્રોડવાર અમને કબુલ છે. મહાન શાસનરક્ષકો—શ્રીમાન્ હરિભદ્રસૂરિ, શ્રીમાન હેમચંદ્રાચાર્ય જેવા પ્રખર વિદ્વાનો આપના પવિત્ર શાસનને પામવા માટે પોતાનું અહોભાગ્ય સમજતા હતા. હે પરમાત્મા! હે પરમયોગીશ્વર! વધુ શું કહીએ?, આપના લોકોત્તર અતિશયોથી ભરપૂર જીવનને સાંભળી તેને સમજપૂર્વક શ્રદ્ધામાં મૂકી અમે તેના આનંદમાં ગરકાવ બની ગયા છીએ, હે તરણતારણ! હે પ્રભો! એક વખત આપના ભક્તો તરફ મીઠી દૃષ્ટિથી જુઓ, અમારા અપરાધોની માફી આપો અને અમારા હૃદયરૂપી શુદ્ધ સિંહાસન ઉપર આરૂઢ થાઓ. હે પરમાત્મા! આપના જેવો પવિત્ર સંયમરાગ, આપના જેવું યોગબળ અને આપના જેવો સમભાવ અમારામાં પ્રાપ્ત કરો. અમે જ્યાં સુધી આ સંસારમાં છીએ ત્યાં સુધી આપના ચરણકમળની સેવા ભવોભવને વિષે માંગીએ છીએ. તેજ સેવનાથી અમે અમારા આત્માને ઉંચ્ચ કોટી પ્રાપ્ત કરાવવા ભાગ્યશાળી થઈશું. સરોવર પાસે ગયા છતાં તૃષા ન છીપે, લક્ષ્મીવાન પાસે ગયા છતાં દરિદ્રતા ન મટે તો

તે સરોવરની અને લક્ષ્મીવંતની શોભા શી ગણાય? આપના જેવા ત્રિભુવનનાયક શિરછત્ર છતાં અમે કંગાળ રહીએ અને તમે અનંત સુખોના ભોક્તા અને પરમ યોગીશ્વર રહો તેમાં આપની શોભા શી? અમે તો પાંગળા હોઈ મેરૂપર્વત ઉપર ચઢવાની અમારી ઇચ્છા તથા નિર્ભાગી હોઇ રાજ્યપ્રાપ્તિ કરવાનો અમારો લોભ અને યોગ્યતા વિના દુષ્પ્રાપ્ય વસ્તુ માગવાની બેશરમાઇ બતાવવાથી ભલે હાસ્યજનક ગણાઇએ, પરંતુ મેઘ જેમ વૃષ્ટિ કરતાં ઉંચ્ચ નીચ સ્થાન જોતો નથી, ઉપકારીઓ પાત્રાપાત્રની દરકાર કરતા નથી, તો પછી આપના જેવા ત્રિભુવનનાયક દાતાશિરોમણિ મળ્યા છતાં અમે અસંતુષ્ટ રહીએ એ બનેજ કેમ? કદાપિ ન બને. અમે લીધા વિના છોડવાના નથી. વહેલા કે મોડા—આપના સિવાય આ ત્રણ જગતમાં અમારૂં દારિદ્રય કોઇ દૂર કરનાર નથી, માટે હે પરમાત્મા! એકવાર આ સેવક સામી દૃષ્ટિ કરી, સંસારસમુદ્રથી શીઘ્ર પાર ઉતારો. આપની મુદ્રા દેખતાં હજારો—લાખો જીવો ભવના નિસ્તારને પામવા ભાગ્યશાળી થયા છે. આપની મૂર્તિ જગતના દારિદ્રને દૂર કરનારી છે, તેથીજ સુવિહિત પુરૂષોએ આદરેલી છે અને આપની સ્તુતિ કરી છે. તે પ્રભુ સ્તુતિના શ્લોકો આ પ્રમાણે:—

ऐंद्रश्रेणिनता प्रतापभवनं भव्यांगिनेत्रामृतं ।
सिद्धांतोपनिषद्विचारचतुरैः प्रीत्या प्रमाणीकृता ॥
मूर्तिः स्फुर्तिमती सदा विजयते जैनेश्वरी विस्फुरन्-
मोहोन्मादघनप्रमादमदिरामत्तैरनालोकिता ॥ १ ॥

જિનેશ્વરની પ્રતિમા સદા જયવંતી વર્તે છે. તે પ્રતિમા કેવી છે? ઇન્દ્રના વર્ગથી નમાએલી તથા પ્રતાપનું ઘર અને

ભવ્ય પ્રાણીઓના નેત્રોને અમૃતસમાન તથા સિદ્ધાંતના રહસ્યને જાણનાર વિચક્ષણોએ પ્રેમપૂર્વક પ્રમાણભૂત કરેલી અને વળી પ્રભાવશાલીની આવી પરમાત્માની મૂર્તિને, મહામોહના ઉન્માદથી તથા પ્રમાદરૂપી મદિરાથી મદોન્મત્ત થયેલા જીવો જોઇ શકતા નથી. ૧.

धन्या दृष्टिरियं यया विमलया दृष्टो भवान् प्रत्यहं ।
धन्योऽसौ रसना यया स्तुतिपथं नीतो जगद्वत्सलः ॥
धन्यं कर्णयुगं वचोमृतरसो पीतो मुदा येन ते ।
धन्यं हृत् सततं च येन विषदस्त्वन्नाममन्त्रो धृतः ॥ २ ॥

તે દૃષ્ટિને ધન્ય છે કે જે નિર્મળ દૃષ્ટિએ હમેશાં આપનાં દર્શન કીધાં, તે જીભને ધન્ય છે કે જેણે જગદ્વત્સલ હે પરમાત્મા! આપને સ્તવ્યા, તે કર્ણને ધન્ય છે કે જેણે આપના વચનામૃતનો રસ આનંદથી પીધો અને વળી તે હૃદયને પણ ધન્ય કે જેણે તમારા નામરૂપી નિર્મળ મંત્રને સદા ધારણ કર્યો. ૨.

किं पीयूषमयी कृपारसमयी कर्पुरपारीमयी ।
किं वानन्दमयी महोदयमयी सद्ध्यानलीलामयी ॥
तत्त्वज्ञानमयी सुदर्शनमयी निस्तंद्रचंद्रप्रभा-
सारस्फारमयी पुनातु सततं मूर्तिस्त्वदीया सताम् ॥ ३ ॥

હે પ્રભુ! તમારી મૂર્તિ શું અમૃતમય છે? અથવા કૃપારસમય છે? અથવા કર્પૂરમય છે? અથવા શું આનંદમય છે?

મહોદયમય છે? અથવા ધ્યાનની લીલામય છે? શું તત્ત્વજ્ઞાનમય છે? સુદર્શનમય છે? અથવા ઉજ્વલ ચંદ્રપ્રભાના ઉદ્યોતરૂપ છે? આવા પ્રકારની તમારી મૂર્તિ સજ્જનોને સદા પવિત્ર કરો. ૩.

श्रीमद्गुर्जरदेशभूषणमणिं सर्वज्ञताधारकम् ।
मिथ्याज्ञानतमःपलायनविधावुद्यत्प्रभं तायिनम् ॥
पार्श्वस्थाद्भुतपार्श्वयक्षपतिना संसेव्यपार्श्वद्वयम् ।
श्रीशंखेश्वरपार्श्वनाथमहमाऽऽनन्देन वन्दे सदा ॥ ४ ॥

ગુર્જરદેશના ભૂષણરૂપ, સર્વજ્ઞપણાને ધારણ કરનાર, મિથ્યાજ્ઞાનરૂપ અંધકારને દૂર કરવામાં પ્રતાપી સૂર્યસમાન, સર્વ પ્રાણીઓનું રક્ષણ કરનાર અને પાર્શ્વવર્તિ પાર્શ્વ નામના યક્ષથી જેનાં બંને પાસાં સેવાયેલ છે, એવા શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ પ્રભુને હું હંમેશાં આનંદપૂર્વક વંદું છું. ૪.

चित्रं चेतसि वर्ततेऽद्भुतमिदं व्यापल्लताहारिणीं ।
मूर्तिं स्फूर्तिमतीमतीव विमलां नित्यं मनोहारिणीं ॥
विख्यातां स्नपयन्त एव मनुजाः शुद्धोदकेन स्वयम् ।
संख्यातीततमोमलापनयतो नैर्मल्यमाबिभ्रति ॥ ५ ॥

મારા ચિત્તમાં આ આશ્ચર્ય વર્તે છે કે વિપત્તિરૂપી લતાઓને નષ્ટ કરનારી, હંમેશાં મનોહારિણી, વળી નિર્મળ અને સ્ફુર્તિવાળી જિનેશ્વર પરમાત્માની મૂર્તિને શુદ્ધ જલ વડે ન્હવરાતાં મનુષ્યો ખૂદ પોતે પોતાનો અસંખ્ય અજ્ઞાન રૂપ મળ દૂર થવાથી નિર્મ-લતાને સંપાદન કરે છે. ૫.

વિવેચન—લોકમાં આપણે જોઈએ છીએ કે જે સ્નાન કરે

તે મેલ રહિત થાય અને આ તો પરમાત્માની મૂર્ત્તિને સ્નાન કરાવનારા મેલ રહિત થયા, તે આશ્ચર્ય જાણવું.

श्रेयःसंकेतशाला सुगुणपरिमलैर्जेय[illegible]ला।
छिन्नव्यामोहजाला प्रमदभरसरःपूरणे मेघमाला॥
नम्रश्रीमन्मराला वितरणकलया निर्जितस्वर्गिशाला।
त्वन्मूर्तिः श्रीविशाला विदलतु दुरितं नंदितं क्षोणिपाला॥६॥

હે પ્રભુ! કલ્યાણની સંકેતશાળા જેવી, સદ્દગુણરૂપ સુગંધ વડે જીતી છે. કલ્પવૃક્ષના પુષ્પોની માળા જેણે એવી, અને વળી તોડી નાંખી છે વ્યામોહની જાળ જેણે એવી, આનંદના સમૂહ-રૂપ સરોવરને પૂરવામાં મેઘમાળા જેવી, નમ્યા છે ઐશ્વર્યધારી મનુષ્યો રૂપી હંસ જેઓને એવી, અને વળી દાનની કળાથી જીત્યા છે દેવલોકના પ્રદેશો જેમણે એવી, અને અનંદિત કર્યા છે રાજા મહારાજાઓને જેણે એવી, વિશાળશ્રીસંપન્ન તમારી મૂર્ત્તિ, હે પરમાત્મન્! જગજ્જીવોનાં પાપોને દૂર કરો. ૬

अपारघोरसंसार–निमग्नजनतारक।
किमेष घोरसंसारे, नाथ ते विस्मृतो जनः॥ ७॥

હે નાથ,! હે પરમાત્મા! આ અપાર ઘોર સંસારમાં મગ્ન થયેલા જનોને તારનાર હે પ્રભો! ઘોર સંસારમાં આ માણસને શું તમે વિસરી ગયા? ૭.

सद्भावमातिपन्नस्य, तारणे लोकबांधव।
त्वयाऽस्य भुवनानंद, येनाद्यापि विलंब्यते॥ ८॥

હે લોકબાંધવ ! હે ભુવનને આનંદ કરનાર ! સારા ભાવને પ્રાપ્ત થયેલા એવા મને તારવામાં હજુ આપ કેમ વિલંબ કરી રહ્યા છો ? ૮.

आपन्नशरणे दीने, करुणामृतसागर ।
न युक्तमीदृशं कर्तुं, जने नाथ भवादृशाम् ॥ ९ ॥

હે કરૂણારૂપી અમૃતના સમુદ્ર !, હે નાથ ! આપના શરણુને પ્રાપ્ત થયેલા અને દીન એવા જનને વિષે આપના સરખા ત્રિભુવનના નાથને આવા પ્રકારે કરવું તે યુક્ત નથી. અર્થાત્ હવે મને ભવસમુદ્રથી તારવામાં વિલંબ કરવો તે ઠીક ન કહેવાય. ૯.

भीमेऽहं भवकांतारे, मृगशावकसन्निभः ।
विमुक्तो भवता नाथ, किमेकाकी दयालुना ॥ १० ॥

ભયંકર ભવ અટવીમાં મૃગલાના શિશુની માફક ભમતા એવા મને એકલાને આપ સરખા દયાળુએ હે નાથ! કેમ મૂકી દીધો ? અર્થાત્ હવે આપની પાસે મને રાખો. ૧૦.

इतश्चेतश्च निक्षिप्त–चक्षुस्तरलतारकः ।
निरालंबो भयेनैव, विनश्येऽहं त्वया विना ॥ ११ ॥

હે નાથ ! તમારા વિના ભયવડે અહિં તહીં નાંખ્યા જે ચક્ષુ તે વડે કરી ચંચલ થઇ ગઇ છે કીકી જેની એવો અને વળી આલંબન વિનાનો હું નાશ પામ્યો, અર્થાત્ ઘણાં જન્મ મરણુ કરી બહુ દુઃખી થયો. ૧૧

अनंतवीर्यसंभार–जगदालंबदायक ।
विधेहि निर्भयं नाथ, मामुत्तार्य भवाटवीम् ॥ १२ ॥

હે અનંત વીર્યના સમૂહવાળા!, હે જગતના જીવોને આલંબન દેવાવાળા! મને આ ભવઅટવીમાંથી પાર ઉતારી હે નાથ! ભયરહિત કરો. ૧૨.

न भास्कराहते नाथ, कमलाकरबोधनम् ।
यथातथा जगन्नेत्र, त्वहते नास्ति निर्वृतिः ॥ १३ ॥

હે નાથ!, હે જગતના જીવોને નેત્ર સમાન!, હે પરમાત્મા! જેમ સૂર્ય વિના કમળનો સમૂહ વિકસ્વર થઈ શકતો નથી, તેમ તમારા વિના મારો આત્મા વિકસ્વર નહિ થવાથી મને નિર્વૃત્તિનો અભાવજ રહે છે. ૧૩.

किमेष कर्मणां दोषः, किं ममैव दुरात्मनः ।
वाऽस्य हतकालस्य, किंवा मे नास्ति भव्यता ॥१४॥

હે પરમાત્મા! શું આ તે મારા કર્મનો દોષ છે? અથવા શું આ દુષ્ટ એવા મારા આત્માનો દોષ છે? કે આ હત્યારા એવા કાળનો દોષ છે? અથવા મારી ભવિતવ્યતા જ પાકી નથી કે હજી સુધી મારો આ સંસારમાંથી કેમ પાર આવતો નથી? ૧૪

संसारमारवपथे पतितेन नाथ ।
सीमंतिनीमरुमरीचिविमोहितेन ॥
दृष्टः कृपानिधिमयस्त्वमथो कुरुष्व ।
तृष्णापनोदवशतो जिन निर्वृतिं मे ॥ १५ ॥

હે નાથ! સંસારરૂપી મારવાડના માર્ગમાં ભૂલા પડેલા અને સ્ત્રીરૂપી ઝાંઝવાથી મોહિત થયેલા, એવા મેં હે કૃપાના સાગર! તમારાં દર્શન કર્યાં, હવે મારી તૃષ્ણા દૂર કરીને મને શાંતિ થાય તેમ કરો. ૧૫

भूपीभूय समन्वशात् समुचितां यो लोकनीतिं युगा—
रंभे यः प्रथमं च साधुचरितं श्रेष्ठं समाराधयत् ॥
भूत्वा तीर्थपतिश्च मोक्षपदवीविद्योतनं यो व्यधात् ।
विश्वेशः परमेश्वरो विजयते श्रीआदिनाथः स कः ॥ १६ ॥

જેણે યુગના આરંભમાં રાજા બની સમુચિત લોકનીતિનું શિક્ષણ આપ્યું, જેણે સહુથી પ્રથમ સાધુ–ચરિતનો શ્રેષ્ઠ માર્ગ આરાધ્યો અને જેણે તીર્થંકર થઈ સર્વથી પ્રથમ મોક્ષ–માર્ગનું પ્રકાશન કર્યું, એવા વિશ્વેશ્વર પરમેશ્વર આદિનાથ ભગવાન જયવંત વર્તે છે. ૧૬

यो वीक्ष्य दुःखिभुवनं करुणार्द्रचित्ती—
भूता यथार्थसुखमार्गविबोधनाय ॥
तीव्रं तपश्चरितवान् अभवच्च पूर्णः ॥
श्रेयःश्रियं दिशतु स प्रभुवर्धमानः ॥ १७ ॥

દુઃખી જગતને જોઈ, કરૂણાર્દ્ર હૃદયવાળા બની, જેણે સાચા સુખનો માર્ગ બતાવવા માટે તીવ્ર તપશ્ચર્યા આચરી અને પૂર્ણતા પ્રાપ્ત કીધી; એવા પ્રભુ વર્ધમાનસ્વામી તમને કલ્યાણ લક્ષ્મી આપો. ૧૭.

अनंतदुःखांबुधिपातकानां ।
रागादिदोषद्विषतां शमाय ॥
न यं विनाऽऽलंबनमस्ति किंचित्
स वीतरागः शरणं प्रपद्यः ॥ १८ ॥

અનન્ત દુઃખસાગરમાં પાડનારા એવા રાગદ્વેષ વિગેરે દુશ્મનોને શમાવવા માટે જેના વગર બીજું કંઈ આલંબન લેવા યોગ્ય નથી, તે વીતરાગદેવને શરણે જવુંજ જોઈએ. ૧૮.

આ પ્રમાણે પ્રભુપ્રતિમાની પાસે રહી ભાવનાપૂર્વક સ્તુતિ કરવાથી સાક્ષાત્ પરમાત્મા આપણને યાદ આવે છે, જેથી જીવોમાં કોઈ અપૂર્વ જાગૃતિ થાય છે. પચીસો વર્ષ પહેલાં થયેલા મહાવીર પ્રભુ અત્યારે ભવ્ય જીવના હૃદયમાં તેમની મૂર્તિનું વિલોકન કરવાથી સાક્ષાત્ થાય છે.

જીવો જિનપ્રતિમાના આલંબનથી શીઘ્ર સંસારસમુદ્ર તરી શકે છે–તો પછી સાક્ષાત્ પ્રભુ મહાવીર હતા તે સમયનું તો કહેવું શું?

એવી રીતે ઉચ્ચ કોટિના ગુણોથી ભરપૂર પરમાત્મા મહાવીરદેવના ચરણકમળનું આરાધન કરી, તેમની આજ્ઞા શિરપર વહન કરી, તે સમયમાં આ ભરતક્ષેત્રમાં અનેક જીવો પોતાનું કલ્યાણ કરતા હતા અને આધુનિક સમયમાં પણ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં વિચરતા વિહરમાન તીર્થંકરોની દેશના શ્રવણ કરી અનેક ભવ્ય જીવો પોતાના આત્માનું કલ્યાણ કરી રહ્યા છે. અત્યારે આપણે અહિં ભરતક્ષેત્રમાં સાક્ષાત્ પ્રભુના અભાવે તેમના નામશ્રવણથી તથા ઉપર કહેલ તેમના સ્થાપનાનિક્ષેપાથી (ઝલહલતી મૂર્ત્તિથી) હજારો બલ્કે લાખો જીવો પોતાનું કલ્યાણ કરી રહ્યા છે. તો હે ચેતન! તું પણ જિનપ્રતિમાનાં દર્શન કરી, પરમાત્માના ગુણોને યાદ કરી, તારામાં સારા ગુણોની છાપ પાડ. જિનપ્રતિમા જિનવર સરખીજ જાણજે. જિનપ્રતિમામાં લેશ માત્ર શંકા કરીશ નહિં. જિનપ્રતિમા ઘણાં સૂત્રોમાં પરમાત્મા મહા-

વીર દેવેજ કહેલી છે. તે જિનપ્રતિમાનો ઘણા સિદ્ધાંતોમાં અધિકાર વિદ્યમાન હોવા છતાં, કેટલાએક અણુસમજવાળા અજ્ઞાની જીવો, સૂત્રોના ખરાં અર્થને નહિ સમજતાં વિપરીત અર્થ કરી જિનપ્રતિમાને નાહં માનતાં થકાં ભૂલા પડી ભમી રહ્યા છે. જુઓ જિનપ્રતિમાનો અધિકાર શ્રી જ્ઞાતાસૂત્રમાં દ્રૌપદીએ જિનમંદિરમાં જઈ, જિનપ્રતિમાની પૂજા કરી '**नमुत्थुण**' કહ્યું છે. જેને આ પ્રમાણે પ્રત્યક્ષ પાઠ છેઃ—

तएणं सा दोवइरायवरकन्ना जेणेव मज्जणधरे तेणेव उवागच्छइ मज्जणधरं अणुपवेसइ नाया कयबलीकम्मा कयकोउअमंगलपायच्छित्ता सुद्धपावेसाइं वत्थाइं परिहियाहिं मज्जणधराओ पडिणिरकमइ जेणे व जिणधरे तेणेव उवागच्छइ. जिणधरं अणुपविसइ अणुपविसायित्ता आलोए जिणपडिमाणं पणामं करेइ लोमहत्थयं परामुसइ एवं जहा सुरियाभो, जिणपडिमाउ अच्चेइ तहेव भाणियव्वं । जाव धुवं डहइ धुवं डहयित्ता वामं जाणुं अचेइ अंचेइत्ता दाहिजणाणुं धरणितलंसि निहट्टु तिखुत्तो मुद्धाणं धरणितलंसि निवेसइ निवेसइत्ता इसि पच्चुणमइ करयल जाव कट्टु एवं वयासि नमुत्थुणं अरिहंताणं भगवंताणं जावसंपत्ताणं वंदइ नमंसइ जिणवराओ पडिनिखमइ.

અર્થ—તે વારે તે દ્રૌપદી રાજકન્યા જ્યાં સ્નાન મજ્જન કરવાનું ઘર છે ત્યાં આવે, મજ્જન ઘરમાં પેસે, સ્નાન કરીને કર્યું છે બલિકર્મ એટલે પૂજાનું કાર્ય જેણે અર્થાત્ ઘર દેરાસરમાં પૂજા કરીને કૌતુક કહેતાં તિલકાદિ, મંગળ—દધિઅક્ષતાદિ તેમજ

પ્રાયશ્ચિત્ત એટલે દુઃસ્વપ્નાદિનો ઘાત કર્યો છે. જેણે એવી શુદ્ધ ઉજ્વલ જિનમંદિરને યોગ્ય સારાં વસ્ત્ર પહેરીને, સ્નાનઘરમાંથી નીકળે, જીહાં જિનઘર છે. ત્યાં આવે, જિનઘરમાં પેસે, જિનપ્રતિમાને દીઠે થકે પ્રણામ કરે; પછી મોરપીંછી ગ્રહણ કરે. ગ્રહણ કરીને જેવી રીતે સૂર્યાભ દેવતાએ રાયપસેણી સૂત્રમાં જિનપ્રતિમાને પૂજ્યાનો અધિકાર છે, તેમ સઘળો વિધિ જાણવો. તે સૂર્યાભનો અધિકાર જ્યાં સુધી ધૂપ દહે ત્યાં સુધી કહેવો પછી નમુત્થુણં વિગેરે જાણવું. આથી સ્પષ્ટ થાય છે કે દ્રૌપદીએ જિન પ્રતિમા પૂજી છે. રાયપસેણી સૂત્રમાં સૂર્યાભદેવતાએ જિનપ્રતિમા પૂજ્યાનો અધિકાર છે. વળી દ્રૌપદીએ નમુત્થુણં કહ્યું છે. જિન-પ્રતિમા આગળ સ્વસ્તિક કર્યો છે, જેથી તેને શ્રાવિકા જાણવી. શ્રાવિકા વિના બીજો તે વિધિ જાણે નહિં, માટે નિશ્ચય થાય છે કે સમક્તિદૃષ્ટિ દ્રૌપદીએ જિનપ્રતિમા પૂજી છે. વળી નંદીસૂત્રમાં મહાકલ્પસૂત્રનું નામ છે; તેમાં લખ્યું છે કેઃ—' જો મુનિ તથા પૌષધવાળા શ્રાવક જિનપ્રતિમાનાં દર્શન ન કરે તો પ્રાયશ્ચિત્ત આવે. ' તે પાઠઃ—

से भयवं तहारूवं समणं वा माहणं वा चेइअघरे गच्छेज्जा ? हंता गोयमा ! दिणे दिणे गच्छेज्जा. से भयवं जत्थ दिणे णा गच्छेज्जा तओ किं पायच्छितं हवेज्जा ? गोयमा पमायं पडुच्च तहारूवं समणं वा माहणं वा जा जिणघरं न गच्छेज्जा तओ छट्ठं अहवा दुवालसमं पायच्छित्तं हवेज्जा. से भयवं समणोवासगस्स पोसहशालाए पोसहिए पोसहबंभयारी किं जिणहरं गच्छेजा ? हंता गोयमा ! गच्छेज्जा. से भयवं केण-

ट्ठेण गच्छेज्जा ? गोयमा ! नाणदंसणचरणट्ठयाए गच्छेज्जा. जे केइ पोसहसाला पोसहबंभयारी जओ जिणहरे न गच्छेज्जा तओ पायच्छित्तं हवेज्जा ? गोयमा ! जहा साहु तहा भाणियव्वं छट्ठं अहवा दुवालसमं पायच्छित्तं हवेज्जा ॥

અર્થ—'હે ભગવન્ ! કોઈ જીવને દુઃખી નહિ કરવાવાળા તેવા પ્રકારના સાધુ જિનમંદિરમાં જાય કે કેમ ?' 'હે ગૌતમ હંમેશાં પ્રતિદિન જાય.' 'હે ભગવન્ ! જો હંમેશાં ન જાય તો એ મુનિને પ્રાયશ્ચિત લાગે કે કેમ ?' હે ગૌતમ ! જો પ્રમાદનું અવલંબન કરીને તથાપ્રકારના સાધુ જિનમંદિરમાં પ્રતિદિન ન જાય તોએ સાધુને છઠ્ઠ કે બે ઉપવાસ અથવા પાંચ ઉપવાસનું પ્રાયાશ્ચિત લાગે.'

હે સજ્જનો ! વિચાર કરો. ઉપર કહેલ પાઠમાં ખૂદ ભગવાને જ પ્રતિદિન પ્રતિમાનાં દર્શન કરવાની આજ્ઞા ફરમાવી છે ? જે જીવો જિનમૂર્તિનાં દર્શન કરતા નથી, તે જીવો પરમાત્માની આજ્ઞાના વિરાધક બને છે, તે ખુલ્લું સમજાઇ જાય તેવું છે. કારણ કે નંદીસૂત્રમાં મહાકલ્પ સૂત્રનું નામ છે, તે નંદીસૂત્ર—જિનપ્રતિમાને નહિ માનવવાળા પણ માને છે; માટે નંદીસૂત્રમાં કહેલ મહાકલ્પસૂત્ર પણ પ્રમાણભૂત થયું. તે પ્રમાણભૂત થવાથી જિનપ્રતિમા પણ પ્રમાણભૂત થઈ ચૂકી,

જિનપ્રતિમાનાં દર્શન ન કરે તો સાધુને જેટલું પ્રાયશ્ચિત કહ્યું, તેટલું પ્રાયાશ્ચિત પોષહમાં રહેલ શ્રાવક પણ પ્રમાદને લઇને દર્શન કરવા ન જાય તો શ્રાવકને પણ સમજવું. માટે જિનપ્રતિમાનાં દર્શન અવશ્ય નિરંતર કરવાં વળી નંદીસૂત્રમાં મહાનિશિથ સૂત્રનું નામ છે. નંદીસૂત્ર ૩૨ સૂત્રમાં છે. તેમાં કહેલ મહાનિશિથ સૂત્રમાં કહ્યું છે કેઃ—' જિનમંદિર કરાવવાવાળો સમકિત

દષ્ટિ જીવ બારમા દેવલોકે જાય.' આ સૂત્રના પ્રમાણુથી પણ જનપ્રતિમાની સિદ્ધિ થઈ ચૂકે છે.

ઉપર કહ્યા શિવાય બીજાં ઘણાં સૂત્રોમાં જિનપ્રતિમાનો અધિકાર છે. આ પુસ્તક વિશાળ થઇ જવાના હેતુથી તે પાઠો નહિં લખતાં, તે તે સૂત્રોનાં નામ માત્ર બતાવીએ છીએ.

૧ જીવાભિગમસૂત્રમાં વિજયદેવે જિનપ્રતિમા પૂજ્યાનો અધિકાર છે.

૨ ભગવતીસૂત્રના વીસમાં શતકે જંઘાચારણે જિનપ્રતિમાને વંદન કર્યાનો અધિકાર છે.

૩ ઉપાસક દશાંગ સૂત્રમાંકહ્યું છે કે—આણુંદ શ્રાવકે નિયમ કર્યો કે 'જિનવરને જિનબિંબ વિના બીજા કોઇને પણ વંદુ નહિં પૂજું નહિં.' તેવી રીતે બીજા નવે શ્રાવકો માટે જાણવું.

૪ કલ્પસૂત્રમાં સિદ્ધાર્થ રાજાએ જિનપ્રતિમા પૂજ્યાનું કહ્યું છે.

૫ શ્રી ભગવતીસૂત્રમાં તુંગિયાનગરીના શ્રાવકોએ જિનપ્રતિમા પૂજ્યાનો અધિકાર છે.

૬ ઉવવાઇસૂત્રમાં ઘણાં જિનમંદિરોનો અધિકાર છે.

૭ તેજ સૂત્રમાં અંબડ શ્રાવકે જિનપ્રતિમાને વાંદી તથા પૂજી તેવો અધિકાર છે.

૮ શ્રી જંબુદ્વિપપન્નત્તિ સૂત્રમાં યમક દેવતાદિકોએ જિનપૂજા કરેલી કહી છે.

૯ શ્રી નંદીસૂત્રમાં વિશાળાનગરીની અંદર શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીની મહાપ્રભાવિક થુભ કહેલ છે,

૧૦ શ્રી અનુયોગદ્વાર સૂત્રમાં સ્થાપના માનવી કહી છે.

૧૧ શ્રી આવશ્યક સૂત્રમાં જુદા જુદા અનેક અધિકાર છે.

શ્રી ભરત ચક્રવર્તિએ જિનમંદિર કરાવ્યાનો અધિકાર છે.
વગ્ગુર શ્રાવકે શ્રી મલ્લીનાથજીનું દેરાસર કરાવ્યું છે.
પુષ્પથી જિનપૂજા કરનારનો સંસાર ક્ષય થઇ જાય તેમ કહ્યું છે. તથા પ્રભાવતી શ્રાવિકાએ જિનમંદિર બનાવ્યું છે. તથા જિનપ્રતિમાની આગળ નાટક કર્યું છે.
શ્રી શ્રેણિકરાજા નિરંતર એકસો આઠ સોનાના જવ નવા કરાવીને પરમાત્મા સન્મુખ સ્વસ્તિક કરતા હતા.
સર્વ લોકમાં રહેલ જિનપ્રતિમાને આરધવા નિમિત્તે સાધુ તથા શ્રાવક કાઉસ્સગ્ગ કરે તેમ કહ્યું છે.
બીજા પણ જિનપ્રતિમાના જુદા અધિકારો છે.

૧૨ શ્રી વ્યવહારસૂત્રમાં પ્રથમ ઉદ્દેશે જિનપ્રતિમાની આગળ આલોયણ કરવી કહી છે.

૧૩ દશપૂર્વધરના શ્રાવક સંપ્રતિ રાજાએ સવાલાખ જિનમંદિર કરાવ્યાં છે તથા સવાક્રોડ જિનબિંબ ભરાવ્યાં છે, જેમાંથી હજારો જિનમંદિર તથા જિનપ્રતિમાઓ વિદ્યમાન છે. શત્રુંજય, ગીરનાર આદિ તીર્થોમાં તથા ઘણાં નગરમાં ઘણાં સ્થાનકે સંપ્રતિરાજાનાં કરાવેલાં જિનમંદિરો દૃષ્ટિએ પડે છે. તેમજ બીજાં પણ ઘણાં હજારો વર્ષોનાં કરાવેલાં જિનમંદિરો હાલ વિદ્યમાન છે. આબુજી ઉપર વિમલચંદ્ર તથા વસ્તુપાળ તેજપાળનાં કરોડો રૂપીઆ ખરચીને બનાવેલાં જિનમંદિરો વિદ્યમાન છે. જેની શોભા દેખતાં ભલભલા વિદ્વાનો પણ આશ્ચર્ય પામે છે.

આ પ્રમાણે ઘણાં સૂત્રોમાં ઘણાજ વિસ્તારથી જિનપ્રતિમાનો

અધિકાર બહુજ આનંદકારી વિદ્યમાન હોવાથી જિનપ્રતિમા વંદનિક-પૂજનિક છે. પ્રતિમાનાં દર્શન કરતાં પણ પાપના પુંજ ભસ્મીભૂત થઇ જાય છે. માટે તેમાં લેશમાત્ર શંકા રાખવી નહિ. અનંતકાળથી ભવચક્રમાં ભ્રમણ કરતાં માનવભવાદિ ઉત્તમ સામગ્રી મળી છે, તેમાં જો જિનપ્રતિમામાં શંકા રાખીશ અથવા નહિ માને તો પાછું અનંતકાળ ભ્રમણ કરવું પડશે. સૂત્રનો એક અક્ષર ઉત્થાપન કરનારને અનંત સંસારી કહ્યા છે, તો પછી ઠેકાણે ઠેકાણે સૂત્રોમાં કહેલા જિનપ્રતિમાને વંદન કરવાના-પૂજા કરવાના અધિકારને ઉત્થાપન કરનારાઓને કેટલો સંસાર વધી જાય તે તીવ્રદૃષ્ટિથી સૂક્ષ્મબુદ્ધિથી વિચારવું. કદાગ્રહ છોડી દેવો. પ્રથમથી પકડી રાખેલ અમારાથી કેમ મૂકાય તેવા ખોટા કદાગ્રહમાં મુંઝાઈ રહેવાથી આત્માને ભવચક્રમાં નરકાદિ દુર્ગતિનાં અસહ્ય દુઃખો સહન કરવાં પડશે. કદાગ્રહ મૂકવામાં તો દુઃખ લેશમાત્ર થતું નથી, પરંતુ ઉલટો આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે. આત્મામાં નવીન જાગ્રતિ આવે છે. ભવભ્રમણ નષ્ટ થાય છે. જુઓ જિનપ્રતિમાનાં દર્શન કરવાથી જ કેટલા ફાયદા થાય છે. ? કેવા કેવા જીવો બોધિબીજ પ્રાપ્ત કરીને આત્મકલ્યાણ કરી ગયા છે. ?

૧ અભયકુમારે મોકલેલી ઋષભદેવસ્વામીની પ્રતિમા દેખી આર્દ્રકુમાર પ્રતિબોધ પામ્યા અને સમ્યકત્વ રત્ન પ્રાપ્ત કરી અનુક્રમે મુનિપણું અંગિકાર કરી આત્મકલ્યાણ કરી ગયા.

૨ દશવૈકાલિક સૂત્રના કર્ત્તા શ્રી શય્યંભવસૂરિ, શ્રી શાંતિનાથની પ્રતિમા દેખી પ્રતિબોધ પામ્યા છે,

सिज्जंभवगणहरजिणपडिमादंसणेण पडिबुद्धो.' ઇત્યાદિ

૩ શ્રી જિનપ્રતિમાની ભક્તિથી શ્રી શાંતિનાથજીના જીવે તીર્થંકર ગોત્ર બાંધ્યું છે.

૪ જિનભક્તિ કરવાથી જીવ તીર્થંકર ગોત્ર બાંધે છે. આ કથન શ્રી જ્ઞાતાસૂત્રમાં છે. જિનપ્રતિમાની પૂજા છે તે તીર્થંકર-નીજ પૂજા તે અને તેથી વીસસ્થાનક મધ્યાન પેલા સ્થાનકનું આરાધન થાય છે.

૫ જિનપ્રતિમાને પૂજનાથી સંસારનો ક્ષય થઈ જાય છે. એમ શ્રી આવશ્યકસૂત્રમાં કહ્યું છે.

૬ જિનપ્રતિમાને પૂજવાથી મોક્ષફળની પ્રાપ્તિ થાય છે એમ શ્રીરાયપસેણીસૂત્રમાં કહ્યું છે.

૭ ગણધર મહારાજાના સત્તર પુત્રે સત્તરે ભેદમાંથી એક પ્રકારે જિનપૂજા કરી છે અને તે જિનપૂજાથી તેજ ભવે મોક્ષે ગયા છે. આ અધિકાર સત્તરભેદી પૂજાના ચરિત્રમાં છે અને સત્તર ભેદી પૂજા શ્રી રાયપસેણી સૂત્રમાં કહેલી છે.

૮ નાગકેતુ શ્રીજિનેશ્વરની પૂજા કરતાં શુદ્ધ ભાવનાવડે કેવળ-જ્ઞાન પામ્યા હતા.

૯ દુર્ગતા નારી પરમાત્માની ફુલની પૂજા કરતાં કેવળજ્ઞાન પામી હતી.

શ્રીદશવૈકાલિકસૂત્રના આઠમા અધ્યયનમાં કહ્યું છે કેઃ—‘ ભીંત ઉપર સ્રીની મૂર્ત્તિ ચિત્રેલી હોય, તે મુનિઓએ જોવી નહિં. કારણ કે તેને દેખવાથી વિકાર ઉત્પન્ન થવાનો સંભવ.’

चित्तभित्तिं न निज्झाए, नारिवासुअलंकियं ।
भक्खरंमिवट्ठूण, दिट्ठिं पडिसमा रे ॥ १ ॥

અર્થ—" ચિત્રામણની ભીંત સ્ત્રીથી અલંકૃત હોય તો તેને જોવી નહિં. કારણ જે તે વિકાર થવાના હેતુભૂત છે. જેમ સૂર્ય સામું જોઇ દૃષ્ટિ સંહરી લઇએ છીએ, તેની પેઠે ચિત્રામણની સ્ત્રી દેખીને દૃષ્ટિ સંહરી લેવી."

જુઓ !, વિચાર કરો ! જેમ ચિત્રામણની સ્ત્રી દેખાવાથી કામ-વિકાર ઉત્પન્ન થાય છે તેવીજ રીતે શાંતરસથી ભરપૂર પરમાત્માની મૂર્તિ દેખતાં જીવને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થાય, તેમાં શું આશ્ચર્ય ? માટે જિનપ્રતિમામાં જરાપણ સંશય રાખવો નહિ.

સૂત્રોમાં જિનપ્રતિમા વિષે પદ્ય.

[રાગ—નાથ કૈસે ગજકોબંધ છુડાયો]

પૂજો પ્રેમે જિનપડિમા જયકારી,
એ તો અવિચળ સુખ દેનારી......પૂજો૦

પ્રભુપડિમા પૂજનની સાંખો, બહુ છે સૂત્ર મોઝારી;
રાયપસેણીમાં સુર સૂર્યાભે, પૂજી છે પડિમા પ્યારી...પૂજો૦

જ્ઞાતા અંગે રંગે ઉમંગે, દ્રૌપદી સમક્તિ ધારી,
જિનવર પૂજી લીધો લ્હાવો, જગમાં છે બલિહારિ...પૂજો૦

જંઘાચારણ ને વિદ્યાચારણની, પૂજન વાત વિસ્તારી;
ભગવતીમાં પ્રભુ વીરે ભાખી, બલિહારી જઇએ વારી...પૂજો૦

જીવાભિગમમાં વિજયદેવતા, પડિમા પૂજે મનોહારી;
તેમ ભવી જિનવર પૂજી ભાવે, "ભક્તિ" કરો વારંવારી...પૂજો૦

આ પ્રમાણે સૂત્ર સિદ્ધાંતમાં કહેલી જિનપ્રતિમાનાં દર્શન કરી, પૂજન કરી, ભક્તિ કરી, ઘણા ભવ્ય જીવો સમ્યગ્દર્શન પામી

અનુક્રમે કેવળજ્ઞાનની લક્ષ્મી મેળવી મુક્તિમાં બિરાજમાન થયા છે. જન્મમરણના કલેશથી દૂર થયા છે. આવી રીતે જીવોને કર્મ ખપાવવા માટે આ પંચમકાળમાં સાક્ષાત્ જિનેશ્વર ભગવાનનો વિરહ છે. પણ જિનપ્રતિમા પ્રબળ સાધન હોવા છતાં-શાસ્ત્રમાં ઠેકાણે ઠેકાણે જિનેશ્વરદેવે તે બતાવેલ છતાં, કેટલાએ બિચારા મહામોહનીય કર્મના જોરથી-પ્રબળ મિથ્યાત્વના ઉદયથી જિનપ્રતિમાને નથી માનતા, નથી પૂજતા તેને માટે ઉપાધ્યાયજી યશોવિજયજી મહારાજ કહે છે કેઃ—

એણીપેરે બહુ સૂત્રે ભણ્યું જીરે, જિનપૂજા ગૃહીકૃત્ય–;
જે નવી માને તે સહીજી રે, કરશે બહુ ભવ નૃત્ય. સુણો જિન !
તુજ વિણ કવણ આધાર.

"બહુ સૂત્રસિદ્ધાંતમાં જિનપૂજાનું કૃત્ય ગૃહસ્થો માટે કહેલું છે, છતાં જે નહિ માને તે આ ભવચક્રમાં જન્મમરણના ફેરા વડે નૃત્ય કરશે." માટે હે ચેતન ! તું લેશમાત્ર જિનપ્રતિમામાં શંકા કરીશ નહિ અને હમેશાં પરમાત્માનાં વિધિપૂર્વક દર્શન કરી-પૂજન કરી સમ્યક્ત્વ રત્નની પ્રાપ્તિ કરી લેજે. તને આ અપૂર્વ અવસર મળ્યો છે, તેથી જેમ બીજા જીવો પ્રભુ-પ્રતિમાનું આલંબન લઈ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરી આત્મકલ્યાણ કરી ગયા તેમ તું પણ કરી શકીશ. માટે નિશ્ચય ચિત્તથી જિનપ્રતિમાનાં દર્શન-પૂજા-ભક્તિ કરજે !

ઇતિ શ્રી જિનપ્રતિમાનો તથા તેમની
પૂજા—ભક્તિનો અધિકાર.

જેવી રીતે આ પંચમકાળમાં જિનપ્રતિમાનો ભવી જીવોને આધાર છે-તરવાનું સાધન છે, તેવીજ રીતે તીર્થંકર ગણધરોએ કહેલાં જિનઆગમ પણ જીવને સંસારમાંથી તરવાનું પ્રબળ સાધન છે. આગમમાં બતાવેલ ધર્મનું આરાધન કરનાર ભવ્ય જીવો આત્માની પરમાત્મ દશા પ્રાપ્ત કરે છે. જો વીરપ્રભુનાં બતાવેલાં તત્વ જીવ સાંભળે તો તેના હૃદયમાં નવીન અદ્ભૂત વિચાર પેદા થાય: માટે હે ચેતન! સર્વજ્ઞ પ્રભુએ કહેલો ધર્મ ઉત્તમ શરણરૂપ જાણીને મન, વચન, અને કાયા-ત્રિકરણ શુદ્ધે તેનું આરાધન કર! આરાધન કર! અવસર હાથમાં આવ્યો છે તેને જવા દઇશ નહિં. તું અનંતકાળથી અનાથ છો, તે ધર્મના પ્રભાવથીજ સનાથ થઈજ. અનંતકાળથી સંસારમાં ભ્રમણ કરતાં માતાપિતા, ભગિની, સ્ત્રી વિગેરે કુટુંબાદિક તને શરણભૂત થયાં નથી. પરલોકમાં જતાં તેઓનો તને આધાર નથી. જેથી શરણ રહિત એવો તું ધર્મના પ્રભાવથી જ શરણવાળો થઇશ. જો શ્રી ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રના વીસમા અધ્યયનમાં કહેલ અનાથોનું કોઈ શરણ થયું નહિં, જેથી તેઓએ શુભ વિચારોને આત્મા સાથે જોડી દીધા અને સનાથ તેમજ શરણવાળા થયા. તે દ્રષ્ટાંતનું બરાબર મનન કરજે. તેઓની નિસ્પૃહતા વિગેરે જોઇ શ્રેણિક રાજા પણ ધર્મ પામ્યા તે અનાથી મુનિનું દ્રષ્ટાંત આ પ્રમાણે-

અનાથી મુનિનું દૃષ્ટાંત.

એકદા ગજ અશ્વાધિકવાળા તથા વૈડુર્યાદિક ઘણા રત્નોવાળા મગધદેશના અધિપતિ શ્રેણિકરાજા અશ્વક્રીડાને માટે મંડિકુક્ષિ નામના વનમાં નીકળી પડયા. વનની શોભા ઘણી મનોહારિણી હતી, નાના પ્રકારનાં વૃક્ષોવડે વન ઘણુંજ શોભી રહ્યું હતું.

નાના પ્રકારનાં પક્ષીઓ તે વનનું સેવન કરતાં હતાં. તે પક્ષીઓના જુદા જુદા શબ્દો સંભળાતા હતા. નાના પ્રકારના પાણીનાં ઝરણાં ઝરી રહ્યાં હતાં. તે વન નંદનવનની તુલ્યતા ધરાવતું હતું. ત્યાં એક તરૂની નીચે મહાસમાધિવંત શરીરે સુકુમાળ એવા એક મુનિને તે શ્રેણિક રાજાએ દીઠા. તેનું અદ્દભૂત રૂપ દેખી રાજા મનમાં અત્યંત આનંદ પામ્યા અને ઉપમારહિત રૂપથી વિસ્મય પામી મનમાં તેમની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. ‘ અહો ! આ મુનિનો કેવો અદ્દભુત વર્ણ છે ? અહો ! કેવું મનોહર રૂપ છે ? અહો ! આ મુનિ કેવા આશ્ચર્યકારક ક્ષમાના ધરનાર છે ? અહો ! આ મુનિના અંગમાં વૈરાગ્ય કેટલો ભરેલો છે ? અહો ! આ મુનિમાં કેટલી નિર્લોભતા ઝળહળી રહી છે ?’ ઇત્યાદિક અનેક પ્રકારે ચિંતવતાં, ખૂશી થતાં, સ્તુતિ કરતાં, ધીમેથી ચાલતાં, પ્રદક્ષિણા દઈ તે મુનિને વંદન કરી, અતિ સમીપ નહિ તેમ અતિ દૂર નહિ તેવી રીતે બેઠા. પછી બે હાથ જોડી વિનયપૂર્વક મુનિરાજને પૂછયું:–‘હે મહારાજ ! તમે પ્રશંસા કરવા લાયક તરૂણ છો, ભોગવિલાસને માટે તમારી વય અનુકૂળ છે, સંસારમાં નાના પ્રકારનાં સુખો રહ્યા છે, તે સઘળાંને ત્યાગ કરી મુનિપણામાં અતીવ ઉદ્યમ કરો છો તેનું શું કારણ ? તે મને અનુગ્રહ કરીને કહો.’

રાજાનાં આવા પ્રકારનાં વચનો સાંભળી મુનિરાજે કહ્યું:–‘હે રાજન્ ! હું અનાથ હતો, હે મહારાજ ! મને અપૂર્વ વસ્તુ પ્રાપ્ત કરાવનાર તથા યોગ–ક્ષેમનો કરનાર, મારા ઉપર અનુકંપા આણનાર, પરમ સુખનો દેનાર મિત્ર કોઈ ન થયો, એ કારણથી હું અનાથ હતો. ’ આવા પ્રકારનાં મુનિનાં વચન સાંભળી શ્રેણિકને હસવું આવ્યું અને શ્રણિકે કહ્યું કે:–‘ તમારે મહાઋદ્ધિવંતને નાથ કેમ

ન હોય ? જો કોઈ તમારો નાથ ન હોય તો હું પોતે થાઉં છું. તમે આ સંસારના ભોગ ભોગવો. મિત્રજ્ઞાતિ સહિત દુર્લભ એવો તમારો મનુષ્યભવ સફળ કરો.' અનાથી મુનિએ કહ્યું:—'હે શ્રેણિક મગધદેશના રાજા! તું પોતેજ અનાથ છો તો મારો નાથ કેમ થઇશ? નિર્ધન હોય તે ધનાઢ્ય કેવી રીતે બનાવે? બુદ્ધિરહિત બુદ્ધિદાન ક્યાંથી આપે? વંધ્યા સ્ત્રી સંતાન ક્યાંથી આપે? જ્યારે તું પોતેજ અનાથ છો તો મારો નાથ ક્યાંથી થઇશ?' મુનિના વચનથી રાજા વિસ્મય પામ્યો અને વ્યાકુલ થયો. કોઇ કાળે જે વચનનું શ્રવણ થયું ન હતું, એવું વચન યતિના મુખથી સાંભળી શંકાગ્રસ્ત થયો છતો બોલ્યો કે:—'હું અનેક પ્રકારના અશ્વોનો ભોગી છું, અનેક પ્રકારના મદોન્મત્ત હસ્તિઓનો ધણી છું, અનેક પ્રકારની સેના મારે આધીન છે, નગર ગામ અંતઃપુર અને ચતુષ્પદ વિગેરેની મારે કાંઇ ન્યૂનતા નથી, મનુષ્ય સંબંધી સઘળા પ્રકારના ભોગ મને પ્રાપ્ત થયા છે, સેવક જનો મારી આજ્ઞાને આરાધે છે, તમામ પ્રકારની સામગ્રી મારે ઘેર છે, સર્વ મનોવાંચ્છિત વસ્તુઓ મારી સમીપે રહે છે, આવા પ્રકારનો હું દેદીપ્યમાન છતાં અનાથ કેમ હોઉં? રખે હે ભગવન્! તમે ફેરફાર બોલતા હશો.'

મુનિએ કહ્યું. 'હે રાજન્! મારા કહેલા અર્થની ઉત્પત્તિને તું બરાબર સમજ્યો નથી, તું પોતે અનાથ છો, પરંતુ તે સંબંધી તારી અજ્ઞતા છે. હવે હું કહું છું તે અવ્યગ્ર અને સાવધાન ચિત્તે તું સાંભળ. તે સાંભળી પછી તેના સત્યાસત્યનો નિર્ણય કરજે. મેં પોતે જે પ્રકારના અનાથીપણાથી મુનિપણું અંગીકૃત કર્યું છે, તે હું પ્રથમ તને કહું છું:—

'બીજા નગરોથી અતિ શોભાવાળી કોસંબી નામની એક સુંદર નગરી છે. ત્યાં ઋદ્ધિથી પરિપૂર્ણ **ધનસંચય** નામના મારા પિતા રહેતા હતા. પ્રથમ યૌવનવયને વિષે અતુલ્ય અને ઉપમા-રહિત એવી મારી આંખોને વિષે વેદના ઉત્પન્ન થઇ તથા દુ:ખને દેવાવાળો આખા શરીરે દાહજ્વર ઉત્પન્ન થયો. શસ્ત્રથી પણ તીક્ષ્ણ એવો તે રોગ વૈરીની પેઠે મારા ઉપર કોપાયમાન થયો. મારૂં મસ્તક આંખની અસહ્ય વેદનાથી અત્યંત દુ:ખવા લાગ્યું. ઇન્દ્રના વજ્રના પ્રહાર સરખી બીજાને પણ અત્યંત ભય ઉપજાવનારી અત્યંત દારૂણ વેદનાથી હું બહુ શોકાર્ત્ત થયો. શારીરિક વિદ્યામાં વિદ્વાન, મંત્રમૂળીના જાણ-સુજ્ઞ વૈદરાજ મારી તે વેદનાનો નાશ કરવા માટે આવ્યા, અનેક પ્રકારના ઔષધોપચાર કર્યા, પણ તે વૃથા ગયા ધનવંતરી સરખા તે વૈદો મને તે વેદનાથી મુક્ત કરી શકયા નહિ. હે રાજન્! એજ મારૂં અનાથપણું હતું, મારી આંખની વેદના ટાળવાને માટે મારા પિતાએ સર્વ ધન આપવા માંડયું. પરંતુ તેથી કરીને પણ મારી વેદના ટળી નહિ. હે રાજન્! એજ મારૂં અનાથપણું હતું. મારી માતા પુત્રના શોકે કરીને અત્યંત દુ:ખિત થઇ. પરંતુ તે પણ તે દરદથી મને મૂકાવી શકી નહિ. હે મહારાજા! તેજ મારૂં અનાથપણું હતું. એક ઉદરથી ઉત્પન્ન થયેલા મારા મોટા તથા લઘુ બાંધવો પોતાથી બનતો પરિશ્રમ કરી ચૂકયા, પણ મારી વેદના ટળી નહિ. હે રાજન્! એજ મારૂં અનાથપણું હતું. વળી મારી મોટી તથા નાની ભગીનિયોથી પણ મારૂં દુ:ખ ટળ્યું નહિ. હે મહારાજા! એ જ મારૂં અનાથપણું હતું. મારી પતિવ્રતા સ્ત્રી મારા ઉપર પ્રેમવાળી અને રાગવાળી હતી. તે પણ આંખમાં પરિપૂર્ણ આંસુ ભરીને મારા હૃદયને સીંચતી-ભીંજવતી હતી. મારી સમીપથી ક્ષણવાર અલગી રહેતી નહોતી.

અન્ય સ્થળે જતી પણ નહોતી. હે રાજન્ ! એવી સ્ત્રી પણ મારા રોગને ટાળી શકી નહિ, હે રાજન્ ! એજ મારૂં અનાથપણું હતું. એવી રીતે કોઇના પ્રેમથી, કોઇના ઔષધથી, કોઇના વિલાપથી અને કોઇના પરિશ્રમથી એ રોગ શાંત ન થયો. મેં તે વેળા એકલાએ જ અસહ્ય વેદના ભોગવી. પછી હું આ દુઃખથી ભરેલા સંસારથી ખેદ પામ્યો. તેથી વિચારવા લાગ્યો કેઃ-હું જો આ ઘોર વેદનાથી મુકત થઈશ તો પારમેશ્વરી પ્રવ્રજ્યાને (દીક્ષાને) અંગીકાર કરીશ.' એમ ચિંતવતો હું શયન કરી ગયો. રાત્રી અતિક્રમી ગઇ. એટલે, હે મહારાજ ! મારી તે વેદના શમી ગઇ અને હું નીરોગી થયો. પ્રાતઃકાળે માતાપિતા સ્વજનાદિકને પૂછીને મેં મહાક્ષમાવાળું અને ઇન્દ્રિયોનો નિગ્રહ કરવાવાળું, આરંભાદિથી રહિત સાધુપણું અંગીકાર કર્યું. ત્યારપછી હું મારા આત્માનો નાથ થયો. હવે સર્વ પ્રકારના જીવનો હું નાથ છું."

અનાથી મુનિએ આવા પ્રકારની અશરણ ભાવના શ્રેણિક રાજાના મન ઉપર દૃઢ ઠસાવી. હવે બીજો ઉપદેશ તેને અનુકૂલ આપે છેઃ—"હે રાજન ! આ આપણો આત્મા જ દુઃખની ભરેલી વૈતરણીનો કરનાર છે. આપણો આત્મા જ શાલ્મલી વૃક્ષના દુઃખનો ઉપજાવનાર છે. આપણો આત્મા જ મનોવાંચ્છિત, ઇષ્ટ વસ્તુ રૂપી દુધને દેવાવાળી કામધેનુ ગાય જેવું સુખને ઉપજાવનાર છે. આપણો આત્માજ નંદનવનની માફક આનંદકારી છે. આપણો આત્માજ કર્મનો કરનાર છે. આપણો આત્માજ તે કર્મનો ટાળનાર છે. આપણો આત્મા જ દુઃખોને ઉત્પન્ન કરનાર છે. આપણો આત્મા જ સુખનો ઉત્પન્ન કરનાર છે. આપણો આત્માજ મિત્ર અને આપણો આત્માજ

વૈરી છે. આપણો આત્માજ તમામ કાર્ય કરનાર છે." આવી રીત અનેક પ્રકારે અનાથી મુનિએ તે શ્રેણિકરાજા પ્રત્યે સંસારનું અનાથપણું કહી બતાવ્યું. તેથી શ્રેણિકરાજા અતીવ સંતોષ પામ્યા. તે અંજળી કરીને બોલ્યા કે:–'હે ભગવન્! મને તમે બરાબર ઉપદેશ કર્યો, તમે યથાસ્થિત અનાથપણું કહી બતાવ્યું હે મહાઋષિ ! તમે સનાથ છો, તમે સબંધવ છો, અને તમે સધર્મ છો. તમે સર્વ અનાથના નાથ છો. હે પવિત્ર સંયાત! હું તમને ખમાવું છું. તમારી હિતશિક્ષાને વાંછું છું. ધર્મધ્યાનમાં વિઘ્ન કરવાવાળું ભોગવિલાસ સંબંધી આમંત્રણ મેં આપને કર્યું હતું તે સંબંધીનો મારો અપરાધ ખમાવું છું.' એવી રીતે સ્તવના કરી શ્રેણિકરાજા પરમાનંદ પામી ધર્મને વિષે રાગી થયા. અને મુનિને પ્રદક્ષિણા કરી તેમના ચરણ વાંદીને સ્વસ્થાને ગયા.

ઈતિ અનાથી મુનિ કથા.

અહો ભવ્યો ! મહા તપોધન, મહા મુનિ, મહા પ્રજ્ઞાશાલી, મહા યશવંત, મહાનિર્ગ્રંથ અનાથી મુનિએ મગધદેશના રાજાને પોતાના શુદ્ધ ચારિત્રથી જે બોધ આપ્યો છે, તે ખરેખર અશરણ ભાવનાને સિદ્ધ કરી દેખાડે છે. મહામુનિ અનાથીએ જે જે વેદનાઓ સહન કરી, તેની તુલ્ય અથવા તેથી પણ વિશેષ અસહ્ય દુઃખો અનંત જીવો સામાન્ય દૃષ્ટિથી ભોગવતા દેખાય છે. તે સંબંધી તમે વિચાર કરો! સંસારમાં છવાઇ રહેલ અશરણતાનો ત્યાગ કરી સત્ય શરણ રૂપ ઉત્તમ તત્ત્વજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરો ! પ્રાપ્ત કરવા ઉદ્યમ કરો !, એજ મુકિતના કારણરૂપ થશે. જેમ સંસારમાં રહેલ અનાથી અનાથ હતા તેમ પ્રત્યેક આત્મા તત્ત્વજ્ઞાનની ઉત્તમ પ્રાપ્તિ વિના હંમેશાં અનાથ જ છે. સનાથ થવા માટે પુરૂષાર્થ ફેરવવાની જરૂર છે. હે આત્મા ! તું પણ પુરૂષાર્થ

ફોરવીશ તોજ આત્મહિત કરી શકીશ. શ્રેણિકરાજા સુલસા રેવતી પ્રમુખના જીવો પણ પુરૂષાર્થ ફોરવી પરમાત્માની આજ્ઞાને શીરપર ચડાવી આવતી ચોવીસીમાં તીર્થંકર થશે, આવતી ચોવીસીમાં થવાવાળા તીર્થંકરોનાં નામો.

આવતી ચોવિસીમાં થવાવાલા તીર્થંકરોના નામ.

૧ શ્રી પદ્મનાભ.	તે શ્રી શ્રેણિક મહારાજના જીવ.
૨ શ્રી. સુરદેવ.	તે શ્રી મહાવીર સ્વામીના કાકા શ્રાવકનો જીવ
૩ શ્રી સુપાર્શ્વજીન	તે કોણિક પુત્ર ઉદ્દાયનનો જીવ
૪ શ્રી સ્વયંપ્રભજીન.	તે શ્રી વીરનો પોટીલ નામે શ્રાવકનો જીવ
૫ શ્રી સર્વાનુભૂતી.	તે દૃઢાયુષનો જીવ
૬ શ્રી દેવશ્રતજીન.	તે કીર્તિનો જીવ
૭ શ્રી ઉદયજીન.	તે શ્રી વીરનો શ્રાવક શંખ નામનો જીવ
૮ શ્રી પેઢાલજીન.	તે આણુંદ શ્રાવકનો જીવ
૯ શ્રી પોટિલજીન	તે શ્રી સુનંદનનો જીવ
૧૦ શ્રી શતકીર્તિ	તે શતક શ્રાવકનો જીવ
૧૧ શ્રી મુનિસુવ્રત	તે દેવકીજીનો જીવ
૧૨ શ્રી અમમ જીન	તે સત્યકીનો જીવ
૧૩ શ્રી નિષ્કષાયજીન	તે વાસુદેવનો જીવ
૧૪ શ્રી નિષ્પુલાક જીન	તે બલદેવનો જીવ
૧૫ શ્રી નિર્મમત્વજીન	તે સુલસા શ્રાવીકાનો જીવ
૧૬ શ્રી ચિત્રગુપ્ત	તે રોહિણીનો જીવ
૧૭ શ્રી સમાધિજીન	તે રેવતી શ્રાવિકાનો જીવ

૧૮	શ્રી સંવરજીન	તે શતાલીનો જીવ
૧૯	શ્રી યશોધરજીન	તે દ્વિપાયનનો જીવ
૨૦	શ્રી વિજયજીન	તે કૃષ્ણનો જીવ
૨૧	શ્રી મલ્લિજીન	તે નારદનો જીવ
૨૨	શ્રી દેવજીન	તે અંબડ તાપસનો જીવ
૨૩	શ્રી અનંતવીર્યજીન	તે અમરનો જીવ
૨૪	શ્રી ભદ્રજીન	તે સ્વાતિ બુધનો જીવ

ઉપર બતાવેલ નામવાર તીર્થંકર મહારાજા આવતી ચોવીસીમાં થવાના છે. તેમ બીજા કેવલી ગણધરો વીગેરે અનેક જીવો પુરૂષાર્થ ફોરવી રત્નત્રયિનું આરાધન કરી. કેવલજ્ઞાન પામી. અજરામર પદના ભોકતા થશે તેવી રીતે હે ચેતન તું પણ જો તીર્થંકર મહારાજનો હિતોપદેશ તારા હૃદયમાં ઠસાવી સંસાર ઉપરથી રાગ ઉઠાવી રત્નત્રયિનું આરાધન કરીશ તો મુકિત સુખને જલદી મેળવીશ.

હે જીવ! તું અનાદિ કાળથી આ ચોરાશી લક્ષયોનિમાં અજ્ઞાનતાથી ભટકયા કરે છે, અને કામક્રોધ. મોહ માયાદિ. અંતરંગ શત્રુઓથી એવો ફસાઇ ગયો છે કે તને સારાસારની તે ગમ પડવા દેતા નથી. જેથી અનેક લોકોને ત્રાસ આપી રહ્યો છે. તેનું ફલ અનિષ્ટ તારે ભોગવવું પડશે. તેનો પણ તું વિચાર કરતો નથી. તારા માથે કાળ ચક્ર ભમી રહ્યું છે. તે તને કયારે ઝડપી લેશે. તે લક્ષમાં લેતો નથી અને પુત્રકલત્ર લક્ષ્મી, વીગેરે પોતાનાં માનીને બેઠો છે પણ તે કોઇ તારૂં નથી. તેનો વીચાર પણ તને આવતો નથી. આ શરીર ઉપર મુર્છા રાખી. ધર્મ ક્રિયાથી પાછો રહે છે શરીરને ખુબ સાચવે છે. આત્માને સાચવતો નથી. પણ તે શરીર તારૂં નથી તે ધ્યાનમાં લેતો નથી. આ

ભવ ભ્રમણનો અંત જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર રૂપ રત્નત્રયિ વિના આવવાનો નથી તે રત્નત્રયિ પ્રાપ્ત કરવા. તારો લેશ માત્ર પ્રયત્ન પણ નથી તો પછી ભવભ્રમણનો અંત કેવી રીતે આવશે. તે વીચાર કર. પછી તું સદા પાપથી પેટ ભરે છે કુવિચારોમાં લીન બની જાય છે. ઘાટ આવે દેવ ગુરૂ અને ધર્મની પણ નિંદા કરી નાહક માનવ ભવ હારી જવાના કારણો સેવે છે. પ્રમાદને વશ થઇ આત્મ ચિંતવન એક ક્ષણ પણ કરતો નથી. તો કદાચ કુતર બીલાડાં શિયાલ. સર્પ વીગેરે તિર્યંચોના તથા નરકના ભવો કદાચ તારા શીરપર આવ્યા તો તને તેવા હલકા ભવમાંથી ધર્મવિના કોણ મુક્ત કરાવશે. તેવા હલકા ભવો ન આવે તેવા ઉપાયો લેવા તને કેમ સુઝતા નથી. ઉપાયો નહિ કરે ત્ય સુધી તારૂં ઠેકાણું નહિ પડે. જેમ ભોજન કર્યાં વિના ભૂખ ન મટે. જલપાન કર્યાં વિના તૃષા ન મટે. સૂર્ય વિના અંધકાર ન મટે તેમ ધર્મ વિના કોઈ દીવસ પણ દુઃખ ન મટે. તે વાત કોઈ દિવસ ભુલી જઇશ નહિ. તે ધર્મને. બતાવનાર સદ્દગુરૂના ચરણે જવુ જોઇયે. તેમનાં વચનો સાંભલવાં જોઈએ સદ્દગુરૂના સમાગમ વિના અને તેમના બતાવેલ માર્ગે ચાલ્યા સિવાય તારો છુટકો નથી. તે સિવાય તારી ભવ ભ્રમણનો નિસ્તાર થવાનો નથી. વીર પ્રભુની વાણીનો સ્વાદ સદ્દગુરૂના સંગથી જો કરીશ તો જ સાચા સુખનો અનુભવ કરી શકીશ. વલી તું જાણે છે કે 'જેવું કરે તેવુ પામે' છતાં પારકી નિંદા કરી પાપથી પેટ ભરવા તૈયાર થાય છે. અને આત્મનિંદાતો કરતો નથી. તો પછી સંસાર સમુદ્ર કેવી રીતે તરીશ માટે તેનો ઉંડો વીચાર કરી પારકી નિંદા કરવાની ટેવ પણ જરૂર કાઢી નાખજે. અને વારંવાર આત્માને

હિત શિક્ષા આપવા તૈયાર રહેજે. પ્રભાતે વહેલા ઉઠી ધર્મ ભાવનાના ઉચ્ચા વિચાર જેવા શાંત ચિત્તથી થાય છે. તેવા શુભ વિચારો બીજા ટાઇમે થવા પ્રાય મુશ્કેલ છે. માટે સવારમાં કલાક એકલાકનો ટાઈમ આત્મભાવનામાં કાઢ. સામાયિક પ્રતિક્રમણ., પુસ્તકવાંચન, વીગેરેથી, સમય સફલ કર અને પ્રમાદને છોડ નીચેની હકીકત ધ્યાનમાં લઈ ખુબ મનન કર.

હિતોપદેશ.

જેવી રીતે ક્ષુધા લાગે તો ખાવા માટે, તૃષા લાગે તો પીવા માટે, પૈસા કમાવા માટે, પુત્રપુત્રીયોની સારસંભાળ માટે, સંસારનાં મજુરીરૂપ કાર્યોમાં તો કોઈને કાંઇ પૂછવું જ પડતું નથી, જલ્દી પ્રવૃત્તિ થાય છે; તો પછી આ આત્મા અનાદિ કાળથી સંસારરૂપી બંધીખાનામાં પડયો છે, તો તેને છોડાવવા માટે થોડો પણ ઉદ્યમ કેમ કરતો નથી ? હે ચેતન ! જરા લેશ માત્ર ચક્ષુ ઉઘાડ. જ્યારે ત્યારે પણ શુભ કાર્યમાં પુરૂષાર્થ ફોરવ્યા વિના સંસારરૂપી કેદખાનામાંથી છુટાશે નહિ. માટે આત્મહિત કરવા તૈયાર થા. સદ્‌ગુરૂનો સંયોગ મેળવ. તેમની સેવા કરી આગમમાં પ્રકાશિત કરેલા તીર્થંકર ગણધરના બતાવેલા ધર્મને જાણ, જાણીને વિચાર કર, સ્વધન અને પરધનને ઓળખ, મોહના કેફથી અસત્ય વસ્તુને સત્ય વસ્તુ જાણી, ભ્રમથી ભૂલ્યો થકો સાંસારિક સુખને સત્યસુખ તરીકે જાણી શા માટે મુંઝાય છે ? વીતરાગ પરમાત્મા કથિત સત્ય તત્ત્વથી અજાણ રહી પોતાનું આયુ નિરર્થક ગુમાવી અધોગતિ શા માટે પ્રાપ્ત કરે છે?સુખની આશાએ બાહ્ય વસ્તુની પ્રાપ્તિ કરવા પ્રયત્ન કરી રહ્યો છે, પરંતુ હે મોહાન્ધ આત્મા ! તું એટલું પણ વિચારતો નથી કે, ખરૂં સુખ તો આત્મામાં રહેલું છે: પૌદ્‌ગલિક વસ્તુ તો વિનાશ પામી

જવાની છે; તેની આશાએ આત્મીક ધન ખોઈશ નહિ. કોઈ પણ જડ પદાર્થમાં સુખ રહેલું નથી. જો શરીરમાં સુખ રહેલું હોય તો મૃત શરીરમાં તે સુખની પ્રાપ્તિ થવી જોઇએ, પરંતુ થતી નથી. માટે સિદ્ધ થાય છે કે, સુખ એ આત્માનો ગુણ છે. કર્મના આવરણને લીધે સંસારી જીવોને સુખ તિરોભાવે છે અને સિદ્ધને કર્મના નાશથકી તે સુખ આવિર્ભાવે પ્રકાશે છે. તાત્વિક સુખ આત્મામાં જ રહેલું છે. પરંતુ દુઃખદાયી વિભાવ દશાને અનાદિ કાળથી તું કોટે વળગાડીને ફરી રહ્યો છે તેને છોડ. સ્વભાવ દશાને પ્રાપ્ત કર. પરંતુ તારે હજી રસ. લોલુપતા ઘણી છે. સમભાવથી આ સંસારહિત તપશ્ચર્યા કરતો નથી. ઉપવાસ, આયંબિલ, એકાસણું, છેવટ ઉણોદરી વ્રત, પણ સમભાવથી કરતો નથી. નવીન નવીન ચીજો ખાવાની ઈચ્છાઓ કર્યા કરે છે, પરંતુ ઇચ્છાનિરોધ કરતો નથી. જે વસ્તુની ઇચ્છા થઈ તેને દબાવતો નથી. સંસારનાં અનેક કાર્યોનું તું ચિંતવન કરે છે. કોઇવાર કામરાગમાં, કોઇ વાર સ્નેહરાગમાં, કોઈવાર દૃષ્ટિરાગમાં, કોઇવાર કુદેવમાં–જેનામાં દેવપણાની ગંધ પણ નથી તેમાં, કોઇવાર કુગુરૂમાં -જેનામાં ગુરૂપણાનો અભાવ છે તેમાં કોઈવાર કુધર્મમાં–જે ધર્મથી અનેક જીવોનો નાશ થાય એવા અસત્ય ધર્મમાં, કોઇવાર મનોદંડમાં, કોઇવાર વચનદંડમાં–નહિં બોલવા લાયક વચનો બોલીને, કોઇવાર કાયદંડમાં, કોઇવાર હાસ્ય, રતિ, અરતિ, ભય, શોક દુગંચ્છામાં, કોઇવાર કૃષ્ણાદિ ત્રણ અશુભ લેસ્યામાં, કોઈવાર રસ ગારવ, ઋદ્ધિગારવ, શાતાગારવમાં લીન થઇને સંસારની વૃદ્ધિનાં કારણોનું તું ચિંતવન કરે છે. તો હે ચેતન! તું કેવી રીતે સ્વભાવ દશા પ્રાપ્ત કરી સંસારસમુદ્રનો પાર પામીશ ? આ તમારા આત્માના શત્રુ છે કે મિત્ર ? શાસ્ત્રકારો તો એને કટ્ટા શત્રુ કહે છે, તો શું આવી જબરજસ્ત મોહરાજાની સેનાને પાછી

નહિ હઠાવે ? તારૂં સર્વથા બગાડવાવાળી તે સેના છે.હે ચેતન! વળી તારા ઉપર અઢાર પાપસ્થાનકોનો કેટલો જોરાવર હુમલો છે? તારી જીંદગીનો અત્યાર સુધીનો વિચાર કરી લે કે, કયો દિવસ મારો ચોકખો ગયો,કે જે દીવસે એકપણ પાપસ્થાનક સેવ્યું નથી? ભાગ્યેજ કોઇ તેવો દીવસ નીકળશે શું આ પણ એક આત્માની નબળાઇ–હીનસત્ત્વતા નહિ તો બીજું શું કહેવાય? ફક્ત સવારે કે સાંજે જ્યારે પડિક્કમણું કરે છે ત્યારે પહેલે પ્રાણાતિપાત, બીજે મૃષાવાદ, ઇત્યાદીક પાપસ્થાનકનાં નામ બોલી જાય છે, પરંતુ તે શબ્દમાત્રમાંજ રહી જાય છે. સવારે કે સાંજે તે બોલીને જો બીજે દીવસે તેનાથી પાછો હઠે–તે પાપસ્થાનકો ન સેવે તો કેવો આનંદ આવે ? થોડો અનુભવ તો કરજે. અમૂક દીવસે એક પણ પાપસ્થાનકનો સમાગમ કરવો નથી, એમ ધારીને જો થોડું ઘણું તે તરફ લક્ષ રાખીશ તો જરૂર તેને થોડે ઘણે અંશે પણ કાઢી શકીશ. શબ્દો ઉચ્ચાર્યા પછી તે ઉપર વિચાર કરીને શુભમાં પ્રવૃત્તિ ને અશુભથી નિવૃત્તિ કરવાથી જ આત્માને લાભ થાય છે. સર્પ અથવા સિંહને દેખી સર્પ, સર્પ, સિંહ, સિંહ, એમ શબ્દ બોલીએ ને પાછા હઠી ન જઇએ તો સર્પ અથવા સિંહ પ્રાણનો નાશ કરે. તેવી જ રીતે પાપસ્થાનક બોલીને પણ તેનાથી પાછા ન હઠીએ તો તે પાપસ્થાનકો ભાવ પ્રાણ જે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર–તેનો નાશ કરે. તેમાં શું આશ્ચર્ય? સુવર્ણ તથા હીરાદિકને દેખીને મુખથી સુવર્ણાદિક બોલ્યા કરે, સાક્ષાત્ દીઠાં છતાં ગ્રહણ ન કરે, ને કાચના કટકાજ ગ્રહણ કરે, તે ધનવાન થાય ખરો ? ન જ થાય. તેવી જ રીતે જીવાદિક નવ તત્ત્વોનું જાણપણું કરે, પરંતુ તેમાં રહેલ સંવર તત્ત્વનો આદર ન જ કરે, નિર્જરાને ન સ્વીકારે, તો જાણવા માત્રથી

પ્રવૃત્તિ વિના કેવી રીતે આત્મકલ્યાણ કરી શકે? જુઓ ક્રિયા અષ્ટકમાં શું કહે છે?

क्रियाविरहितं हंत, ज्ञानमात्रमनर्थकम् ।
गति विना पथज्ञोपि, नाप्नोति पुरमीप्सितम् ॥

ક્રિયા રહિત જ્ઞાન માત્ર નિષ્ફળ છે. રસ્તાનો જાણનાર માણસ ગતિ ન કરે–છાનોમાનો બેસી રહે તો વાંછિત નગરે પહોંચતો નથી. તેમ ક્રિયારહિત જ્ઞાન મોક્ષફળદાતા થતું નથી.' શાસ્ત્રમાં પણ જ્ઞાનક્રિયાવડે કરીને જ મોક્ષ કહેલ છે, આ હેતુ-માટે જાણપણું કરી શુભકાર્યમાં પ્રવૃતિ કરવી, તેજ મોક્ષનું કારણ છે. બાકી હે ચેતન! દીવસ ને રાત્રી રોજ જાય છે, આયુ કાપે છે, મસ્તકપર ધોળા વાળ આવ્યા, મૃત્યુએ આગળથી દૂતો મોકલી ખબર આપી કે–તું ચેત કે ન ચેત, જ્ઞાનક્રિયાવડે મોક્ષસુખ મેળવવા પ્રવૃત્તિ કર કે ન કર, હું તો તાકીદથી આવું છું. તૈયાર થઇ રહેજે. ખોટી આશાએ સંસારમાં પડયો રહીશ નહિં. મધુબિંદુ જેવા સાંસારીક સુખમાં મુંઝાઇશ નહી. નીચે લખેલી ગાથાનું મનન કરજે.

નગારાં વાગે માથે મોતનાં, કેમ નિશ્ચિંત થઇને સુતો રે:
મધુબિંદુ સુખની લાલચે, ખાલી કીચડમાં કેમ સુતો રે.
બલિહારી જાઉં એ વૈરાગ્યની.

આ ગાથાથી નિશ્ચિત કરી લેજે કે મૃત્યુનાં નગારાં વાગી રહ્યાં છે, હવે આત્મશ્રેય કરવામાં જેટલો વીલંબ કરીશ તેટલું ગુમાવી બેસીશ. તું એમ ધારીશ નહિ કે, હજી મને ધોળા વાળ નથી આવ્યા, હજી હું તો નાની ઉંમરનો છું,હજી આપણે ઘણીવાર છે. સોપક્રમ આયુવાળાને તો વાળ ધોળા હોય કે કાળા હોય તે

જોવાનું નથી. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે 'સોપક્રમ આયુવાળાનું સાત પ્રકારે આયુ ત્રુટે છે.' જુઓ, ઉપદેશ રત્નાકરમાં શ્રી મુનિસુંદર-સૂરિ મહારાજે બતાવેલ છેઃ—

अज्झवसाणे१ निमित्ते२, आहारे३ वेअणा४ पराघाए५ !
फासे६ आणपाणु७, सत्तविहं जिज्झए आउं ॥ १ ॥

૧.**અધ્યવસાય** રાગ,ભય ને સ્નેહ—આ ત્રણ પ્રકારે સમજવા તેમાં રાગજન્ય અધ્યવસાય કોઇ સ્ત્રી એક તરૂણ પુરૂષને પાણી પાતી હતી, તેના ઉપર અત્યંત રાગવાળી થઇ પાછી હઠી નહિ, તે પુરૂષને જોવામાં એકદમ રાગવાળી બની. પુરૂષ ચાલ્યો ગયો. રાગના અધ્યવસાયથી બાઇ મરણને શરણ થઇ. મનુષ્ય ભવ ગુમાવી બેઠી, એ પેલો રાગ અધ્યવસાય.

ગજસુકુમાળનો સસરો સોમિલ વિપ્ર ગજસુકુમાળને ઉપ-સર્ગ કરીને આવતો હતો. સામેથી વાસુદેવ આવતા દેખી ભયથી મરણ પામ્યો. એ બીજો ભય અધ્યવસાય.

ત્રીજો સ્નેહ અધ્યવસાયઃ તે એક વણિકને એક તરૂણ સ્ત્રી હતી. તે બંનેને ગાઢ સ્નેહ હતો. તે વાણીઓ દેશાંતર કમાવા ગયો. કમાઇને પાછો વળ્યો, તેના મિત્રે આગળથી ઘેર આવી પરીક્ષા કરવા તેની સ્ત્રીને કહ્યું કેઃ—'તમારો પતિ મરી ગયો.' બાઇને સ્નેહ ઘણો હોવાથી તે શબ્દ સાંભળતાં તુરતજ મરણ પામી. પાછળથી તેનો ધણી આવ્યો, તે પણ પોતાની સ્ત્રીને મરણ પામેલી જોઈ સ્નેહના તીવ્ર અધ્યવસાયથી મરણ પામ્યો. આ સ્નેહ અધ્યવસાયથી. આવા પ્રકારનો તીવ્ર સ્નેહ જીવને બહુ હેરાન કરે છે. જલદી મૃત્યુ પમાડે છે. આજકાલ પંચમ કાળમાં પણ આવો સ્નેહ ઘણીવાર દૃષ્ટિગોચર થાય છે. ઘણા જીવો તેથી

મૃત્યુને આધીન થયા છે. જરાપણ વિયોગ થાય તો મનમાં જાણે છે કે, મારૂં તમામ નાશ થઇ ગયું ! અરે, હું હવે શું કરીશ ? મારી કોણ રક્ષા કરશે ? મને કોણ સાચવશે ? ઇત્યાદિક સ્વાર્થમાં અંધ બની ખોટા વિલાપ કરી આયુને ઉપક્રમ લગાડી દૂર રહેલા મૃત્યુને નજીક કરી જીંદગી રદ્દ કરે છે ને આર્ત્તધ્યાનથી મરણ પામી નરક તિર્યંચાદિ દુર્ગતિના અધિકારી બને છે. માટે આવા સ્નેહથી દરેક ભવ્ય જીવોએ પાછા હઠવું. પ્રથમને જે રાગ, તે રૂપાદિ દેખાવથી ઉત્પન્ન થયેલ પ્રતિરૂપ જાણવો અને આ સ્ત્રીપુત્રકલત્રાદિ ઉપર જે રાગ તે સ્નેહ જાણવો. આવો સ્નેહ જીવને બહુ ભવમાં ભટકાવનાર થાય છે. વળી કેટલીકવાર કેટલાક લક્ષ્મીને વિયોગ થવાથી બહુજ મુંઝાઇ જાય છે. જાણે કે મારૂં તમામ ગયું: પરંતુ મૂર્ખ એટલું વિચારતો નથી કે, જન્મ્યો ત્યારે શું લાવ્યો હતો ? અને મરીશ ત્યારે શું લઇ જઇશ ? માટે શું કામ ગભરાય છે ? લક્ષ્મી ગઇ તો ગઇ. તારા નસીબમાં નહોતી. તારૂં પુણ્ય પ્રબળ હોત તો જાત નહિ, પુણ્ય ઓછું થયું તો ગઇ, માટે પુણ્ય બરાબર ઉપાર્જન કર !, આવી રીતે આત્માને સમજાવીને શાંત કરવાથી શાંતિ થાય છે અને બહુ રાગવડે ઉદ્વેગ કરવાથી મૃત્યુને શરણ થવાય છે. તે પણ આવા રાગની અંદર અંતર્ભૂત થાય છે. આ ત્રણે પ્રકારના અધ્યવસાય આયુને તોડી નાંખે છે,

૨. **બીજોઉપક્રમ નિમિત્ત**—દંડ, શસ્ત્ર, રજ્જુ, અગ્નિ, પાણી, ઝેર સર્પ, શીત; ઉષ્ણ, અરતિ, ભય, ક્ષુધા, તૃષા, ઘસાવું, પીલાવું ઇત્યાદિ નિમિત્તથી આયુ ત્રુટી જાય છે.

જેમ કોઇને માથામાં દંડ વાગ્યો ને તે મૃત્યુ પામ્યો. રૂદ્રદેવે અગ્નિ શિખા નામની પોતાની સ્ત્રીને માથામાં દંડ મારવાથી તે મરણ પામી. તેની જેમ કોઇ શસ્ત્ર લાગવાથી યુદ્ધાદિકમાં મરણ પામે,

કોઇ ગળે દોરડાનો ફાંસો ખાઈ મરણ પામે, કોઈ અગ્નિથી બળીને, કોઇ જળમાં ડુબીને, કોઇ ઝેર ખાઇને, કોઈ સર્પ કરડવાથી, કોઇ શીતથી, કોઇ ઉષ્ણતાથી, કોઈ ક્ષુધાથી, કોઇ તૃષાથી વિગેરે નિમિત્તો પામીને મરી જાય છે. આ નિમિત્તો આયુને તોડી નાખે છે.

૩. **આહાર**—અતિ ઘણો આહાર કરવાથી અજિર્ણ થઇ જાય છે ને તેથી આયુ ત્રુટી જાય છે.

૪. **વેદના**—નેત્રાદિમાં શૂલાદિ વિગેરેની ઉત્કટ વેદના થવાથી આયુ ત્રુટે છે.

૫. **પરાઘાત**—વિજળી આદિના પરાઘાતથી આયુ ત્રુટી જાય છે.

૬. **સ્પર્શ**—શરીરને વિષે તેવા પ્રકારના ઉત્કટ ઝેરનો સ્પર્શ થવાથી અથવા સર્પાદિકના સ્પર્શથી આયુ ત્રુટી જાય છે. જેમ બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તિ મરી ગયા પછી, તેના પુત્રે સ્ત્રીરત્ન પાસે ભોગની પ્રાર્થના કરતાં તેણે કહ્યું કે:–'મારો સ્પર્શ તું નહિ સહન કરી શકે, જો તને ખાત્રી કરી આપું.' એમ કહી એક ઘોડાને કેડ સુધી તે સ્ત્રીરત્ને સ્પર્શ કર્યો. જેથી વીર્યના ક્ષયવડે તે અશ્વ તરતજ મરણ પામ્યો. ચક્રવર્તિની સ્ત્રી કામવિકારથી બીજાનો સ્પર્શ કરે તો બીજો સહન ન કરી શકે. મૃત્યુ પામે. જેથી સ્પર્શ પણ આયુને તોડનાર છે.

૭. **શ્વાસોશ્વાસ**—ફેરફાર લેવાવાથી કે વધારે લેવાવાથી આયુ તોડી નાંખે છે.

આ સાતે નિમિત્તો સોપક્રમ આયુવાળાનું આયુ તોડનારાં છે, અહીં કદાચ કોઇ શંકા કરે કે:– 'આયુ તે વળી તુટતું હશે,

જેટલા વરસનું બાંધ્યું હોય તેટલું ભોગવે, તેને વધઘટ કોઈ કરનાર નથી.' તેના ઉત્તરમાં લોકપ્રકાશ વિગેરે શાસ્ત્રોમાં કહ્યું છે કે, જેમ લુગડું પાણીથી ભીંજવી ખૂબ લીલું કર્યું પછી ગોટોવાળીને તે કપડું એક બાજુ રાખી મૂકીએ તો સુકાય તો ખરૂં પણ લાંબા ટાઇમે સુકાય, પરંતુ જો તે કપડાને નીચોવી પાણી કાઢી નાંખી તડકે સુકવીએ તો જલદી સુકાઈ જાય. તેવી રીતે આયુને જો ઉપક્રમ ન લાગે તો જેટલા વરસનું આયુ બાંધ્યું હોય તે પૂરૂં કરીને પછી મરણ પામે અને ઉપર બતાવેલ સાત પ્રકારના ઉપક્રમમાંથી કોઇ પણ ઉપક્રમ લાગે તો પાંચ મીનિટ પૂરી ન થાય ને મરણને શરણ થવું પડે. આ બીના સોપક્રમ આયુવાળા માટે જાણવી. નિરૂપક્રમ આશુવાળા યુગલિક, દેવતા નારકી, ચરમશરીરી, તીર્થંકરો વિગેરે જેને સિદ્ધાંતમાં નિરૂપક્રમી આયુવાળા કહ્યા છે, તે પોતાનું આયુ પુરૂં કરીનેજ કાળધર્મ પામે. જેમ નારકીના જીવોના તલ તલ જેવડા ટુકડા પરમાધામી કરે છે. છતાં તે મરી જતા નથી–વેદના અથાગ ભોગવે છે. તેવી રીતે નિરૂપક્રમ આયુવાળા માટે સમજવું. જુઓ:—

પાતાલસુંદરીએ જયંતસેન રાજાને મારી નાંખવા ઝેર દીધું છતાં ભોંયરામાંથી બહાર નીકળ્યો કે ઉલટી થઈ, ઝેર નીકળી ગયું. ચરમશરીરી હોવાથી નિરૂપક્રમ આયુ ન ત્રુટયું.

ભીમસેનને દુર્યોધને ઝેર દીધું હતું છતાં કાંઇ ન થયું.

કંડુ રાજાને દેવીએ પર્વતમાં પછાડયા છતાં ચરમશરીરી હોવાથી મરણ ન પામ્યા.

આયુ જેટલું બાંધ્યું હોય તેમાં એક મીનિટ વધે નહિ, પણ ઘટે ખરૂં તે ચોક્કસ સમજવું. તો પછી આવા શંકાશીલ આયુ

ઉપર હે આત્મા ! વિશ્વાસ રાખીશ નહિ. આજ આનંદથી તું બેઠો હોય તો પણ ચોક્કસ જાણજે કે, આવતી કાલની સવાર તો દૂર રહી પરંતુ બપોર જ્યારે દેખે ત્યારે ખરો. જો શાસ્ત્રકાર ભલામણ કરે છે કે,–ધર્મ કરવામાં વિલંબ નહિં કરવો:—

जं कल्ले कायव्वं, तं अज्जं चिय करेह तुरमाणा ।
बहुविग्घो हु मुहुत्तो, मा अवरन्हं पडिख्कहे ॥१॥

મનુષ્ય ચિંતવે છે; કે, કાલે ધર્મ કાર્ય કરીશું, પરંતુ કાલ કોણે દીઠી છે ? કાલે શું થશે ? માટે હે ભવ્યો ! કાલે કરવાનું હોય તે આજેજ વિલંબ રહિત કરી લો, જરાપણ ઢીલ કરશો નહિ. ધર્મ કાર્ય કરવામાં એક મૂહુર્ત પણ વિઘ્નવાળું થઈ પડે છે તેથી પાછલા પહોરમાં કરવાનું હોય તે પણ પેલા પહોરમાં જ કરી લો, કારણ જે કદાચ આયુ પુરૂં થઈ રહ્યું તો પાછલા પહોરમાં કેવી રીતે ધર્મ કરશો ?

જુઓ યશોધરનો જીવ પ્રથમના નવમા ભાવમાં સવારે સંજમ લેવાને વિચારમાં સુઇ રહ્યો, તેની સ્ત્રી નયનાવળીએ ઝેર દઇ છેવટે ગળે નખ દઇ મારી નાંખ્યો, સંજમ લઇ શકયો નહી. આર્ત્તધ્યાનથી મરીને મોર થયો, ત્યાં તીર્યંચના ભવોમાં હિંસાના જોરથી વધી શકયો નહિ, તુરત ઉંચો ચડી શકયો નહિ. છેવટે નવમે ભવે યશોધર મહારાજા થયા. તે ભવમાં મુનિરાજના સમાગમથી જાતિસ્મરણ થવાથી આત્મશ્રેય કર્યું.

ધર્મ કરવામાં વિલંબ નહિં કરવા વિષે.

રાગ—વ્હાલા વેગે આવોરે...

જાગો ભવી જાગો રે, ઉંઘ અઘોરી ત્યાગો રે,
અવસર આવ્યો ઓળખો હોજી;
નહિ જાગો તો, જીવન ચાલ્યું રે જાય,
ખોયું તેનો પસ્તાવો પાછલ થાય..............જાગો૦

સાખી—પળ પળ પ્રાણી આઉખું, ઓછું થાય હંમેશ;
ચેતો ચિત્તમાં ચોંપથી, એ આગમ ઉપદેશ.
ધર્મ ક્રિયામાં લાગો રે..............અવસર આવ્યો૦

સાખી—લાખ પૂર્વ આયુ ધણી, ચાલ્યા અન્તે ખાસ;
અલ્પ જીવનનો આપણો, તો અરે શ્યો વિશ્વાસ.
ભવની ભાવઠ ભાંગો રે..............અવસર આવ્યો૦

સાખી—ધર્મે ઢીલ કરો નહિ, ધરો ધ્યાનમાં એહ:
તપ જપ વ્રત કરણી કરી, સફળ કરો આ દેહ.
"ભક્તિ" જિનવરની માગો રે.........અવસર આવ્યો૦

આજકાલ કેટલાએક જીવો ધર્મકાર્યોમાં વિલંબ કરી મૃત્યુને શરણ થાય છે, પરંતુ વાયદા કરી જલદી કાર્ય સાધી શકતા નથી, તેવા જીવોને કાળરાજા ઓચિંતા પકડે છે, ત્યારે આર્ત્તધ્યાનથી મરણ પામી યશોધરના જીવની માફક તિર્યંચાદિ ગતિમાં રખડે છે. પછી જલદી ઉંચુ ચઢવું ઘણું કઠિન થઇ પડે છે. પ્રથમ આપણે બતાવી ગયા કે મનુષ્યનો ભવ પામવો મહા કઠિન છે: તે ગુમાવી બેઠા પછી કયાંથી મળે ? તેથી જેણે આ એક ભવ બગાડયો, તેણે ઉત્તરોત્તર ઘણા ભવો બગાડયા જેણે આ એક ભવ સુધાર્યો, તેણે

તમામ ભવો સુધાર્યા. કારણ કે જીવ ધર્મારાધનવડે સમ્યક્ત્વ દર્શન પામી દેવલોકમાં જાય છે અને ત્યાં પણ અનેક પ્રકારનાં તીર્થંકરની ભક્તિ વિગેરે શુભ કાર્યો કરી, માનવ ભવ લઇ, સિદ્ધિ-પદને જલદી પામે છે. કોઇ ત્રણ ભવ, કોઇ પાંચ, સાત, આઠ ભવમાં પણ સિદ્ધિપદ પામે છે. વચલા ભવમાં પણ દુ:ખને પામતા નથી. સારી ઋદ્ધિસિદ્ધિવાળા કુટુંબમાં જ જન્મ થાય છે. માટે હે ચેતન ! આ ભવ સફળ કરવા માટે જલદી ઉદ્યમવંત થા ! પ્રમાદ છોડ. જો ! છાંયાના બ્હાના વડે કાળરાજા તારી પાછળ ફરે છે. તે હકીકત શાસ્ત્રકાર બતાવે છે:—

छायामिसेण कालो, सयलजियाणं छलं गयेसंतो ।
पासं कहवि न मुञ्चइ, ता धम्मे उज्जमं कुणह ॥ १ ॥

‘ હે આત્મા ! તારા શરીરની છાયા જે દેખાય છે. તે છાયાને બહાને કાળરાજા તારી પાછળ ફરે છે, સકળ જીવોનું છળ તે તાકી રહ્યો છે, છેડો છોડતો નથી, માટે ધર્મને વિષે ઉદ્યમ કર.’

એકદમ ઓચિંતો તને કાળ પકડશે ત્યારે પછી તારાં જેટલાં કામ છે, તેટલાં પૂરાં થઈ શકવાનાં નથી: કામ તો બાકીનાં બાકીજ રહેશે. અને તને તે વખત બહુ જ પશ્ચાત્તાપ થશે કે-‘ અરે ! આપણે કાંઈ આખી જીંદગીમાં સુકૃત કરી શકયા નહિ અને મૃત્યુના પંજામાં આવ્યા. ’ તેવો પશ્ચાત્તાપ તે વખતે ન થાય તેવી યોજના અત્યારથી કરી લે. દાન, શીયલ, તપ, ભાવ—આ ચાર પ્રકારના ધર્મને તથા શ્રુત ધર્મ ને ચારિત્ર ધર્મને આદર. અવસર પામી સંયમ ગ્રહણ કર. સંયમ ન લઇ શકે તો સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ સમજી સમ્યક્ત્વપૂર્વક શ્રાવકનાં બારવ્રત, સદ્‌ગુરૂનો સંયોગ

પામી અંગિકાર કરી લે. પછી ધીમે ધીમે સંયમની પણ ભાવના થશે. અત્યારથી અભ્યાસ પાડ. અભ્યાસ વિના કોઇપણ કાર્ય કરવું ઘણું કષ્ટકારી થઇ પડે છે. શરીર સારૂં છે ત્યાં સુધી જ કરી શકીશ. અત્યારે નહિ કરે તો પછી મૂઢ તથા ગમારની ઉપમાને લાયક થઇશ. જો! શાસ્ત્રમાં કહે છે કે:—

विविधोपद्रवं देह—मायुश्च क्षणभंगुरं ।
कामाऽऽलंब्य धृतिं मूढैः, स्वश्रेयसि विलंब्यते ॥ १ ॥

"આ દેહ વિવિધ પ્રકારના ઉપદ્રવથી સપડાયેલ છે, આયુ ક્ષણભંગુર છે, છતાં કેવા પ્રકારની ધૈર્યતાને કે ધીઠાઇને અવલંબી મૂઢ જીવો પોતાના આત્મહિતમાં વિલંબ કરી રહ્યા છે?"

આ શરીર અનેક પ્રકારના ઉપદ્રવોથી વિંટાયેલુંજ છે કોઈ વાર ભયંકર રોગ, કોઈ વાર મૂર્ચ્છા. કોઈ વાર ઘેલછા ઈત્યાદિ ઉપદ્રવોથી ભરપૂર આ દેહ છે. વળી આયુ પણ ક્ષણભંગુર છે. ક્ષણવારમાં માણસ મરણને શરણ થઈ જાય છે. આવી સ્થિતિમાં તો બીજા કોઈનું શરણુ નહિ લેતાં ધર્મનું જ શરણુ લેવું, તેજ આત્માને હિતકારી છે. ધર્મ છે તેજ જીવને પરભવ જતાં શંબલભાતા તુલ્ય થાય છે. માર્ગમાં ગમન કરનાર માણસ સાથે ભાતું ન હોય તો દુઃખી થાય છે. તેજ હકીકત ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં કહે છે કે:—

अद्धाणं जो महंतं तु, [1]अपाहिज्जो पवज्जइ ।
गच्छंतो सो दुही होइ छुहातन्हाहिं पीडिए ॥ १ ॥

"જે મનુષ્ય મોટા લાંબા માર્ગમાં ભાતા વિના ગમન કરે છે,

તે જતો થકો ક્ષુધા અને તૃષા વડે પીડા પામતો ઘણોજ દુઃખી થાય છે. ”

વિવેચન—લાંબા માર્ગે જવું હોય તો સુજ્ઞ માણસ ભાતું લઇનેજ ગમન કરે, પરંતુ લીધા વિના જાય તો મૂર્ખ કહેવાય. તેવીજ રીતે પરલોકમાં ગમન કરનાર જીવ ધર્મને સાથે ન ગ્રહણ કરે તો દુઃખી થાય અને વળી મૂર્ખ કહેવાય તેમાં આશ્ચર્ય નથી. તેજ હકીકત સૂત્રકાર કહે છે કેઃ—

एवं धम्मं अकाउणं, जो गच्छइ परं भवं ।
गच्छंतो सो दुही होइ, वाहिरोगेहिं पीडिए ॥२॥

“એજ પ્રમાણે એટલે ભાતા વિના માર્ગમાં જતા પુરૂષની જેમ જે પુરૂષ ધર્મ કર્યા વિના પરભવમાં જાય છે. તે વ્યાધિ અને રોગો વડે પીડા પામ્યો છતો દુઃખી થાય છે ”

હવે જે ભાતું લઇને જાય છે તેના ઉપર કહે છે કેઃ—

अद्धाणं जो महंतं तु, सपाहिज्जो पवज्जइ ।
गच्छंतो सो सुही होइ, छुहातन्हाहिं विवज्जिओ ॥३॥

“ જે પુરૂષ મોટા લાંબા માર્ગમાં ભાતા સહિત ગમન કરે છે. તે પુરૂષ ક્ષુધાતૃષાથી રહિત થયો થકો સુખી થાય છે. ”

एवं धम्मंपि काउणं, जो गच्छइ परं भवं ।
गच्छंतो सो सुही होइ, अप्पकम्मे अवेयणे ॥४॥

“એજ પ્રમાણે ધર્મ કરીને જે પ્રાણી પરભવમાં જાય છે, તે પ્રાણી અલ્પ કર્મવાળો થયો થકો અને અશાતાવેદના રહિત

થયો થકો સુખી થાય છે. ” વળી વિશેષ પ્રકારે ધર્મનો પ્રભાવ કહે છે કેઃ—

जिणधम्मोयं जीवाणं, अपुव्वो कप्पपायवो ।
सग्गापवग्गसुक्खाणं, फलाणं दायगो इमो ॥ १ ॥

“આ જિનધર્મ જીવોને અપૂર્વ કલ્પવૃક્ષ તુલ્ય છે. કારણ કે કલ્પવૃક્ષ આ લોકનાં જ સુખને આપે છે, પરંતુ જિનધર્મરૂપી કલ્પવૃક્ષ તો સ્વર્ગ અને મોક્ષના સુખરૂપ ફળોને આપવાવાળો છે, માટે જૈન ધર્મ રૂપી કલ્પવૃક્ષને અપૂર્વ સમજવો. ”

धम्मो बंधू सुमित्तो अ, धम्मो य परमो गुरु ।
मुक्खमग्गे पयत्ताणं, धम्मो परमसंदणो ॥ १ ॥

“ આ જગતમાં જીવોને ધર્મ બંધુ સમાન છે. જેમ આપત્તિ સમયમાં ભાઇ સહાયતા કરે છે, તેમ આપત્તિમાં આવી પડેલા પ્રાણીને ધર્મ બરાબર સહાય કરે. છે વળી ધર્મ હિતકારી મિત્ર સમાન છે. જેમ સાચો મિત્ર સદ્‌બુદ્ધિ આપી સન્માર્ગે દોરે છે, તેમ ધર્મ પ્રાણીને સન્માર્ગમાં દોરે છે. વળી ધર્મ સદ્‌ગુરૂ સમાન છે. જેમ સદ્‌ગુરૂ મહારાજ ઉપદેશ આપી પ્રાણીને દુર્ગતિમાં જતાં બચાવે છે, તેમ ધર્મ પણ પ્રાણીને દુર્ગતિમાં જવા દેતો નથી. જેમ ચીલાતિપુત્ર તથા દૃઢપ્રહારી, ને અર્જુનમાળી જેવા ઘોર પાપી જીવો પણ ચારિત્ર ધર્મના પ્રભાવથી દુર્ગતિમાં નહિ જતાં દેવલોક તથા મોક્ષમાં બિરાજમાન થયા છે. માટેજ ધર્મ મોક્ષ–માર્ગમાં ગમન કરનાર જીવોને રથ સમાન કહ્યો છે. જેમ ઉત્તમ રથ માર્ગમાં

સુખેથી લઈ જાય છે ને ઇચ્છિત નગરે પહોંચાડે છે, તેમ ધર્મરૂપી રથ પણ મોક્ષ-માર્ગમાં પ્રવર્તેલા પ્રાણીને મોક્ષમાં સુખશાંતિથી પહોંચાડે છે."

આવો ધર્મરાજાનો પ્રચંડ પ્રભાવ હોવા છતાં સંસારમાં રહેલા કેટલાએ જીવો લક્ષ્મીની લાલસાવડે કરી એક બીજાનું બુરૂં ચિંતવી, ઇર્ષ્યાઓ કરી, અનેક પ્રકારનાં પાપો કરી નરકાદિ દુર્ગતિના ભાજન થાય છે અને નરકાદિકમાં ઘોર વેદના સહન કરે છે.

લક્ષ્મીની ચંચળતા.

(રાગ-એ વ્રત જગમાં દીવો મેરે પ્યારે...)

એ ઋદ્ધિ અસ્થિર પ્રમાણો, હો પ્રાણી !
એ ઋદ્ધિ અસ્થિર પ્રમાણો, મોહ કરો છો શ્યાનો હો પ્રાણી૦
નંદ સોવનની ડુંગરી કરી પણ, લઇને ગયો નહિં કટકો;
કાયા માયા વાદળ છાંયા, છે દિન ચારનો ચટકો... હો પ્રાણી૦
મમ્મણ શેઠે વેઠ કરી ભલે, ભેળી લક્ષ્મી બહુ કીધી;
અન્તસમે સહુ મૂકીને ચાલ્યો, પાઇ ન સાથે લીધી. હો પ્રાણી૦
માર્ગાનુસરીના ગુણ પાંત્રીશને, અંતરમાંહી ઉતારો;
ન્યાયોપાર્જિત વિત્ત વરીને, ખર્ચો ખાંતે હજારો... હો પ્રાણી૦
સાતે ક્ષેત્રે વાપરી પૈસો, જીવન જરૂર સુધારો;
પ્રભુ "ભક્તિ" વળી નિત્ય કરીને, સફળ કરો જન્મારો...
હો પ્રાણી ! એ ઋદ્ધિ અસ્થિર પ્રમાણો.

જુઓ ! ધવળશેઠે, શ્રીપાલરાજા મહાપુણ્યશાળી, અહોનિશ નવપદનું ધ્યાન કરવાવાળાનું તેની લક્ષ્મી લઇ લેવા માટે બૂરૂં ચિંતવ્યું, શ્રીપાળને સમુદ્રમાં નાંખવા પ્રપંચો રચ્યા, સમુદ્રમાં

નાંખ્યો, સિદ્ધચક્રજીના ધ્યાનથી મીન ઉપર ચઢી સમુદ્ર બહાર નીકળ્યો. અંતે પાપનો ઉદય થવાથી ધવળ શેઠજ સાતમા માળથી નીચે પડયો, મરીને સાતમી નરકે ગયો. બીજાનું બુરૂં ચિંતવ્યાથી સુખી ક્યાંથી થવાય? આ હકીકત શ્રીપાલ ચરિત્રમાં છે.

વળી એક શેઠે તેના નોકરને દુઃખી કરવા ઘણો ઉદ્યમ કર્યો, પરંતુ તે નોકરનું પુણ્ય પ્રબળ હતું, જેથી ચંડાળ પાસે મરાવવા ખાનગી દાવપેચ કર્યા છતાં ચંડાળે છોડી મૂકયો. બીજીવાર ઝેર આપવાનો બંદોબસ્ત કર્યો, ત્યાં ઝેર તો દૂર રહ્યું પરંતુ ઝેરને બદલે તે શેઠની પુત્રી પરણ્યો. ત્રીજી વખત મારી નાંખવાનો દાવપેચ રચ્યો, ત્યાં તે શેઠનો જ પુત્ર મરાઇ ગયો. જેટલું જેટલું તેનું શેઠે અવળું ચિંતવ્યું તેટલું તેટલું તેના પુણ્યના પ્રભાવથી સવળું થયું. છેવટ તે શેઠ પુત્રના મરણથી બહુ દુઃખ થવાને લીધે મરણ પામી નરકે ગયો. એટલે તે નોકર શેઠનો જમાઈ હોવાથી તમામ મીલકતનો માલીક થયો. સજ્જનો! વિચાર કરો, પારકાની ઇર્ષ્યા કરશો તો તમે ક્યાંથી સુખી થશો? આ અધિકાર ગૌતમપૃચ્છામાં છે.

આજકાલ કેટલાએ જીવો બીજાને સુખી દેખી મનમાં બળે છે ને ઇર્ષ્યા કરી પોતાના આત્માને પાપથી ભારે કરે છે. મનમાં વિચારે છે કે, આટલી બધી ઋદ્ધિ સિદ્ધિ એને થઇ ને મારે કેમ નહિ? માટે તેની ઋદ્ધિનો ફેરફાર કરાવી નાખું. આવા વિચાર કરવાથી પાપના બંધન સિવાય બીજું કાંઇ હાથમાં આવતું નથી. કારણ કે સામા મનુષ્યનું પુણ્ય પ્રબળ હશે, ત્યાં સુધી તારાથી કાંઇ થવાનું નથી. ઈર્ષ્યા કરનાર જીવો પોતાનાં શુભ કાર્યનો

લાભ ગુમાવી ભવાંતરમાં દુઃખી થાય છે. તે ઉપર કુંતલદેવી રાણીનું દષ્ટાંત મનનપૂર્વક વિચારી ઇર્ષ્યાથી હે ચેતન દૂર રહી આત્મસાધન કરજે.

કુંતલદેવી રાણીનું દષ્ટાંત.

આ ભરતક્ષેત્રને વિષે ઇન્દ્રની નગરી જેવું અવનિપૂર નામનું નગર છે, તેમાં જિતશત્રુ નામે રાજા છે. તે રાજાને પાંચસો રાણીઓ હતી. તે સર્વે ઉદાર અને પુણ્યકાર્યમાં અત્યંત આદરવાળી હતી. તે સર્વની મધ્યે કુંતલદેવી નામની પટરાણી માત્ર બહારથી જ શોભતી હતી: બીજી રાણીઓ નિષ્કપટપણે ધર્મ કાર્યમાં તત્પર હતી તેથી તેઓ તત્ત્વથી શોભતી હતી. સર્વે રાણીઓને રાજાની કૃપાથી ઘણી ઘણી સંપદાઓ પ્રાપ્ત થયેલી હતી તેનાથી તેણીએ અદ્દભુત ચૈત્યો કરાવ્યાં. તે ચૈત્યોમાં તેઓએ સુવર્ણાદિકની સુંદર જિનપ્રતિમાઓ સ્થાપન કરાવી. ઉત્તમ જીવોના ભાવ નિરંતર પુણ્યકાર્યમાં વૃદ્ધિ પામતા જ હોય છે. તે ચૈત્યોમાં તે નિરંતર સ્નાત્રાદિક મોટા ઉત્સવો કરવા લાગી, કારણ કે ચૈત્યોમાં મોટી પૂજાઓ કરવામાં આવે તે પોતાને અને અન્યને બોધનું કારણ છે. તે સર્વે રાણીયો ઉપર વક્ર હૃદયવાળી કુંતલદેવી ઈર્ષ્યા કરતી હતી તેથી તેણીએ સુવર્ણનું મોટું ઉંચું ચૈત્ય કરાવ્યું. તેમાં પૂજાદિક સમગ્ર કાર્ય વિશેષ કરીને કરવા લાગી. કારણ કે ઈર્ષ્યાળુ જીવો પોતાના ઉત્કર્ષ માટે અને પરના અપકર્ષ માટે પ્રયત્ન કર્યા કરે છે. બીજી સર્વે રાણીઓ સરળ હતી. તેઓ ભક્તિથી જે જે ઉત્સવો કરતી હતી, તે તે ઉત્સવો થકી કુંતલદેવી ઇર્ષ્યાથી બમણો બમણો કરતી હતી. તો પણ બીજી રાણીઓ તો કુંતલદેવીની પ્રશંસાજ કરતી હતી કે (અહો !

આશ્ચર્યે) આ કુંતલદેવીની સંપત્તિ કોને વખાણવા લાયક નથી?, કે જે આ પ્રમાણે જિનેશ્વરની અદ્ભૂત ભક્તિ કરે છે.

આ પ્રમાણે પ્રશંસા કરી તમામ રાણીઓ કુંતલદેવીની પ્રશંસા કરતી હતી. પરંતુ તે કુંતલદેવીનો મત્સર (ઈર્ષ્યા) તેણીના મોટા પુણ્યનો નાશ કરનાર થયો. કારણ કે વિષ છે તે સ્વાદિષ્ટ–સારા ભોજનને પણ દૂષિત કરે છે. સપત્નિના ચૈત્યોમાં મનોહર વાજીંત્રોનો શબ્દ થતો તે પણ તેણીના કાનમાં પડતો, તે તેને તીવ્રજ્વરના માટે થતો હતો. એકંદર તેઓનાં ચૈત્યોમાં સુંદર કાર્યો થતાં જોઇ કુંતલદેવી દુ:ખી થતી હતી. આ પ્રમાણે દ્વેષના દુ:ખથી પીડા પામતી વ્યાધિ વડે અધિક પીડાવા લાગી. આ ભવમાં દુષ્ટકર્મ ઉદયમાં આવવાથી છેવટ દુષ્ટ અવસ્થાને પામી કે જેથી તેણીને જોઇ થુથુ કરી, સર્વ કોઈ નિંદા કરતું હતું. રાજાએ પણ દૂર કરી. છેવટ કાળધર્મ પામી ઇર્ષ્યાના જોરથી કુતરી થઇ. ઇર્ષ્યાળુ માણસ પુણ્યવાન હોય તો પણ તેની શુભ ગતિ નથી. તે કુતરી ચૈત્યની અંદર વારંવાર આવજા કરવા લાગી, કારણ કે પૂર્વ જન્મમાં અભ્યાસ કરેલ શુભ અથવા અશુભ, તે અન્ય જન્મમાં પ્રાપ્ત થાય છે. બીજી સર્વ રાણીઓ હર્ષથી પોતાના અને કુંતલદેવીના ચૈત્યોને પૂજતી હતી, કારણ કે સત્પુરૂષોને કોઇપણ કાર્યમાં આ મારૂં અને આ પારકું એવી બુદ્ધિ હોતી નથી, તો પછી ધર્મ કાર્યમાં તો કેમ જ હોય. કોઇ વખત તે નગરના ઉદ્યાનમાં કેવલજ્ઞાની મુનિ પધાર્યા. તે સાંભળી અંત:પુર અને પરિવાર સહિત રાજાએ કેવલી પાસે જઇ પ્રણામ કર્યા. દેશનાને અંતે હર્ષ પામેલી રાણીઓએ ગુરૂને પૂછ્યું કે:–' તે પુણ્યશાળી કુંતલદેવી ક્યાં ઉત્પન્ન થઇ છે?, ગુરૂએ કહ્યું કે.–' ઇર્ષ્યાવડે તેનો ગર્વ વૃદ્ધિ પામ્યો હતો તેથી

તે કુંતલદેવીએ સર્વ પુણ્ય કર્મને મલીન કર્યું છે. ઘણા વિસ્તાર પામેલા મત્સર ભાવથી બાંધેલા કુકર્મના યોગે મરીને પોતાના ચૈતન્યની સામે કુતરી થઇ છે.' સર્વ કાર્યોમાં ઇર્ષ્યાને ત્યાગ કરવો જોઇએ તેમાં વળી પુણ્યના કાર્યમાં તો વિશેષે કરી ત્યાગ કરવો જોઇએ, નહિંતો પુણ્યને વિનાશ થાય છે. આ પ્રમાણે કેવલી મહારાજની દેશના સાંભળી ચતુર રાણીઓ અત્યંત વૈરાગ્ય પામી. કારણ કે ભવ્ય પ્રાણીયો કુકર્મનું ફળ સાંભળીને જલ્દી વૈરાગ્ય પામે છે, ત્યારપછી તમામ રાણીઓ ચૈતન્યમાં આવી જિનેશ્વરને નમસ્કાર કરી સ્નેહ, કરૂણા અને આશ્ચર્ય સહિત તે કુતરીને જોઇ. તેની પાસે ભોજન મૂકી વૈરાગ્યનાં વચનો કહેવા લાગી. 'હે ભદ્રે ! તેં પૂર્વભવમાં આ ચૈત્ય કરાવ્યું છે, તે સિવાય બીજું દાનાદિક પુણ્ય ઘણું કર્યું છે: પરંતુ તે સર્વે પુણ્ય તારી ઇર્ષ્યાએ ધોઇ નાંખ્યું છે અને ઈર્ષ્યાથી આવી નિંદવા લાયક ગતિને પામી છે. અને તું પૂર્વભવમાં રાજાની પટરાણી કુંતલદેવી હતી.' આવાં વચન સાંભળી તે કુતરી સંભ્રાંત થઈ વિચારવા લાગી કે:–' મારા પર પ્રેમ રાખનારી આ સ્ત્રીઓ કોણ છે ? આ સ્ત્રીઓ શું કહે છે ? આ મંદિર શું છે ? મેં આ કયાં જોયું છે ? ' ઇત્યાદિક તર્કવિતર્ક કરતાં તેણીને જાતિસ્મરણજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું અને પોતે પૂર્વે કરેલું પુણ્ય તથા ઈર્ષ્યા એ સર્વેનું સ્મરણ થયું, તેથી તે અત્યંત વૈરાગ્ય પામી વારંવાર પૂર્વના દુષ્કર્મને નિંદવા લાગી, પછી કેવલી ભગવાન પાસે જઈ સર્વે કર્મની આલોચના કરી, અણસણ ગ્રહણ કરી, સાત દિવસ અણસણ પાળી સ્વર્ગે ગઇ. આ પ્રમાણે ઈર્ષ્યાનું પરિણામ અત્યંત દુષ્ટ જાણી, હે આત્મા ! કોઇ દિવસ કોઇ ઉપર ઈર્ષ્યા કરીશ નહિ

અને નાહક તેવા ખોટા માર્ગમાં જઇ દુઃખી થવા પ્રયત્ન કરીશ નહિ. વળી લક્ષ્મી મેળવવા માટે અજાતિ ઈર્ષ્યા કે કુડ-કપટ કરી દગા પાસલા કરી લક્ષ્મી મેળવવા ધારે છે, પણ તે રીતે મેળવી શકીશ નહિ. તેમ કરવાથી કદાચ પૂર્વ ભવના પુણ્યથી લક્ષ્મી મળશે. ભવાંતરમાં દુર્ગતિમાં અસહ્ય દુઃખો વેઠવાં પડશે, અને તારી મેળવેલી લક્ષ્મી પાછળ ભેગાં થઇને બીજા બહુ ભોગવશે. પાપનાં ફળ તો તારે એકલાનેજ ભોગવવાં પડશે. તેમાં લેશમાત્ર કોઇ ભાગ પડાવશે નહિ.

નંદરાજા સોનાની નવ ડુંગરીયો મૂકીને ચાલ્યો ગયો; પણ સાથે તેમાંથી થોડું પણ સોનું લઇ શકયો નહિ. પ્રથમ કહી ગયેલ સાગરશ્રેષ્ઠિ ચોવીસ ક્રોડ સોનામહોરોનો માલીક હોવા છતાં હાથ ખંખેરી પાપના ઉદયથી સાતમી નરકે ગયો. બીજા પણ ઘણા રાજાઓ, ચક્રવર્તિ; વાસુદેવો, અથાગ લક્ષ્મી મૂકી મૂકીને પરભવમાં પાપના જોરથી નરક–તિર્યંચ ગતિમાં ચાલ્યા ગયા છે, તેના દાખલા આપણે ઘણીવાર શાસ્ત્રમાં સાંભળીએ છીએ, તો પણ લક્ષ્મી લક્ષ્મી કરીએ છીએ. લક્ષ્મી માટે જૂઠું બોલવું, લક્ષ્મી માટે સામાયિક, પડિક્કમણુ પોષહ, વિગેરે, ન કરવાં, અનીતીના વરસાદ વરસાવવા, દગાબાજી કુડકપટનો આદર કરવો, પ્રમાણીકપણાને દેશવટો દેવો, જિનવાણી શ્રવણ કરવાનો અપૂર્વ સોના જેવો સમય મળ્યા છતાં પણ લક્ષ્મી માટે નિષ્ફળ કરવો, છેવટે જીંદગીને રદ કરી નાંખવી અને માર્ગાનુસારીના ગુણોને પણ તીલાંજલી દેવી. આવાં અનર્થકારી કાર્યોથી, હે ચેતનરાજા! મનુષ્ય ભવ કેવી રીતે સુધારશો ? માટે મનુષ્ય ભવને સફળ કરવા સારૂં ઉપર બતાવેલા દોષોને દૂર કરી પ્રમાણિકપણું પ્રાપ્ત કરી નીત્તિનો આદર કરો. નીતિ-

પુર્વક મર્યાદા સહિત ધન ઉપાર્જન કરી શુભ માર્ગમાં ખર્ચી ભવાંતરનું ભાતું બાંધો. અનીતિથી ભેગું કરેલું ધન આનંદ નહિ આપે. પરભવ તો બગાડીજ મૂકશે. આ ભવમાં પણ અનેક પ્રકારના દોષોથી વીંટાઇ જશો. કોઈ વિશ્વાસ પણ કરશે નહિ.

જુઓ! ફક્ત એક રૂપીયાનું રૂ એક વણિકે બે રૂપીઆનું કહીને એક ભરવાડને આપ્યું. એક રૂપીયો અનીતિ કરી પેદા કર્યો. તે રૂપીયાના ઘેબર ખાવા માટે મંગાવ્યા, ઘેર જમાઇ આવ્યો–ઘેબર ખાઇ ગયો. શેઠ ઘેર આવ્યા–ઘેબર દીઠા નહિ. જમાઈ જમી જવાથી બહુ વિચાર થયો. ‘ અરે! આ મેં શું કર્યું? ભરવાડને ઠગી રૂપીયો પેદા કર્યો, પાપ શિરપર ઓઢયું અને ઘેબર બીજો જમી ગયો! આ પ્રમાણે શુભ વીચારો થવાથી જ્ઞાનદશા જાગી, મુનિરાજનો સમાગમ થયો, છેવટે વૈરાગ્ય પામી, લક્ષ્મી ઉપરથી મોહ ઉઠાવી, સંસારનો ત્યાગ કરી આત્મશ્રેય કર્યું. જેવી રીતે તે શેઠે અનીતિ કરીને પાછળથી શુભ વિચારો થવાથી ઉંચ્ચ કોટિનું કાર્ય કર્યું, અનીતિને દેશવટો દીધો, તેવીજ રીતે હે જીવ! તું કદાચ એકવાર બે વાર અનીતિ કરી ચૂકયો હોય તો પણ હવે તેનો પશ્ચાત્તાપ કરી ફરીથી તેમ ન કરવા ઉદ્યમવંત થા; પરંતુ હંમેશાં જો તેજ પ્રમાણે કર્યા કરીશ તો પછી પાપના બોજાથી કેવી રીતે હલકો થઇશ? વળી કદાચ અજ્ઞાનતાથી દેવદ્રવ્ય, જ્ઞાનદ્રવ્ય જો તારા ઘરમાં કદાચ રહી ગયું ને તારી જીંદગી પુરી થઇ ગઈ, તથા પાછળથી પણ કદાચ કોઈએ ચૂકાવ્યું નહિ તો તે દ્રવ્ય તારા અનેક જન્મોને બગાડી મૂકશે માટે કોઈ દિવસ પણ એક પૈસો પણ દેવદ્રવ્ય–જ્ઞાનદ્રવ્ય કે બીજા કોઇપણ

ધાર્મિક ખાતાનો દેવો રાખીશ નહિ. જરા ધ્યાન આપ કે શ્રાદ્ધવિધિમાં સાગર શેઠે એક રૂપીઆની એંસી કાંકણી થાય તેવી એક હજાર કાંકણી ઘરમાં રાખવાથી તેના કેવા હાલહુવાલ થયા? તેને દૃષ્ટાંત જરા તપાસ એટલે તારાં જ્ઞાનચક્ષુ વિકસ્વર થાય.

દેવદ્રવ્ય ભક્ષણ કરવા ઉપર સાગરશેઠનું દષ્ટાંત.

સાંકેતન નગરમાં સાગર શેઠ નામનો પરમ દૃઢ ધર્મિ શ્રાવક હતો, જેથી તેઓને ગામના શ્રાવકોએ મળી કેટલુંક દેવદ્રવ્ય આપ્યું અને કહ્યું!—'કે દેરાસરના સુથાર, કડીઆ મજુરને આ દ્રવ્યમાંથી આપતા રહેજો અને તેનો હિસાબ લખીને અમને દેખાડજો' પછી નગરશેઠ લોભાંધ થઇને, સુથાર કડીઆ વિગેરેને રોકડ દ્રવ્ય ન આપતાં દેવદ્રવ્યના પૈસાથી સોંઘા મૂલ્યનાં ધાન્ય ઘી ગોળ તેલ વસ્ત્ર વિગેરે વેચાતાં લઇને આપે, અને વચ્ચે લાભ રહે તે પોતાના ઘરમાં રાખે, એમ કરવાથી એક હજાર કાંકણીનો લાભ તેણે પોતાના ઘરમાં રાખ્યો. ફક્ત એટલાજ દેવદ્રવ્યના ઉપભોગથી તેણે અત્યંત ઘોર દુષ્કર્મ ઉપાર્જન કર્યું. વળી તે દુષ્કર્મને આલોવ્યા વિના મરણ પામીને સમુદ્રમાં જલ મનુષ્ય થયો.

હવે તે જલ મનુષ્યના મસ્તકમાં રહેલ ગોળીરૂપ રત્ન લેવા માટે તેને ઘણા પ્રપંચ કરી પકડી સમુદ્રને કાંઠે રહેનારા પરમાધામિ જેવા નિર્દય લોકોએ મોટી વજ્રના જેવી કઠણ ઘંટીમાં ઘાલી ઘાણીની પેઠે પીલવાથી ઉત્પન્ન થતી અત્યંત વેદનાને ભોગવી, મરણ પામી ત્રીજી નરકે નારકીપણે ઉત્પન્ન થયો.

ત્યાર પછી તે નગરશેઠનો જીવ નારકીમાંથી નીકળી મોટા સમુદ્રમાં પાંચસો ધનુષ્ય પ્રમાણ મોટા શરીરવાળો મત્સપણે ઉત્પન્ન થયો. તેને માછી લોકોએ પકડી અંગોપાંગ છેદન કરી મહાવેદના ઉપજાવી. તે મહા દુ:ખથી મરી છેવટે ચોથી નરકે ગયો. તે પછી એકેકો ભવ વચમાં તિર્યંચનો કરીને પાંચમી છઠી સાતમી નરકીમાં બબ્બે વાર ઉત્પન્ન થયો. ત્યારપછી પણ દેવદ્રવ્યનું એક હજાર કાંકણી જેટલું દ્રવ્ય ભોગવેલું હોવાથી એક હજાર ભવ ગાડરમાં ઉત્પન્ન થયો. એક હજારવાર સસલો થયો. હજારવાર મૃગલો થયો. હજારવાર શીયાળ, હજારવાર બિલાડો, હજારવાર ઉંદર, હજારવાર નોળીયો, હજારવાર ઘરનો કોળ, હજારવાર ઘરોળી, હજારવાર સર્પ, હજારવાર વીંછી, હજારવાર વિષ્ટાનો કીડો, એમ વળી હજાર હજાર ભવની સંખ્યાએ પૃથ્વીમાં, પાણીમાં, અગ્નિમાં, વાયુમાં, વનસ્પતિમાં, શંખમાં, છીપમાં, એળોમાં, કીડામાં, પતંગીયામાં, માખીમાં, ભમરામાં, મત્સમાં, કાચબામાં, ભેંસોમાં; બળદમાં, ઉંટમાં, ખચ્ચરમાં, ઘોડામાં, હાથીમાં, વિગેરેમાં લાખો ગમે તે ભવ કરી પ્રાયે સર્વ ભવમાં શસ્ત્રઘાત વિગેરેથી થતી મહાવેદના ભોગવી મરણ પામ્યો. ચેતન! વિચાર કર, એક હજાર કાંકણીયે આત્માનો ડાટ વાળી નાંખ્યો, પાપનો પાર રહ્યો નથી. હજી આટલેથી નહિ વિરામ પામતાં બીજા મનુષ્ય ભવમાં પણ ઉત્પન્ન થયો. ત્યાં જે ઠેકાણે આ ભાઇ ઉત્પન્ન થાય ત્યાં કાંતો કોઇનું ધન નાશ થાય. કોઇના ઘરમાં ચોરનો પ્રવેશ, કોઇ ઠેકાણે અગ્નિ વિગેરે ઉત્પન્ન થવાથી, કોઈ ઠેકાણે તેને ઉભું રહેવાને સ્થાન મળતું ન હતું. આવી અનેક વિડંબના પામવામાં સાગરશેઠે બાકી

રાખી નથી. છેવટે ઘણા કાળ નવા નવા ભવો કરી, ઘણો કાળ ભ્રમણ કર્યા પછી એક જ્ઞાની ગુરૂ મહારાજ મળ્યા. તેઓને નમીને પોતાના પૂર્વ ભવમાં કરેલા કર્મનું સ્વરૂપ પૂછવા લાગ્યો. મુનિ મહારાજે સાગર શેઠના ભવથી માંડી સર્વ યથાસ્થિત સ્વરૂપ કહી સંભળાવ્યું. તેણે અત્યંત પશ્ચાત્તાપ પૂર્વક દેવદ્રવ્ય ભક્ષણ કરેલાનું પ્રાયશ્ચિત્ત માગ્યું મુનિરાજે કહ્યું કે તેં જેટલું દેવદ્રવ્ય ભક્ષણ કરેલું છે, તેના કરતાં અધિક પાછું આપ અને હવે પછી દેવદ્રવ્યનું રક્ષણ કર, વૃદ્ધિ કર, તેથી તારૂં સર્વ કર્મ નાશ પામશે. સર્વ પ્રકારના સુખ ભોગની સંપદાની તને પ્રાપ્તિ થશે, એ ઉપાય છે. બીજો નથી. ત્યારપછી તેણે મુનિ સમક્ષ નિયમ કર્યો કે જ્યાં સુધી ભક્ષણ કરેલ દેવદ્રવ્યથી હજારગણું અધિક પાછું ન આપું, ત્યાં સુધી ભોજન માત્ર અને વસ્ત્ર પહેરવા માત્રથી અધિક કાંઈ રાખવું નહિ. એવો અભિગ્રહ કરી શ્રાવકનાં નિર્મળ વ્રત લીધાં. ત્યારપછી જ્યાં જ્યાં વ્યાપાર કરે ત્યાં ત્યાં ઘણો લાભ મળે. અનુક્રમે ધનની વૃદ્ધિ થઈ. હજાર કાંકણીનું જે દેવું હતું તેના કરતાં લાખ ગણું ધન આપી દેવદ્રવ્યના દેવાથી મુક્ત થયો. ત્યારપછી જેમ જેમ વ્યાપાર કરે તેમ તેમ અત્યંત વૃદ્ધિ થઇ. પોતાના દેશ તરફ ગયો, ત્યાં રાજાએ ઘણું સન્માન આપ્યું. ત્યારપછી ગ્રામ-નગર વિગેરે ઘણે ઠેકાણે પોતાના દ્રવ્યથી નવિન જિનમંદિર કરાવ્યાં, તેની સાર સંભાળ કરી, દેવદ્રવ્યની ખૂબ વૃદ્ધિ કરી. નિત્ય મહોત્સવ કરી જિન શાસનની ઉન્નતિ કરવી કરાવવી વિગેરે કાર્યોમાં અગ્રેસરીપણું કરી દીન દુઃખી જનનો ઉદ્ધાર કરી પોતાની લક્ષ્મીનો સદુપયોગ કરી અર્હત્‌પદની ભકિતમાં લીન થઇ તીર્થંકર નામ કર્મ ઉપાર્જન કર્યું. ત્યારપછી ઘણાં શુભ કાર્યો કરી છેવટમાં

દીક્ષા અંગીકાર કરી શુદ્ધ ચારિત્ર પાળી સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં ગયા. ત્યાંથી મહાવિદેહક્ષેત્રમાં તીર્થંકરલક્ષ્મી ભોગવી ઘણા જીવોનો અનહદ ઉપકાર કરી મોક્ષમાં બિરાજમાન થયો.

હે આત્મા! વિચાર કર. દેવદ્રવ્ય ભક્ષણ કરવાની પ્રવૃત્તિ કરવામાં કેવા હાલહેવાલ થાય છે. સહેજ બાબતમાં દેવદ્રવ્યના દેવાદાર થઇ જવાય છે. પછી આલોયણ લીધા વિના દેવદ્રવ્ય આપ્યા વિના ઉદ્ધાર થતોજ નથી. માટે ચેતતા રહેવું: દેવદ્રવ્યની વૃદ્ધિ કરવી, પરંતુ દેવાદાર થઇ અનેક ભવો બગાડવા નહિં. બગાડીશ તો પછી સુધારવા મુશ્કેલ પડશે. માટે બરાબર વિવેક પૂર્વક વર્તન કરી, દેવદ્રવ્યના દેવાથી-બરોબર ચેતતા રહેવું. દેવદ્રવ્યનું દેવું તો દૂર રહ્યું પરંતુ તે દેરાસરજીમાં કરેલ દીપકથી પણ પોતાનું કાર્ય કરનારની બહુ ખરાબી થાય છે તે ઉપર એક ઉંટડીનું દૃષ્ટાંત.

ઉંટડીનું દૃષ્ટાંત.

ઇન્દ્રપુર નગરમાં દેવસેન નામનો એક ગૃહસ્થ રહેતો હતો. તેનો ધનસેન નામે ઉંટ સંભાળનાર નોકર હતો. તે ધનસેનના ઘેરથી એક ઉંટડી દરરોજ દેવસેનના ઘેર આવી ઉભી રહેતી, ધનસેન તેને ઘણું મારે-કુટે પણ દેવસેનનું ઘર છોડે નહિ. કદાપિ મારી કુટીને ધનસેન તેને પોતાને ઘેર લઇ જઈ ગમે તેવા બંધનથી બાંધે તોપણ તેને તોડી પાછી દેવસેનના ઘેર આવી ઉભી રહે. કદાચિત તેમ ન બને તો ધનસેનના ઘેર કાંઇ પણ ખાય નહિ ને બુમરાણ કરી મૂકે. છેવટે દેવસેનના ઘેર આવે ત્યારેજ છુટકો થાય. (નિરાંતે રહે) આવો દેખાવ

દેખી દેવસેને તેનું મૂલ્ય આપી પોતાના ઘરના આંગણા આગળ બાંધી રાખી. ને ઉંટડી દેવસેનને દેખી ઘણી ખૂશી થતી. એમ કરતાં બન્નેને અરસપરસ પ્રીતિ થઈ. કોઇ વખત જ્ઞાની ગુરૂ મલ્યા ત્યારે દેવસેને પૂછયું:-' મહારાજ સાહેબ! આ ઉંટડીને મારી સાથે શો સંબંધ છે કે મારૂં ઘર છોડતી જ નથી અને મને દેખી રાજી થાય છે.' ગુરૂ મહારાજે ઉત્તર આપતાં જણાવ્યું કે પૂર્વ જન્મે તે ઉંટડી તારી માતા હતી, તે દેરાસરજીમાં પ્રભુ આગળ દીપક કર્યો હતો, તે દીવાના ઉદ્યોતથી એણે પોતાના ઘરનાં કામ કર્યાં હતાં, વળી ધુપધાણામાંથી બળતા અંગારાથી એક વખત ચુલો સળગાવ્યો હતો, તે કર્મ બંધનથી મરણ પામી ઉંટડી થઇ, જેથી તારા ઉપર સ્નેહ રાખે છે. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે:—

जो जिणवराण हेहुं, दीवं धुवं च करिअ निजकज्जं ।
मोहेण कुणइ मुढो, तिरिअंत्तं सोलहइ बहुसो ॥

જે પ્રાણી અજ્ઞાનપણાથી જિનેશ્વર ભગવંત પાસે કરેલા દીવાથી કે ધુપધાણામાં રહેલા અગ્નિથી પોતાનાં ઘરનાં કામ કરે છે, તે ઘણું કરી તિર્યંચ થાય છે. એટલાજ માટે દેવના દીવાથી ઘરનો કાગળ પણ વાંચવો નહિ, ઘરનું કામ પણ કરવું નહિ, દીવો પણ કરવો નહિ. નહિંતર તે બાઇની માફક તિર્યંચપણું પ્રાપ્ત થાય. ઇતિ ઉંટડીનું દષ્ટાંત.

વળી નકરો આપ્યા વિના છત્ર, ચામર, કળશ વિગેરે દેવદ્રવ્ય પોતાના ઘરકામ માટે જે મૂર્ખ વાપરે, તે પરભવમાં ઘણો દુઃખી થાય છે, માટે ધ્યાન બરાબર રાખવું.

વળી જ્ઞાન દ્રવ્ય અને સાધારણ દ્રવ્યનું નુકશાન કરવાથી પણ ભવાંતરમાં ઘણી વિડંબના ભોગવવી પડે છે: તે ઉપર શ્રાદ્ધ-વિધિમાં કહેલ—

કર્મસાર અને પુણ્યાસારનું ટુંક દ્રષ્ટાંત.

જોધપુર નગરમાં ચોવીસ ક્રોડ સોનૈયાનો સ્વામી ધનાવહ નામનો શેઠ અને તેને ધનવતી નામની સ્ત્રી હતી. તેને જોડલે જન્મેલા કર્મસાર અને પુણ્યસાર નામના બે પુત્રો હતા.

ધનાવહ શેઠે બન્ને ભાઇઓને બાર બાર ક્રોડ સોનૈયા વહેંચી આપી, પોતે ધનવતી સ્ત્રી સહિત આત્માનું હિત કરવા માટે દીક્ષા લઇ, પોતાના આત્માનો ઉદ્ધાર કરી દેવલોક ગયાં.

પાછળથી કર્મસારનું કુવ્યાપાર વિગેરેથી ધન નાશ થઇ ગયું.

પુણ્યસારનું દ્રવ્ય ચોર લોકો ચોરી ગયા. છેવટે બન્ને ભાઇઓ એક સરખા દરિદ્રી થયા: સગાંવ્હાલાં કુટુંબી લોકોમાં પણ અણમાનીતા થયા; સ્ત્રીઓ પણ ભુખે મરવા લાગી. ને તેમનાં માતાપિતાએ તેડાવી લીધી. ત્યારપછી બન્ને ભાઇ પરદેશ ચાલ્યા ગયા. ત્યાં ઠેકાણે ઠેકાણે વિડંબના અને દુઃખ સિવાય સુખ લેશ માત્ર પામ્યા નહિ. પુણ્યસારને કોઇ વાર દેવીના પ્રભાવથી ચિંતામણી રત્ન પ્રાપ્ત થયું, તે પણ ભાગ્યહીનપણાથી સમુદ્રમાં પડી ગયું. દુઃખની સીમા બાકી રહી નહિ: ઘણો સમય રખડી પાછા પોતાના દેશમાં આવ્યા, ત્યાં કોઇ જ્ઞાની ગુરૂ મળ્યા. તેઓને પોતાનું ભાગ્ય પૂછયું. મુનિરાજ કહે છે કે:—

તમે પૂર્વ ભવમાં ચંદ્રપૂર નગરમાં જિનદત્ત અને જિનદાસ નામના બે પરમ શ્રાવક હતા. એક વખત તે ગામના શ્રાવકોએ

મળી તમોને ઉત્તમ શ્રાવક જાણી જિનદત્તને જ્ઞાન દ્રવ્ય અને જિનદાસને સાધારણ દ્રવ્ય સાચવવા આપ્યું. તમે બન્ને જણ સારી રીતે સાચવણ કરતા હતા. એક વખત જિનદત્તને પોતાના કામ માટે એક પુસ્તક લખાવવાની જરૂર પડવાથી લહીયા પાસે લખાવી લીધું, પરંતુ તેના પૈસા આપવાનો પોતાની પાસે બીજો જોગ ન બનવાથી મનમાં વિચાર્યું કે:–' આ પણ જ્ઞાન જ લખાવ્યું છે, તો જ્ઞાનદ્રવ્યમાંથી આપવામાં શી હરકત છે ?' એમ ધારી પોતાના કાર્ય માટે લખાવેલા પુસ્તકના ફક્ત બાર રૂપીયા જ્ઞાન ખાતામાંથી આપી દીધા. જિનદાસને પણ એક વખત ખરેખરી અડચણ હતી ત્યારે વિચાર કીધો કે:–' આ દ્રવ્ય સાધારણ ખાતામાં વાપરવાનું હોવાથી હું પણ નિર્ધન શ્રાવક છું, તો મને લેવામાં શી અડચણ છે ?' એમ ધારી સાધારણની કોથળીમાંથી ફકત બાર રૂપીયા લઇ પોતાના ઘર કામમાં વાપર્યા. એમ તમે બન્ને જણાએ કોઇને કહ્યા વિના જ્ઞાન દ્રવ્ય, સાધારણ દ્રવ્ય લીધેલું: તેથી કાળ ધર્મ પામીને પહેલી નરકે નારકીપણે ઉત્પન્ન થયા. નરકમાંથી નીકળી તમે બન્ને સર્પ થયા: વળી મરણ પામી બીજી નરકે ગયા: ત્યાંથી નીકળી ગીધ પક્ષી થયા: પછી ત્રીજી નરકે ગયા. એમ એક ભવ તિર્યંચ, એક ભવ નરક, એમ સાતે નરકે ભમ્યા. ત્યારપછી એકેન્દ્રિય, બેઇન્દિય, તેઇંદ્રિય, ચોરેંદ્રિય, તિર્યંચ, પંચેન્દ્રિય, એમ બાર હજાર ભવમાં ઘણું ઘણું દુ:ખ ભોગવી, ઘણાં ઘણાં કર્મ ખપાવીને તમે બન્ને જણ મનુષ્ય થયા છો. તમે બંન્ને જણાએ બાર બાર રૂપીયાનો ઉપયોગ કીધો, તેથી બાર હજાર ભવ સુધી એવાં વિકટ દુ:ખ ભોગવ્યાં. આ ભવમાં પણ બાર ક્રોડ સોનૈયા પામીને પાછા ખોયા. ત્યારપછી પણ ધન પામીને ખોયું. ઘણીવાર દાસ કર્મ કર્યાં. કર્મસારે પૂર્વ ભવમાં

જ્ઞાન દ્રવ્યનો ઉપભોગ કીધેલો હોવાથી, તેને આ ભવમાં મંદમતિપણું તથા નિર્બુદ્ધિપણાની પ્રાપ્તિ થઇ.

ઉપર મુજબ મુનિનાં વચન સાંભળી બન્ને જણુ બહુ ખેદ કરવા લાગ્યા. મુનિરાજે ધર્મોપદેશ દીધો, જેથી બોધ પામીને 'જ્ઞાન દ્રવ્ય અને સાધારણુ દ્રવ્યના ભક્ષણુ કરેલા બારબાર રૂપીઆના બદલે બારબાર હજાર રૂપીયા જ્યાં સુધી અમો તે બન્ને ખાતામાં ન આપીએ, ત્યાંસુધી અન્ન વસ્ત્ર વિના બીજું સર્વસ્વ કમાઇને એમાં આપીશું:' એવો મુનિરાજ પાસે નિયમ કરી શ્રાવક ધર્મ અંગિકાર કરી વ્યાપાર કરવા લાગ્યા. ત્યારપછી બંને જણાએ કરેલ કર્મનો ક્ષય થઈ જવાથી વ્યાપાર વિગેરેમાં ધનની પ્રાપ્તિ થઇ. અને બાર બાર રૂપીયાના બદલે બાર બાર હજાર સોનૈયા આપી બન્ને જણુ જ્ઞાનદ્રવ્ય અને સાધારણુના દેવાથી મુક્ત થયા. અને ત્યારપછી બાર બાર ક્રોડ સોનૈયાની ઋદ્ધિવાળા થયા અને સુશ્રાવકપણું પાળતાં જ્ઞાનદ્રવ્ય અને સાધારણુ દ્રવ્યનું રક્ષણુ અને વૃદ્ધિ કરવા લાગ્યા. અનુક્રમે શુભ કાર્યો કરી છેવટે દીક્ષા અંગિકાર કરી બન્ને ભાઇ સિદ્ધિપદને પામ્યા.

આવી રીતે જ્ઞાનદ્રવ્ય અને સાધારણુ દ્રવ્યના ભક્ષણુ ઉપર કર્મસાર અને પુણ્યસારનું દ્રષ્ટાંત સાંભળી—મનન કરી—જ્ઞાનદ્રવ્ય કે સાધારણુ દ્રવ્યનો લેશ માત્ર બગાડ થવા દેવો નહિ: નહિંતર જેવી રીતે તેઓને વિડંબના અને દુ:ખની ઝડીયો સહન કરવી પડી તેવી જ રીતે હે આત્મા ! તારે સહન કરવી પડશે. આ ભવમાં તે દ્રવ્ય કદાચ ભક્ષણુ કરીશ તો ઘરનાં તમામ કુટુંબ વિગેરે ભોગ કરશે, પરંતુ દુ:ખ તારે સહન કરવાં પડશે: માટે તેવો ધંધો કરીશ નહિ અને કદાચ દેવું રહી ગયું હોય તો સુજ્ઞ-

પણું અંગીકાર કરી ગમે તેમ કરી તે દેવાથી મુકત વેલાસર થજે. વળી વ્યાપારાદિકમાં અનીતિ પણુ કરીશ નહિ. અનીતિથી થયેલ પાપ તારા શિર પર રહેશે. તે પાપ ભવાંતરમાં તારે ભોગવવું પડશે. તારા પૈસા તો ખાવાવાળા ખાઈ જશે ને ભોગવવાવાળા ભોગવશે.

તને ભવાંતરમાં એક પૈસો પણ કોઇ બંધાવશે નહિ. ફકત અનીતિથી કરેલ પાપ સિવાય બીજું સાથે શું લઈ જઇશ ? માટે કોઇ રીતે અનીતિ કરીશ નહિ. જો માર્ગાનુસારીના ૩૫ ગુણો પ્રગટ કરવામાં પણ પ્રથમ ન્યાયસંપન્નવિભવ શાસ્ત્રકાર મહારાજા બતાવે છે, તેનું મનન કર. શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યે યોગશાસ્ત્રમાં માર્ગાનુસારીના ગુણો કહેલા છે તે આ પ્રમાણેઃ—

न्यायसंपन्न विभवः, शिष्टाचारप्रशंसकः ।
कुलशीलसमैः सार्धं, कृतोद्वाहोऽन्यगोत्रजैः ॥ १ ॥

पापभीरु प्रसिद्धं च, देशाचारं समाचरन् ।
अवर्णवादी न क्वापि, राजादिषु विशेषतः ॥ २ ॥

अनतिव्यक्तगुप्ते च, स्थाने सुप्रातिवेश्मिके ।
अनेकनिर्गमद्वार–विवर्जितनिकेतनः ॥ ३ ॥

कृतसंगः सदाचारै–र्मातापित्रोश्च पूजकः ।
त्यजन्नुपप्लुतं स्थान–मप्रवृत्तश्च गर्हिते ॥ ४ ॥

व्ययमायोचितं कुर्वन्, वेषं वित्तानुसारतः ।
अष्टाभिर्धीगुणैर्युक्तः शृण्वानो धर्ममन्वहं ॥ ५ ॥

अजीर्णे भोजनत्यागी, काले भोक्ता च सात्म्यतः ।
अन्योन्याप्रतिबंधेन, त्रिवर्गमपि साधयन् ॥ ६ ॥

यथावधतिथौ साधौ, दीने च प्रतिपत्तिकृत् ।
सदानभिनिविष्टश्च, पक्षपाती गुणेषु च ॥ ७ ॥

अदेशाकालयोश्चर्यां, त्यजन् जानन् बलाबलं ।
व्रतस्थज्ञानवृद्धानां, पूजकः पोष्यपोषकः ॥ ८ ॥

दीर्घदर्शी विशेषज्ञः, कृतज्ञो लोकवल्लभः ।
सलज्जः सदयः सौम्यः, परोपकृतिकर्मठः ॥९ ॥

अंतरंगारिषड्वर्ग–परिहारपरायणः ।
वशीकृतेन्द्रियग्रामो, गृहि धर्माय कल्पते ॥ १० ॥

૧. **પહેલો ગુણ**—ન્યાયસંપન્નવિભવઃ-કહેતાં તમામ પ્રકારના વ્યાપારમાં ન્યાયપૂર્વક વર્તવું, અન્યાયથી ચાલવું નહિ, નોકરી કરતાં ધણીએ સોંપેલ પૈસામાંથી ખાઇ જવા નહિ. ઓછી સમજવાળા મનુષ્યને છેતરવા પ્રયત્ન કરવો નહિ. વ્યાજ વટંત કરનારે સામા ધણીને છેતરી વ્યાજના પૈસા વધારે લેવા નહિ. માલ સેળભેળ કરીને વેચવો નહિ. સરકારી નોકરી કરનાર મનુષ્યે ધણીને વ્હાલા થવા સારૂં લોકો ઉપર કાયદાવિરૂદ્ધ જુલમ ગુજારવો નહિ. ઇત્યાદિ બીજાં પણ કાર્યોમાં અનીતિ કરવી નહિ. ઉભય લોકમાં અનીતિ ઘણી હાનિ કરનાર છે.

૨. **બીજો ગુણ**—શિષ્ટાચારપ્રશંસકઃ-કહેતાં જ્ઞાન અને ક્રિયાએ કરી ઉત્તમ આચરણવાળા મનુષ્યોના આચાર, તે શિષ્ટાચાર

કહેવાય છે. શિષ્ટાચારવાળા લોક નિંદા કરે તેવું કાર્ય કરવું નહિ. રાજા દંડ કરે તેવું કાર્ય કરવું નહિ. વેશ્યા તથા પરસ્ત્રીગમન તજવું જુગટે રમવું નહિ. શીકાર કરવો નહિ. ચોરી કરવી નહિ. ઘણી જીવહિંસા થાય તેવો વ્યાપાર કરવો નહિ. કોઈનો પ્રાણ જાય તેવું જૂઠું બોલવું નહિ. બની શકે ત્યાં સુધી જરા લેશ માત્ર પણ જૂઠું બોલવું નહિ. માંસ મદિરા મધ ને માંખણ વિગેરે અભક્ષ્ય પદાર્થો ખાવા નહિ. દીન ગરીબનો ઉદ્ધાર કરવો. કોઇએ આપણાપર કરેલા ગુણને યાદ કરવા, ભૂલી જવા નહિ. દાક્ષિણ્યપણું રાખવું. ઈત્યાદિ શિષ્ટાચાર કહેવાય. તે તે શિષ્ટાચારની પ્રશંસા કરવાવાળા થવું, એ બીજો ગુણ જાણવો.

૩. **ત્રીજો ગુણ**— સરખાં કુળ-શીલ અને ધર્માચારવાળા સાથે વિવાહ કરવો. પરંતુ એક ગોત્રી સાથે કરવો નહિ. યોગ-શાસ્ત્ર વિગેરેમાં નિષેધ કરેલ છે. સ્ત્રી તથા પતિનો એકજ ધર્મ હોય તો ધર્મ સંબંધી તકરાર ઉઠવાનો સંભવ રહે નહિ અને ધર્મકાર્ય કરવામાં પરસ્પર સાધનભૂત થઈ પડે, જેથી પરલોક પણ સુધરી શકે.

૪. **પાપભીરૂ**—કહેતાં સર્વ પ્રકારના પાપથી ડરવું કારણ કે પાપ કરવાથી આ લોકમાં નિંદા થાય, ને પરલોકમાં નરકાદિ દુઃખો ભોગવવાં પડે: માટે પાપથી બહુ ડરવું.

૫. **દેશાચાર સમાચરનૂ**—કહેતાં દેશાચાર પ્રમાણે વર્તવું. જે દેશમાં વસતા હોઇએ તે દેશમાં જે જે કાર્ય કરવાં, તે એવાં કરવાં કે જેથી નિંદાપાત્ર ન થવાય. વસ્ત્ર-આભૂષણ-આશન-પાનાદિ દેશની રીતિ પ્રમાણે કરવું. જે દેશમાં જેવાં વસ્ત્ર પહેરાતાં હોય, તે છોડી બીજા દેશની રીતનાં પહેરવાં નહિ.

૬. **અવર્ણવાદી ન ક્વાપિ**—કહેતાં સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક શ્રાવિકા, વિગેરે કોઇના પણ અવર્ણવાદ બોલવા નહિ. પારકા અવર્ણવાદ બોલવાથી ઘણા દોષો ઉત્પન્ન થાય છે, વળી નીચ ગોત્ર બંધાય છે. કોઇના અવર્ણવાદ ન બોલવા તો પછી રાજા પ્રધાન વિગેરેના તો વિશેષે કરીને ન બોલવા, કારણ કે તેથી પૈસા તથા પ્રાણનો પણ નાશ થવા સંભવ રહે છે.

૭. **અનતિવ્યક્તગુપ્તે૦**—કહેતાં જે ઘરમાં પેસવા નીકળવાના અનેક રસ્તા હોય, તેવા ઘરમાં રહેવું નહિ. કેમકે તેવા ઘરમાં રહેવાથી ચોર પ્રમુખને આવવાનુ તથા સ્ત્રી આદિકને ગેરવર્તણુંક ચલાવવાનું સુગમ પડે છે. બીજા પણ ઘણા દોષો ઉત્પન્ન થાય છે. તેમજ વળી ચારે બાજુથી ઢાંકેલ હોય એવા સ્થાનમાં પણ રહેવું નહિ. કારણ અગ્નિ વિગેરેના ઉપદ્રવને પ્રસંગે તેવા ઘરમાંથી નીકળવું તથા પેસવું ઘણું કઠિન થઈ પડે. માટે બહુ બારી બારણાંવાળા અથવા એકદમ ચારે બાજુથી આચ્છાદિત હોય તેવા સ્થાનમાં રહેવું નહિ. વળી સારા પાડોશમાં રહેવું. ખરાબ પાડોશીની પાસે રહેવાથી, તેના ખોટા આલાપ સંલાપ સાંભળવાથી અને તેની ચેષ્ટા વિગેરે દેખવાથી આપણામાં ગુણ હોય તે ચાલ્યા જાય છે અને બીજા દોષ ઉત્પન્ન થાય છે.

૮ **કૃતસંગ સદાચારૈઃ**—કહેતાં ઇહલોક અને પરલોકમાં હિતકારી પ્રવૃત્તિવાળા જે મનુષ્યો હોય, તે સારા આચારવાળા કહેવાય, તેઓનો સંગ કરવો. સારા માણસના સંગથી અનેક પ્રકારના ગુણની પ્રાપ્તિ થાય છે, દુર્જનના સંગથી ગુણ હોય તે ચાલ્યા જાય છે. માટે નિર્ગુણીના સંગનો ત્યાગ કરવો અને ગુણવંતનો સમાગમ કરવો. તેમજ મિથ્યાત્વીનો સંગ કરવો નહિ.

તેનો સંગ કરવાથી આપણી ધર્મબુદ્ધિ નષ્ટ થાય છે અને સારા સંગથી સારી બુદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

૯. માતપિત્રોશ્ચ પૂજકઃ—કહેતાં માતા-પિતાની આજ્ઞામાં રહેવું. તેમને પૂજનારા થવું. નિત્ય પ્રાતઃકાળે તેમને વંદન કરવું. જો વૃદ્ધ થયાં હોય તો તેમને ખાવાપીવાની, પહેરવા ઓઢવાની તજવીજ રાખવી. તેમના ઉપર ક્રોધ કરવો નહિ. કટુ વચન વાપરવાં નહિ. અયોગ્ય કાર્યથી થતા ગેરફાયદા વિનયપૂર્વક સમજાવવા. પરલોક સંબંધી હિતકારી અનુષ્ઠાનમાં તેમને જોડવા. જેથી તેમના આત્માનું પણ કલ્યાણ થાય. દરેક રીતે તેમની ભક્તિ કરવી.

૧૦. ત્યજન્નુપપ્લુતં સ્થાનં—કહેતાં ગ્રામનગરાદિસ્થાન જે ઉપદ્રવવાળું હોય તેનો ત્યાગ કરવો. જે રાજાઓને પરસ્પર વિરોધ હોય તેવા ગ્રામનગરાદિમાં રહેનાર મનુષ્યને તે ભયનું સ્થાન ગણાય. તથા દુર્ભિક્ષ મરકી વિગેરે રોગોના ઉપદ્રવવાળા સ્થાનનો પણ ત્યાગ કરવો. જો તેમ ન કરે તો ધર્મ અર્થ કામ પૂર્વે પ્રાપ્ત કરેલાનો નાશ થવાનો સંભવ રહે છે, નવા ઉત્પન્ન થતા નથી. જેથી મનુષ્ય જીવન દુઃખમય થઈ પડે છે.

૧૧. અપ્રવૃત્તિશ્ચ ગર્હિતે—કહેતાં દેશ-જાતિ-કુળ અપેક્ષાએ નિંદિત કાર્યમાં પ્રવૃત્તિ કરવી નહિ.

૧૨. વ્યયમાયોચિતં કુર્વન્—કહેતાં પૈસાનો ખર્ચ પોતાની આવકના પ્રમાણમાં કરવો અને સારો લાભ થયો હોય તો કૃપણતા છોડીને સાતક્ષેત્ર વિગેરે શુભ માર્ગમાં ધન ખરચવું.

૧૩. વેષં વિત્તાનુસાર—કહેતાં ધનને અનુસારે વસ્ત્રાભૂષણ પહેરવાં. થોડું ધન હોય અને ધનાઢ્યના જેવાં વસ્ત્ર પહેરવાથી

તેમજ ધનાઢય હોય અને ગરીબના જેવાં વસ્ત્ર પહેરવાથી લઘુતા થાય છે, માટે પૈસાને અનુસારે વેશ રાખવો.

૧૪. **અષ્ટભિર્ધીગુણૈર્યુક્ત**—કહેતાં આઠ બુદ્ધિનાગુણોવડે કરી યુક્ત બનવું. તે આઠ ગુણના નામઃ—

૧ શાસ્ત્ર સાંભળવાની ઇચ્છા. ૨ શાસ્ત્રનું સાંભળવું. ૩ તેનો અર્થ સમજવો. ૪ તે અર્થને યાદ રાખવો. ૫ તેમાં તર્ક કરવો તે સામાન્યજ્ઞાન. ૬ અપોહ કરવો તે વિશેષ જ્ઞાન. ૭ અર્થવિજ્ઞાન–અર્થનું જ્ઞાન કરવું. ૮ તત્ત્વજ્ઞાન–આ વસ્તુ આમજ છે એવો નિશ્ચય કરવો.

૧૫. **શૃણ્વાનો ધર્મમન્વહં**–કહેતાં નિરંતર ધર્મનું સાંભળવું. હમેશાં ધર્મને સાંભળનાર માણસને મનમાં ખેદ થયો હોય તો તે દૂર થાય છે, સારી ભાવના જાગે છે, છેવટ બન્ને લોકમાં સુખી થવાય છે.

૧૬. **અજીર્ણે ભોજનત્યાગી**—કહેતાં પ્રથમનું ખાધેલું અનાજ વિગેરે બરાબર પચ્યું ન હોય તો નવીન ભોજનનો ત્યાગ કરવો. સર્વ રોગના મૂળભૂત અજીર્ણ થયું હોય ને ભોજન કરે તો અજીર્ણની વૃદ્ધિ થાય.

કહ્યું છે કે–(અજીર્ણ પ્રભવા રોગાઃ) રોગ માત્ર અજીર્ણમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે. તેથી બનતાં સુધી અજીર્ણવાળા માણસે ઉપવાસ કરી દેવો, જેથી બે ફાયદા થાય. અજીર્ણ નષ્ટ થાય ને કર્મની નિર્જરા થાય.

૧૭. **કાળે ભોક્તા**—કહેતાં ભૂખ લાગે ત્યારે ખાવું, અકાળે ભોજન કરવું નહિં. લોલુપતાનો ત્યાગ કરી ભૂખ પ્રમાણે ખાવું. અતિ

ભોજન કરે તો ઉલટી-ઝાડા-મરડાદિક દોષનો સંભવ રહે છે,માટે અતિ ભોજન કરવું નહિં. જે થોડું ખાય છે, તે ઘણું ખાઇ શકે છે.શાસ્ત્રમાં બત્રીશ કવળનો આહાર કહ્યો છે, તે ધ્યાનમાં રાખવું.

૧૮. **અન્યોન્યાપ્રતિબંધેન**–કહેતાં ધર્મ–અર્થ અને કામ એ ત્રણે પરસ્પર બાધા ન પામે તેવી રીતે સાધવા.તેમાં મુખ્યતા ધર્મની સમજવી.કારણ કે ધર્મથીજ અર્થ અને કામ મળી શકે છે, ધર્મ સાધન કરવાના સમયમાં દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરવાનું સુઝે તો ધર્મથી ચુકાય છે, અને ધર્મ ચુકયા તો અર્થ અને કામ પણ ચુકયા સમજવું. માટે ત્રણ વર્ગ સાધવાનો વખત નક્કી કરી રાખવો. જેથી દ્રવ્ય ઉત્પન્ન કરવામાં અને સંસારનાં કાર્યમાં વિઘ્ન ન આવે ને ધર્મનું આરાધન રૂડી રીતે થાય.

આજકાલ કેટલાક જીવો ધર્મને છોડી પૈસા ભેળા કરવામાં જ જીંદગી પૂરી કરે છે.તે પોતાના આત્માને ઠગે છે,ને તે જીવો ધર્મરહિત રહેવાથી પરલોકમાં દુર્ગતિમાં અસહ્ય દુઃખોને સહન કરે છે. માટે તેમ ન કરવું, ધર્મની મુખ્યતા રાખવી.એક દિવસ પણ ધર્મ આરાધન વિનાનો થવો ન જોઇએ, તે ખાસ યાદ રાખવું.

૧૯. **યથાવદતિથૌ**–કહેતાં મુનિરાજને દાન દેવારૂપ વિનયપૂર્વક આતિથ્ય કરવું. દુઃખી જનને અનુકંપા દાન દેવું. મુનિરાજની સેવાભક્તિ કરવામાં કુશળ રહેવું. અહંકાર રહિત દાન દેવું. શાલિભદ્ર મૂળદેવ વિગેરે દાનના પ્રભાવથી અથાગ લક્ષ્મીના ભોક્તા થયા છે.

૨૦ **સદાનભિનિવિષ્ટશ્ચ**–કહેતાં ખોટો હઠ–કદાગ્રહ કરવો નહિ જિનમતને વિષે બહુમાનપૂર્વક રાગ કરવો. હઠ–કદાગ્રહથી જમાલીની માફક જીવ સમ્યકૃત્વથી ભ્રષ્ટ થાય છે.

૨૧. પક્ષપાતી ગુણેષુ–કહેતાં ગુણી જનનો પક્ષ કરવો. તેમની સાથે સૌજન્ય તથા દાક્ષિણ્યતો વાપરવી. તેમનો સમાગમ કરવો. ગુણિજનના સમાગમથી અનેક પ્રકારે જીવોને લાભ થાય છે. ઉભય લોકમાં હિત થાય છે.

૨૨. અદેશાકાલયોશ્ચર્યાં ત્યજનૂ–કહેતાં જે દેશમાં જવાની શાસ્ત્રકાર આજ્ઞા ન આપતા હોય અથવા રાજાની મનાઈ હોય, તે દેશમાં ઉદ્ધતાઇ કરીને જવું નહિ. વળી જે કાળે જે કાર્ય કરવાની આજ્ઞા ન હોય,તે કાળે તે કાર્ય કરવું નહિ. અદેશ–અકાળમાં કાર્ય કરવાથી અનેક પ્રકારના ઉપદ્રવ થાય છે.

૨૩. જાનનૂ બલાબલં–કહેતાં પોતાનું બળ તપાસીને કાર્ય કરવું કારણ કે શક્તિ ઉપરાંત કાર્ય કરવાથી ધનની તેમજ શરીરની હાનિ થાય છે.

વ્રતસ્થજ્ઞાનવૃદ્ધાનાં પૂજક–કહેતાં વ્રતમાં રહેલા અને જ્ઞાનમાં વૃદ્ધિ પામેલા એવા પુરૂષોની સેવા કરવી. આત્મહિતના અર્થે તેમની પાસેથી જ્ઞાન સંપાદન કરવું:વ્રતમાં રહેલા જ્ઞાની પુરૂષોની સેવાકલ્પવૃક્ષની માફક સારા ઉપદેશરૂપી ફળવડે કરીનેફળેછે.

૨૫. પોષ્ય પોષક–કહેતાં પોષણ કરવા લાયક સ્વકુટુંબનું આહારવસ્ત્રાદિકથી પોષણ કરવું.

૨૬. દીર્ઘદર્શી–કહેતાં દરેક કાર્યનો આરંભ કર્યા પહેલાં શુભ–અશુભ પરિણામ વિચારવું અને પછી કાર્યની શરૂઆત કરવી જે કાર્ય કરવાથી નુકશાન થવાનો સંભવ હોય,તે કાર્ય કરવું નહિ.

૨૭. વિશેષજ્ઞ–એટલે સામાન્ય અને વિશેષને ઓળખતાં શીખવું. વસ્તુ તથા અવસ્તુ, કૃત્યાકૃત્ય, ભક્ષ્યાભક્ષ્ય વિગેરેનું

અંતર સમજવું. વિશેષ નહિ જાણવાવાળાને, યોગશાસ્ત્રમાં પશુસમાન કહ્યો છે.

૨૮. **કૃતજ્ઞ**–કહેતાં કોઇએ ઉપકાર કરેલો હોય, તેને સારી રીતે જાણે–ઓળવે નહિ.

૨૯. **લોકવલ્લભ**–કહેતાં સારા માણસોનો વિનય કરવા વડે લોકોમાં પ્રિય થવું: અનીતિવાળાં તથા ધર્મવિરૂદ્ધ કાર્ય કરીને લોકમાં પ્રિય થવાની ઇચ્છા કરવી નહિ.

૩૦ **સલજ્જ**–કહેતાં લજ્જાવાન્ થવું. પ્રાણનો નાશ થાય તે પણ અંગીકાર કરેલ વ્રતાદિને છોડવાં નહિ. તેમજ નિલ-જ્જ કાર્ય કરવું નહિં.

૩૧. **સદય**–કહેતાં દુઃખી જીવો ઉપર દયા રાખવી. જેમ બને તેમ હિંસાનું કાર્ય કરવું નહિં. જેમ આપણને આપણા પ્રાણ વ્હાલા છે, તેમ તમામ જીવોને વ્હાલા છે. માટે કોઈ જીવની હિંસા કરવી નહિં.

૩૨. **સૌમ્ય**–કહેતાં સામ્ય દ્દષ્ટિ રાખવી. કષાયવાળી પ્રકૃતિ કરવી નહિં કે જેથી બીજાને આપણા ઉપર દ્વેષ જાગે.

૩૩. **પરોપકૃતિકર્મઠ**–કહેતાં પરોપકાર કરવામાં શૂરવીર થવું. પરોપકાર કરવાવાળો મનુષ્ય લોકના નેત્રને અમૃતના અંજન સરખો પ્રિય લાગે છે.

૩૪. **અંતરંગારિષડ્વર્ગ—પરિહારપરાયણ**—કહેતાં કામ, ક્રોધ. લોભ, માન, મદ, હર્ષ–શિષ્ટ પુરૂષોએ, આ છને અંતરંગ શત્રુ કહ્યા છે. પર સ્ત્રી ઉપર દુષ્ટ વિચારો કરવા તે કામ ૧. પારકાને તથા પોતાને કષ્ટનો વિચાર કર્યા વિના કોપનું કરવું તે ક્રોધ.૨,યોગ્ય પાત્રમાં દાન નહિ દેવું અને નિષ્કારણ

પરધન ગ્રહણ કરવું તે લોભ.૩. કુલ,બલ, ઐશ્વર્ય,રૂપ,વિદ્યાદિકનો અહંકાર કરવો તે મદ. ૪. દુષ્ટ અભિનિવેસ ઉપર ચઢવું–યુક્તાયુક્તનું ન સમજવું તે માન. ૫. નિમિત્ત વિના બીજાને દુઃખ ઉત્પન્ન કરવા વડે કરીને તથા જુગાર શિકારાદિ અનર્થ કાર્ય કરીને મનમાં ખૂશી થવું તે હર્ષ. ૬, આ છને અંતરંગના કટ્ટા શત્રુ જાણવા.આ છથી ઘણું દૂર રહેવું. તેનો સમાગમ કરવો નહિં.

૩૫. **વશીકૃતેન્દ્રિયગ્રામો**—કહેતાં પાંચે ઇન્દ્રિયોને વશ કરવી. અત્યંત આસક્તિના પરિહારવડે કરીને સ્પર્શાદિ પાંચે ઇન્દ્રિયોના વિકારને રોકવા.અભક્ષ્યાદિ વસ્તુ ખાવાની લાલચ કરવી નહિ. ઇન્દ્રિયોનો વિજય ઉત્કૃષ્ટ સંપદા પમાડે છે. કહ્યું છે કેઃ-

आपदां कथितः पंथाः, इन्द्रियाणामसंयमः ।
तज्जयः संपदां मार्गो, येनेष्टं तेन गम्यताम्. ॥

ઇન્દ્રિયોનો અનિગ્રહ કરવો તે આપદાનો માર્ગ છે અને તેને જીતવી તે સંપદાનો માર્ગ છેઃ જે માર્ગ ઇષ્ટ લાગે તે માર્ગે ગમન કરો. ”

એકેક ઇન્દ્રિયના દોષથી પતંગીઆ, ભ્રમરા, માછલા, હાથી, અને હરણીય. દુર્દશાને પામે છે–પ્રાણને નષ્ટ કરે છે, તો પાંચે ઇન્દ્રિયોને વશ પડેલા મનુષ્યની શી દશા સમજવી ? માટે બરાબર પુરૂષાર્થ ફેરવી ઇન્દ્રિયોને જીતવી, ન જીતી હોય તો જીતવા પ્રયત્ન કરવો.

આ ઉપર બતાવેલા પાંત્રીશ ગુણવાળો મનુષ્ય ગૃહસ્થધર્મના આરાધન માટે સમર્થ થાય છે. આ મહા મૂલ્યવાળી માનવ જીંદગી પ્રાપ્ત કરી અવશ્યમેવ આ માર્ગાનુસારીના ૩૫ ગુણો પ્રાપ્ત કરવા

ઉદ્યમ કરવો. કદાચ પાંત્રીશે ન પામી શકાય તો તેમાંથી અડધા ઉપરાંત પણ પ્રાપ્ત કરવાજ જોઇએ. તેમાં મૂખ્ય પહેલો ગુણ ન્યાયથી પૈસા ઉપાર્જન કરવા: તે ગુણને કદાપી છોડવો નહિં. તે ગુણ ન હોય તો બીજા ગુણ શોભાને ન પામે. અનીતિથી ભેગા કરેલા પૈસા લાંબા કાળ સુધી ટકતા પણ નથી. કારણ કે અનીતિથી પાપ પ્રકૃતિ બંધાય છે, ને તે પાપનો ઉદય થયો કે તરત તમામ ઋદ્ધિ સિદ્ધિ ગુમાવી બેસવું પડે છે. ઉપાધ્યાયજી મહારાજ યશોવિજયજી જ્ઞાનસાર અષ્ટકમાં કહે છે કે:—

येषां भ्रूभंगमात्रेण, भज्यन्ते पर्वता अपि ।
तैरहो कर्मवैषम्ये, भुपैर्भिक्षाऽपि नाप्यते । १ ।

'જે રાજા મહારાજાની ભ્રકુટીના ભંગ માત્રે કરી પર્વતના ભુકા થઇ જતા હતા, તેજ રાજા મહારાજાઓને કર્મવડે વિષમ દશા પ્રાપ્ત થવાથી રંકની માફક ભિક્ષા પણ મલતી નથી, કેટલો બધો કર્મ રાજાનો પ્રબળ પ્રતાપ?'

વિવેચન—જેઓને ઘેર હાથીઓના મદના ઝરવાથી આંગણે તેનો કીચડ થઇ રહેતો હતો, જેઓને ઘેર ઘોડા રથ પાયદલ વિગેરેનો ગર્જારવ થઇ રહેતો હતો, સુવર્ણાદિ ધનની સંખ્યા કરી શકાતી નહોતી, તેવા ધનવંતોને પણ કર્મરાજાના પરાધીનપણાથી–પુણ્યનો નાશ થવાથી ભીખ માગીને પેટ ભરવું, તે પણ કઠિન થઇ પડે છે. તો પછી સામાન્ય કોટિના જીવોનું શું ગજું? અનીતિ કરવાથી અશુભ કર્મ બંધાય છે, તેથી લક્ષ્મીનો વિયોગ થાય તે સ્વાભાવિક છે. માટે નીતિથીજ દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરી, લક્ષ્મીને સારા શુભ ક્ષેત્રમાં વાપરવી, જેથી પુણ્ય બંધાય અને આ ભવ-

માં તથા પરભવમાં પુણ્ય પ્રકૃતિથી અથાગ લક્ષ્મી મળે. જુઓ! તેજઉપાધ્યાયજી મહારાજ કર્મવિપાક અષ્ટકમાં કહે છે કે:—

जातिचातुर्यहीनोऽपि, कर्मण्यभ्युदयावहे ।
क्षणाद् रंकोऽपि राजा स्याद्, छत्रछन्नदिगन्तरः ॥ १ ॥

'જાતિ તથા ચતુરાઇથી રહિત હોવા છતાં શુભ કર્મનો અભ્યુદય થવાથી એક ક્ષણવારમાં રંક ભીખારી હોય તો પણ છત્ર વડે કરી આચ્છાદિત કર્યા છે દિશાના ભાગ જેણે એવો રાજા થાય છે.'

ગમે તે ગરીબ રંક કે નિર્ધન હોય પરંતુ પુણ્યપ્રકૃતિ સાથે લાવેલો હોય તો ધનાઢ્ય થઇ જાય અને ઇષ્ટ વસ્તુની સામગ્રી મળે. પરંતુ અનીતિ કરવાથી ઈષ્ટ વસ્તુ મળતી નથી, તે ચોક્કસ યાદ રાખવું. કેટલાક કહે છે કે:–'અનીતિ કરવાનો આ જમાનો છે, નીતિ કરવા જઇએ તો પૈસા મળતા નથી.' તેવું બોલનાર ભૂલ કરે છે. ન્યાયથી ઉપાર્જન કરેલ થોડું પણ દ્રવ્ય શુભ માર્ગમાં વાપરવાથી અથાગ પુણ્ય બંધાય છે પુણ્યના પ્રતાપથીજ લક્ષ્મી મળે છે. અનીતિ કરનારને પણ જે કાંઇ લક્ષ્મી મળે છે તે પૂર્વનું પુણ્ય હોય તોજ મળે છે: પરંતુ અનીતિના જોરથી વિશેષ પાપ બંધાવાથી પરિણામે લક્ષ્મીનો નાશ થાય છે કદાચ આ ભવમાં નાશ ન થયો તો પરભવમાં તો તેનાં કટુક ફળ અવશ્ય ભોગવાં પડે છે. માટે જેમ બને તેમ સર્વ પ્રકારે નીતિનો આદર કરો, ન્યાયથી ચાલો. આ ગુણ ઘણો મજબુત છે. આ ગુણ પ્રાપ્ત કરશો તો બીજા ઘણા ગુણો પ્રાપ્ત થશે. આ હેતુથીજ હેમચંદ્રાચાર્યે માર્ગાનુસારીના ૩૫ ગુણોમાં પ્રથમ ન્યાયસંપન્ન-

વિભવ બતાવેલ છે. માટે ભવભીરૂ જીવોએ અનીતિને દેશવટો આપી ન્યાયસંપન્નવિભવનોજ આદર કરી પ્રમાણિકપણું પ્રાપ્ત કરવું: તેજ મનુષ્યભવ પામ્યાનો સાર છે.

નીતિથી પૈસા ઉત્પન્ન કર્યાં પછી પણ તેને આરંભ સમારંભના કાર્યોમાં ખરચી પાપના ભાગી બનવું નહીં પરંતુ કુમારપાળ મહારાજા તથા વસ્તુપાલ તેજપાલની માફક સારાં સુકૃતનાં કાર્યોમાં ખરચી પુણ્યાનું બંધી પુણ્યના ભાગી બનવું. નહિતર પછી ઘણા મોહથી લક્ષ્મીની ઉપરજ ફણીધર, નોળીયા; ઉંદર વિગેરે થવું પડે છે: એવા શાસ્ત્રમાં ઘણા દાખલા છે. સમરાદિત્ય કેવળીના ચરિત્રમાં ઘણા જીવો લક્ષ્મી ઉપર મોહ રાખવાથી તિર્યંચાદિ ગતિમાં ગયાનો અધિકાર છે. આદિનાથ દેશનામાં પ્રિયંગુ શેઠ લક્ષ્મી ઉપર અતીવ મોહમમત્વ કરી ઠેઠ નિગોદ સુધી પહોંચ્યો. રૂદ્રદેવની સ્ત્રી અગ્નિશિખા લક્ષ્મીના મોહથી કાળી નાગણ થઈ અને તેનો પુત્ર કુડંગ કાળો સર્પ થયો. ઈત્યાદિક ઘણાં દૃષ્ટાંતો છે. માટે મેળવેલી લક્ષ્મીનો સદુપયોગ કરી ચંચલ લક્ષ્મીથી નિશ્ચલ ધર્મની પ્રાપ્તિ કરવી તેજ સાર છે. શાસ્ત્રકાર ભલામણ કરે છે કે:-

लक्ष्मीदायादाश्चत्वारो, धर्माग्निराजतस्क ाः ।
वृद्धपुत्रापमानेन, कुप्यन्ति बांधवास्त्रयः ॥ १ ॥

'લક્ષ્મીના ચાર ભાગીદાર પુત્રો છે. તેમાં પ્રથમ ધર્મ, પછી અનુક્રમે અગ્નિ,રાજ,ને તસ્કર–આ ચાર હોવા છતાં મોટા પુત્ર ધર્મનું અપમાન કરવા વડે કરીને બાકીના ત્રણ પુત્રો કોપાયમાન થાય છે.'

વિવેચન—આ જીવે એકઠી કરેલી લક્ષ્મી ધર્મના પ્રભાવ થીજ સમજવી. તેથીજ શાસ્ત્રકારો **धर्माद् धनं** કહેતાં ધર્મ થકી

ધન પ્રાપ્ત થાય છે તેવું કહી ગયા છે. ધર્મથી હીન જીવો ગરીબ, પામર. દુ:ખી અને હીન હોય છે. આવો ધર્મનો પ્રગટ પ્રભાવ હોવા છતાં કૃપણ જીવો શુભ માર્ગમાં લક્ષ્મીને ખર્ચતા નથી અને ભેગી કરે છે. પછી પાછળનાં માણસો તેનો ઉપયોગ કરે છે. લક્ષ્મી ભેગી કરતાં લાગેલાં પાપો ભવાંતરમાં ભેગી કરનારને ભોગવવાં પડે છે. માટે બહુજ વિચાર કરી, કૃપણપણું દૂર કરી, લક્ષ્મીને શુભ માર્ગમાં વાપરી, મનુષ્ય ભવનો લ્હાવો લેવા ચૂકવું નહિં.

જુઓ ! પૂર્વે થઈ ગયેલા કુમારપાળ રાજાએ લક્ષ્મીથી કેવાં કેવાં શુભ કાર્યો કરી મહા પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું છે. ?

ઉદારતા ઉપર કુમારપાળ રાજાનું સંક્ષેપ વર્ણન.

૧ સમ્યકત્વ મૂળ બાર વ્રત અંગિકાર કર્યા.

૨ ત્રિકાળ જિનપૂજા કરવાનો નિયમ કર્યો.

૩ અષ્ટમી તથા ચતુર્દશીના પૌષધ ઉપવાસ કરવા.

૪ પારણાને દિવસે દૃષ્ટિગોચર થયેલા સેંકડો માણસોને યથાયોગ્ય વૃત્તિ આપીને સંતોષ પમાડવા.

૫ સાથે પૌષધ ગ્રહણ કરેલા હોય તેઓને પોતાના આવાસે પારણું કરાવવું.

૬ સાધર્મિક ભાઈયોને ઉદ્ધાર કરવા માટે એક હજાર સોનામહોર દરરોજ આપવી.

૭ એક વરસમાં એક ક્રોડ સોનામોહોરનું દાન સાધર્મિ ભાઈને દેવું. (એ પ્રકારે ચૌદ વરસ સુધી ચૌદ ક્રોડ સોનામહોરનું દેવું.)

૮ સાધર્મિ ભાઇઓ પાસેનું અકોણું લાખ દ્રવ્ય છોડી દીધું.

૯ નિર્વંશ જનારનું તમામ દ્રવ્ય રાજા ગ્રહણ કરે. પરંતુ આ ધાર્મિક રાજાએ તેવું બહોતેર લાખ દ્રવ્ય મૂકી દીધું.

૧૦ લખેલાં પુસ્તકના એકવીસ જ્ઞાન ભંડાર કરાવ્યા.

૧૧ હંમેશાં ત્રિભુવનપાળ દેરાસરજીમાં સ્નાત્ર મહોત્સવ કરવો.

૧૨ શ્રી હેમચંદ્રસૂરિ મહારાજને દ્વાદશાવર્ત વંદન કરવું. પછી અનુક્રમે તમામ મુનિરાજને વંદન કરવું.

૧૩ પ્રથમ ગ્રહણ કરેલા પોષધવ્રતવાળા શ્રાવકોને પ્રણામ કરી માન દેવું.

૧૪ પોતાના અઢાર દેશમાં અમારી પડહ વગડાવ્યો.

૧૫ ન્યાયની ઘંટા વગાડવી.

૧૬ બીજા ચૌદ દેશોને વિષે ધનના બળવડે તથા મૈત્રીના બળવડે જીવોની રક્ષાનું કરાવવું.

૧૭ ચૌદસો ને ચુમાલીસ (૧૪૪૪) નવિન જિનમંદિરો કરાવ્યા અને સોળસો (૧૬૦૦) જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યા.

૧૮ સાત મોટી તીર્થજાત્રા કરી.

૧૯ **પહેલા વ્રતમાં**—મારી એવો શબ્દ બોલાઈ જાય તો ઉપવાસ કરવો.

૨૦ **બીજા વ્રતમાં**—વિસ્મૃત્યાદિથી અસત્યવચન બોલાઇ જાય તો આયંબિલ વિગેરેનો તપ કરવો.

૨૧ **ત્રીજા વ્રતમાં**—મરી ગયેલા નિર્વંશીનું ધન ગ્રહણ ન કરવું.

૨૨ **ચોથા વ્રતમાં**—ધર્મની પ્રાપ્તિ થયા પછી નવી સ્ત્રી પરણવી નહિ, એવો અભિગ્રહ કર્યો.

૨૩ ચોમાસામાં મન, વચન અને કાયાએ કરી શીલ પાળવું. તેમાં મનથી કદાચ ભંગ થાય તો ઉપવાસ કરવો. વચનથી ભંગ થાય તો આયંબિલ કરવું. કાયાથી સ્પર્શરૂપ ભંગ થયે એકાશન કરવું. (મનને વિશેષ મજબુત રાખવા મનથી ભંગ થયે ઉપવાસ રાખ્યો હશે. એમ સંભવ થાય છે.)

ભોપલદેવી રાણીના મરણ પછી પ્રધાનાદિ ઘણા લોકોએ પાણીગ્રહણ કરવાનું કહ્યાં છતાં પોતાનો નિયમ બરાબર સાચવ્યો—પાણીગ્રહણ ન કર્યું.

૨૪ **પાંચમા વ્રતમાં**—છ ક્રોડનું સોનું, આઠ ક્રોડનું રૂપું, એક હજાર તોલા મહા મૂલ્યવાળાં મણિરત્નો વિગેરે, બત્રીસ હજાર મણ ઘી, બત્રીસ હજાર મણ તેલ, ત્રણ ત્રણ લાખ મુડા શાલી ચણા જુવાર મગ વિગેરે. પાંચ લાખ ઘોડા, એક હજાર હાથી, પાંચસો ઘર, પાંચસો હાટ, પચાસ હજાર રથ ઈત્યાદિ રાખ્યા.

૨૫ **છઠ્ઠા વ્રતમાં**—વર્ષાકાળમાં પાટણ શહેરના સીમાડાથી બહાર જવાનો નિષેધ કર્યો.

૨૬ **સાતમા વ્રતમાં**—મદ્ય, માંસ, મધુ, માખણ—આ ચાર મહા વિગયનો સર્વથા ત્યાગ તથા બહુબીજ, પંચોદુમ્બર ફળ, અભક્ષ્ય, અનંતકાય, ઘેબર વિગેરેનો ત્યાગ. દેરાસરજીમાં મૂકયા વિના વસ્ત્ર ફળ આહાર વિગેરેનો ત્યાગ. સચિત્તમાં એક પત્રના પાન બીડાં આઠ (દરરોજ), રાત્રિએ ચારે પ્રકારના આહારનો ત્યાગ, વર્ષાઋતુમાં એક ઘી વિગય છુટી, બાકી પાંચનો ત્યાગ. લીલા શાકનો નિષેધ તથા રોજ એકાસણું કરવું. પર્વ તીથિઓને દિવસ કાયમ બ્રહ્મચર્ય પાળવું.

૨૭ **આઠમા વ્રતમાં**—સાતે વ્યસનોને પોતાના દેશમાંથી કાઢ્યા.

૨૮ **નવમા વ્રતમાં**—બન્ને ટંક સામાયિક કરવું. તે સામાયિકમાં શ્રીહેમચંદ્રસૂરિ મહારાજ વિના બીજા સાથે બોલવાનો નિષેધ. હમેશાં વીતરાગ સ્તોત્રનું તથા યોગશાસ્ત્રના બાર પ્રકાશનું ગણવું.

૨૯ **દશમા વ્રતમાં**—ચોમાસામાં કટકનું નહિં. કરવું ગીજનીના સુલતાનનું આગમન થયા છતાં પણ નિયમથી નહિ ચળવું.

૩૦ **અગ્યારમા વ્રતમાં**—પૌષધોપવાસમાં રાત્રિએ કાયોત્સર્ગ કરતાં મંકોડો પગે ચોંટયો, લોકોએ દૂર કરવા માંડયો છતાં દૂર થયો નહિ, જેથી તેની મરવાની શંકાવડે કરી પોતાના પગની ચામડી ઉખેડીને દૂર મૂકી મંકોડાને બચાવ્યો.

૩૧ **બારમા અતિથિસંવિભાગ વ્રતમાં**—દુ:ખી સાધર્મિક શ્રાવક પાસેનું બોતેર લાખ દ્રવ્યનું છોડી દેવું. નિરંતર સુપાત્રમાં દાન દેવું.

આ પ્રમાણે આ મહાભાગ્યશાળી કુમાળ રાજાના પુણ્ય માર્ગો કેટલાક લખી શકાય! પોતે સારી રીતે ધર્મનાં અનુષ્ઠાન વડે કરીને પોતાના આત્માનો ઉદ્ધાર કરી સંસારને તોડી નાખ્યો. ફક્ત બે ભવમાંજ મોક્ષ જાય તેવું અનુષ્ઠાન કર્યું. અને સાધર્મિક ભાઇયોને યથાયોગ્ય દાન દેવા વડે કરી, ધર્મમાં સહાય કરવા વડે કરી, તથા કરના મૂકવા વડે કરી, સીદાતાના ઉદ્ધાર વડે કરી, અઢાર દેશમાં અમારી પડહ વગડાવવા વડે કરી, પરોપકાર પણ ઘણોજ કર્યો. જેથી માનવ જીન્દગી ધર્મનાં કાર્યોવડે સફળ

કરી મોક્ષરૂપી ફળ પ્રાપ્ત કર્યું. લક્ષ્મી ઉપર મોહ રાખ્યો હોત તો આવાં ઉત્તમ કાર્યો થઈ શકત નહિ.

ઈતિ કુમારપાળ સંક્ષેપ વર્ણન.

વસ્તુપાલ તેજપાલ વિગેરેનાં શુભ કાર્યો.

વસ્તુપાળ તેજપાલે પણ લક્ષ્મીથી અનેક શુભકાર્યો કર્યાં છે. શ્રી આબુજી ઉપર બાર ક્રોડ ને ત્રેપન લાખ દ્રવ્ય ખરચી એવાં તો દેરાસરો કરાવ્યાં કે આધુનિક જમાનાના કારીગરોની દ્રષ્ટિને ગરકાવ કરી મૂકે છે. વસ્તુપાલ તેજપાલે શુભમાર્ગમાં લક્ષ્મી વાપરી તેનું દિગ્દર્શન સામાન્યથી કરીએ છીએ.

ત્રણ લાખ દ્રવ્ય ખરચીને શત્રુંજયે તોરણ બંધાવ્યું.
ત્રણ હજાર બસો ને બે જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યા.
તેરશેં જિનમંદિર શિખરબંધ કરાવ્યાં.
એક લાખ ને પાંચ હજાર નાવન જિનબિંબ ભરાવ્યાં.
નવસેં ને ચોરાસી પોષધશાળા કરાવી.
છત્રીસ લાખ દ્રવ્ય ખરચીને જ્ઞાન પુસ્તકોના ભંડાર કરાવ્યા.
ત્રણ લાખ દ્રવ્ય ખરચી ખંભાતમાં જ્ઞાન ભંડાર કરાવ્યા.
સાડા બાર યાત્રા શ્રી શત્રુંજય તીર્થની કરી.
અઢાર ક્રોડ છન્નુ લાખ દ્રવ્ય શ્રી શત્રુંજય તીર્થે ખરચ્યું.
અઢાર ક્રોડ ને ત્રાસી લાખ દ્રવ્ય શ્રીગીરનારજી તીર્થમાં ખરચ્યું.
બાર ક્રોડ ને ત્રેપન લાખ દ્રવ્ય શ્રી આબુતીર્થમાં ખરચ્યું.
પાંચશેં સિંહાસન હાથીદાંતનાં કરાવ્યાં.
પાંચસેં સમવસરણ કરાવ્યાં.

સાતસેં ધર્મશાળા કરાવી.

એક હજાર માણુસો દાનશાળાએ હંમેશાં આહાર લેતા હતા.

ઈત્યાદિક તે ભાગ્યશાળીઓએ ઘણી લક્ષ્મી શુભમાર્ગમાં ખરચી મહા પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું.

શ્રી સિદ્ધસેનદિવાકરે પ્રતિબોધ કરેલ વિક્રમરાજાએ પણ શત્રુંજયનો સંઘ કાઢી પુષ્કળ લક્ષ્મી ખરચી. તે સંઘમાં ૧૬૯ સોનાનાં દેરાસરો હતાં. સિદ્ધસેનદિવાકર પ્રમુખથી પાંચસો આચાર્યો સાથે હતા. ચૌદ મુકુટબદ્ધ રાજા સાથે હતા. સીત્તેર લાખ શ્રાવકના કુટુંબ સંઘમાં હતાં.

આમ રાજાએ શ્રી સિદ્ધાચલજીના સંઘમાં બાર ક્રોડ સોનૈયાનો ખર્ચ કરી મહાન્ પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું.

સાધુ પેથડશાએ શ્રી સિદ્ધાચલજીના સંઘમાં અગ્યાર લાખ દ્રવ્યનો ખર્ચ કરી માનવભવનો અપૂર્વ લ્હાવો લીધો. તથા ધર્મઘોષસૂરિનો નગરમાં પ્રવેશ કરાવ્યો ત્યારે બહોંતેર હજાર દ્રવ્યનો ખર્ચ કર્યો.

શ્રી સંપ્રતિ રાજાએ સવા ક્રોડ જિનબિંબ ભરાવ્યાં. જિનમંદિરથી પૃથ્વી અલંકૃત કરી. અઢળક લક્ષ્મી ખર્ચી મહાન પુણ્યના ભાગી બન્યા.

આ સિવાય ઘણા ભાગ્યશાલી જીવોએ શ્રી શત્રુંજય, ગીરનાર વિગેરે મહા પવિત્ર તીર્થોમાં પોતાની લક્ષ્મી પુષ્કળ ખરચી પુણ્યાનુબંધી પુણ્યને પ્રાપ્ત કર્યું છે. સંવત્ અઢારમા સૈકામાં મોતીશા શેઠે શ્રી સિદ્ધાચળજી ઉપર કુંતાસરનો ખાડો પૂરાવી નવીન ટુંક ઉભી કરીને પોતાના યશને જગત્માં ફેલાવી દીધો છે: અને મહાન્ પુણ્ય ઉપાર્જન કરી ગયા છે. આવા ઉત્તમ જીવો

જગત્માંથી કાળધર્મ પામી ગયા છતાં નામસ્મરણ રૂપે હજી જાણે જીવતાજ હોય નહિ એમ ધર્મિષ્ઠ જીવોને યાદ આવ્યા કરે છે. આ કાળમાં પણ ઘણા ઉત્તમ જીવો પોતાની લક્ષ્મીને દર વરસે સારા માર્ગમાં ખરચી મહા પુણ્ય ઉપાર્જન કરી રહ્યા છે. ત્યારે કૃપણ જીવો લક્ષ્મીનો સંચય કરવામાં જ જીંદગી પૂરી કરે છે અને સંસારની લીલા કરવા માટે હજારો ને લાખોના મહેલો બંધાવી તથા મોટરગાડીઓ ચલાવા પુદ્‌ગલાનંદી બની પાપના ભાગી બને છે. પરંતુ જ્ઞાનચક્ષુથી એટલું પણ તપાસતા નથી કે પરલોકમાં ગયા પછી તે બંગલામાં હે ચેતન! કયા જીવો લીલા કરશે ? મોટરગાડીમાં કોણ બેસશે ? પાપના બોજા કોણ ભોગવશે ? એટલો વિચાર જ્ઞાનચક્ષુથી જો થાય તો જરૂર સમજ પડે અને શુભમાર્ગમાં લક્ષ્મી ખરચવા તૈયાર પણ થવાય. માટે દરેક ભવ્ય જીવોએ ન્યાયસંપન્નવિભવ પ્રાપ્ત કર્યા પછી પણ લક્ષ્મીને શુભમાર્ગમાં ખરચી જૈન શાસનને દીપાવવું, ભવાંતરનું ભાતું મજબુત કરવું. છેવટ મોક્ષસુખ પ્રાપ્ત થઈ શકે તેવી રીતે શુભ ક્ષેત્રમાં ધનનો વ્યય કરવો. લક્ષ્મીવડે આવાં શુભ કાર્યો તથા શુભ અનુષ્ઠાનો કરવાથી જીવોને સમ્યક્ દર્શન હોય તો બહુ નિર્મળ થાય છે અને ન હોય તો નવીન પ્રાપ્ત થાય છે.

મિથ્યાત્વનો ક્ષય તથા ક્ષયોપશમ અથવા ઉપશમ થાય છે. ગમે તેટલી ક્રિયાઓ કરીએ, ગમે તેટલું દ્રવ્ય ખરચીએ, તીર્થની જાત્રાઓ કરીએ, પરંતુ જો સમ્યક્ત્વ દર્શન પ્રાપ્ત ન થાય તો તમામ ફોગટ સમજવું. ઉપર બતાવેલ શુભ અનુષ્ઠાન તથા શાસનની પ્રભાવના તથા શુભ માર્ગમાં દ્રવ્યનો વ્યય કરવો, તે તમામ સમ્યગ્ દર્શન પ્રાપ્તિના કારણો છે. તેવાં કારણો મળ્યા

છતાં પણ સમ્યગ્ દર્શન રૂપી કાર્ય ન થાય તો પછી તેના જેવું બીજું દુઃખ કયું કહેવાય ? ઘરમાં ઘી, ગોળ, ખાંડ વિગેરે ભોજનની સામગ્રી હોય છતાં ભુખે મરે તો પછી તેના જેવો બીજો કોણ મૂર્ખ કહેવાય ! તેવીજ રીતે અનંત કાળ પરિભ્રમણ કરતાં મનુષ્ય જન્મ, આર્ય ભૂમિ, ઉત્તમ ક્ષેત્ર, ઉત્તમ કુળ, દેવ, ગુરૂ, ધર્મની જોગવાઇ, ધર્મનું શ્રવણ વિગેરે પ્રાપ્ત થયા છતાં જો વીતરાગના વચનમાં શંકા રાખી સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત ન કરે તો તે પણ મૂર્ખજ કહેવાય તેમાં શું આશ્ચર્ય ? આવું અમૂલ્ય સમ્યક્ત્વ રત્ન જીવને પ્રાપ્ત કરવાનો અપૂર્વ સમય હાથ આવ્યો છે તો તે સમય જવા દેવો નહિ. જેમ કોઈ ધનના અર્થી મનુષ્યને ધન કમાવાનો બરાબર સમય આવ્યો હોય તો પ્રમાદ તજી ધન મેળવવામાં ખામી રાખે નહિ, તેમ ચિંતામણી રત્નથી અધિક મનુષ્યભવાદિ સામગ્રી પામી ભવ્ય જીવ પણ સમ્યક્ત્વરત્નને પ્રાપ્ત કરવામાં પ્રમાદ કરે નહિ, અને જો પ્રમાદમાં પડી ગયો તો સમ્યક્ત્વરત્ન મળી શકે નહિ. કારણ કે સમ્યક્ત્વરત્ન પ્રાપ્ત કરવું તે કાંઇ સામાન્ય વાત નથી, બહુ જ કઠિન છે. તેની કઠિનતા માટે પણ દશ દૃષ્ટાંતો જે મનુષ્યભવની કઠિનતાવાળાં કહ્યાં છે તે સમજવાં. ચાર ગતિમાં ભ્રમણ કરતાં જીવોને મનુષ્યભવમાં સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્ત થવી સુલભ ગણાય છે. કારણ કે દેવતાઓને વિષયમાં અતિ આસક્તિ હોવાથી પોતાનું આયુ તેમાં ને તેમાં પૂરૂં થઈ જાય છે. જેથી તેઓને પણ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ જલદી થતી નથી. જુઓ ! મોટી સંઘયણમાં કહ્યું છેઃ—

तहिं देवा वंतरिया, वरतरुणीगीयवाइयरवेणं ।
निचं सुहिया पमुइया, गयंपि कालं न याणंति ॥ १ ॥

અર્થ—"તે ભુવનો માંહે વ્યંતરિક દેવતાઓ શ્રેષ્ટ સૌભાગ્યવાળી દેવીઓનાં ગીત તથા વાજીંત્રના શબ્દે કરી નિરંતર સુખીઆ તથા હર્ષવાળા થયા થકા ગયેલા કાળને જાણતા નથી."

નારકી જીવો અત્યંત વેદનાથી વ્યાકુળ હોવાથી તેઓને પણ જલદી સમ્યકૃત્વની પ્રાપ્તિ થવી કઠન જ ગણાય, તિર્યંચો વિવેકથી શૂન્ય હોવાથી ધર્મશ્રવણ કરવું જ બની ન શકે તો પછી સમ્યકૃત્વની વાત તો દૂર રહી, જો કે ઉપર બતાવેલ દેવતા નારકી તિર્યંચોને પણ સમ્યકત્વ પ્રાપ્ત થાય છે, પરંતુ મનુષ્ય ભવમાં મનુષ્યોને ઉત્તમ સામગ્રી મળ્યા પછી જેટલી સુલભતા છે તેટલી સુલભતા સમ્યકત્વ માટે તે ત્રણ ગતિવાળા જીવોને નથી. માટે મનુષ્યોએ આવી ઉત્તમ સામગ્રી પામીને વિષય કષાય ને પ્રમાદ જે આત્માના કટ્ટા શત્રુ છે, તેને દૂર કરી મિથ્યાત્વથી દૂર રહી સમ્યકત્વ પ્રાપ્ર કરવું, તેજ મનુષ્ય ભવ પામ્યાનું ખરૂં રહસ્ય સમજવું.

હવે સમ્યકૃત્વની પ્રાપ્તિ કયારે થાય? તે બતાવાય છે:—

જીવને સમ્યકૃત્વની પ્રાપ્તિ.

જ્ઞાનાવરણીયાદિ આઠ કર્મમાંથી એક આયુ કર્મને છોડીને સાતે કર્મની સ્થિતિ શુભ અધ્યવસાયથી ઘટાડી ઘટાડીને એક કોટાકોટી સાગરોપમમાં પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ ન્યૂન કરે તે સમયે જીવ યથાપ્રવૃત્તિકરણ કરે. તે કરણ જીવે આ સંસારમાં ભ્રમણ કરતાં અનંતીવાર કર્યું અને યથાપ્રવૃત્તિકરણ કરી ગ્રન્થીદેશે આવ્યો ખરો, પરંતુ આગળ જઈ શકયો નહિ. આ પેલું કરણ.

બીજું અપૂર્વકરણ તે જીવપરિણામ વિશેષ છે. આ જીવે સંસારપરિભ્રમણ કરતાં કોઇવાર પણ અપૂર્વકરણરૂપ પરિણામ વિશેષને પ્રાપ્ત કર્યાં નથી, જેથી તેનું નામ અપૂર્વકરણ કહેવાય છે. આ અપૂર્વકરણરૂપ પરિણામ વિશેષથી ઘનનિવિડ રાગ દ્વેષ પરિણતિમયી જે ગ્રન્થી દુ:ખે કરી ભેદવા લાયક છે, તેને ભેદી નાંખે છે. તે બીજું કરણ.

ત્રીજું અનિવૃત્તિકરણ તે જે અધ્યવસાય થયા તે ફળ પ્રાપ્તિ વિના નિવર્તે નહિ એટલે પૂર્વે આવ્યા જે અપૂર્વકરણરૂપ પરિણામ તે પાછા જાય નહિ તેને અનિવૃત્તિકરણ કહીએ. તે અનિવૃત્તિકરણરૂપ પરિણામે કરી જીવ સમ્યક્ત્વ પામે તે ત્રીજું કરણ.

આ ઠેકાણે ત્રણ કરણની સાક્ષી આપવા માટે કલ્પભાષ્યની ગાથા લખીએ છીએ.

अंतिमकोडाकोडी, सव्वकम्माणं आउवज्जाणं ॥
पलिया असांखिज्जइ–भागे खीणे हवइ गंठीणं ॥ १ ॥

गंठीत्ति सुदुब्भेओ, करखवडघणगूढ दगंठीव्व ॥
जीवस्स कम्मजणिओ, घणरागदोसपारिणामो ॥ २ ॥

जा गंठी ता पढमं, गंठीसमइच्छओ भवे बीयं ॥
अनियट्टीकरण पुण, सम्मत्तपुरक्खकाडे जीवे ॥ ३ ॥

“આયુ વર્જીને સાતે કર્મની અંતિમ કહેતાં છેલ્લી કોડાકોડી સ્થિતિ પલ્યોપમને અસંખ્યાતમે ભાગે ન્યૂન રહે, બાકી સર્વ ખપી જાય, ઇહાં ગંઠી સ્થાનક છે.

તે ગંઠી કેવા પ્રકારની છે ? અત્યંત દુઃખે કરી ભેદવા યો-ગ્ય કર્કશ વક્ર ગુઢ ગુપ્ત કોઈ ખરીરાદિ કઠિન કાષ્ટની ગાંઠ જેવી તેવી રીતે ભેદી શકાય નહિ તે ઉપમાવાળી એ અનાદિકાળની જીવને કર્મજનિત ઘન કહેતાં નિવિડ રાગદ્વેષપરિણુતિ રૂપ ગ્રન્થી છે. તે વજ્રની માફક દુર્ભેદ્ય સમજવી.

જ્યાં ગંઠી છે ત્યાં સુધી આવે તેને પ્રથમ યથાપ્રવૃત્તિકરણ હોય, ગ્રન્થી ભેદ થયા પછી બીજું અપૂર્વકરણ હોય, તથા સમ્યક્ત્વ પુરખ્ખડે કહેતાં સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તવ્યપણે આગળ કર્યું છે જે જીવોએ એટલે ચોક્કસ મુખ આગળ રહ્યું છે તે જીવને ત્રીજું અનિવૃત્તિકરણ હોય.

આ કરણમાં વિશુદ્ધ અધ્યવસાય વડે કરી ઉદયમાં આવેલ મિથ્યાત્વને વેદતો, નહિ ઉદયમાં આવે તેને ઉપશમાવતો, ઉપશમ લક્ષણ અંતર્મુહૂર્ત્ત કાળમાનવાળા અંતકરણમાં પ્રવેશ કરે અંતર-કરણના પહેલા સમયે જીવ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરે. અંતરક-રણનો કાળ અંતર્મુહૂર્તનો છે. તેથી ઉપશમ સમ્યક્ત્વ અંતર્મુ-હૂર્ત કાળપ્રમાણ સમજવું, ઉપશમ સમ્યક્ત્વમાં રહ્યો છતો જીવ સત્તામાં રહેલ મિથ્યાત્વના ત્રણ પુંજ કરે. જેવી રીતે મદન કોદ્રવા ધાન્ય વિશેષ છે તેને ઔષધિ વિશેષ વડે કરી શોધાય છે. તે શોધતાં કેટલાક શુદ્ધ થાય, કેટલાક અર્ધા શુદ્ધ થાય, કેટલાક અશુદ્ધજ રહે છે. એવી રીતે જીવ પણ પરિણામવિશે-ષથી મિથ્યાત્વને શોધે છે, તે શોધતાં થકાં કેટલાંક દળ શુદ્ધ થાય, કેટલાંક અર્ધ શુદ્ધ થાય, અને કેટલાંક અશુદ્ધ રહે—એમ ત્રણ પ્રકારે થાય છે. તે ઉપશમ સમ્યક્ત્વનો અંતર્મુહૂર્તનો કાળ પૂરો થયા પછી જો શુદ્ધ પુંજનો ઉદય થાય તો અવશ્ય ક્ષયો-

પશમ સમ્યગદષ્ટિ કહેવાય, અર્ધશુદ્ધ પુંજનો ઉદય થાય તો મિશ્રદષ્ટિ કહેવાય, અને અશુદ્ધ પુંજનો ઉદય થાય તો સાસ્વાદનમાં થઇને મિથ્યાદષ્ટિ થાય. આ કર્મગ્રન્થનો અભિપ્રાય જાણવો.

સિદ્ધાંતિક મત પ્રમાણે તો અનાદિ મિથ્યાત્વદષ્ટિ ગ્રન્થીભેદ કરીને તથાવિધ તીવ્ર પરિણામે કરી અપૂર્વકરણમાં આરૂઢ થયેલો મિથ્યાત્વને ત્રિપુંજવાળું કરે. ત્યારપછી અનિવૃત્તિકરણના સામર્થ્ય થકી શુદ્ધપુંજને વેદતો થકો ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ પામ્યા વિના પ્રથમથીજ ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરે.

વળી કેટલાક આચાર્યો કહે છે કે, યથાપ્રવૃત્તિ વિગેરે ત્રણ કરણના ક્રમે કરી ઉપશમ સમ્યક્ત્વથી પડયો થકો મિથ્યાત્વે જાય છે.

ઉપશમ સમ્યક્ત્વ તથા ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વનો ભેદ નીચે પ્રમાણે જાણવો:—

ઉપશમ સમ્યક્ત્વમાં–ઉદય આવેલ મિથ્યાત્વનો ક્ષય અને નહિ ઉદયમાં આવેલા મિથ્યાત્વનો સર્વથા ઉપશમ હોય, પ્રદેશ ઉદય પણ ન હોય. અને ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વમાં ઉદય આવેલનો ક્ષય અને નહિ ઉદયમાં આવેલનો ઉપશમ હોય. પરંતુ પ્રદેશ ઉદય હોય–પ્રદેશથી મિથ્યાત્વ વેદાય. ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વનો જઘન્ય કાળ અંતર્મુહૂર્ત, ઉત્કૃષ્ટો છાસઠ સાગરોપમથી કાંઈક અધિક જાણવો.

ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ.

અનંતાનુબંધી ક્રોધ, માન માયા, લોભની ચોકડી ખપાવીને મિથ્યાત્વ મોહની ખપાવ્યા બાદ મિશ્રમોહની પણ ખપાવી

સમ્યકૃત્વ મોહની ખપાવનો કોઇ જીવ કાળ કરે તો પ્રથમ આયુ બાંધ્યું હોય તે ગતિમાં જાય. જેથી ચારે ગતિમાં ક્ષાયક સમ્યકૃત્વ પામીએ. આ કારણથી જ પ્રારંભ મનુષ્ય ગતિમાં કહ્યો છે, અને સમાપ્તિ ચારે ગતિમાં થાય છેઃ જેથી ચારે ગતિમાં ક્ષાયક સમ્યકૃત્વ જીવ પામી શકે એમ કહ્યું છે. તિર્યંચમાં ઉત્પન્ન થતાં અસંખ્યાતા વર્ષના આયુવાળાજ ક્ષાયક સમ્યકૃત્વ પામે, સંખ્યાતા વર્ષના આયુવાળા ઉત્પન્ન થતાં ક્ષાયક સમ્યકૃત્વ ન પામે. કદાચ કોઇ જીવે પૂર્વે આયુ બાંધ્યું હોય અને ત્યારપછી ક્ષાયક સમ્યકૃત્વ પામે તો જે ગતિનું આયુ બાંધ્યું હોય તેજ ગતિમાં ક્ષાયક સમ્યકૃત્વ લઇને જાય. કદાચ આયુ ન બાંધ્યું હોય ને ક્ષાયક સમ્યકૃત્વ પામે તો તેજ ભવમાં કેવળજ્ઞાન પામી મોક્ષે જાય. આયુ બાંધ્યું હોય તો ઉત્કૃષ્ટથી ત્રણ ભવમાં-છેવટ ચાર ભવમાં મોક્ષે જાય. ક્ષાયક સમ્યકૃત્વ મનુષ્ય ભવમાં પામે ત્યારે અનંતાનુબંધીની ચોકડી મિથ્યાત્વમોહની, મિશ્રમોહની ને સમ્યકૃત્વમોહની આ સાત પ્રકૃતિનો સર્વથા ક્ષય કરીનેજ ક્ષાયક સમ્યકૃત્વ પામે છે.

ઉપશમ સમ્યકૃત્વ જીવ જ્યારે પ્રાપ્ત કરે છે ત્યારે ગ્રીષ્મ ઋતુમાં તૃપ્ત થયેલા જીવને ગોશિર્ષ ચંદનના રસવડે છંટકાવ કરવાથી જેવી શીતલતા થાય છે-જેવો આનંદ થાય છે, તેવો આનંદ-તેવી શીતલતા ઉપશમ સમ્યકૃત્વ પ્રાપ્ત કરનારને થાય છે.

સમકિતની પ્રાપ્તિ.

(રાગ-સારંગ-હે સુખકારી ! આ સંસાર થકી જો મુજને ઉદ્ધરે)

સમકિત વિના, ભવ ભવમાં અથડાતાં અંત ન આવ્યો;
એ સત્ય બીના, જિન આગમથી જાણી સમકિત પાયો.
ધનસાર ભવે મુનિદાન દઇ, સમકિત વરી ભવ તેર લહી;

પદવી તીર્થંકર પામ્વા સહી ... ... સમકિત વિના૦
તે નાભિનંદન ફરમાવે, મિથ્યાત્વ ગતિ ચઉ રખડાવે;
સમકિત વડે શિવપુર જાવે ... ... સમકિત વિના૦
જુઓ ? જંગલમાંહે કઠીઆરે, મુનિદાન દીધું ભવ નયસારે;
તે વીર નમો પંચમ આરે ... ... સમકિત વિના૦
તે સમકિત રૂપી લ્યો મેવો, શુદ્ધ દેવ ગુરૂ ધર્મ જ સેવો;
એમ ભાખે દેવાધિદેવા ... ... સમકિત વિના૦
સમકિત લહી ભવજળ તરજો, જિન 'ભક્તિ' ભલી ભાવે કરજો;
શાશ્વત પદવી પ્રેમે વરજો. ... ... સમકિત વિના૦

સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ અનંતર આત્મ આનંદ.

સમ્યક્ત્વ પામ્યા પછી જીવને વસ્તુનું યથાસ્થિત સ્વરૂપ સમજાય છે. આત્માને વિષે સાચો બોધ થાય છે. તે આત્મબોધ પ્રાપ્ત થયા પછી જીવને પરમાનંદમાં મગ્ન થવાથી સંસારી સુખનો અભિલાષ કદાપિ થતો નથી. તે સુખ અલ્પ અને અસ્થિર હોવાથી તેને તે દુઃખરૂપ માને છે. ઇષ્ટ વસ્તુને આપનાર કલ્પવૃક્ષને પામીને શુષ્ક અશનની વાંછા કોઈ પણ કરે નહિ, તેમ મોક્ષસુખને આપનાર સમ્યગ્ આત્મજ્ઞાનને પામી અનંત દુઃખના કારણરૂપ સંસારના સુખને કદાપિ વાંછે નહિ. જે જીવો આત્મજ્ઞાનમાં આસક્ત છે, તે જીવો કદાપિ નરક તિર્યંચ ગતિને પ્રાપ્ત કરેજ નહિ. જેમ ચક્ષુવાળો માણુસ કુવામાં ન પડે તેમ આત્મજ્ઞાની જીવ નરકરૂપી કુવામાં નજ પડે. આત્મબોધ જે જીવને પ્રાપ્ત થયો હોય છે, તેને બાહ્ય વસ્તુની ઇચ્છા પણ થતી નથી. જેમ અમૃતનો આસ્વાદ કરનારને ખારૂં પાણી પીવું ન ગમે

તેવી રીતે ખારા પાણી સમાન સંસારના ખોટા પદાર્થો ઉપર આત્મબોધવાળા જીવને આસક્તિ થાયજ નહિં.

આત્મબોધ પ્રાપ્ત કરનાર જીવને હંમેશાં અપૂર્વ આનંદજ પ્રાપ્ત થાય છે. શાથી ? કે તત્ત્વશ્રદ્ધાન થવાથી કર્મબંધનાદિ સ્વરૂપને તે સારી રીતે જાણે છે. જેમકેઃ—

આ જીવ મિથ્યાત્વ, અવિરતિ; કષાય અને યોગ—આ ચાર કર્મબંધનના હેતુ વડે કરી સમય સમય આયુ છોડીને સાત કર્મને બાંધે છે. તે જ્યારે ઉદયમાં આવે ત્યારે આ આત્મા સ્વયમેવ ભોગવે છે, બીજું કોઇ સહાયક થતું નથી, આયુ કર્મ આખા ભવમાં એકવારજ બંધાય છે. જે ગતિનું આયુ બાંધ્યું હોય ત્યાં આ આત્મા એકલોજ ચાલ્યો જાય છે. બીજું કોઇ સાથે આવતું નથી. વળી દ્રવ્યાદિ ઇષ્ટ વસ્તુનો વિયોગ થાય છે ત્યારે તે વિચારે છે કે ‘મારે પરવસ્તુનો સંબંધ નષ્ટ થયો, મારૂં દ્રવ્ય તો આત્મ-પ્રદેશમાં રહેલ જ્ઞાનાદિ લક્ષણવાળું છે, તે કોઇ ઠેકાણે જવાનું નથી. વળી કદાચ કોઇ દ્રવ્યાદિ વસ્તુનો લાભ થાય છે ત્યારે વિચારે છે કે ‘મારે આ પૌદ્ગલિક વસ્તુનો સંયોગ અમૂક મુદત સુધીનો થયો છે તો તેમાં મારે મોહ શા માટે કરવો ? તે કાંઇ વાસ્તવિક મારૂં નથી.’ વળી વેદનીય કર્મના ઉદયથી શરીર કષ્ટાદિનીપ્રાપ્તિ થાય છે તો તે સમભાવને ધારણ કરે છે, ચિત્તમાં પરમાત્માનું ધ્યાન કરે છે, આવશ્યકાદિ ધર્મકાર્યને વિષે વિશેષે કરીને ઉદ્યમવંત થાય છે, જેથી એકંદરે આત્મબોધવાળા જીવો સદા સુખનોજ અનુભવ કરેછે.

આવું આત્મિક સુખ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ વિના જીવને કદાપિ પ્રાપ્ત થયું નથી, થવાનું નથી, થશે પણ નહિ. માટે જો સાચા સુખની તને હે ચેતન ! ચાહના હોય, ઇચ્છા હોય, અભિ-

રૂચિ હોય તો તમામ ઉપાધિને છોડી સમ્યક્ત્વરત્નને મેળવ: તેને મેળવવા માટે પ્રયત્ન કર, તો સાચો ધનવાન થઈશ. સમકિતી જીવ સાચા ધનપતિ છે, તેને માટે શાસ્ત્રકાર મહારાજા કહે છે કે:-

धनेन हीनोपि धनी मनुष्यो, यस्यास्ति सम्यक्त्वधनं प्रधानं ।
धनं भवेदेकभवे सुखार्थं, भवे भवेऽनंतसुखी सुदृष्टिः ॥

અર્થ—બાહ્ય ધનથી હીન મનુષ્ય હોય પણ જેની પાસે સમ્યક્ત્વ રૂપી ધન છે, તે ધનવાન કહેવાય છે, કારણકે બાહ્ય ધન તો એક ભવના સુખ માટે છે, અને સમ્યક્ત્વરૂપી સાચું ધન છે તે તો ભવે ભવે-જન્મ જન્મને વિષે અનંત સુખને આપનાર છે, છેવટ મોક્ષસુખને આપનાર છે, માટે બાહ્ય ધન કરતાં પણ સમ્યક્ત્વરૂપી ધન અધિક ગુણવાળું-ફાયદાવાળું જાણવું.

આવા પ્રકારનો સમ્યક્ત્વરત્નનો મહિમા હોવા છતાં અને વાસ્તવિક સુખનું કારણ હોવા છતાં પુદ્ગલાનંદી-ભવાભિનંદી જીવો સમ્યક્ત્વ રત્નને મેળવવા લેશ માત્ર પ્રયત્ન નહિ. કરતાં સંસારના ઉપાધિજનક પદાર્થોમાંજ આસક્તિવાળા બને છે. અને વિષય કષાયમાં મસ્ત રહી કર્ત્તવ્ય પરાઙ્મુખ બની રત્ન ચિંતામણિ સરખો મનુષ્યભવાદિ ઉત્તરોત્તર શુભ સામગ્રીને હારીને અનંત દુ:ખના ભાગી બને છે. તેવા જીવોને કયી ઉપમા આપવી તે સુજ્ઞ જીવો વિચાર કરી લેશે. દરેક ભવ્યાત્માઓએ આવી અમૂલ્ય સામગ્રી પામીને સમ્યક્ત્વરત્નને પ્રાપ્ત કરવા બરાબર તન. મન અને ધનથી કટિબદ્ધ થવું જોઇએ. મનથી સારા-સુંદર વિચારો કરવા, આર્ત્તધ્યાત-રૌદ્રધ્યાન થવા દેવું નહિં, ખોટા વિકલ્પો કરવા નહિ, ધર્મધ્યાનમાં આરૂઢ થવા પ્રયત્ન કરવો,

વચનથી પણ ખોટાં વચન બોલવાં નહિ, જે વચનથી સામા ધણીને અત્યંત દુઃખ થાય તેવું વચન બોલવું નહિં, સત્ય હોય તો પણ સામા ધણીને દુઃખ થાય તે અસત્ય વચન કહેવાય, માટે સારાં, મીઠાં, મધુર, હિત ને મિત વચન બોલવાં. પ્રભુના ગુણ ગાવામાં-મહાપુરૂષનાં ચરિત્રોને કથન કરવામાં વચનનો ઉપયોગ કરવો. કાયાથી પણ શાસનના શુભ કાર્યો કરવા. તીર્થયાત્રા પગે ચાલીને છરી પાળતા કરવી. દુઃખી જીવોને બચાવવા માટે–દુઃખોથી મુક્ત કરવા માટે પ્રયત્ન કરવો. આવી રીતે મન, વચન, કાયાના શુભ વ્યાપારથી પણ સમ્યક્ત્વ રત્ન જલદી મળી જાય છે.

સમ્યક્ત્વરત્ન મળ્યા પછી તેને સાચવી રાખવા માટે પણ બહુ કાળજી રાખવાની જરૂર છે.

જેમ ધનવાન પુરૂષ ધનને સાચવવામાં કોઇરીતે ખામી રાખે નહિ, તેમ સમ્યક્ત્વવંત જીવ પોતાના અમૂલ્ય સમ્યક્ત્વરૂપી ધનને સાચવવા માટે કચાસ રાખે નહિં, તોજ તે ટકી શકે.

સમ્યક્ત્વરત્નને સાચવવા માટે સારા ગુણી જનના સમાગમમાં રહેવું. અયોગ્ય અને ધર્મથી હિન મિથ્યાદ્રષ્ટિનો બહુ પરિચય કરવો નહિ. તેવા પરિચયથી પતિત થયેલાનાં ઘણાં દ્રષ્ટાંતો શાસ્ત્રમાં છે. વળી જેમાં હિંસાવૃત્તિ દાખલ કરી હોય–કામવિકારને વર્ણવ્યો હોય તેવાં પુસ્તકો પણ વાંચવા નહિ, તેવા પુસ્તકો વાંચવાથી આત્માની લેશ્યાનુ જલદી પરાવર્તન થવા સંભાવના રહે છે. પ્રતિકૂળ સંયોગોથી ભદ્રિક પરિણામી જીવોનુ સમ્યક્ત્વથી જલદી અધઃપતન થાય છે. મિથ્યાદ્રષ્ટિના બહુ પરિચયથી સમ્યક્ત્વથી પડી જવાનો સંભવ રહે છે. તત્ત્વાર્થસૂત્રમાં શંકા, કંખા, વિતિગિચ્છા, અન્યદ્રષ્ટિ પ્રશંસા ને તેમનો સંસ્તવ આ પાંચ સમ્યક્ત્વના અતિચાર કહ્યા છે.

શંકા કહેતાં જિનવચનમાં શંકા કરવી. ૧. કંખા કહેતાં અન્ય અન્યદર્શનને સ્વીકારવાની વાંચ્છા કરવી. ૨. વિતિગિચ્છા કહેતાં ધર્મના ફળમાં સંદેહ કરવો, જેમકે હું આ શુભક્રિયા કરૂં છું, પરંતુ તેનું ફળ થશે કે નહિં ? ૩. અન્યદ્રષ્ટિ પ્રશંસા કહેતાં બીજા દર્શનવાળાનો મહિમા જોઈને પ્રશંસા કરવી કે જૈન દર્શન કરતાં આ દર્શનમાં બહુ મહિમા જણાય છે.૪. સંસ્તવ કહેતાં અન્યદ્રષ્ટિવાળાનો પરિચય કરવો તે. ૫. પરિચય કરવાથી લાંબા કાળે સમ્યક્ત્વથી આત્મા પતિત થાય છે. ઉપાધ્યાયજી મહારાજ યશોવિજયજી સમ્યક્ત્વની સજ્ઝાયમાં કહે છે કે–' હીણાતણો જે સંગ ન તજે, તેહનો ગુણ નવી રહે; જેમ જલધિજળમાં ભળ્યું ગંગાનીર લુણપણું લહે.' હીણા માણસનો સંગ પોતાના સારા ગુણને પણ નષ્ટ કરે છે. અર્થાત્ મિથ્યાત્વીના સંગથી સમ્યક્ત્વ ગુણ હાનિ પામે છે. જેમ સમુદ્રના જળમાં ભળ્યું થકું ગંગાનું મીઠું જળ પણ ખારૂં થઇ જાય છે. માટે મિથ્યાત્વીનો પરિચય સમકિતી જીવે કરવો નહિ, ઉપર બતાવેલ પાંચે અતિચારો સમજીને જરૂર તેથી દૂર રહેવું. દૂર નહિં રહેવાય તો મિથ્યાત્વરૂપી ચોરો સમ્યક્ત્વ રત્નને લુંટી લેશે. શ્રદ્ધાથી પતિત કરશે. આગળના ગુણઠાણે ચઢવા નહિ દેતાં નીચેના ગુણઠાણે પટકશે. વિગેરે ઘણી હાનિ થશે. નિન્હવાદિ કેટલાએ જીવો પ્રતિકૂળ સંયોગોથી શ્રદ્ધાથી પતિત થઇ સમ્યક્ત્વ ગુમાવી બેઠા છે ને સંસારમાં રઝળ્યા છે. જો કે સમ્યક્ત્વવંત જીવનો એકડો થઇ ચૂકયો છે તેથી વહેલા કે મોડા છેવટ અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્તનની અંદર સકળ કર્મક્ષય કરીને તે મોક્ષે જાય; પરંતુ જ્યાં થોડા ભવમાં જ સાધ્ય સિદ્ધ થાય તેવું હતું ત્યાં સંખ્યાત અસંખ્યાત છેવટ અનંતા ભવ સુધી સમ્યક્ત્વ ગુમાવીને રખડવું અને અનંતા દુઃખો સહન કરવાં તે કાંઇ થોડી શોક-

દશા ન કહેવાય. જેમ કોઇ ક્રોડપતિ પાસેથી તમામ લક્ષ્મી હરણ કરી જાય અને પછી તેને કોઇ કહે કે–આગળ ઉપર તમને કોઈવાર મળશે. તેવું કહેવા છતાં પણ લક્ષ્મી જવાથી પારાવાર દુઃખ થાય છે. શોક સંતાપમાં મગ્ન થાય છે. છેવટ ગાંડો પણ બની જાય છે. તેવીજ રીતે સમ્યક્ત્વરૂપી સાચી લક્ષ્મી આ જીવ પાસેથી જતી રહેવાથી મિથ્યાત્વરૂપી ભૂતના સમાગમથી ભવચક્રમાં ભટકતાં ઘણીવાર ગાંડો પણ બની જાય છે. તે ચોક્કસ હૃદયમાં ઉતારી સમ્યક્ત્વ રત્નને સાચવવા પુરૂષાર્થ ફેરવવું. સમ્યક્ત્વવંત જીવને સમ્યક્ત્વ સાચવવા માટે જેવી રીતે ગુણીજનનો સમાગમ શુભ ફળદાયક કહ્યો છે તેવી જ રીતે સમ્યક્ત્વ નિર્મળ કરવા માટે શુભ ભાવથી તીર્થોની યાત્રા દરવરસે કરવી તે પણ ફળદાયક છે. યાત્રા કરતાં કષાયને મંદ પાડવા, હંમેશાં વેલાસર ઉઠવું, તત્ત્વની ચિંતા કરવી, આત્મિક લક્ષ્મી કેટલી કમાયો ? કેટલી ખોવાણી ? તેનો મેળ કાઢવો.

વ્યવહારમાં ખોટનો ધંધો છોડી પેદાશનો ધંધો આદરીએ છીએ તેવી રીતે આત્માને નુકશાન થાય–ઘણી હાનિ થાય તેવો ધંધો કરવો નહિ. આત્માને લાભ મળે–આત્માનું હિત થાય–આત્મપરિણતિ સુધરે–આત્માની ઓળખાણ થાય તેવો ધંધો હંમેશાં કરવો. નિરંતર ૧–૨–૩ સામાયિક કરવાં, વિશેષ ન બને તો ૧ સામાયિક તો અવશ્યમેવ કરવાની ટેવ પાડવી. તે સામાયિકમાં રાજકથા, દેશકથા, ભક્તકથા, સ્રીકથા–આ ચાર વિકથાને તો દેશવટો આપીને ધર્મકથા જ કરવી. અથવા સારાં વૈરાગ્યનાં–નીતિનાં પુસ્તકો વાંચવા. મહાપુરૂષો પૂર્વે થઇ ગયેલા ગજસુકુમાલ, એવંતીસુકુમાલ, ધનાકાકંદી, ધનાશાલિભદ્ર, જંબુસ્વામી, પ્રભવ-

સ્વામી, મેતાર્યમુનિ, દશાર્ણભદ્ર વિગેરે મહાપ્રભાવિક શાસન-સ્થંભોના તથા સુલસા, રેવતી, ચંદનબાળા પ્રમુખ મહા સતી-ઓના જીવનચરિત્રો વાંચવા- જે જીવનચરિત્રો વાંચવાથી તે તે ઉત્તમ જીવોના ગુણ તમને સ્મરણપથમાં ઉપસ્થિત થશે. તમારા હૃદયપટ ઉપર કોઈ અપૂર્વ જાગૃતિ થશે. વૈરાગ્યની વાસના પ્રગટ થશે. તે જીવોનું આત્મબળ, તે જીવોની ધૈર્યતા અને ધર્મ ઉપર નિશ્ચલતાનો અનુભવ થશે. વળી સામાયિકમાં પાંચ પ્રકારનો સ્વાધ્યાય કરવો.

૧ વાંચના તે પુસ્તકો મનનપૂર્વક વાંચવાં.

૨ પૃચ્છના તે શંકા પડે તો ગુર્વાદિકને પુછી વસ્તુનો નિર્ણય કરવો.

૩ પરાવર્તના તે પોતાને જે જે પ્રકરણાદિ યાદ હોય તેની આવૃત્તિ કરવી જેથી ભૂલી ન જવાય.

૪ અનુપ્રેક્ષા કહેતાં પ્રથમ ધારી રાખેલા અર્થનું ચિંતવન કરવું. અથવા બાર ભાવનાને આત્મા સાથે વિચારવી.

૫ ધર્મકથા બીજાને કહેવી અથવા સાંભળવી. આ પાંચ પ્રકારના સ્વાધ્યાયથી મનની એકાગ્રતા થાય છે, માટે સામાયિકમાં ઉપર બતાવેલ કાર્યો કરવાથી જીવ સમ્યક્ત્વને પ્રાપ્ત કરે છે. પ્રાપ્ત થયું હોય તો વિશેષ નિર્મળ થાય છે. જેથી ભવભીરૂ જીવોએ સમ્યક્ત્વને પ્રાપ્ત કરવા અને પ્રાપ્ત થયા પછી તેને ટકાવી રાખવા સતત્ ઉદ્યમવંત થવું. આગળ ગુણઠાણે ચઢવા શ્રાવકના ત્રણ મનોરથને મનોમંદિરમાં વિચારવા. મનનપૂર્વક ભાવવા તે નીચે પ્રમાણે:—

૧ કેવારે હું બાહ્ય તથા અભ્યંતર પરિગ્રહનો ત્યાગ કરી મારા આત્માને સુખી કરીશ. તે બંને પ્રકારના પરિગ્રહો મહાપાપનું મૂળ છે. દુર્ગતિને પમાડનાર છે, કષાયના સ્વામી છે, અનર્થોને ઉત્પન્ન કરવાના હેતુભૂત છે, દુર્ગતિએ લઈ જનાર છે. બોધિબીજરૂપ સમ્યક્ત્વના ઘાતક છે, સત્ય સંતોષ, બ્રહ્મચર્ય, શાંતિ, માર્દવ, આર્જવ, જ્ઞાન. દર્શન, ચારિત્ર. ચરણસીત્તરી, કરણસીત્તરી, બાર ભાવના, પંચ મહાવ્રત ઇત્યાદિક ધર્મરાજાના સૈન્યને પાછું હઠાવનાર છે. છેવટ અધોગતિમાં પહોંચાડનાર છે. એવા પરિગ્રહને જ્યારે હું દૂર કરીશ તે દિવસ મારે સોનાનો સુરજ ઉગશે. મારો આત્મા આત્મિક સુખમાં લીન થશે. તે દિવસ ક્યારે આવશે? એ પેલો મનોરથ.

શ્રાવકના ત્રણ મનોરથ.

૨ કેવારે હું પંચમહાવ્રત લઈ, પંચસમિતિ ત્રણગુપ્તિ એ આઠ પ્રવચન માતાનો આદર કરીશ? તથા ઘોર અભિગ્રહને ધારણ કરી, બેંતાલીસ દોષરહિત શુદ્ધ આહારી, બની, બાર ભેદે તપ કરી, સકળ કર્મને તોડી, મારા આત્માનો ઉદ્ધાર કરીશ? વળી અંત આહારી, પંત આહારી, અરસ આહારી, વિરસ આહારી, સર્વ રસનો ત્યાગી થઈ ધનાકાકંદી, ધનાશાલિભદ્રાદિક મુનિવરોની માફક ત્યાગી બની, શુદ્ધ સંયમ ધારી થઇ, કર્મશત્રુઓને ક્યારે હઠાવીશ? 'ધન્ય ધન્ય તે દિન મુજ ક્યારે હોશે? હું લઈશ સંજમ શુદ્ધજી.' ઇત્યાદિક સંયમ ગ્રહણ કરવાની ભાવના પ્રગટ કરી સંયમ ગ્રહણ ક્યારે કરીશ? જ્યારે મારો સંયમ લેવાનો દિવસ આવશે ત્યારે મારા મનના મનોરથ સફળ થશે અને તે દિવસે હું ભાગ્યશાળી કહેવાઇશ. તે બીજો મનોરથ.

૩ ક્યારે હું અઢાર પાપસ્થાનકને આળોવી, નિઃશલ્ય થઇ, ચૌદ રાજલોકના તમામ જીવોને ખમાવી સર્વ વ્રતો સંભાળી, અઢાર પાપસ્થાનક ત્રિવિધે ત્રિવિધે વોસિરાવી, ચાર આહારના પચ્ચખ્ખાણ કરી, છેલ્લે શ્વાસોશ્વાસે આ શરીરને પણ વોસિરાવી, ત્રણ પ્રકારની આરાધના આરાધતો, ચાર મંગળરૂપ ચાર શરણને ઉચ્ચરતો થકો, સંસારને પુંઠ દેતો, શરીરની મમતા રહિત થયો થકો, મરણને નહિ વાંછતો અંતકાળે પંડિત મરણને પામીશ ?

આ ત્રણ મનોરથને ઉત્તમ શ્રાવક શ્રાવિકાઓ મન, વચન, કાયાએ કરી શુભ પરિણામે ભાવતા થકા ઘણા કર્મની નિર્જરા કરીને સંસારનો અંત કરનાર મોક્ષરૂપ શાશ્વત સુખને આપનાર સંયમને પણ ગ્રહણ કરવાની અભિલાષાવાળા થાય છે. અને જ્યારે સદ્‌ગુરૂનો સંયોગ મળે ત્યારે કટિબદ્ધ થઇ તેમની વૈરાગ્યવાળી દેશના સાંભળી આ સંસારરૂપી બેડી તોડી નાંખી સંયમને અંગિકાર કરે છે.

ત્રણ મનોરથ.

(ઓધવજી સંદેશો કહેજો શ્યામને—એ રાગ.)

ત્રણ મનોરથ મનથી ચાહું સર્વદા,
ચાહું વળી ક્યારે મળશે ચારિત્ર જો:
જગ જંજાળને જુઠિ જલ્દી જાણીને.
ક્યારે કરીશ હું સ્થિર–નિર્મળ આ ચિત્ત જો.........
સફળ થજો મ્હારા એ મનના મનોરથો.
મહા મુનિવર માફક સંયમ પાળીને,
ક્યારે થઇશ હું અંતરમાં ઉજમાળ જો;
ધના કાકંદી–મેઘ ધના શાળી પરે,

સંયમ પાળી ક્યારે વરીશ શિવમાળ જો.........
સફળ થજો મ્હારા એ મનના મનોરથો.
પાપસ્થાનક પ્રેમે અઢાર આલોવીને,
ક્યારે ખમાવીશ સહુને ધરી ઉલ્લાસ જો;
અણુસણ કરી આ દેહની મમતા મુકીને,
ક્યારે માનીશ મૃત્યુ–મહોત્સવ ખાસ જો........

સફળ થજો મ્હારા એ મનના મનોરથો,
ત્રણ મનોરથ મનના ફળશે જે સમે,
તે સમયે માનીશ મુજને ધન્ય ધન્ય જો:
સફળ થજો મ્હારા એ મનના મનોરથો,
"ભક્તિ" ભાવે પ્રભુ પાસે યાચ્યું ન અન્ય જો.......
ત્રણ મનોરથ મનથી ચાહું સર્વદા.

ભવ્ય જીવને સયંમની પ્રાપ્તિની અનંતર મોક્ષ પ્રાપ્તિ.

ભવ્ય જીવ જ્યારે અમૃત સરખી સંસારને નિકંદન કરનારી સદ્દગુરૂની દેશના સાંભળે છે ત્યારે તેને સંસાર કડવો ઝેર થઇ પડે છે. અને ગુરૂ મહારાજ પાસે ચારિત્ર અંગિકાર કરતાં આવા ઉદ્દગાર કાઢે છે કે:—

"હે ગુરૂ મહારાજ હે પરમ ઉપગારી ! હે કરૂણાના સાગર ! અનાદિ કાળથી મોહનિદ્રાના વશ થકી નષ્ટ થઇ ગયું છે શુદ્ધ ચૈતન્ય જેનું એવા મને આપ સાહેબે સારી રીતે જગાડયો જેથી આ જગતમાં ધન્ય અને પુણ્યશાળી જીવોની કોટીમાં હું અગ્રેસરી થયો. કારણ જે અનંતા કાળથી અવળે રસ્તે ચડેલા મને શુદ્ધ માર્ગે દેખાડનાર આપ મળ્યા. આ સંસારરૂપી સમુદ્રમાં ડુબતા અને વિવિધ પ્રકારની આધિવ્યાધિરૂપ જળજંતુઓ વડે

પીડા પામતા એવા મને સંસાર સમુદ્રમાંથી તારવા માટે સદ્ધર્મરૂપી નાવ લઇને આપ આવ્યા છો. અત્યારસુધી ઇન્દ્રિયોરૂપી ચોરોએ સ્નેહરૂપી પાસ વડે મજબુત બાંધીને ક્ષુધાતૃષાથી પીડિત થયેલા મને ભવરૂપી કેદખાનામાં પટકયો હતો જેથી જન્મમરણ આધિવ્યાધિના પરોણારૂપી ઘા લાગવાથી ઘણાજ દુ:ખી થયેલા એવા મારૂં કોઇ શરણ થયું નહોતું, પરંતુ મારા શુભ કર્મના યોગે કરી, બંધાયેલાને છોડાવવાવાળા, નહિં રક્ષણવાળાની રક્ષા કરવાવાળા પરમ કૃપાળુ આપ મળ્યા છો. આ સંસારમાંથી જીવને નરત્વની તથા દેવત્વની ઋદ્ધિઓ પ્રાપ્ત થવી સુલભ છે, પરંતુ સદ્દગુરૂનો સંયોગ મળવો અતીવ દુર્લભ છે. આટલા કાળ સુધી મેં ઘણીવાર ષટ્રસ ભોજનો લોલુપતાથી આસ્વાદન કર્યો પરંતુ જન્મમરણને દૂર કરનારી સદ્દગુરૂની વાણીરૂપ સુધા કહેતાં અમૃતનું આસ્વાદન ન કર્યું. વિદ્વાન્ હોય કે પંડિત હોય પણ ગુરૂ મહારાજ વિના સમ્યક્ત્વના સ્વરૂપને જાણતો નથી. જેમ મોટી ચક્ષુવાળો હોય તે પણ રાત્રીએ દીપક વિના પદાર્થને દેખી શકતો નથી; તેવીજ રીતે જીવ પણ સદ્દગુરૂ વિના ખરા તત્ત્વને જાણી શકતો નથી. સંસારી જીવોને તમામ ઠેકાણે પાપનો ઉપદેશ દેવાવાળાનો સંભવ ઘણો હોય છે. લોકો પણ અનાદિકાળના અભ્યાસથી સ્વયમેવ પાપના કાર્યો કરવાને તત્પર થાય છે. પરંતુ સર્વ પ્રકારના હિતનો ઉપદેશ કરવાવાળા તથા જેઓના સમાગમથી અનેક જન્મના પાપો ભસ્મીભૂત થાય છે. એવા પરમઉપકારી ગુરૂ મહારાજનો સંયોગ જીવને મળવો ઘણોજ દુર્લભ છે, માટે હું મારા આત્માને ઉચ્ચ શ્રેણિ ઉપર ચઢાવું."

આ પ્રમાણે કહી સંવેગ–વૈરાગ્યના તરંગથી ભવ્ય જીવ સદ્દગુરૂ પાસે સ્વવીર્ય ઉલ્લાસથી ચારિત્ર ગ્રહણ કરી, પંચ મહાવ્રત આઠ પ્રવચન માતા, દશ પ્રકારના યતિ ધર્મ, ચરણસીત્તરી, કરણસીત્તરી, બાવીસ પરિસહને જીતવા ઇત્યાદિ ધર્મરાજાની ફોજને સાથમાં લઇ કર્મરાજાની ફોજને હઠાવી અપ્રમત્તપણે નીરતિચાર ચારિત્ર પાળી ગુરૂમહારાજની આજ્ઞા શીર પર ચઢાવી, ક્ષપકશ્રેણિ ઉપર આરૂઢ થઇ, ઉજ્વલ ભાવના વડે શુકલધ્યાનના આદિના બે પાયાનું ધ્યાન કરી, કેવલજ્ઞાન કેવલદર્શન પામી, છેવટ શલેશી અવસ્થાને પ્રાપ્ત કરી ચૌદમે ગુણઠાણે તમામ પ્રકારના યોગોને રૂંધી, જ્યાં અનંત સિદ્ધ પરમાત્મા બિરાજમાન થયા છે તેવા શાશ્વતા સિદ્ધિસ્થાનમાં જઇ, આત્માના અખંડ આનંદનો અનુભવ કરવા ભાગ્યશાળી બને છે. જો સંયમ લેવા પુરૂષાર્થ ફોરવે છે તો કાર્ય સિદ્ધ થાય છે, પરંતુ પુરૂષાર્થ ફોરવવું બહુ દુષ્કર છે. કેમકે પ્રથમના ત્રણ કારણ મળ્યા પછી ચોથું કારણ મળી શકે. તે કારણો આ પ્રમાણેઃ—

મોક્ષનાં ચાર અંગ ઉત્તરોત્તર વિશેષ દુર્લભ છે.

હે આત્મા ! તું બરાબર દીર્ઘદૃષ્ટિથી ખુબ ઉંડો વિચાર કરી લેજે. ઉપર બતાવેલ ક્રમ ાવના અર્થાત્ મનુષ્યભવ, ધર્મનું સાંભળવું, ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા, અને છેવટ સંયમમાં વીર્ય ફોરવવું– આ ચાર બાબત ભેગી થયા વિના સંસારમાંથી તરવું બહુ જ મુશ્કેલ છે. જો આ ચારે વસ્તુ બરાબર ભેગી થઈ તો તું પણ શીઘ્ર સિદ્ધિસુખનો અખંડ આનંદ પ્રાપ્ત કરી શકીશ. એક એક વસ્તુ ઉતરોત્તર બહુજ દુર્લભ છે. સૂત્રકાર મૂળસૂત્રમાં તેની દુર્લભતા બતાવતાં છતાં કહે છેઃ—

चत्तारि परमंगाणि, दुल्लहाणि य जंतुणो ।
माणुसत्तं सुई सद्धा, संजमंमि अ वीरिअं ॥ १ ॥

જીવને મોક્ષગમન કરવા માટે આ ચાર અંગ બહુ જ દુર્લભ છે. મનુષ્યપણું દશ દ્રષ્ટાંતે કરી દુર્લભ તે પ્રથમ બતાવી ગયા છીએ. મનુષ્યપણું પ્રાપ્ત થયા પછી ધર્મશ્રવણ કરવું બહુ દુર્લભ છે. તેરકાઠિયા વિગેરેનું સ્વરૂપ પ્રથમ કહી ગયા છીએ. તે તમામને હઠાવી ધર્મશ્રવણ કદાચ કર્યું તો પણ શ્રદ્ધા થવી બહુ દુર્લભ છે. શ્રદ્ધા થયા પછી પણ સંયમમાં વીર્ય ફોરવવું તે તો અત્યંત દુર્લભ છે. આ તમામ સામગ્રી ભેગી થાય ત્યારે સિદ્ધિપુરીમાં જઈ શકાય. તો હે ચેતન! હે આત્મા! તારે સિદ્ધિસ્થાનના અનંત સુખની જો ચાહના હોય અને તું સંસારના ભયંકર દુઃખોથી કંટાળી ગયો હોય તો મનુષ્યપણું પામ્યો છે તેને સફળ કરવા હંમેશાં સદ્‌ગુરૂનો સમાગમ કરી ધર્મનું શ્રવણ કરજે. ધર્મના શ્રવણ વિના તારો ઉદ્ધાર કદી નહિ થાય, તે ચોક્કસ યાદ રાખજે. ધર્મનું શ્રવણ કરી તેના ઉપર સચોટ શ્રદ્ધા કરજે જેથી સમક્તિ જેવી અમૂલ્ય વસ્તુ પ્રાપ્ત થશે. સમ્યક્ત્વજે પામ્યા પછી સર્વવિરતિ સામાયક અથવા દેશવિરતિ સામાયિકને મેળવવા માટે દુર્ગતિને આપવાવાળી હિંસાનો ત્યાગ કરજે. પ્રાણીમાત્રને પોતાની સમાન ગણી જેમ બને તેમ તેને બચાવવા ઉદ્યમ કરજે. સત્યને સ્વાધિન કરજે, અસત્યને દેશવટો આપજે. પારકી વસ્તુ પત્થર સમાન ગણી હાથમાં ગ્રહણ કરીશ નહિ. શીયલરૂપી આભૂષણથી સ્વશરીરને અલંકૃત કરજે. પરસ્રીને માતા, બહેન કે પુત્રી સમાન ગણી કોઇવાર વિકારવાળી દ્રષ્ટિ કરીશ નહિ. સોના રૂપાનાં આભૂષણો કદાચ તારી પાસે નહિ

હોય તો પણ શીયલરૂપી આભૂષણુથી તારૂં શરીર અત્યંત શોભાવાળું દેખાશે. શીયલથી રહિત લાખો રૂપીયાના ઘરેણાંથી તારૂં શરીર શોભશે નહિ. અને રાવણ જેવા પરસ્ત્રીમાં આસક્તિવાળાની માફક દુર્દશા ભોગવીશ. વળી સંતોષનું સેવન કરજે. ક્રોધાદિક શત્રુઓ ઉપર ક્રોધ કરીને આત્મઘરમાંથી દૂર કરજે, તેને આધિન થઇશ નહિ. બાહ્ય શત્રુઓ જે નુકશાન કરે છે તે કરતાં અંતરના શત્રુઓ જે કષાયાદિ તે અનંતગણું નુકશાન કરે છે, તે બરાબર સમજીને તેને દેશવટો આપજે. અનાદિ કાળના અભ્યાસથી આ દેહમાં આત્મભાવ મનાયો છે, દેહ તે હું છું એમ માને છે. શરીરને સુખે સુખી, શરીરના દુઃખે દુઃખી, રાત્રી દિવસ તે શરીરનું સેવન કરવામાં–તેનું રક્ષણ કરવામાં–અત્યંત પાલણ પોષણ કરવામાં તું વ્યતિત કરી રહ્યો છે, તેવા બહિરાત્મ ભાવનો ત્યાગ કરજે.

આત્મા શરીરથી ભિન્ન છે–જૂદો છે–અરૂપી છે. કર્મના વશથી શરીરનો સંબંધ અનાદિનો છે; પરંતુ સારા ઉપાયોથી તે સંબંધ જુદો પડી શકશે. જેમ સુવર્ણમાં રહેલી માટી અગ્નિના સંયોગથી દૂર થાય છે તેવીજ રીતે આત્મા ઉપર રહેલ કર્મ રૂપી માટી તપરૂપી અગ્નિથી દૂર થઇ શકે છે. તે ખ્યાલમાં રાખજે. બે અષ્ટમી, બે ચતુર્દશી, શુક્લ પંચમી ઈત્યાદિ સિદ્ધાંતોમાં કહેલી ઉત્તમ તીથિઓના પૌષધ કરી સંસારના બોજાને તે દિવસે દુર કરજે. ઘણું કરીને તીથિના દિવસે પરભવના આયુનો બંધ પડે છે, તો તેવા ઉત્તમ દિવસે તું પૌષધ વિગેરેની ઉત્તમ ક્રિયા કરી સારા અધ્યવસાયમાં રહીશ તો શુભ ગતિના આયુનો બંધ પડવાથી ભવાંતરમાં દુઃખી થવા વખત નહિ આવે. સૂર્યયશા જેવા મહા પ્રતાપી રાજાએ ત્રણ ખંડના ભોક્તા હોવા

છતાં અષ્ટમી ચતુર્દશીનું આરાધન મૂકયું નથી. પોતાના પ્રાણથી પણ અધિક તીથિઓનું આરાધન કર્યું છે. બીજાને આરાધન કરાવવા સારૂ સપ્તમી અને ત્રયોદશીના દિવસ પડહ વગડાવતા હતા જેથી બીજા જીવો પણ તેઓની સાથે પૌષહવ્રત ગ્રહણ કરવા તૈયાર થતા હતા. તે લક્ષમાં લઇ જરૂર પાંચ તીથિના, છેવટ બે ચૌદસના પૌષધ કરી આત્માને પવિત્ર કરજે.

ઇન્દ્રિયોનો ગુલામ થઇશ નહિ. ઇન્દ્રિયોને આધિન થઇ જઇશ તો ઇન્દ્રિયોરૂપી ઘોડા તને દુર્ગતિરૂપી ખાડામાં પટકશે અને બહુ દુઃખી કરશે. માટે ઇન્દ્રિયોને કાબુમાં રાખી તેને તારી ગુલામ બનાવજે. જેથી અભક્ષ્ય, અનંતકાય, રાત્રીભોજન, કંદમૂળ વિગેરે પાપોના બોજાવાળી ચીજોનું ભક્ષણ કરવા સમય તને કોઇ દિવસ પણ નહિ આવે. માટે ઇન્દ્રિયોને વશ કરવા સાવચેતી રાખજે.

પૌદ્‌ગલિક વસ્તુઓની અનિત્યતા–સંસારમાં રહેલા જીવોની અશરણતા વિગેરે શુભ ભાવનાઓનો વેગ જેમ જેમ પ્રબળ થતો જશે તેમ તેમ મમત્વરૂપી અંધકાર તે તે પ્રમાણમાં ક્ષીણ થતો જશે અને સમતાની જળહળતી જયોતિ પ્રગટ થશે. સંસારની ગતિ ગહન છે. સંસારમાં સુખી જીવો કરતાં દુઃખી જીવોનું ક્ષેત્ર વિશાળ છે. આધિવ્યાધિ શોક સંતાપથી લોક પરિપૂર્ણ છે. સુખનાં સાધનો હજારો હોવા છતાં દુઃખની સત્તા જલદી પ્રગટ થઇ જાય છે. જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય વિના દુઃખ કમી થઇ શકતું નથી. જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય મેળવવા તેના સાધનની પૂરતી જરૂર છે. જેથી પૂર્વાચાર્યના બનાવેલાં વૈરાગ્યથી ભરપૂર પુસ્તકો વાંચી જેમ બને તેમ જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત કરવો અને

છેવટમાં વહેલા કે મોડા જરૂર સંયમરૂપી સામ્રાજ્યને અંગિકાર કરવું. સંયમ વિના મુક્તિએ પહોંચાશે નહિ. સંયમ દેવલોકમાં દેવતાને નથી, નારકીને નથી, તિર્યંચને નથી, ફક્ત મનુષ્યનેજ તેની પ્રાપ્તિ થઇ શકે છે. તેમાં પણ આર્ય દેશ, ઉત્તમ કુળ, નિરોગી શરીર અને સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા થયા પછી જ પ્રાપ્ત થઇ શકે છે, તો ઠેઠ સુધી પહોંચ્યા છતાં મોહના પંજામાંથી નીકળીને સંયમ ન લેવાય તો પછી કયા ભવમાં કઈ ગાતમાં લેવાશે ? જ્યારે ત્યારે ગમે તે ભવમાં સંયમ લીધા પછી જ મુક્તિએ પહોંચવાનું છે, તો પછી આ ભવમાં સંસાર છોડી સંયમ ગ્રહણ કરવો તેજ સર્વથા હિતકર છે. આ અવસર્પિણિ કાળમાં પાંચમા આરામાં આ ભવમાં મુક્તિ નહિ પહોંચાય, પરંતુ ત્રણ ભવે કે સાત આઠ ભવે તો જન્મ મરણના કલેશોનો ઉચ્છેદ કરી જરૂર મુક્તિમંદિરમાં પહોંચી શકાશે. પરંતુ સંયમ લીધા પછી પણ બરાબર પુરૂષાર્થ નહિ ફેરવે અને સંસારની ઉપાધિમાં-આર્ત્ત ધ્યાનમાં-મોજશોખમાં-જ્ઞાન-ધ્યાનને છોડી વિકથાદિમાં જો પડી ગયો તો સંયમ ગુણઠાણાથી પડીને અધોગતિમાં ચાલ્યો જઇશ, માટે સંયમ ગ્રહણ કર્યા પછી પણ જ્ઞાન, ધ્યાન, તપ, જપ, પંચ સમિતિ, ત્રણ ગુપ્તિ, દશ યતિધર્મ ઇત્યાદિકનું સેવન કરી, નવા નવા અભિગ્રહ કરી, ચારિત્રધર્મને ઉજ્વલ કરી મોક્ષમંદિરમાં નિવાસ થાય તેમ કરજે. એટલે ત્યાં અનંત સુખનો ભોક્તા થઈશ, કદાચ ચારિત્ર ધર્મને કાયરપણાથી ન અંગિકાર કરી શકે તો પછી દેશવિરતિ-પણાને એટલે સમ્યક્ત્વ મૂળ શ્રાવકના બાર વ્રતને તો સમજીને જરૂર અંગિકાર કરજે. તો જરા વિલંબથી પણ છેવટ મુક્તિમાં પહોંચી શકીશ.

ઉપાસક દશાંગ સૂત્રમાં આનંદ કામદેવ વિગેરે દશ શ્રાવકોએ પરમાત્મા શ્રી મહાવીરસ્વામીની દેશના સાંભળી વૈરાગ્ય પામી સમ્યક્ત્વ મૂળ બાર વ્રત અંગિકાર કર્યા. અને છેવટ સુધી બરાબર પાળીને આયુ પૂરૂં કરી વ્રતના પ્રભાવથી સુધર્મા દેવલોકમાં જુદા જુદા વિમાનમાં ચાર પલ્યોપમની સ્થિતિએ દેવપણે ઉત્પન્ન થયા. આયુ પૂર્ણ થયે ત્યાંથી ચ્યવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જન્મ લઈ રાજાઓ થશે. ત્યાં ચારિત્રને અંગિકાર કરી નિરતિચાર ચારિત્ર પાળી કેવળજ્ઞાન પામી મોક્ષે જશે.

આ પ્રમાણે સમ્યક્ત્વ મૂળ બાર વ્રતથી પરંપરાએ મુક્તિ મેળવી શકાય છે; તો પછી આ ઉત્તમ ભવને પામી તમામ સામગ્રીને પામી, ગુરૂ મહારાજનો સંયોગ મેળવી હે આત્મા! સમ્યક્ત્વ મૂળ બાર વ્રત સમજપૂર્વક જરૂર અંગિકાર કરી લેજે. તેની સમજ માટે ઉપાસક દશાંગસૂત્ર. યોગશાસ્ત્ર, ધર્મરત્ન પ્રકરણ, ધર્મસંગ્રહ, ધર્મબિન્દુ વિગેરે ઘણા સૂત્રો તથા ગ્રન્થો વિદ્યમાન છે, તો ગુરૂ મહારાજ પાસે વિનયપૂર્વક સમજીને નાંદી મંડાવી વ્રતો ઉચ્ચરી લેજે અને બરાબર પાળજે, જેથી આવતાં કર્મો ઘણાં અટકશે. દેશવિરતિપણું પ્રાપ્ત થશે. અંત સમયમાં સર્વ વસ્તુનો ત્યાગ કરવાની અભિલાષા થશે. અંતસમયે નિઝામણા કરવાથી જીવોને બહુ કર્મની નિર્જરા થાય છે. પ્રથમ આયુ ન બંધાયું હોય તો શુભ ગતિનું આયુ બંધાય છે. માટે ઉપરની સમજુતી લક્ષમાં લઇ મુનિપણું કદાચ ચારિત્ર મોહનીય કર્મના ઉદયથી આ ભવમાં પ્રાપ્ત ન થઈ શકે તો દેશસંયમી થવા માટે સમ્યક્ત્વ મૂળ શ્રાવકનાં બાર વ્રત તો અવશ્ય અંગિકાર કરજે અને અંગિકાર કર્યાપછી છેવટ પોતાના અંતસમયમાં તે તે વ્રતોમાં લાગેલા અતિચારોને યાદ કરી મિચ્છામિ દુક્કડં આપો, દુષ્કૃત્યોની નિંદા કરવી,

સુકૃતની અનુમોદના કરવી, જેથી આત્મા ઉચ્ચ કોટી ઉપર જરૂર આવી શકે છે. જુઓ! ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના નવમા પ્રત્યેકબુદ્ધ અધ્યયનના વિષયમાં અંધ બનેલા મણિરથ રાજાએ પોતાના સગા ભાઇ યુગબાહુને તરવારનો ઘા મારી નીચે પછાડયો, યુગબાહુને આર્ત્તધ્યાન રૌદ્રધ્યાનના કારણો ઉપસ્થિત થયા, પરંતુ યુગબાહુની ધર્મપત્નિ મદનરેખાએ પોતાના પતિની પાસે બેસી ધૈર્ય પકડી ઘણી સારી રીતે અંત સમયની નિઝામણા કરાવી તે આ પ્રમાણે:—

"હે ધીર! અત્યારે ધીરપણું અંગિકાર કરો. કોઇના ઉપર રોષ કરશો નહિ. તમારાં કરેલાં કર્મો તમારી પાસે લેણું લેવા આવ્યાં છે, તે કર્મોને સમભાવે સહન કરો. જીવોએ પોતે કરેલાં કર્મો વેદવાનાં છે, બીજા તો નિમિત્તમાત્ર છે, ચોરાસી લાખ જીવાયોનિમાં રહેલા સર્વ જીવોને ખમાવો. ચતુર્વિધ આહારનો પણ ત્યાગ કરો. શરીરને પણ વોસિરાવો." ઇત્યાદિ ઘણા સારા શબ્દોથી નિઝામણા કરાવી કે જેથી તુરત જ યુગબાહુ કાળધર્મ પામી પાંચમા બ્રહ્મદેવલોકમાં દશ સાગરોપમની સ્થિતિવાળા દેવ થયા. અહો! શૂભ ભાવનાથી કરેલ નિઝામણનો કેટલો બધો પ્રતાપ? જો કદાચ તે સમયમાં મદનરેખા વિલાપ કરવા મંડી પડી હોત અને યુગબાહુને આર્ત્તધ્યાન રૌદ્રધ્યાનનાં કારણોમાં ઉતાર્યા હોત તો યુગબાહુ પાંચમા દેવલોકમાં જઇ શકત ખરા? હે આત્મા! તું વિચાર કર આજકાલની સ્ત્રીઓ તથા કુટુંબ લોકો મરનારની સમીપે આર્ત્તધ્યાન રૌદ્રધ્યાનનાં કારણો ઉપસ્થિત કરે છે. આગળ પાછળના કાર્યો યાદ કરાવે છે. પોતાના સ્વાર્થની ખાતર રૂદન કરી મરનારનો અંતસમય બગાડે છે અને મરનારની લેશ્યા તે વખતે

બગડવાથી તેને માઠી ગતિમાં જવું પડે છે, માટે તેમ તેમ નહિ કરતાં સંબંધી અગર કુટુંબીજનોએ મરનારનો ભવ સુધારવા માટે હિંમત ધરીને નિઝામણા કરાવવી. પ્રથમ વ્રતો લીધાં હોય તો યાદ કરાવી લાગેલા દોષોની નિંદા કરાવો આત્માને શુદ્ધ કરાવવો. વ્રતો ન લીધાં હોય તો તે વખતે ગુરૂમહારાજને બોલાવીને તેમની પાસે અગર ગુર્વાદિકનો યોગ ન હોય તો આત્માસાક્ષીથી પણ અમુક અમુક વ્રતો ઉચ્ચારાવવા અને નિઝામણા કરાવવી. શુદ્ધ ભાવનાથી કરાવેલી તે વખતની આરાધના જીવોને બહુ હિતકારી થઇ પડે છે. પ્રથમ કરેલા પાપના પુંજ ઘણા ખરા વીખરાઇ જાય છે. આયુ આવતા ભવનું ન બાંધ્યું હોય તો શુભ ગતિનું બંધાય છે, માટે છેલ્લી વખતે જીવોએ જરૂર સમજીને આરાધના કરવી, જેથી વ્રતધારીને અગર કદાચ વ્રતો લઇ ન શકયા હોય તેવા જીવોને પણ આ અંતસમયની આરાધના ઘણીજ ફાયદાકારક થાય છે.

અંત સમયની આરાધના.

(રાગ—ભેખ રે ઉતારો રાજા ભરથરી.)

ભાવના ભાવો એણીપરે, મૃત્યુ આવ્યે નજીકજી;
હું રે અનાદિ અભેદી છું, શી છે મ્હારે એ બીકજી...ભાવના૦
ધામ ધરા ધન આ બધું, મેલી જાવું જરૂરજી;
મ્હારૂં તેમાં કાંઇ નથી, શીદને રહું મગરૂરજી;...ભાવના૦
આ તો ભાડાની છે કોટડી, ખાલી કરતાં શું થાયજી;
પુદ્ગલ નાશ થતાં અરે, આત્માનું શું જાયજી...ભાવના૦
હું તો આત્મ અનાદિ છું, અનંત ગુણો ધરનારજી;
મૃત્યુ ભલે અરે આવતું, હું તો નથી ડરનારજી;...ભાવના૦
મોંઘો માનવ ભવ મેળવી, કીધું કાંઇ ન હિતજી;
કાગ ઉડાડવા મેં અરે, ફેંકયું રત્ન ખચિતજી...ભાવના૦

રાગ ને દ્વેષથી ક્લેશમાં, કાઢયો સઘળો કાળજી;
જિનવાણી નહિ સાંભળી, વળગી ઝાઝી જંજાળજી...ભાવના
હવે રે પસ્તાવો એ થાય છે, મનમાં પારાવારજી;
પ્રભુજી અરજી સ્વીકારજો, તારજો કરૂણાધારજી...ભાવના૦
અરહિંત સિદ્ધ ને સાધુજી, શરણું હોજો સદાયજી;
ધર્મ શરણ હોજો વળી, મુજને ભવોભવ માંયજી...ભાવના૦
અંત સમયની આરાધના, આરાધો નરનારજી:
સાર નથી રે સંસારમાં, જિન " ભક્તિ " છે સારજી...ભાવના૦

કેટલાએક જીવો અંત સમયે આરાધના કેમ કરવી ? અથવા કેવી રીતે કરાવવી ? તે જાણી શકતા નથી, માટે તેવા જીવોના હિતને માટે સામાન્યથી અંત સમયની આરાધના પ્રકરણો તથા મહા ગીતાર્થ પુરૂષોના વચન અનુસાર બતાવીએ છીએ.

नमिऊण भणइ एवं, भयवं समउचियं समासंसु ।
तत्तो वागरइ गुरू, पज्जंताराहणा एयं ॥ १ ॥

શ્રી ગુરૂ મહારાજને નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે શિષ્ય કહે—હે ભગવન્ મને સમયને ઉચિત આદેશ કરો (આરાધના કરાવો.) ત્યારે ગુરૂ મહારાજ છેવટની આરાધના આ પ્રમાણે કરાવે છે--૧.

आलोइसु अइआरे, वयाइ उच्चरसु खमिसु जीवेसु
वोसिरिसु भाविअप्पा, अट्ठारसपावठाणाइं ॥ २ ॥

૧ અતિચાર આલોવો, ૨ વ્રત ઉચ્ચારો, ૩ જીવાયોનિ ખમાવો, આત્માને શુભ ભાવનાવાળો. કરીને ૪ અઢાર પાપ સ્થાનક વોસિરાવો—૨.

चउसरण दुक्कडगरिहणं च, सुक्कडाणुमोयणं कुणसु ॥
सुहभावणं अणसणं, पंच नमुक्कारसरणं च ॥ ३ ॥

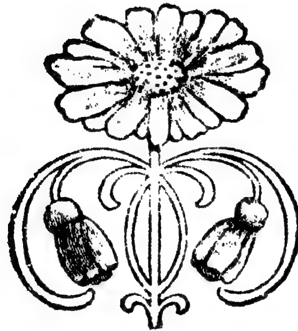
૫ ચાર શરણ આદરો ૬ પાપની નિંદા કરો, ૭ સુકૃતની અનુમોદના કરો, ૮ શુભ ભાવના ભાવો, ૯ અણસણ કરો, અને ૧૦ પંચપરમેષ્ટિનું ધ્યાન કરો. ૩.

આ દશ પ્રકારમાં પ્રથમ અતિચાર આળોવવા તે આ પ્રમાણે.

नाणंमि दंसणंमि य, चरणंमि तवंमि तहय विरियंमि ।
पंचविहं आयारे, अइआरालोयणं कुणसु ॥ ४ ॥

જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ અને વીર્ય એ પાંચ પ્રકારના આચારને વિષે અતિચારની આલોચના કરો. ૪

આ પાંચ આચાર સંબંધી અને શ્રાવકના બાર વ્રતો સંબંધી અતિચાર જરા વિસ્તારથી બતાવવામાં આવે છે:—

અતિચાર વિસ્તાર.

૧ જ્ઞાનાચાર.

૧ કાળ. ૨ વિનય. ૩ બહુમાન. ૪ ઉપધાન. ૫ ગુરૂને નહી ઓળવવા. ૬ શુદ્ધ સૂત્ર ઉચ્ચારણ તથા ૭ અર્થનું ચિંતવન. ૭ સૂત્ર તથા અર્થ બન્નેનું ચિંતવન—આ આઠ પ્રકારના જ્ઞાનાચારમાં આચારરહિત હું કાંઇ ભણ્યો હોઉં, તથા સૂત્ર પ્રકરણાદિકને। ગુરૂગમથી ધાર્યા વિના કદાચ ઉલટો અર્થ કર્યો હોય, કોઇએ સમજાવ્યા છતાં આગ્રહ પકડયો હોય, વળી છતી શક્તિએ અન્નાદિક મેં જ્ઞાનીઓને ન આપ્યું હોય અને જ્ઞાનીઓની મેં અવજ્ઞા કરી હોય, તથા જ્ઞાનના જે પાંચ પ્રકાર મતિ, શ્રુત, અવધિ, મનઃપર્યવ અને કેવળ—આ પાંચ જ્ઞાનની અશ્રદ્ધા કરી હોય, હાંસી કરી હોય જ્ઞાનના ઉપગરણ પાટી પોથી ઠવણી વિગેરેની આશાતના કરી હોય—ઇત્યાદિક જે જ્ઞાનાચાર સંબંધી દોષ લાગ્યો હોય તે મિચ્છામિ દુક્કડં.

૨ દર્શનાચાર.

जं समत्तं निस्संकियाइ अट्ठविहगुणसमाउत्तं ।
धरियं मए न सम्मं, मिच्छामिदुक्कडं तस्स ॥

૧ નિઃશક્તિ, ૨ નિકંખિત, ૩ નિવિતિગિચ્છા, ૪ અમૂઢદિટ્ઠિ, ૫ ઉપબૃંહણા, ૬ અસ્થિરીકરણ, ૭ વાત્સલ્ય, ૮ પ્રભાવના—આ પ્રકારના ગુણે સહિત જે સમક્તિ તે મેં ધારણ કર્યું ન હોય તેને। મિચ્છામિ દુક્કડં.

શ્રી અરિહંત દેવાધિદેવની પ્રતિમાની ભાવથી પૂજા ન કરી હોય અને અભક્તિ કરી હોય તે દોષને। મારે મિચ્છામિ

દુક્કડં થાઓ. વળી ચૈત્યદ્રવ્યનો વિનાશ કર્યો હોય તથા વિનાશ કરતા બીજા માણસોની ઉપેક્ષા કરી હોય, તે દોષનો મારે મિચ્છામિ દુક્કડં થાઓ. જિનમંદિરાદિકની કોઈ આશાતના કરતો હોય તેને છતી શક્તિએ મેં નિષેધ ન કર્યો, તે દોષનો મિચ્છામિ દુક્કડં આપુ છું. પ્રથમ કહેલા દર્શનાચારનો અર્થ–

૧ નિઃશક્તિ કહેતાં જિનવચનમાં શંકાઃરહિતપણું.

૨ નિકંખિત કહેતાં પરમતની અભિલાષા રહિતપણું.

૩ નિવિતિગિચ્છા કહેતાં સાધુસાધ્વીની નિંદા ન કરવી તથા ધર્મના ફળમાં સંદેહ નહિ કરવો.

૪ અમૂઢદિઠ્ઠિ કહેતાં અન્યમતના ચમત્કાર તથા મંત્ર દેખી મૂઢદ્રષ્ટિપણું નહિ કરવું.

૫ ઉપબૃંહણા કેતાં સમક્તિદ્રષ્ટિ જીવોની શુભ કરણી દેખી તેની અનુમોદના કરવી–પ્રશંસા કરવી.

૬ સ્થિરીકરણ કહેતાં સીદાતા સ્વામી ભાઈઓને હરકોઇ રીતે ટેકો આપી ધર્મમાં સ્થિર કરવા.

૭ સાધર્મી બંધુઓનું ભાવ સહિત ભક્તિપૂર્વક વાત્સલ્ય કરવું.

૮ પવિત્ર જિનશાસનની ઉન્નતિ થાય–જાહોજલાલી વધે તેવા કાર્યો કરવાં.

આ આઠ દર્શનના આચારમાં મેં જે કાંઇ વિપરીતે કર્યું હોય, છતી શક્તિએ કરવા લાયક કાર્ય ન કર્યું હોય તેને આત્મસાક્ષીએ ખમાવું છું.

૩ ચારિત્રાચાર.

जं पचहिं समिईहि तीहिं गुत्तिहिं संगयं सययं ।
परिपालियं न चरणं, मिच्छामिदुक्कडंतस्स ॥

પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્ત સહિત નિર્મળ ચારિત્ર મેં ન પાળ્યું હોય તે દોઝનો મારે મિચ્છામિ દુક્કડં થાઓ.

૪ તપાચાર.

છતી શક્તિએ અવશ્ય તપશ્ચર્યા કરવી જોઈએ તે તપાચાર કહેવાય. શક્તિ હોવા છતાં તપશ્ચર્યા ન કરી હોય તે મિચ્છામિ દુક્કડં.

૫ વીર્યાચાર.

ધાર્મીક કાર્યમાં પોતાનું જેટલું સામર્થ્ય હોય તેટલું નહિં ગોપવવું તે વીર્યાચાર કહેવાય. તે પ્રમાણે જે ન કર્યું હોય તે મિચ્છામિ દુક્કડં.

હવે બારવ્રત સંબંધી આલોચના કહે છે.

પ્રાણાતિપાત આલોચન.

મહા આરંભના કામ આદર્યા હોય, જેવાં કે ઘર ચણાવ્યા હોય, ટાંકા, ભોંયરાં, વાવ, કુવા તળાવ, વિગેરે કરાવ્યા હોય તથા મીલ, જીન, સંચા, પ્રેસ, બનાવ્યા હોય વિગેરે વિગેરે જેમાં જીવોની હિંસા પારાવાર થઈ હોય, તથા બેઇંદ્રિય જીવો, તેઈન્દ્રિય જીવો, ચૌરેન્દ્રિય જીવો, પંચેન્દ્રિય જીવોની ત્રણે કાળમાં જે વિરાધના કરી હોય તે સર્વ પાપોને મન, વચન, કાયાએ કરી ખમાવું છું.

મૃષાવાદ આલોચન.

ક્રોધથી, લોભથી, ભયથી, હાસ્યથી—જે કાંઈ જુઠું બોલ્યા હોઈએ તે મન, વચન, કાયાએ કરીને ખમાવું છું.

અદત્તાદાન આલોચન.

કુડકપટથી દગા પાસલા કરી જે કાંઈ અદત્તાદાન લીધું હોય તે મન, વચન. કાયાએ કરી ખમાવું છું.

મૈથુન આલોચન.

પરસ્ત્રીગમન કર્યું હોય તથા વિશેષ કામક્રીડા કરી હોય, સ્વદારા વિષે અસંતોષ રાખ્યો હોય, કામક્રીડા કરી અતીવ ખુશી થયા હોય, દૃષ્ટિ વિપર્યાસ કર્યો હોય ઈત્યાદિ મૈથુનવૃત્તિથી જે કાંઇ દોષો લાગ્યા હોય તેનો ત્રિવિધે ત્રિવિધે મન, વચન. કાયાએ કરી મિચ્છામિ દુક્કડં દઉં છું. તે પાપ નિષ્ફળ થાઓ.

પરિગ્રહ આલોચન.

ધન ધાન્યાદિક પરિગ્રહને વિષે અતિ અભિલાષા ધરી હોય. પરિગ્રહનું પરિમાણ લઈને વધુ થયે કુટુંબીઓના નામે કરી દીધું હોય, અથવા પોતે મર્યાદા ઓળંગી ગયો હોય તે સંબંધી જે દોષો લાગ્યા હોય તેનો મન, વચન, કાયાએ કરીને મિચ્છામિ દુક્કડં આપું છું.

રાત્રિભોજન આલોચન.

રાત્રિભોજન કીધાં હોય, કરીને ખુશી થયા હોય, રસન્દ્રિયની લાલચે અભક્ષ્યાદિક નહિં ખાવા લાયક વસ્તુઓનું ભક્ષણ કર્યું હોય, વ્રતો લઇને વિસાર્યા હોય, મુનિપણામા સંનિદ્ધિ વસ્તુઓનું ભક્ષણ કર્યું હોય, સૂર્યાસ્ત થયા પછી વાપર્યું હોય ઇત્યાદિ રાત્રીભોજન સંબંધી દોષ લાગ્યા હોય તથા કપટ હેતુ ક્રિયા કીધી હોય, પચ્ચખ્ખાણ ભાંગ્યા હોય, આપવખાણ કીધાં હોય, બીજાની ઋદ્ધિ દેખી ઇર્ષ્યાઓ કરી હોય–ઇત્યાદિ જે કોઇ દોષો લાગ્યા હોય તે દોષોને મન. વચન, કાયાએ કરી ત્રિવિધે ત્રિવિધે ખમાવું છું. મારા આત્માને નિઃશલ્ય કરૂં છું.

ઇતિ પહેલો અધિકાર આલોયણરૂપ સમાપ્ત.

બીજા અધિકારે વ્રતો પ્રથમ ન લીધા હોય તો લેવા અને લીધેલા હોય તો યાદ કરી ફરીથી ફેરફાર કરીને લેવા. આ વખત પચ્ચખ્ખાણ આપવા તે પણ અવસર જોઇને અમુક ટાઇમ સુધીના આપવા.

વ્રતોચ્ચારણ બીજો અધિકાર.

પહેલું સ્થળ પ્રાણાતિપાત વિરમણ વ્રત.

કોઇ ત્રસ જીવ નિરપરાધી નિરપેક્ષીને હણવાની બુદ્ધિથી હણવો નહિ. હણાવવો નહિ. કોઈ કાર્ય કરતાં કે શરીરાદિકના રોગનો ઉપચાર કરતાં કરાવતાં પ્રમાદથી હણાઇ જાય તો તેનો આગાર,

બીજું સ્થૂલ મૃષાવાદ વિરમણ વ્રત.

પાંચ પ્રકારનું મોટકું જુઠું ન બોલવું તે—

૧ કન્યા સંબંધી જુઠું બોલવું નહિ.

૨ ભૂમિ સંબંધી જુઠું બોલવું નહિ.

૩ ચાર પગવાળા જાનવરો સંબંધી જુઠું બોલવું નહિ.

૪ ખોટી સાક્ષી પૂરવી નહિ તથા કુડો લેખ લખવો નહિ.

૫ કોઇની થાપણ ઓળવવી નહિ.

આ પાંચે પ્રકાર બરાબર પાળવા.

ત્રીજું સ્થૂલ અદત્તાદાન વિરમણ વ્રત.

ચોરી કોઇની રાજ્યદંડ ઉપજે તેવી કરવી નહિ. તાળું તોડવું નહિ. ખીસ્સા કાતરવા નહિ. ઈત્યાદિ.

ચોથું સ્થૂલ મૈથુન વિરમણ (સ્વદારા સંતોષ) વ્રત.

પરસ્ત્રી સંબંધી બ્રહ્મચર્ય પાળવુ. અવસરે જાવજીવ બ્રહ્મચર્ય ઉચ્ચરીલેવું.

પાંચમું પરિગ્રહ પરિમાણ વ્રત.

ધન ધાન્ય વધારે મેળવવવા માટે ઉદ્યમ ન કરવો, હોય તેટલાથી સંતોષ માનવો, પછી અવસરે તે પણ વોસિરાવવો.

છઠ્ઠું દિશા પરિમાણ વ્રત.

દિશાનું પરિમાણ કરી લેવું, પ્રથમ કરેલ હોય તો તેનો સંક્ષેપ કરવો. ઘટાડવું.)

સાતમું ભોગોપભોગ પરિમાણ વ્રત.

ચૌદ નિયમ ધારવા. પંદર કર્માદાનને વર્જવા ચાર મહા વિગય વિગેરે બાવીસ અભક્ષનો ત્યાગ કરવો. ઇત્યાદિ.

આઠમું અનર્થદંડ વિરમણ વ્રત.

૧ અપધ્યાન ૨ પાપોપદેશ ૩ હિંસ્રપ્રદાન ૪ પ્રમાદાચરિત એ ચાર ભેદ શાસ્ત્રમાં કહ્યા છે. તેમાંથી જેટલા દૂર થાય તેટલા કરવા. તેમાં લાભ ઘણો છે. ઉપરાંત—

૧ જુગટું રમવું નહિ. ૨ પશુ પંખી પાંજરે ઘાલવા નહિં. ૩ નાટકનાચ વિગેરે તમાસા જોવા નહિં. ૪ ફાંસી આપે ત્યાં જોવા જવું નહિં ઇત્યાદિ પણ વર્જવું.

નવમું સામાયિક,દસમું દેશાવકાશિક,અગ્યારમું પૌષધ, બારમું અતિથિ સંવિભાગ—આ ચાર વ્રતો અંત સમયે આદરી શકાય તેવાં નથી માટે તે વ્રતોની ભાવના રાખી આત્મામાં ચિંત્વન કરવું. અમુક ટાઇમે ચિત્તની સ્વસ્થતા હોય તો સમભાવ રૂપ સામાયિક કરવું. વળી વિચારવું કે ઘરમાં જે કાંઇ ચીજો અધિકરણ વિગેરે મેં મોકળા રાખ્યાં છે તે તમામ મારો દેહ

પડી ગયે વોસિરે વોસિરે કરૂં છું. આ વ્રત પચ્ચખ્ખાણ એટલા માટે છે કે જેમ ખેતરને વાડ કરી હોય તો ખેતરમાં જાનવર ન પેસે ને ચોરી ચોરી ન જાય. વળી ઘરની આગળ કંપાઉન્ડ બાંધવામાં આવે છે જેથી એમ પ્રતિભાસ થાય છે જે આટલી હદ આપણી છે, તેની બહાર આપણો હક્ક નથી, તેવી રીતે વ્રત પચ્ચખ્ખાણ લેવાથી લાંબી ઈચ્છા ન થાય. નવા નવા મનોરથો–તરંગોરૂપી ચોર આત્માને દુ:ખી ન કરે, તેમ વળી આત્મા પણ તેવી સ્થિતિમાં સમજી શકે કે આ ઉપરાંત મારે પ્રતિજ્ઞા છે.

ત્રીજો અધિકાર.

खामसु सव्वसत्ते, खमेसु तेसिं तुमे वि गयकोहो ।
परिहरियपुव्ववेरो, सव्वे मित्तात्ति चिंत्तिसु ॥

'કોપ રહિતપણે સર્વ પ્રાણીમાત્રને ખમાવો. અને તે જીવોના કરેલા અપરાધને ખમો. પૂર્વનું કોઈ ભવનું પણ વેર તજી દઈને સર્વે મિત્ર છે એમ ચિંતવો.'

શ્રી વાસુપૂજ્ય ચરિત્રમા જેવી રીતે વાસુપૂજ્યસ્વામીના જીવ પદ્મોત્તર રાજાએ અણસણ કરતાં અવ્યવહાર રાશીના જીવોથી માંડી તમામ જીવોની સાથે ખમતખામણા કર્યાં છે તેમ હું પણ સર્વ જીવોની સાથે ખમતખામણા કરૂં છું.

ઘણા કાળ સુધી અવ્યવહાર રાશીમાં (નિગોદમાં) રહેલા એવા મારા આત્માએ અનંત જંતુના સમૂહને જે કાંઇ ખેદ ઉપજાવ્યો હોય તે સર્વને ખમાવું છું. વ્યવહાર રાશીમાં આવી પૃથ્વીકાયને ધારણ કરતાં એવા મારા આત્માએ પાષાણ લોઢું માટીરૂપે

થઇ જે જે પ્રાણીઓને ખેદ ઉપજાવ્યો હોય તે સર્વે ખમાવું છું. નદી, સમુદ્ર, તળાવ, કુવા, વિગેરેમાં જળરૂપે થઈ મારા આત્માએ જે કોઈ જીવોની વિરાધના કરી હોય તે સર્વે ખમાવું છું. પ્રદીપ, વિજલી, દાવાનલ વિગેરેમાં અગ્નિકાય રૂપે થયેલા મારા આત્માએ જે જીવોનો વિનાશ કર્યો હોય તે સર્વે મન, વચન, કાયાથી ખમાવું છું. મહાવૃષ્ટિ, હિમ, ગ્રીષ્મ, ધુલિ, દુર્ગંધ વિગેરેના સહકારી એવા મારા આત્માએ વાયુકાયમાં રહી જે જીવોનો વિનાશ કર્યો હોય તે સર્વેને ખમાવું છું. વનસ્પતિ થઇને દંડ, ધનુષ્ય, બાણ, રથ, ગાડાં વિગેરે રૂપે થયેલા મારા શરીરે જે જીવોને પીડા કરી હોય તે સર્વેને ખમાવું છું. તથા કર્મના વશ થકી ત્રસપણાને પામીને રાગ, દ્વેષ અને મદ વડે અંધ બનેલા મારા આત્માએ જે જીવોને પીડા કરી હોય અથવા હણ્યા હોય તે સર્વોને ત્રિવિધે ત્રિવિધે મન, વચન, કાયાએ કરી ખમાવું છું. તે સર્વે જીવો ચોરાશીલાખ જીવાયોનિમાં રહેલા મારો અપરાધ ક્ષમા કરો. સર્વ પ્રાણીઓને વિષે મારે મૈત્રીભાવ છે; કોઇની સાથે વૈર નથી. વળી જિનેશ્વર ભગવાનની પ્રતિજ્ઞા તથા ચૈત્ય તથા મુકુટ આદિ વસ્તુઓમાં મારૂં શરીર પૃથ્વીકાય રૂપે આવ્યું હોય તેની અનુમોદના કરૂં છું. તથા જળરૂપે થયેલ મારી કાય જિનેશ્વર ભગવાનના સ્નાનાદિ ક્રિયામાં ભાગ્યયોગે આવેલ હોય તો તેનું અનુમોદન કરૂં છું. વળી જિનેશ્વર ભગવાનની આગળ ધૂપ ઉત્ક્ષેપમાં તથા દીપક વિગેરેમાં મારી કાય અગ્નિકાયરૂપે આવેલ હોય તેની અનુમોદના કરૂં છું, તથા તીર્થયાત્રામાં નીકળેલ સંઘના પરિશ્રમના નિવારણમાં વાયુકાય રૂપે મારી કાય કદાચ ઉપયોગમાં આવી હોય તો તેની અનુમોદના કરૂં છું. તથા વનસ્પતિકાય રૂપે થયેલ મારી કાય મુનિરાજોના પાત્રમાં તથા

દાંડામાં તથા જિનેશ્વર ભગવાનની પૂજાનાં ફુલ વિગેરેમાં ઉપયોગી થઇ હોય તેની અનુમોદના કરૂં છું. આ પ્રમાણે અનંત ભવમાં ઉત્પન્ન કરેલ જે દુષ્કૃતના ઓઘ તેને નિંદુ છું અને કદાચિત કોઇ વખતે થયેલ સુકૃતની અનુમોદના કરૂં છું.

—::०::—

ચોથો અધિકાર.

ચોથા અધિકારે અઢાર પાપસ્થાનક આલોવવા તે પ્રથમ કહેવાયેલ છે.

પાંચમા અધિકારે ચાર શરણ કરવા તે આ પ્રમાણે:—

પ્રથમ અરિહંત શરણ.

रागद्दोसारिणं, हंता कमट्ठगाइ अरिहंता ।
विसयकसायारीणं, अरिहंता हुंतु मे सरणं ॥

રાગ અને દ્વેષરૂપી આત્માના વૈરીઓને હણનાર અને આઠ કર્માદિક શત્રુને હણનાર તથા વિષય કષાયારિક વૈરીઓને હણનાર એવા અરિહંત ભગવાનનું મને શરણ થાઓ.

रायसिरिमवकसित्ता, तवचरणं दुच्चरं अणुचरित्ता ।
केवलसिरिमरहंता, अरिहंता हुंतु मे सरणं ॥

રાજ્યલક્ષ્મીનો ત્યાગ કરી દુષ્કર તપ અને ચારિત્ર સેવીને કેવલજ્ઞાનરૂપ લક્ષ્મીને યોગ્ય થયા એવા અરિહંતનું મને શરણ હો. તથા સ્તુતિ અને વંદન કરવાને યોગ્ય તથા ઇન્દ્રને ચક્રવર્તિની પૂજાને યોગ્ય, શાશ્વત સુખ પામવાને યોગ્ય એવા

અરિહંત પરમાત્માનું મને શરણ થાઓ. સમવરણમાં બેસીને પાંત્રીસ વાણીના ગુણે કરી સહિત ધર્મકથાને કહેતા, ચોત્રીસ અતિશયો વડે કરી યુક્ત એવા અરિહંત પરમાત્મા મને શરણભૂત થાઓ. એક વચને કરી પ્રાણીઓને અનેક સંદેહોને એક કાળે છેદી નાંખતા અને ત્રણ જગતના જીવોને ઉપદેશ આપતા અરિહંત પરમાત્માનું મને શરણ થાઓ વચનામૃતવડે જગતના જીવોને શાંતિ પમાડતા અને અનેક પ્રકારના ગુણોમાં જીવોને સ્થાપન કરતાં તથા જીવલોકનો ઉદ્ધાર કરતા અરિહંત પરમાત્માનું મને શરણ થાઓ.

વળી અતિ અદ્‌ભૂત ગુણવાળા અને પોતાના યશરૂપી ચંદ્રવડે તમામ દિશાઓને પ્રકાશ કરતા અનંતા અરિહંતોને શરણ પણે મેં અંગિકાર કર્યા છે. વળી તજ્યાં છે જન્મ મરણ જેમણે તથા તમામ દુઃખોથી પીડાયેલા પ્રાણીઓને જે શરણભૂત છે અને ત્રણ જગત્તના જીવનો અપૂર્વ સુખ આપનાર છે એવા અરિહંત પરમાત્માઓને મારો નમસ્કા હો.

બીજું સિદ્ધ શરણ.

कम्मठ्ठखयसिद्धा, साहावियनाणदंसणसमिद्धा ।
सवठ्ठलद्धिसिद्धा, ते सिद्धा हुंतु मे सरणं ॥

આઠ કર્મનો ક્ષય કરીને સિદ્ધ થયેલા અને સ્વભાવિક જ્ઞાન દર્શનની સમૃદ્ધિવાળા તથા સર્વ અર્થની લબ્ધિઓ સિદ્ધ થઇ છે. જેમને તેવા સિદ્ધ પરમાત્માનું મને શરણ હો.

तियलोअमत्थयत्था, परमपयत्था अचिंतसामत्था ।
मंगलसिद्धपयत्था, सिद्धा सरणं सुहपसत्था ॥

ત્રણ ભુવનના અગ્રભાગ ઉપર રહેલા તથા પરમ પદ કહેતાં મોક્ષમાં રહેલા એટલે સકળ કર્મનો ક્ષય કરી સિદ્ધ થયેલા તથા અચિંત્ય સામર્થ્યવાળા અને મંગળભૂત સિદ્ધ સ્થાનમાં રહેનારા, અનંત સુખે કરી પ્રશસ્ત શોભાયમાન એવા સિદ્ધ પરમાત્માનું મને શરણુ થાઓ. તથા રાગાદિ શત્રુઓનો તિરસ્કાર કર્યો છે જેમણે વળી ધ્યાનરૂપ અગ્નિએ કરી બાળ્યું છે ભવબીજ જેમણે એવા અને યોગીશ્વરોને આશ્રય કરવા યોગ્ય તથા ભવ્ય પ્રાણીઓને સ્મરણ કરવા યોગ્ય સિદ્ધ પરમાત્માઓનું મને શરણ હો. વળી જગતના જીવોને આનંદ પમાડનારા અને ગુણના સમૂહથી ભરેલા. નાશ કર્યો છે ભવરૂપ કંદ જેઓએ અને કેવલજ્ઞાનના પ્રકાશ વડે ચંદ્ર તથા સૂર્યના પ્રકાશને અલ્પ કરતા, ક્ષુદ્ધાદિ કલેશોનો ઉચ્છેદ કરતા એવા સિદ્ધ પરમાત્માઓ મને શરણભૂત થાઓ. પ્રાપ્ત કર્યું છે ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાન જેમણે તથા મોક્ષરૂપ દુર્લભ લાભ મેળવ્યો છે જેમણે તથા મૂકયા છે અનેક પ્રકારના સમારંભ જેમણે અને વળી ત્રણ ભુવનરૂપ ઘરને ધારણ કરવામાં સ્થંભ સમાન અને આરંભ રહિત એવા સિદ્ધ પરમાત્માઓ મને શરણભૂત થાંઓ

ત્રીજું સાધુમુનિરાજનું શરણ

जिअलोअबंधुणो कुगइ सिंधुणो पारगा महाभागा ।
नाणाइएहिं सिवसुखसाहगा साहुओ सरणं ॥

સમગ્ર જીવલોકના બંધુ અને કુગતિરૂપ સમુદ્રના પાર પામનાર મહાભાગ્યવાળા અને જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર વડે મોક્ષસુખના સાધનાર એવા મુનિરાજાઓ મને શરણભૂત હો.

केवलिणो परमोही, विउलमइ सुअहरा जिणमयंमि ।
आयरिय उवज्झाया, ते सव्वे साहुणो सरणं ॥

કેવળજ્ઞાનીઓ તથા પરમાવધિજ્ઞાનવાળા તથા વિપુલમતિ મનઃપર્યવજ્ઞાનવાળા તથા શ્રુતજ્ઞાનને ધારણ કરનારા તથા જિનમતને વિષે રહેલા આચાર્યો અને ઉપાધ્યાયો—તે સર્વે સાધુઓ મને શરણભૂત થાઓ

चउदसदसनवपुव्वी, दुवालसिक्कारसंगिणो जे अ ।
जिणकप्पाऽहालंदिअ, परिहारविसुद्धि साहू अ ॥

ચૌદ પૂર્વી, દશ પૂર્વી, નવ પૂર્વી તથા બાર અંગના ધારણ કરનાર, અગ્યાર અંગના ધારનાર તથા જિનકલ્પી, યથાલંદી, પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્રવાળા તથા ક્ષીરાશ્રવ, મધ્વાશ્રવ લબ્ધિવાળા, સંભિન્નશ્રોત લબ્ધિવાળા તથા કોષ્ટબુદ્ધિવાળા તથા ચારણમુનિઓ તથા વૈક્રિયલબ્ધિવાળા તથા પદાનુસારી લબ્ધિવાળા સાધુઓ મને શરણભૂત થાઓ.

તથા તોડયું છે સ્નેહરૂપ બંધન જેમણે તથા નિર્વિકારી સ્થાનમાં રહેનાર તથા સજ્જન પુરૂષોને આનંદ આપનાર અને આત્મરમણતામાં રમનાર મુનિરાજાઓ મને શરણભૂત થાઓ, તથા ત્યાગ કર્યો છે વિષય કષાયોનો જેમણે તથા ત્યાગ કર્યો છે સ્રીસંગના સુખના આસ્વાદનો જેમણે તથા હર્ષ શોક પ્રમાદ વિગેરેને દૂર કરનારા મુનિરાજાઓ મને શરણભૂત થાઓ.

આ પ્રમાણે સાધુનું શરણ કરીને પછી હર્ષયુક્ત ચિત્તવાળો થયો થકો કેવલીભાષિત ધર્મનું શરણ સ્વીકારવા માટે નીચે પ્રમાણે કહે છે:—

निद्दलिअकलुसकम्मो, कयसुहजम्मो खलीकयअहम्मो ।
पमुहपरणामरम्मो, सरणं मे होउ जिणधम्मो ॥

ચોથું કેવલિભાષિત ધર્મનું શરણ.

અતિશય દળી નાંખ્યા છે માઠાં કર્મ જેણે તથા કર્યો છે શુભ જન્મ જેણે તથા દૂર કર્યો છે અધર્મ જેણે ઈત્યાદિક પરિણામે સુંદર જિનધર્મ મને શરણભૂત થાઓ.

पसमिअकामप्पमोहं, दिट्ठादिट्ठेसु नकलियविरोहं ।
सिवसुहफलयममोहं, धम्मं सरणं पवन्नोहं ॥

વિશેષે કરીને કામનો ઉન્માદ સમાવનાર તથા દેખેલા અથવા નહિ દેખેલા પદાર્થોનો નથી કર્યો વિરોધ જેમાં તથા મોક્ષસુખરૂપ ફળને આપનાર એવા સફળ ધર્મનું મને શરણ થાઓ.

વળી નરકગતિને છેદી નાંખનાર તથા ગુણના સમૂહથી ભરેલ અને બીજા વાદીઓથી પણ મોક્ષ ન કરી શકાય તેવો અને હણ્યો છે કામરૂપી સુભટ જેમણે એવા ધર્મને હું શરણ રૂપે અંગિકાર કરૂં છું.

જૈનધર્મ જગતના જીવોને અપૂર્વ કલ્પવૃક્ષ સમાન છે તથા સ્વર્ગ અપવર્ગના સુખરૂપી ફળોને આપનાર છે. તથા ધર્મ પરમ બંધુ સમાન, સારા મિત્ર સમાન છે. તથા ધર્મ પરમ ગુરૂ સમાન છે. મોક્ષ માર્ગમાં ગમન કરનાર જીવોને ધર્મ સુંદર રથ સમાન છે. આવા પ્રકારના કેવલીભાષિત ધર્મનું મને શરણ હો. આ પ્રમાણે ધર્મનું શરણ અંગિકાર કરવું.

આત્માએ વિચાર કરવો જે ભવાંતર જતાં મને કોઈ શરણભૂત–આધારભૂત થાય તેમ નથી, માટે ખરૂં શરણ આ ચારનું જ કરૂં કે જેથી મારી શુભ ગતિ થાય.

ચાર શરણા વિગેરે (પદ્ય)

(૧)–મુજને ચાર શરણા હોજો. અરિહંત સિદ્ધ સુસાધુજી; કેવલી ધર્મ પ્રકાશીયો, રતન અમુલખ લાધ્યું જી ॥ ૧ ॥ ચિહું ગતિતણાં દુઃખ છેદવા, સમરથ શરણાં એહોજી; પૂર્વે મુનિવર જે હુવા, તેણે કીયાં શરણાં તેહોજી. ॥ ૨ ॥ સંસારમાંહી જીવને સમરથ શરણાં ચારોજી; ગણિ સમયસુંદર ઇમ કહે, કલ્યાણ મંગલકારોજી. ॥ ૩ ॥

(૨)—લાખ ચોરાશી જીવ ખમાવીએ, મન ધરી પરમ વિવેકજી; મિચ્છામિ દુક્કડં દીજીએ, ગુરૂ વચને પ્રત્યેકજી ॥ લાખ૦ ॥ ૧ ॥ સાત લાખ ભૂદગ તેઉ વાઉના, દસ ચૌદ વનના ભેદોજી, ॥ ષટ વિગલ સુર તિરિ નારકી, ચાર ચાર ચૌદ નરના ભેદોજી. ॥ લાખ૦ ॥ ૨ ॥ મુજને વેર નહિ કોઇશું, સહુશું મિત્રીભાવોજી; ગણિ સમયસુંદર ઇમ કહે. પામીશું પુન્ય પ્રભાવોજી લાખ૦॥૩॥

(૩)—પાપ અઢાર જીવ પરિહરો, અરિહંત સિદ્ધની સાખેજી; આલોચ્યાં પાપ છુટીએ, ભગવંત એણીપેરે ભાખેજી ॥ પાપ૦ ॥૧॥ આશ્રવ કષાય દોય બાંધવા, વળી કલહ અભ્યાખ્યાનજી; રતિ અરતિ પૈસુન નિંદના, માયામોહ મિથ્યાત્વજી ॥પાપ૦॥૨॥ મન. વચન, કાયાએ જે કીયાં, મિચ્છામિ દુક્કડં તેહોજી; ગણિ સમયસુંદર ઇમ કહે, જૈન ધર્મનો મર્મ એહોજી ॥પાપ૦॥૩॥

(૪)—ધન ધન તે દિન કદી હોશે, હું પામીશ સંયમ સુ-દ્ધોજી, પૂર્વ ઋષિ પંથે ચાલશું, ગુરૂવચને પ્રતિબુધ્ધોજી ॥ધન૦ ॥૧॥ અંત પંત ભિક્ષા ગોચરી, રણવટ કાઉસગ્ગ કરશુંજી; સમતા ભાવ શત્રુ મિત્રશું, સંવેગ સુદ્ધો ધરશુંજી ॥ધન૦॥૨॥

સંસારના સંકટ થકી, હું છુટીશ જિનવચને અવતારોજી; ગણિ સમયસુંદર ઈમ કહે, હું પામીશ ભવનો પારોજી ।। ધન૦ ।।૩।।

છઠ્ઠો અધિકાર–દુષ્કૃતની નિંદા.

આખી જીંદગીમાં જે જે પાપકર્મો કર્યા હોય તેની આત્મસાક્ષીએ નિંદા કરવી. તે આ પ્રમાણે:–

"ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપણા કરી હોય, તથા પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે અર્થના અનર્થ કર્યા હોય, હળ, હથીયાર ઘંટી વિગેરે જીવોનો સંહાર થાય તેવાં અધિકરણો વસાવ્યાં હોય, પાપો કરીને કુંટુંબને પોષ્યા હોય, ઇત્યાદિ દુષ્કર્મો આ ભવ તથા પરભવમાં કે ભવોભવમાં કીધાં હોય તે તમામ દુષ્કર્મોને મન, વચન, કાયાએ કરી આત્મસાક્ષીથી નિંદુ છું." એ પ્રમાણે પશ્ચાત્તાપ કરવો

સાતમો અધિકાર–સુકૃતની અનુમોદના.

આખા ભવમાં જે જે સુકૃત્યો–સારાં કૃત્યો કર્યાં હોય તેની અનુમોદના કરવી. જેમકે તીર્થયાત્રા કરી હોય, સુપાત્રે દાન આપ્યું હોય, શીલવ્રત પાળ્યું હોય, માસક્ષમણ. સોલ, આઠ, છ, ચાર, ત્રણ, એ વિગેરે ઉપવાસો તથા આયંબિલાદિકની તપશ્ચર્યા કરી હોય, શુદ્ધ ભાવના ભાવી હોય, ગિરિરાજની નવાણું યાત્રા કરી હોય, ઉપધાન તપ, શાસન પ્રભાવના વિગેરે જે જે શુભ કાર્યો તીર્થંકર ગણધરના આગમને અનુસરી શુભ ભાવનાથી આત્માના હિતને માટે કર્યાં હોય તેની અનુમોદના કરૂં છું. આત્માનું ઉભય લોકોમાં હિત કરનારા આગમોના નામ નીચે પ્રમાણે:—

૧૧ અંગના નામ.

૧ શ્રી આચારાંગ સૂત્ર
૨ ,, સુયગડાંગ ,,
૩ ,, ઠાણુંગ ,,
૪ ,, સમવાયાંગ ,,
૫ ,, ભગવતી ,,
૬ ,, જ્ઞાતા ધર્મ કથાંગ,,
૭ ,, ઉપાસકદશાંગ ,,
૮ ,, અંતગડ દશાંગ ,,
૯ ,, અનુત્તરોવવાઇય,,
૧૦ ,, પ્રશ્ન વ્યાકરણુ ,,
૧૧ ,, વિપાક ,,

૧૨ ઉપાંગના નામ.

૧ શ્રી ઉવવાઇ સૂત્ર
૨ ,, રાયપસેણી ,,
૩ ,, જીવાભિગમ ,,
૪ ,, પન્નવણા ,,
૫ ,, સુરપન્નત્તિ ,,
૬ ,, જંબૂદ્વીપપન્નત્તિ,,
૭ ,, ચંદ પન્નત્તિ ,,
૮ ,, નિરયાવલિ ,,
૯ ,, કપ્પવડિંસિયા,,
૧૦ ,, પુપ્ફિયા ,,
૧૧ ,, પુપ્ફચુલિયા ,,
૧૨ ,, વન્હિદસા ,,

૧૦ પયન્ના.

૧ શ્રી ચઉસરણુ પયન્નો
૨ ,, આઉર પચ્ચખાણુ,,
૩ ,, મહાપચ્ચખાણુ ,,
૪ ,, ભત્તપરિન્ના ,,
૫ ,, તંદુલવેયાલ ,,
૬ ,, ગણિવિજ્ઝા ,,
૭ ,, ચંદ વિજય ,,
૮ ,, દેવેન્દ્ર સ્તવ ,,
૯ ,, મરણુ સમાધિ ,,
૧૦ ,, સંથારા ,,

૬ છેદસૂત્ર.

૧ શ્રી દશાશ્રુતસ્કંધ છેદ સૂત્ર
૨ ,, બૃહતુકલ્પ ,, ,,
૩ ,, વ્યવહાર ,, ,,
૪ ,, જિતકલ્પ ,, ,,
૫ ,, લઘુનિશીથ ,, ,,
૬ ,, મહાનિશીથ ,, ,,

૪ મૂળ સૂત્ર.

૧ શ્રી આવશ્યક મૂલ સૂત્ર
૨ ,, દશવૈકાલિક ,, ,,
૩ ,, ઉત્તરાધ્યયન ,, ,,
૪ ,, પિંડનિર્યુક્તિ ,, ,,

કુલ ૪૩

૪૪ શ્રી નંદી સૂત્ર
૪૫ શ્રી અનુયોગદ્વાર સૂત્ર

ઉપર જણાવેલ ૪૫ આગમો વીતરાગ પરમાત્માના વચનથી અલંકૃત શ્રવણ કર્યાં હોય તે મારા આત્માને શરણભૂત થાઓ.

આઠમો અધિકાર–શુભ ભાવના.

ભાવશુદ્ધિ કરવી એટલે સમતાવાળા પરિણામ કરવા, સુખ દુઃખનું કારણ જીવને પોતાનાં કરેલાં કર્મ સિવાય બીજું કોઈ નથી, માટે હે આત્મા! જે જે દુઃખ આવે તે સમભાવે સહન કરજે, જેવું કરીશ તેવું ફળ પામીશ, માટે કોઇ ઉપર દ્વેષનહિં કરતાં સમતા ભાવમાં લીન થજે.

નવમો અધિકાર–અનશન (આહાર ત્યાગરૂપ) કરવું.

યોગ્ય અવસરે અમુક વખત સુધી ચારે આહારનાં અથવા ત્રણ આહારનાં પચ્ચખ્ખાણ કરવાં. આજકાલ જીવોથી ચાર આહારના જાવજીવ સુધીના પચ્ચખ્ખાણ થઇ શકે નહિં, કારણ કે તેવું સંઘયણ નથી તેમ તેવું જ્ઞાન નથી, માટે અમુક ટાઇમ સુધીનાં પચ્ચખ્ખાણ કરાવવાં.

દશમો અધિકાર–નમસ્કાર કરવા.

દશમા અધિકારે નમસ્કારરૂપ મહામંત્રનું સ્મરણ કરવું. તેનું ધ્યાન કરવું. શુભ યોગથી એક નવકાર પણ ગણવાથી ઘણાં કર્મો તેજ વખત ભસ્મીભૂત થઇ જાય છે. છેલ્લા સમયમાં જીવોએ અપૂર્વ ચિંતામણિ રત્નથી અધિક નવકાર મંત્રનું ધ્યાન છોડવું નહિં–તેમાં જ લયલીન થવું.

ઉપર પ્રમાણે દશ અધિકાર પ્રથમ મૂળ ગાથામાં બતાવેલ છે તે વિસ્તારથી બતાવ્યા. આ દશ અધિકાર જીવોને શુભ ગતિમાં લઈ જનારા હોવાથી દરેક ભવ્ય જીવોએ તેને મન, વચન, કાયાએ કરી આદરવા.

આ અવસરે દશ અધિકારનું (પુણ્ય પ્રકાશનું) સ્તવન તથા પદ્માવતીની જીવરાશિ વિગેરે સમય હોય તો સાંભળવું–સંભળાવવું.

श्री विनयविजयोपाध्याय विरचित

શ્રી પુણ્ય પ્રકાશનું સ્તવન.

दुहा.

સકલ સિદ્ધિ દાયક સદા ॥ ચોવીશે જિનરાય ॥ સહ-ગુરૂ સામિની સરસતી ॥ પ્રેમે પ્રણમું પાય ॥ ૧ ॥ ત્રિભુવન-પતિ ત્રિશલાતણો ॥ નંદન ગુણ ગંભીર ॥ શાસન નાયક જગ જયો ॥ વર્ધમાન વડ વીર ॥ ૨ ॥ એક દિન વીર જિણંદને ॥ ચરણે કરી પ્રણામ ॥ ભવિક જીવના હિત ભણી ॥ પૂછે ગૌતમ સ્વામિ ॥ ૩ ॥ મુક્તિ માર્ગ આરાધીએ ॥ કહો કિણ પેરે અરિહંત ॥ સુધા સરસ તવ વચન રસ ॥ ભાખે શ્રી ભગવંત ॥ ૪ ॥ અતિચાર આલોઈએ ॥ વ્રત ધરીએ ગુરૂ સાખ ॥ જીવ ખમાવો સયળ જે ॥ યોનિ ચોરાશી લાખ ॥ ૫ ॥ વિધિશું વળી વોસરાવીએ ॥ પાપસ્થાન અઢાર ॥ ચાર શરણ નિત્ય અનુસરો ॥ નિંદો દુરતીચાર ॥ ૬ ॥ શુભ કરણી અનુમોદીએ ॥ ભાવ ભલો મન આણ ॥ અણસણ અવસર આદરી ॥ નવપદ જપો સુજાણ ॥ ૭ ॥ શુભ ગતિ આરાધનતણા ॥ એ છે દશ અધિકાર ॥ ચિત્ત આણીને આ-દરો ॥ જેમ પામો ભવ પાર ॥૮॥

॥ ઢાળ ૧ લી ॥

॥ એ છિંડી કીહાં રાખી—એ **દેશી** ॥

જ્ઞાન દરિસણ ચારિત્ર તપ વીરજ ॥ એ પાંચે આચાર ॥ એહ તણા ઇહ ભવ પરભવના ॥ આલોઇએ અતિચાર રે ॥ પ્રાણી! જ્ઞાન ભણો ગુણ ખાણી ॥ વીર વદે એમ વાણી રે પ્રા૦ ૧ ॥ એ આંકણી ॥ ગુરૂ ઓળવીએ નહિ, ગુરૂ વિનયે ॥ કાળે ધરી બહુમાન ॥ સુત્ર અર્થ તદુભય કરી સૂધાં ॥ ભણીએ વહી ઉપધાન રે ॥ પ્રા૦ ૨ ॥ જ્ઞાનોપગરણ પાટી પોથી ॥ ઠવણી નોકરવાળી ॥ તેહ તણી કીધી આશાતના ॥ જ્ઞાન ભક્તિ ન સંભાળી રે ॥ પ્રા૦ ૩ ॥ ઇત્યાદિક વિપરીતપણાથી ॥ જ્ઞાન વિરાધ્યું જેહ ॥ આભવ પરભવ વળી રે ભવો ભવ ॥ મિચ્છામિ દુક્કડં તેહ રે ॥ પ્રા૦ ૪ ॥ સમકિત લ્યો શુદ્ધ જાણી ॥ વીર વદે એમ વાણી રે ॥ પ્રા૦ ॥ સ૦ ॥ જિનવચને શંકા નવિ કીજે ॥ નવિ પરમત અભિલાખ ॥ સાધુતણી નિંદા પરિહરજો ॥ ફળ સંદેહ મ રાખ રે ॥ પ્રા૦ ॥ સ૦ ॥ ૫ ॥ મૂઢપણું છંડો પરશંસા ॥ ગુણવંતને આદરીએ ॥ સામીને ધરમે કરી થિરતા ॥ ભક્તિ પ્રભાવના કરીએ રે ॥ પ્રા૦ ॥ સ૦ ॥ ૬ ॥ સંઘ ચૈત્ય પ્રાસાદ તણો જે ॥ અવર્ણવાદ મન લેખ્યો ॥ દ્રવ્ય દેવકો જે વિણસાડયો ॥ વિણસંતાં ઉવેખ્યો રે ॥ પ્રા૦ ॥ સ૦ ॥ ૭ ॥ ઇત્યાદિક વિપરીતપણાથી ॥ સમકિત ખંડયું જેહ ॥ આભવ૦ ॥ મિચ્છા૦ પ્રા૦ ॥ ૮ ॥ ચારિત્ર લ્યો ચિત્ત આણી ॥ પાંચ સમિતિ ત્રણ ગુપ્તિ વિરાધી ॥ આઠે પ્રવચન માય ॥ સાધુતણે ધરમે પરમાદે ॥ અશુદ્ધ વચન મન કાય રે ॥ પ્રા૦ ॥ ચા૦ ॥ ૯ ॥ શ્રાવકને ધરમે સામાયક ॥ પોસહમાં

મન વાળી ॥ જે જયણાપૂર્વક એ આઠે ॥ પ્રવચન માય ન પાળી રે ॥ પ્રા૦ ॥ ચા૦ ॥ ૧૦ ॥ ઇત્યાદિક વિપરીતપણાથી ॥ ચારિત્ર ડોળ્યું જેહ ॥ આભવ૦ ॥ મિચ્છા૦ ॥ પ્રા૦ ॥ ચા૦ ॥ ૧૧ ॥ બારે ભેદે તપ નવિ કીધો ॥ છતે જોગે નિજ શકતે ॥ ધર્મે મન વચ કાયા વિરજ ॥ નવિ ફોરવીઉં ભગતરે ॥ પ્રા૦ ॥ ચા૦ ॥ ૧૨ ॥ તપ વિરજ આચારે એણી પરે ॥ વિવિધ વિરાધ્યાં જેહ ॥ આભવ૦ ॥ મિ૦ ॥ પ્રા૦ ચા૦ ॥ ૧૩ ॥ વળીય વિશેષે ચારિત્ર કેરા ॥ અતિચાર આલોઇએ ॥ વીરજિનેશર વયણ સુણીને ॥ પાપ મેલ સવી ધોઇએરે ॥ પ્રા૦ ॥ ચા૦ ॥ ૧૪ ॥

॥ ઢાળ ૨ જી ॥

॥ પામી સુગુરૂ પસાય–એ દેશી ॥

પૃથ્વી પાણી તેઉ ॥ વાયુ વનસ્પતિ ॥ એ પાંચે થાવર કહ્યાં એ ॥ ૧ ॥ કરી કરસણ આરંભ ॥ ખેત્ર જે ખેડીયાં ॥ કુવા તળાવ ખણાવીયાએ ॥ ૨ ॥ ઘર આરંભ અનેક ॥ ટાંકા ભોંયરાં ॥ મેડી માળ ચણાવીઆએ ॥ ૩ ॥ લીંપણ ગુંપણ કાજ ॥ એણીપરે પરેપરે ॥ પૃથ્વીકાય વિરાધીયાએ ॥ ૪ ॥ ધોયણ નાહણ પાણી ॥ ઝીલણ અપકાય ॥ છોતિ ધોતિ કરી દુહવ્યાએ ॥ ૫ ॥ ભાઠીગર કુંભાર ॥ લોહ સોવનગરા ॥ ભાડભુંજા લિહાળા ગરાએ ॥ ૬ ॥ તાપણ શેકણ કાજ ॥ વસ્ત્ર નિખારણ ॥ રંગણ રાંધણ રસવતીએ ॥ ૭ ॥ એણી પરે કર્માદાન ॥ પરે પરે કેળવી ॥ તેઉ વાયુ વિરાધીયાએ ॥ ૮ ॥ વાડી વન આરામ ॥ વાવી વનસ્પતિ ॥ પાન ફૂલ ફળ ચૂંટીયાંએ ॥ ૯ ॥ પુંખ પાપડી શાક ॥ શેકયાં સૂકવ્યાં છેદ્યાં છુંદ્યાં આથીઆંએ ॥ ૧૦ ॥ અળશીને એરંડ ॥ ઘાણી

ઘાલીને ॥ ઘણા તિલાદિક પીલીયાએ ॥ ૧૧ ॥ ઘાલી કોલુ માંહે ॥ પીલી શેલડી ॥ કંદમૂળ ફળ વેચીયાંએ ॥ ૧૨ ॥ એમ એકેંદ્રીજીવ ॥ હણ્યા હણાવીયા ॥ હણતાં જે અનુમોદિયાએ ॥ ૧૩ ॥ આ ભવ પરભવ જેહ ॥ વળીય ભવોભવે ॥ તે મુજ મિચ્છામિ દુક્કડં એ ॥ ૧૪ ॥ ક્રમી સરમીયા કીડા ॥ ગાડર ગાંડોલા ॥ એળ પૂરા અલશીયાંએ ॥ ૧૫ ॥ વાળા જળો ચુડેલ ॥ વિચળીત રસ તણા ॥ વળી અથાણાં પ્રમુખનાએ ॥ ૧૬ ॥ એમ બેઇંદ્રી જીવ ॥ જે મેં દુહવ્યા ॥ તે મુજ મિચ્છામિદુક્કડં એ ॥ ૧૭ ॥ ઉધેહી જુ લીખ ॥ માંકડ મંકોડા ॥ ચાંચડ કીડી કુંથુઆએ ॥ ૧૮ ॥ ગદ્ધીઆં ધીમેલ કાનખજુરીયા ॥ ગીંગોડા ધનેરીયાંએ ॥ ૧૯ ॥ એમ તેઇંદ્રી જીવ ॥ જે મેં દુહવ્યા ॥ તે મુજ મિચ્છામિદુક્કડં એ ॥ ૨૦ ॥ માખી મચ્છર ડાંસ ॥ મસા પતંગીયાં ॥ કંસારી કોલિયાવડાએ ॥ ૨૧ ॥ ઢીંકણ વિંછુ તીડ ॥ ભમરા ભમરીયો ॥ કોતાં બગ ખડમાંકડીએ ॥ ૨૨ ॥ એમ ચૌરિંદ્રી જીવ ॥ જે મેં દુહવ્યા ॥ તે મુજ મિચ્છામિદુક્કડં એ ॥ ૨૩ ॥ જળમાં નાંખી જાળરે ॥ જળચર દુહવ્યા ॥ વનમાં મૃગ સંતાપીયાએ ॥ ૨૪ ॥ પીડયા પંખી જીવ ॥ પાડી પાસમાં ॥ પોપટ ઘાલ્યા પાંજરેએ ॥ ૨૫ ॥ એમ પંચેંદ્રી જીવ ॥ જે મેં દુહવ્યા ॥ તે મુજ મિચ્છામિદુક્કડં એ ॥ ૨૬ ॥

॥ ઢાલ ૩ જી ॥

॥ વાણી વાણી હિતકારીજી—એ દેશી ॥

ક્રોધ લોભ ભય હાસ્યથીજી ॥ બોલ્યા વચન અસત્ય ॥ કૂડ કરી ધન પારકાંજી ॥ લીધાં જેહ અદત્તરે ॥ જિનજી મિચ્છામિદુક્કડં આજ ॥ તુમ સાખે મહારાજરે ॥ જિનજી ॥ દેઇ

સારૂં કાજરે ॥ જિનજી ॥ મિચ્છામિદુક્કડં આજ ॥ ૧ ॥ એ આંકણી ॥ દેવ મનુજ તિર્યંચનાંજી ॥ મૈથુન સેવ્યાં જેહ ॥ વિષયારસ લંપટ પણેજી ॥ ઘણું વિડંબ્યો દેહરે ॥ જિનજી૦ ॥ ૨ ॥ પરિગ્રહની મમતા કરીજી ॥ ભવે ભવે મેળી આથ ॥ જે જીહાંની તે તીહાં રહીજી ॥ કોઈ ન આવી સાથરે ॥ જિનજી૦ ॥ ૩ ॥ રયણી ભોજન જે કર્યાંજી ॥ કીધાં ભક્ષ અભક્ષ ॥ રસના રસની લાલચેજી ॥ પાપ કર્યાં પ્રત્યક્ષરે ॥ જિનજી૦ ॥ ૪ ॥ વ્રત લેઇ વિસારીયાંજી ॥ વળી ભાંગ્યાં પચ્ચખાણ ॥ કપટ હેતુ કીરીયાજી ॥ કીધાં આપ વખાણરે ॥ જિનજી૦ ॥ ૫ ॥ ત્રણ ઢાળ આઠે દુહેજી ॥ આળોયા અતિચાર શિવગતિ આરાધન તણોજી ॥ એ પહેલો અધિકારરે ॥ જિનજી૦ ૬ ॥

॥ ઢાળ ૪ થી ॥

॥ સાહેલડીની દેશી ॥

પંચ મહાવ્રત આદરો સાહેલડીરે ॥ અથવા લ્યો વ્રતબાર તો ॥ યથાશક્તિ વ્રત આદરો સાહેલડીરે ॥ પાળો નિરતિચાર તો ॥ ૧ ॥ વ્રત લીધાં સંભારીએ ॥ સા૦ ॥ હૈડે ધરીય વિચારતો ॥ શિવગતિ આરાધન તણો ॥ સા૦ ॥ એ બીજો અધિકારતો ॥ ૨ ॥ જીવ સવે ખમાવીએ ॥ સા૦ ॥ યોનિ ચોરાશી લાખતો ॥ મને શુદ્ધે કરી ખમણું ॥ સા૦ ॥ કોઈશું રોષ ન રાખતો ॥ ૩ ॥ સર્વ મિત્ર કરી ચિંતવો ॥ સા૦ ॥ કોઇ ન જાણો શત્રુતો ॥ રાગ દ્વેષ એમ પરિહરી ॥ સા૦ કીજે જન્મ પવિત્રતો ॥ ૪ ॥ સામી સંઘ ખમાવીએ ॥ સા૦ ॥ જે ઉપની અપ્રીતિતો ॥ સજન કુટુંબ કરો ખામણ ॥ સા૦ ॥ એ જિનશાસન રીતિતો ॥૫॥ ખમીએ ને ખમાવીએ ॥ સા૦ । એહજ ધર્મનું સારતો ॥ શિવગતિ અરાધન તણો ॥ સા૦

એ ત્રીજો અધિકારતો ॥ ૬ ॥ મૃષાવાદ હિંસા ચોરી ॥ સા૦ ॥ ધનમૂર્ચ્છા મૈથુનતો ॥ ક્રોધ માન માયા તૃષ્ણા ॥ સા૦ ॥ પ્રેમ દ્વેષ પૈશૂનતો ॥ ૭ ॥ નિંદા કળહ ન કીજીએ ॥ સા૦ ॥ કૂડાં ન દીજે આળતો ॥ રતિ અરતિ મિથ્યા તજો ॥ સા૦ ॥ માયા-મોહ જંજાળતો ॥ ૮ ॥ ત્રિવિધ ત્રિવિધ વોસરાવીએ ॥ સા૦ ॥ પાપસ્થાન અઢારતો ॥ શિવગતિ આરાધન તણો ॥ સા૦ ॥ એ ચોથો અધિકારતો ॥ ૯ ॥

॥ ઢાળ ૫ મી ॥

॥ હવે નિસુણો ઇહાં આવીયાએ- દેશી ॥

જનમ જરા મરણે કરી એ ॥ એ સંસાર અસારતો ॥ કર્યા કર્મ સહુ અનુભવે એ ॥ કોઇ ન રાખણહાર તો ॥ ૧ ॥ શરણ એક અરિહંતનું એ ॥ શરણ સિદ્ધ ભગવંત તો ॥ શરણ ધર્મ શ્રી જૈનનો એ ॥ સાધુ શરણ ગુણવંત તો ॥ ૨ ॥ અવર મોહ સવિ પરિહરીએ ॥ ચાર શરણ ચિત્ત ધાર તો ॥ શિવગતિ અરાધન તણો એ ॥ એ પાંચમો અધિકાર તો ॥ ૩ ॥ આભવ પરભવ જે કર્યા એ ॥ પાપ કર્મ કેઇ લાખ તો ॥ આત્મ સાખે તે નિંદીએ એ ॥ પડિકમીએ ગુરૂ સાખ તો ॥ ૪ ॥ મિથ્યા મતિ વર્તાવિયા એ ॥ જે ભાખ્યા ઉત્સૂત્ર તો ॥ કુમતિ કદાગ્રહને વશે એ ॥ જે ઉથાપ્યાં સૂત્ર તો ॥ ૫ ॥ ઘડયાં ઘડાવ્યાં જે ઘણાંએ ॥ ઘંટી હળ હથીયાર તો ॥ ભવ ભવ મેળી મૂકીયાં એ ॥ કરતાં જીવ સંહાર તો ॥ ૬ ॥ પાપ કરીને પોષીયાં એ ॥ જનમ જનમ પરિવાર તો ॥ જનમાંતર પોહોત્યા પછીએ ॥ કોઇએ ન કીધી સાર તો ॥ ૭ ॥ આ ભવ પરભવ જે કર્યા એ ॥ એમ અધિકરણ અનેક તો ॥ ત્રિવિધે ત્રિવિધે વોસરાવીએ ॥ આણી હૃદય

વિવેક તો ॥ ૮ ॥ દુષ્કૃતનિંદા એમ કરી એ ॥ પાપ કરો પરિહાર તો ॥ શિવગતિ આરાધન તણો એ છઠ્ઠો અધિકાર તો ॥ ૯ ॥

॥ ઢાળ ૬ ઠી ॥

॥ આદિ તું જોઇને આપણી–એ દેશી ॥

ધનધન તે દિન માહરો ॥ જીહાં કીધો ધર્મ ॥ દાન શિયળ તપ આદરી ॥ ટાળ્યાં દુષ્કર્મ ॥ ધન૦ ॥ ૧ ॥ શેત્રુંજાદિક તીર્થની ॥ જે કીધી જાત્ર ॥ જુગતે જિનવર પૂજીયા ॥ વળી પોખ્યાં પાત્ર ॥ ધન૦ ॥ ૨ ॥ પુસ્તક જ્ઞાન લખાવીયાં ॥ જિનઘર જિનચૈત્ય ॥ સંઘ ચતુર્વિધ સાચવ્યા ॥ એ સાતે ખેત્ર ॥ ધન૦ ॥ ૩ ॥ પડિકમણાં સુપરે કર્યાં ॥ અનુકંપા દાન ॥ સાધુ સૂરિ ઉવઝાયને ॥ દીધાં બહુ માન ॥ ધન૦ ॥ ૪ ॥ ધર્મકાજ અનુમોદીએ ॥ એમ વારોવાર ॥ શિવગતિ આરાધન તણો ॥ સાતમો અધિકાર ॥ ધન૦ ॥ ૫ ॥ ભાવ ભલો મન આણીએ ॥ ચિત્ત આણી ઠામ ॥ સમતા ભાવે ભાવીએ ॥ એ આતરામ ॥ ધન૦ ॥ ૬ ॥ સુખ દુઃખ કારણ જીવને ॥ કોઇ અવર ન હોય ॥ કર્મ આપે જે આચર્યાં ॥ ભોગવીએ સોય ॥ ધન૦ ॥ ૭ ॥ સમતા વિણ જે અનુસરે ॥ પ્રાણી પુન્ય કામ ॥ છાર ઉપર તે લીપણું ॥ ઝાંખર ચિત્રામ ॥ ધન૦ ॥ ॥ ૮ ॥ ભાવ ભલીપરે ભાવીએ ॥ એ ધર્મનું સાર ॥ શિવગતિ આરાધન તણો ॥ આઠમો અધિકાર ॥ ધન૦ ॥ ૯ ॥

॥ ઢાળ ૭ મી. ॥

॥ રૈવતગિરિ ઉપરે–એ દેશી ॥

હવે અવસર જાણી ॥ કરી સંલેખણ સાર ॥ અણસણ

આદરીએ ॥ પચ્ચખ્ખી ચારે અહાર ॥ લલુતા સવિ મૂકી ॥ છાંડી મમતા અંગ ॥ એ આતમ ખેલે ॥ સમતા જ્ઞાન તરંગ ॥ ૧ ॥ ગતિ ચારે કીધા ॥ અહાર અનંત નિઃશક ॥ પણ તૃપ્તિ ન પામ્યો ॥ જીવ લાલચીઓ રંક ॥ દુલહો એ વળી વળી ॥ અણુસણુનો પરિણામ ॥ એહથી પામીજે ॥ શિવપદ સુરપદ ઠામ ॥ ૨ ॥ ધન ધના શાલિભદ્ર ખંધો મેઘકુમાર ॥ અણુસણુ અરાધી ॥ પામ્યા ભવનો પાર ॥ શિવમંદિર જાશે ॥ કરી એક અવતાર ॥ આરાધન કરો ॥ એ નવમો અધિકાર ॥ ૩ ॥ દસમે અધિકારે મહામંત્ર નવકાર ॥ મનથી નવિ મૂકો ॥ શિવ સુખ ફલ સહકાર ॥ એ જપતાં જાયે ॥ દુર્ગતિ દોષવિકાર ॥ સુપરે એ સમરો ॥ ચૌદ પૂરવનો સાર ॥ ૪ ॥ જનમાંતર જાતાં જો પામે નવકાર ॥ તો પાતીક ગાળી ॥ પામે સુર અવતાર ॥ એ નવ પદ સરિખો ॥ મંત્ર ન કોઇ સાર ॥ ઇહ ભવ ને પરભવે ॥ સુખ સંપત્તિ દાતાર ॥ ૫ ॥ જુઓ ભીલ ભીલડી ॥ રાજા રાણી થાય ॥ નવપદ મહિમાથી ॥ રાજસિંહ મહારાય ॥ રાણી રત્નવતી બેહુ ॥ પામ્યા છે સુરભોગ ॥ એક ભવ પછી લેશે ॥ શિવવધુ સંજોગ ॥ ૬ ॥ શ્રીમતીને એ વળી ॥ મંત્ર ફળ્યો તતકાળ ॥ ફણીધર ફીટીને ॥ પ્રગટ થઇ ફુલમાળ ॥ શિવકુમરે જોગી ॥ સોવનપુરૂષો કીધ ॥ એમ એણે મંત્રે ॥ કાજ ઘણાનાં સિદ્ધ ॥૭॥ એ દસ અધિકારે વીર જિનેશર ભાખ્યો ॥ અરાધન ॥ કેરો ॥ વિધિ જેણે ચિત્તમાં રાખ્યો ॥ તેણે પાપ પખાળી ॥ ભવભય દૂરે નાંખ્યો ॥ જિન વિનય કરતાં ॥ સુમતિ અમૃતરસ ચાખ્યો ॥ ૮ ॥

॥ ઢાળ ૮ મી ॥

॥ નમો ભવિ ભાવશું એ-એ દેશી ॥

સિદ્ધારથ રાય કુળતિલો એ ॥ ત્રિશલા માત મલ્હાર તો ॥ અવનિતળે તમે અવતર્યા એ ॥ કરવા અમ ઉપકાર તો ॥ જયો જિનવીરજી એ ॥ ૧ ॥ મેં અપરાધ કર્યા ઘણાએ ॥ કહેતાં ન લહું પાર તો ॥ તુમ ચરણે આવ્યા ભણી એ ॥ જો તારે તો તાર તો ॥ જયો૦॥૨॥ આશ કરીને આવીયો એ ॥ તુમ ચરણે મહારાજ તો ॥ આવ્યાને ઉવેખશો એ ॥ તો કેમ રહેશે લાજ તો ॥ જયો૦॥૩॥ કરમ અલુંજણ આકરાં એ ॥ જનમ મરણ જંજાળ તો ॥ હું છું એહથી ઉભગ્યો એ ॥ છોડાવો દેવ દયાળ તો ॥ જયો૦ ॥૪॥ આજ મનોરથ મુજ ફળ્યા એ ॥ નાઠાં દુઃખ દંદોળતો ॥ તુઠયો જિન ચોવીશમો એ ॥ પ્રગટયા પુન્ય કલ્લોલ તો ॥ જયો૦ ॥૫॥ ભવભવ વિનય તુમારડો એ ॥ ભાવભકિત તુમ પાય તો ॥ દેવ દયા કરી દીજીએ એ ॥ બોધિબીજ સુપસાય તો ॥ જયો૦ ॥ ૬ ॥

॥ કળશ ॥

ઈહ તરણ તારણ સુગતિ કારણ ॥ દુઃખ નિવારણ જગ જયો ॥ શ્રીવીર જિનવર ચરણ થુણતાં ॥ અધિક મન ઉલ્લટ થયો ॥ ૧ ॥ શ્રી વિજયદેવસૂરીંદ પટધર ॥ તીરથ ॥ જંગમ ઇણે જગે ॥ તપગચ્છપતિ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિ ॥ સૂરિતેજે ઝગમગે ॥ ૨ ॥ શ્રી હીરવિજયસૂરિ શિષ્ય વાચક ॥ કીર્તિવિજય સુરિગુરૂસમો ॥ તસ શિષ્ય વાચક વિનયવિજયે ॥ થુણ્યો જિન ચોવીશમો ॥ ૩ ॥ સય સત્તર સંવત ઓગણત્રીશે ॥ રહી રાંદેર ચોમાસુએ ॥ વિજય દશમી વિજય કારણ ॥ કિયો ગુણ

અભ્યાસ એ ॥ ૪ ॥ નર ભવ આરાધન સિદ્ધિસાધન ॥ સુકૃત લીલવિલાસએ ॥ નિર્જરા હેતે સ્તવન રચિયું ॥ નામે પુન્યપ્રકાશ એ ॥ ૫ ॥ ઇતિ શ્રી. શ્રી. શ્રી. શ્રી. શ્રી.

અથ પદ્માવતી આરાધના પ્રારંભ.

હવે રાણી પદ્માવતી, જીવરાશી ખમાવે ॥ જાણપણું જુગતે ભલું, ઇણ વેળા આવે ॥ ૧ ॥ તે મુજ મિચ્છામિ દુક્કડં, અરિહંતની સાખ ॥ જે મેં જીવ વિરાધીયા ચઉરાશી લાખ ॥ તે મુજ૦ ॥ ૨ ॥ સાત લાખ પૃથિવી તણા, સાતે અપકાય ॥ સાત લાખ તેઉ કાયના, સાતે વળી વાય ॥ તે૦ ॥ ૩ ॥ દશ પ્રત્યેક વનસ્પતિ, ચઉદહ સાધાર ॥ બી ત્રિ ચઉરિંદી જીવના, બે બે લાખ વિચાર ॥ તે૦ ॥ ૪ ॥ દેવતા તિર્યંચ નારકી, ચાર ચાર પ્રકાશી ॥ ચઉદહ લાખ મનુષ્યના, એ લાખ ચોરાશી ॥ તે૦ ॥ ૫ ॥ ઈણ ભવ પરભવે સેવીયા, જે પાપ અઢાર ॥ ત્રિવિધિ ત્રિવિધિ કરી પરિહરૂં, દુર્ગતિના દાતાર ॥ તે૦ ॥ ॥ ૬ ॥ હિંસા કીધી જીવની, બોલ્યા મૃષાવાદ ॥ દોષ અદત્તાદાનના, મૈથુન ઉન્માદ ॥ તે૦ ॥ ૭ ॥ પરિગ્રહ મેળ્યો કારમો, કીધો ક્રોધ વિશેષ ॥ માન માયા લોભ મેં કીયાં, વળી રાગ ને દ્વેષ ॥ તે૦ ॥ ૮ ॥ કલહ કરી જીવ દુહવ્યા, દીધાં કુડાં કલંક ॥ નિંદા કીધી પારકી, રતિ અરતિ નિશંક ॥ તે૦ ॥ ૯ ॥ ચાડી કીધી ચોતરે, કીધો થાપણ મોસો ॥ કુગુરૂ કુદેવ કુધર્મનો, ભલો આણ્યો ભરોંસો ॥ તે૦ ॥ ૧૦ ॥ ખાટકીને ભવે મેં કીયા, જીવ નાનાવિધ ઘાત ॥ ચડીમાર ભવે ચરકલાં, માર્યાં દિન રાત ॥ તે૦ ॥ ૧૧ ॥ કાજી મુલ્લાંને ભવે, પઢી મંત્ર કઠોર ॥ જીવ અનેક જબ્બે કીયા, કીધાં પાપ અઘોર ॥ તે૦ ॥ ૧૨ ॥ માછીને ભવે માછલાં, ઝાલ્યાં જળવાસ ॥

ધીવર ભીલ કોળી ભવે, મૃગ પાડયાં પાસ ॥ તે૦ ॥ ૧૩ ॥ કોટવાળને ભવે મેં કીયા. આકરા કર દંડ ॥ બંદીવાન મરાવીયા. કોરડા છડી દંડ॥ તે૦ ॥ ૧૪ ॥ પરમાધામીને ભવે, દીધાં નારકી દુઃખ ॥ છેદન ભેદન વેદના, તાડન અતિ તિખ્ખ ॥ તે૦ ॥ ૧૫ ॥ કુંભારને ભવે મેં કીયા, નીભાડ પચાવ્યા ॥ તેલી ભવે તિલ પીલીયા પાપે પિંડ ભરાવ્યાં ॥ તે૦ ॥ ૧૬ ॥ હાલી ભવે હળ ખેડીયાં, ફાડયાં પૃથ્વીનાં પેટ ॥ સુડ નિદાન ઘણાં કીધાં, દીધા બળદ ચપેટ ॥ તે૦ ॥ ૧૭ ॥ માળીને ભવે રોપીયા, નાનાવિધ વૃક્ષ ॥ મૂલ પત્ર ફળ ફુલના, લાગ્યાં પાપ તે લક્ષ ॥ તે૦ ॥ ૧૮ ॥ અધોવાઇઆને ભવે, ભર્યા અધિકા ભાર ॥ પોઠી પુંઠે કીડા પડયા, દયા નાણી લગાર ॥ તે૦ ॥ ॥ ૧૯ ॥ છીપાને ભવે છેતર્યા, કીધા રંગણ પાસ ॥ અગ્નિ આરંભ કીધા ઘણા, ધાતુર્વાદ અભ્યાસ ॥ તે૦ ॥ ૨૦ ॥ શૂરપણે રણ ઝુઝતાં, માર્યા માણસ વૃંદ ॥ મદિરા માંસ માખણ ભખ્યાં, ખાધાં મૂળ ને કંદ ॥ તે૦ ॥ ૨૧ ॥ ખાણ ખણાવી ધાતુની, પાણી ઉલેચ્યા ॥ આરંભ કીધા અતિ ઘણા, પોતે પાપજ સંચ્યા ॥ તે૦ ॥ ૨૨ ॥ કર્મ અંગાર કીયા વળી, ઘરમેં દવ દીધા ॥ સમ ખાધા વીતરાગના, કુડા કોસજ કીધા ॥ તે૦ ॥ ૨૩ ॥ બીલ્લી ભવે ઉંદર લીયા, ગીરોલી હત્યારી ॥ મુઢ ગમારતણે ભવે, મેં જુ લીખ મારી ॥ તે૦ ॥ ૨૪ ॥ ભાડભુંજા તણે ભવે, એકેંદ્રિય જીવ, જવારી ચણા ગહું શેકીયા, પાડતા રીવ ॥ તે૦ ॥ ૨૫ ॥ ખાંડણ પીસણ ગારના, આરંભ અનેક; રાધણ ઇંધણ અગ્નિનાં, કીધાં પાપ ઉદેક ॥ તે૦ ॥૨૬॥ વિકથા ચાર કીધી વળી, સેવ્યા પાંચ પ્રમાદ, ઇષ્ટ વિયોગ પાડયા ઘણા, કીયા રૂદન વિષવાદ ॥ તે૦ ॥ ૨૭ ॥ સાધુ અને શ્રાવક-

તણાં, વ્રત લહીને ભાંગ્યાં ॥ મુળ અને ઉત્તરતણાં, મુજ દુષણ લાગ્યાં ॥ તે૦ ॥ ૨૮ ॥ સાપ વીંછી સિંહ ચીવરા, શકરા શકરી ને સમળી ॥ હિંસક જીવતણે ભવે, હિંસા કીધી સબળી ॥ તે૦ ॥ ૨૯ ॥ સુવાવડી દુષણ ઘણાં, વળી ગર્ભ ગળાવ્યા ॥ જીવાણી ઢોળ્યાં ઘણાં, શીળવ્રત ભંજાવ્યાં ॥ તે૦ ॥ ૩૦ ॥ ભવ અનંત ભમતાં થકાં, કીધા દેહ સંબંધ ॥ ત્રિવિધ ત્રિવિધ કરી વોસિરૂં, તીણશું, પ્રતિબંધ ॥ તે૦ ॥ ૩૧ ॥ ભવ અનંત ભમતાં થકાં, કીધા પરિગ્રહ સંબંધ ॥ ત્રિવિધ ત્રિવિધ કરી વોસિરૂં, તીણશું પ્રતિબંધ ॥ તે૦ ॥ ૩૨ ॥ ભવ અનંત ભમતાં થકાં, કીધાં કુટુંબ સંબંધ ॥ ત્રિવિધ ત્રિવિધ કરી વોસિરૂં, તીણશું પ્રતિબંધ ॥ તે૦ ॥ ૩૩ ॥ ઇણી પરે ઇહ ભવ પર ભવે, કીધાં પાપ અખત્ર ॥ ત્રિવિધ ત્રિવિધ કરી વોસિરૂં, કરૂં જન્મ પવિત્ર ॥ તે૦ ॥ ૩૪ ॥ એણી વિધે એ આરાધના, ભવિ કરશે જેહ ॥ સમય સુંદર કહે પાપથી, વળી છુટશે તેહ ॥ તે૦ ॥ ૩૫ ॥ રાગ વેરાડી જે સુણે, એહ ત્રીજી ઢાળ ॥ સમય સુંદર કહે પાપથી, છુટે તંતકાળ ॥ તે૦ ॥ ૩૬ ॥

શુભ ચિંતવન કરવાની છેલ્લી ભલામણ.

"મારો દેહ પડી જાય તે સમયે મારી પછવાડે કોઈ રૂદન કરે, અગર શોક પાળે-પળાવે, પાણી ઢોળે, છ કાયની વિરાધના કરે, તેમાં મારે લેવા દેવા નથી. મારા શરીરનો સંસ્કાર કરે તેમાં પણ મારે લેવા દેવા નથી. વ્યવહારથી જે કોઈ કરે તે તેઓ જાણે."

કુટુંબીઓને રડવા કુટવાની ના પાડવી. શોક પાળવાની ના પાડવી મરણ પછવાડે જે જે આરંભાદિક કાર્યો મોહના પ્રભાવથી કરે તેનો નિષેધ કરવો. તે છતાં કદાચ પાછલા કુટુંબીઓ

કરે તો પછી મરનારને જરાપણ દોષ કે પાપબંધન થાય નહિ; અને તેમ ન કહેવામાં આવે તો તેની ક્રિયા મરનારને લાગે. શ્રી ભગવતી સૂત્રમાં કહ્યું છે કે—અવિરતિપણાને લીધે એકેન્દ્રિય જીવોને પણ અઢાર પાપસ્થાનક લાગે છે. માટે તમામ વસ્તુ વોસિરાવીને પાછળ પણ પોતાના નિમિત્તે કર્મબંધનની જે જે ક્રિયાઓ કરવામાં આવે તેમ હોય તેની ના પાડવી.

જે જીવોનું ચિત્ત સંસારના પદાર્થોમાં આસક્તિવાળું છે. અને પોતાના સ્વરૂપને જે જાણતા નથી, તેવા જીવોને મૃત્યુ ભયમય છે, પરંતુ જે જીવો પોતાના સ્વરૂપમાં રમણતા કરનારા છે અને સંસારિક પદાર્થોમાં વૈરાગ્યવાળા છે, તેવા જીવોને તો મૃત્યુ એ એક હર્ષનું નિમિત્ત છે. તેઓ તો એમજ વિચારે છે કે આયુકર્મના નિમિત્તથીજ આ દેહનું ધારણ કરવાપણું છે અને તેની સ્થિતિ પૂર્ણ થયે તે કર્મના પુદ્ગલો નાશ પામશે ત્યારે મારે બીજી ગતિમાં ઉત્પન્ન થવું પડશે. મારો આત્મા તો અનાદિ કાળથી મરણ પામ્યો નથી અને મરશે પણ નહિ; પરંતુ પુણ્યશાળી આત્માને તો આ સાત ધાતુમય મહા અશુચિના કોથળા જેવા અને વિનશ્વર સ્વભાવવાળા દેહનો ત્યાગ કરવો અને શુભ કર્મોના પ્રભાવથી—સમાધિના પ્રભાવથી બીજી ગતિમાં નવીન સુંદર શરીર ધારણ કરવું જેને મરણ કહેવાય છે તેમાં શોક શાનો? તેમાં તો આનંદ જ માનવો છે.

જેમ કોઈ માણુસને એક સડી ગયેલી ઝુંપડીને છોડી દઈ બીજા નવીન મહેલમાં જઈને વસવું હોય તો તે માણસને શોક નહિં થતાં આનંદના ઉભરા હોય છે. તેવીજ રીતે આ આત્માને આ ખંડેર જેવા સડી ગયેલ દેહરૂપ ઝુંપડીનો ત્યાગ કરી નવા દેહરૂપ મહેલને પ્રાપ્ત કરવો, એ મહા ઉત્સવનો અવસર છે તેમાં

કોઇ પ્રકારની હાનિ છે જ નહિં. કારણ કે જો આવા પ્રકારની ઉત્તમ સમાધિથી મરણ થાય તો તે હે ચેતન ! ઉત્તમ ગતિને આપનાર છે. બાકી વિચાર કર, અત્યાર સુધી સમાધિ વિના પરવશપણે અનંતિવાર નરકતિર્યંચાદિગતિમાં મરણો કર્યા છે, અસહ્ય દુઃખો સહન કર્યા છે, માટે આવા ઉત્તમ પ્રકારના સમાધિમરણથી આનંદમાની તમામ વસ્તુ વોસિરાવી પાછળના સંબંધી જીવો રાગના જોરથી કર્મબંધન ન કરે તે માટે પાકી ભલામણ કરજે પછી કદાચ મોહના જોરથી તેઓ જે કાંઈ કરશે તેમાં તેને પાપની ક્રિયાઓ આવશે નહિં, તે ચોક્કસ લક્ષમાં રાખજે.

હિતશિક્ષા તથા નીતિમય જીવન ગુજારવા માટે બે બોલ.

નીચે બતાવેલ બોલ ધ્યાનમાં લઈ, મનન કરો અને તેને યથાશક્તિ અમલમાં મૂકો.

૧ તું કોણ છે
૨ શા માટે આવ્યો છે.
૩ આવીને તેં માનવ જીંદગીમાં શું કર્યું.
૪ શા માટે ભમી રહ્યો છે.
૫ સંતસમાગમ કરી આત્મહિત કર.
૬ આત્મસ્વરૂપને તપાસ.
૭ સંયોગના અંતે વિયોગ તે ચોક્કસ યાદ રાખ.
૮ હરખને અંતે શોક,
૯ સુખને અંતે દુઃખ.
૧૦ ઉદય પછી અસ્ત.
૧૧ જન્મે તે મરવા માટે.
૧૨ સુખ દુઃખનો મનની સાથે સંબંધ છે.

૧૩ પોતાના દોષ જોવાથી દોષ દૂર થશે.
૧૪ તીર્થંકરનાં વચનો જ સંસારને કાપે છે.
૧૫ મનને હંમેશા શુદ્ધ કરવા વીતરાગની વાણી શ્રવણ કરવી.
૧૬ ઇચ્છાઓનો ત્યાગ તે વૈરાગ્ય.
૧૭ મનમાં અશુભ વિચારો કરવા તેના સમાન બીજો વ્યાધિ નથી.
૧૮ પુદ્ગલમાં આનંદ માને તે પુદ્ગાલાનંદી, ભવમાં આનંદ માને તે ભવાભિનિંદી જીવો સંસારમાં પરિભ્રમણ કરનારા છે.
૧૯ આત્મામાં આનંદ માનનારા જીવો લેલાસર મુક્તિ મેળવી શકે છે.
૨૦ આત્માનંદી બનવું બહુ દુષ્કર છે માટે બહુ પ્રયત્ન કરીને પણ તેવા બનવું જેથી દુઃખથી મુક્ત થવાય.
૨૧ જાગૃત થા અને ઉંઘને છોડ.
૨૨ નીતિમય અને ઉપકારક જીવન ગુજારવા પ્રયત્ન કર.
૨૩ ગતકાળની ભૂલો સુધારી લેવા પ્રયત્ન અને હવે પછી તેમ ન થાય તે માટે કમ્મર કસો.
૨૪ ભવિષ્યનો વિચાર કરી પછી પ્રવૃતિ કરવી તેનું નામ વિવેક, તેની ખાસ જરૂર છે.
૨૫ આવતી જીંદગીને યાદ કરીને કાર્ય કરજો.
૨૬ ધર્મથી નિરપેક્ષ થનાર મનુષ્ય જેવો બીજો કોણ મૂર્ખ ગણાય. ?
૨૭ ભાગ્યનો ઉદય પણ ઉદ્યમથીજ થાય છે.
૨૮ પરસ્ત્રીગમન કરનાર ચંદનને મૂકી બાવળને વળગી બહુ દુઃખી થાય છે.
૨૯ આ શરીર અશુચિનું યંત્ર છે, માટે તેની ઉપર મોહ નહિં

કરતાં તેમાંથી જે કાઢવાનું હોય તે જલદી કાઢી લે, ઢીલ કરીશ નહિં.

૩૦ મનુષ્યભવ બહુજ દુર્લભ છે માટે તેને સફળ કર.

૩૧ વિચારનો સુધારો થાય તોજ વચન અને કાયાનો સુધારો થઇ શકે.

૩૨ સદ્‌ગુરૂની સેવા દુર્વ્યસનોનો નાશ કરે છે અને ગુણને પ્રગટ કરે છે.

૩૩ અભક્ષ્ય અને અપેયનો ત્યાગ કરીને ભોજન થાય તેજ ખરૂં ભોજન કહેવાય.

૩૪ પાણી પીવાનું ભોજન જુદું રાખવું. મુખે માંડેલ ભોજન પાણીના ગોળામાં નાંખી તમામ પાણી બગાડવું નહિં. તેમ કરવાથી ઘણાં જીવોનો વિનાશ થાય છે તથા ચેપી રોગ વળગે છે. વિગેરે ઘણી હાનિ થાય છે.

૩૫ વિચારોમાં અન્યને દુઃખ થાય તેવું ન ચિંતવવું.

૩૬ સર્વેની સાથે મૈત્રી ભાવના કર, વૈર ભૂલી જા.

૩૭ પોતાના હૃદયને શાંતિનું સ્થાન ધર્મ વિના બીજું કોઇ નથી.

૩૮ જે દિવસે અશુભ પ્રવૃત્તિ કરવા તૈયાર થા તે પહેલાં મૃત્યુના દિવસને યાદ કર.

૩૯ શુભમાર્ગમાં વિવેકથી લક્ષ્મી ખરચવી તેજ લક્ષ્મી પામ્યાનું ફળ છે.

૪૦ ખરો મિત્ર કોણ ? પાપમાર્ગથી બચાવી સન્માર્ગમાં જોડે તે.

૪૧ દીન દુઃખી અને અનાથ ઉપર અનુકંપા રાખી તેનો ઉદ્ધાર કરો.

૪૨ પરદ્રવ્યને પત્થર તુલ્ય ગણો, સ્વદ્રવ્યમાં સંતોષ રાખો.

૪૩ પરસ્ત્રીને માતા, બ્હેન કે પુત્રી તુલ્ય ગણો.

૪૪ પરનિંદા. ચુગલી ને મિથ્યા આરોપ વિગેરે પાપોના બોજાથી બહુ ડરો.

૪૫ વિષયતૃષ્ણાથી વેગળા રહો, ઇન્દ્રિયોના ગુલામ ન બનો, પરંતુ ઇન્દ્રિયોને ગુલામ બનાવો.

૪૬ ચારિત્ર લેવાની હંમેશાં શુભ ભાવના રાખો.

૪૭ શરીર સારૂં હોય તો સંસારના મોહને છોડી ચારિત્ર ગ્રહણ કરવું.

૪૮ સંસારને કેદખાનું સમજવું, તેમાં મુંઝાવું નહિ.

૪૯ બીજાને દુઃખી દેખી દ્રવ્ય ભાવથી તેનું દુખ દુર કરવા ભાવના રાખવી.

૫૦ ધર્મરાગ કરવો, પરંતુ કામરાગ કે સ્નેહરાગ ન કરવો. કારણ કે તે સંસારમાં ભમાવનાર છે.

૫૧ યથાશક્તિ દશ તીથિ અથવા પાંચ તીથિ તપશ્ચર્યા કરવી.

૫૨ લક્ષ્મી ઉપર અત્યંત મોહ ન રાખવો, છેવટે તેને છોડવી પડશે અથવા આપણને તે છોડશે તે યાદ રાખવું.

૫૩ ઉપકારીનો ઉપકાર કદાપી ભૂલવો નહિ.

૫૪ ખાવાપીવામાં બહુ લોલુપતા રાખવી નહિ.

૫૫ પ્રથમનું ભોજન પાચન થયા વગર જમવું નહિ. નિરંતર બેચાર કવળ ઓછો આહાર કરવો.

૫૬ ઉપદ્રવવાળા સ્થાનકનો ત્યાગ કરવો.

૫૭ રાજાએ નિષેધ કરેલા દેશમાં જવું નહિ.

૫૮ એક બે કલાક ધાર્મિક પુસ્તકો વાંચવાની ટેવ પાડવી.

૫૯ નીતિમય જીવન ગુજારવું, અનીતિ કરી બંને લોક બગાડવા નહિ.

૬૦ લોકપ્રિય થવું. ૬૧ લજ્જાળુ થવું. ૬૨ દયાળુ થવું.

ઉપર લખેલા બોલનું મનન કરવાથી વૈરાગ્ય ભાવના જાગૃત થશે.

વૈરાગ્ય સંબંધી દુહા.

પરલોકે સુખ પામવા, કર સારો સંકેત;
હજી બાજી છે હાથમાં, ચેત ચેત નર ચેત, ૧
જોર કરીને જીતવું, ખરેખરૂં રણખેત;
દુશ્મન છે તુજ દેહમાં, ચેત ચેત નર ચેત. ૨
ગાફલ રહી ગમાર તું, ફોગટ થઇશ ફજેત;
હવે જરૂર હુંશીયાર થઈ, ચેત ચેત નર ચેત. ૩
તન ધન તો તારાં નથી, નથી પ્રિયા પરણેત;
પાછળ સહુ રહેશે પડયા, ચેત ચેત નર ચેત. ૪
પ્રાણ જશે જ્યાં પિંડથી, પિંડ ગણાશે પ્રેત;
માટીમાં માટી થશે, ચેત ચેત નર ચેત. ૫
રહ્યા ન રાણા રાજીયા, સુર નર મુનિ સમેત;
તું તો તરણા તુલ્ય છે, ચેત ચેત નર ચેત. ૬
રજકણ તારા રખડશે, જેમ રખડતી રેત;
પછી નરતનુ પામીશ કયાં, ચેત ચેત નર ચેત. ૭
માટે મનમાં સમજીને, વિચારીને કર ચેંત;
કયાંથી આવ્યો કયાં જવું, ચેત ચેત નર ચેત. ૮
શુભ શિખામણ સમજ તો, પ્રભુ સાથે કર હેત;
અંતે અવિચળ એજ છે, ચેત ચેત નર ચેત. ૯
કાળા કેશ મટી ગયા, સર્વે બનિયા શ્વેત;
જોબન જોર જતું રહ્યું, ચેત ચેત નર ચેત. ૧૦
જો નહિ ચેતે પ્રથમ તો, પશુ પક્ષીથી હિણ;
ઘન પેલાં માળા રચે, પક્ષી જુઓ પ્રવીણ. ૧૧

હિતશિક્ષા સંબંધી દુહા.

મેરી મેરી કર મતી, ઇહાં નાહ તેરી કોઈ
કાયાએ તેરી નથી, તો માયા કહાંસે હોય. ૧
શૂળ જીસ્યો સંસાર સુખ, ધુળ જીસ્યો હે ધન;
ભૂલ અણુના ભરમમેં, મત ફુલ તું મન. ૨
સબ કાગજ કાલે કીયે, મન કાલે કે કાજ,
વો સબ ફ્ટ ધોલે ભયે, હીયે ધુર દિન હે આજ. ૩
રે જીવ સુણ તું બાપડા, હીયે વિમાસી જોય;
આપ સ્વાર્થી સહુ મળ્યું, ત્હારૂં નહિ જગ કોઇ. ૪
ધર્મ વિના સુણ જીવડા, તું ભમ્યો ભવ અનંત;
મૂઢપણે ભવ તેં કીયા, ઇમ બોલે ભગવંત. ૫
લાખ ચોરાસી યોનિમાં, ફરી લીયો અવતાર;
એકેકી યોનિ વળી, અનંત અનંતી વાર. ૬
એમ ભમતાં ભમતાં લીયો, મનુઅ જનમ અવતાર;
મિથ્યાત્વપણે ભવ નિર્ગમ્યા, કાજ ન સિદ્ધ લગાર. ૭
જગમાં જીવ અછે બહુ, એકેકશું અનંતી વાર;
વિવિધ પ્રકાર સગપણ કીયાં, હૈયા સાથ વિચાર. ૮
તો કુણ આપણું પારકું, કુણ વૈરી કુણ મિત્ત;
રાગ દ્વેષ ટાળી કરી, કર સમતા એક ચિત્ત. ૯
પૂર્વ કોડીને આઉખે, જ્ઞાની ગુરૂ અપાર;
ઉત્પત્તિ કહી તાહરી, કહેતાં નાવે પાર. ૧૦
પુત્ર પિતાપણે અવતરે, પિતા પુત્રપણે જોય;
માતા મરી નારી થઇ, નારી માતા હોય. ૧૧
સુતો સુપન જંજાળમાં, પામ્યો જાણે રાજ;
જબ જાગ્યો તબ એકલો, રાજ ન સીજેકાજ. ૧૨

નવ નવ નાટક તું વળી, નાચ્યો કરી બહુ રૂપ;
નાટક એક શું નાચીયો, જો છુટે ભવકૂપ. ૧૩
ઉત્તમ કુળ નર ભવ લહી, પામી ધર્મ જિનરાય;
પ્રમાદ મૂકી કીજીએ, ખિણુ લાખીણો જાય. ૧૪
દોષ દીજે નિજ કર્મને, જીણે નવી કીધો ધર્મ;
ધર્મ વિના સુખ નવિ મીલે, એ જિન શાસન મર્મ. ૧૫
ઘડપણે ધર્મ થાયે નહિ, જોબન એળે જાય;
તરૂણુપણે ધસમસ કરી, પછી ફરી પસ્તાય. ૧૬
જરા આવી જોબન ગયું, શિર પળિયા તે કેશ;
લલુતા તો છોડી નહિ, ન કર્યો ધર્મ લવલેશ. ૧૭
છતે હાથ નવી વાવર્યા, સંબલ ન કીયો સાથ;
આયુ ગયું નવિ ચેતિયો, પછી ઘસે નિજ હાથ. ૧૮
ધન યૌવન નર રૂપનો, ગર્વ કરે તું ગમાર;
કૃષ્ણ બલભદ્ર દ્વારિકા, જાતાં ન લાગી વાર. ૧૯
નયન ફરકે જ્યાં લગે, તિહાં (લગે) ત્હારૂં સહુ કોય;
નયન ફરૂક્ત જબ નહિ, તબ ત્હારૂં નહિ હોય. ૨૦
પાપ કીયા જીવ તેં બહુ, ધર્મ ન કીયો લગાર;
નરક પડયો યમ કર ચડયો, તિહાં જઇ કરે પોકાર. ૨૧
પાપ ઘડો પૂરણુ ભરી; તેં લીયો શીર પર ભાર;
તે કિમ છુટીશ જીવડા, ન કર્યો ધર્મ લગાર. ૨૨
ઈશ્યુ જાણી કુડકપટ, છણે છિદ્ર તું છાંડ;
તે છાંડીને જીવડા, જિનધર્મે ચિત માંડ. ૨૩
ખટ માસીને પારણે, ઇક સિથ લહે આહાર;
કરતો નિંદા નવી ટળે, તસ દુર્ગતિ અવતાર. ૨૪
નર ભવ ચિંતામણિ લહી, એળે તું મત હાર
ધર્મ કરીને જીવડા, સફળ કરો અવતાર. ૨૫

સકળ સામગ્રી તેં લહી, જીણે તરીએ સંસાર;
પ્રમાદ વશે ભવ કાં ગમે, કર નિજ હૈયે વિચાર. ૨૬
ધન કારણ તું ઝળહળે, ધર્મ કરી થાયે સૂર;
અનંત ભવનાં પાપ સવિ, ક્ષણમાં જાયે દૂર. ૨૭
આશા અંબર જેવડી, મરવું પગલાં હેઠ;
ધર્મ વિના જે દિન ગયા; તિણ દિન કીધી વેઠ. ૨૮
કર્મે કો નવી છુટીએ, ઇન્દ્ર ચન્દ્ર નર દેવ;
રાય રાણા મંડલિક વળી, અવર નરજ કુણ હેવ. ૨૯
વરસ દિવસ ઘરઘર ભમ્યા, આદિનાથ ભગવંત;
કર્મવશે દુઃખ તેણે લહ્યાં, જે જગમાં બળવંત. ૩૦
કાને ખીલા ઘાલીયા, ચરણે રાંધી ખીર;
તેહુને કર્મે નડયો, ચોવીસમા શ્રી વીર. ૩૧
કીધાં કર્મ ન છુટીએ, જેહનો વિષમો બંધ;
બ્રહ્મદત્ત નર ચક્કવઇ, સોળ વરસ લગે અંધ. ૩૨
આઠમો સુભૂમ ચક્કવઇ, ઋદ્ધિ તણો નહિ પાર;
કર્મવશે પરિવારશું, બુડયો સમુદ્ર મઝાર. ૩૩
સહસ પુરૂષશું સંજમ લીયો, શ્રી નેમીશ્વર હાથ;
તે થાવચ્ચા વંદિયે મહોત્સવ કર્યો યદુનાથ ૩૪
કોશ્યામંદિર ચોમાસું રહ્યા, નામ ચોરાશી ચોવીશ;
તે થુળિભદ્ર મુનિ વંદિયે, ભદ્રબાહુ ગુરૂ શિષ્ય. ૩૫
કપિલા સંગે નવિ ચળ્યો, શેઠ સુદર્શન ચંગ;
શૂળી સિંહાસન થઈ, સુર કરે મન રંગ. ૩૬
ગજસુકમાલ શિર સોમિલે, દેખી ધર્યા અંગાર;
સમતા પસાયે તે વળી, પામ્યા ભવનો પાર. ૩૭
પંચ શત શિષ્ય ખંધક તણા, ઘાણી પીલ્યા સોય;
શિવ નગરી સુખ પામીયા, એ સમતા ફળ જોય. ૩૮

ગૌ બ્રાહ્મણ સ્ત્રી બાળની, દઢપ્રહારે હત્યા કીધ;
ચાર પહોર કાઉસગ્ગ રહી, ષટ માસે કેવળ લીધ. ૩૯
કીધાં કરમ તો છુટીએ, જો કીજે જિન ધર્મ;
મન વચન કાયાએ કરી, એ જિનશાસન મર્મ. ૪૦.
દાન સુપાત્રે દીજીએ, તસ પુણ્યનો નહિ પાર.
સુખસંપત્તિ લહીએ ઘણી, મણિ મોતી ભંડાર. ૪૧.
ધન્ના સારથપતિ જુવો, ધૃત વહોરાવ્યું મુનિહાથ;
દાન પ્રભાવે જીવડો, પ્રથમ હુવો આદિનાથ. ૪૨.
દાન દીધું ધન સારથી, આનંદ હર્ષ અપાર,
નેમિનાથ જિનવર હુઆ, યાદવ કુળ શણગાર. ૪૩.
કળથી કેરા રોટલા, દીધું મુનિવર દાન;
વાસુપુજ્ય ભવ પાછલ, જિનપદ લહ્યું નિદાન. ૪૪.
સુલસા રેવતિ રંગશું, દાન દીયો મહાવીર;
તીર્થંકર પદ પામશે, લહેશે તે ભવતીર. ૪૫.
દાને ભોગજ પામીએ, શિયળે હોય સોભાગ;
તપ કરી કર્મ જ ટાળીએ, ભાવના શિવસુખ માગ. ૪૬.
ભાવના છે ભવનાશિની. જે આપે ભવપાર;
ભાવના વડી સંસારમાં જસ ગુણનો નહિ પાર. ૪૭.
અરિહંત દેવ સુસાધુ ગુરૂ, કેવળીભાષિત ધર્મ:
ઇશ્યું સમકિત આરાધતાં, છુટીજે સવિ કર્મ. ૪૮.

અધ્યાત્મ સંબંધી દુહા.

સુર નર તિર્યંચ જોનિમેં, નરક નિગોદ ભમંત;
મહા મોહકી નિંદમેં, સોએ કાળ અનંત. ૧.
જેસેં જ્વરકે જોરસેં, ભોજનકી રૂચિ જાય;
તેસેં કુકર્મકે ઉદય, ધર્મ વચન ન સુહાય. ૨.

લગે ભુખ જ્વરકે ગયે, રૂચિશું લેત આહાર;
અશુભહિન શુભમતિ જગે, જાને ધર્મ વિચાર. ૩.
તન ધન જોબન કારિમા, સંધ્યા રાગ સમાન;
સકળ પદારથ જગતમેં, સુપન રૂપ ચિત્ત જાન. ૪.
મેરા મેરા મત કરે. તેરા હે નહિ કોય;
ચિદાનંદ પરિવારકા, મેળા હે દિન દોય. ૫.
એસા ભાવ નિહારી નિત, કીજે જ્ઞાન વિચાર;
મિટે ન જ્ઞાન વિચાર બિન, અંતર ભાવ વિકાર. ૬.
એ સંસાર અસારમેં, ભમતાં વાર અનંત;
નવ નવ ભવ ધારણ કયા, શરીર અનંતાનંત. ૭.
જનમ મરણ દોય સાથ છે, ખીણ ખીણ મરણ તે હોય;
મોહ વિકળ એ જીવને, માલુમ ન પડે કોય. ૮.
મેં તો ચેતન દ્રવ્ય હું, ચિદાનંદ મુજ રૂપ;
એ તો પુદ્ગલ પિંડ હે, ભરમજાળ અંધકૂપ. ૯.
સડન પડન વિધ્વંસન, એ પુદ્ગલનો ધર્મ;
સ્થિતિ પાકે ખીણ નવી રહે, જાણો એહિજ મર્મ. ૧૦
અનંત પરમાણુ મળી કરી, ભયા શરીર પરજાય;
વર્ણાદિ બહુ વિધ મિલ્યા, કાળે વિખરી જાય. ૧૧.
પુદ્ગલમાં હિત જીવકું, અનુપમ ભાસે એહ;
પણ જે તત્ત્વવેદી હોવે, તિણકું નહિ કછુ નેહ. ૧૨.
ઉપની વસ્તુ કારમી, ન રહે તે સ્થિર વાસ.
એમ જાણી ઉત્તમ જના, ધરે ન પુદ્ગલ આશ. ૧૩.
મોહ તજી સમતા ભજી, જાણે વસ્તુ સ્વરૂપ;
પુદ્ગલ રાગ ન કીજીએ, નવી પડીએ ભવકૂપ. ૧૪.
વસ્તુ સ્વભાવે નીપજે, કાળે વિણુસી જાય;
કર્તા ભોકતા કો નહિ, ઉપચારે કહેવાય. ૧૫

તીણુ કારણુ એ શરીરશું, સંબંધ ન માહરે કોય;
મેં ન્યારા એહથી સદા, એ પણ ન્હારા જોય; ૧૬.
એહ જગતમાં પ્રાણીયા, ભરમે ભૂલ્યા જેહ;
જાણી કાયા આપણી, મમત ધરે અતિ નેહ. ૧૭.
જબ સ્થિતિ એહ શરીરકી, કાળ પહોંચે હોય ખીણ;
તવ ઝૂરે અતિ દુઃખભરે, કરે વિલાપ એમ દીન. ૧૮.
હાહા પુત્ર ! તું કીહાં ગયો, મૂકી એ સહુ સાથ;
હાહા પતિ ! તું કીહાં ગયો, મુજને મૂકી અનાથ. ૧૯.
હા ! પિતા તમે કિહાં ગયા, અમ કુણ કરશે સાર;
હા બંધવ ! તુમે કીહાં ગયા, શૂન્ય તુમ વિણ સંસાર. ૨૦.
હા માતા ! તું કીહાં ગઇ, અમ ઘરની રખવાળ;
હા બ્હેની ! તું કીહાં ગઈ, રોવત મુકી બાળ. ૨૧.
મોહવિકળ એમ જીવડા, અજ્ઞાને કરી અંધ;
મમતા વશ ગણી માહરા, કરે કલેશના ધંધ. ૨૨,
એણિવિધ શોક સંતાપ કરી, અતિ સંકલેશ પરિણામ;
કર્મબંધ બહુવિધ કરે, ન લહે ખીણુ વિશ્રામ. ૨૩.
જ્ઞાનવંત ઉત્તમ જના, ઉનકા એહ વિચાર;
જગમાં કોઈ કીસકા નહિ, સંજોગીક સહુ ધાર. ૨૪.
ભવમાં ભમતાં પ્રાણીયા, કરે અનેક સંબંધ;
રાગદ્વેષ પરિણુતિ થકી, બહુવિધ બાંધે બંધ. ૨૫.
કીસકા બેટા બાપ હે, કીસકી માત ને ભ્રાત,
કીસકા પતિ કીસકી પ્રિયા, કીસકી ન્યાત ને જાત. ૨૬.
કીસકા મંદિર માળિયા, રાજ્ય રિદ્ધિ પરિવાર;
ક્ષીણ વિલાસી એ સહુ, એમ નિશ્ચે ચિત્ત ધાર. ૨૭.

ઈન્દ્રજાળ સમ એ સહુ, જેસો સુપનકો રાજ;
જેસી માયા ભૂતકી, તેસો સકળ એ સાજ. ૨૮.
મોહ મદિરાના પાનથી, વિકળ ભયા જે જીવ;
તીનકું અતિ રમણીય લગે, મગન રહે તે સદૈવ. ૨૯.
મિથ્યામતિના જોરથી, નવી સમજે ચિત્તમાંહી;
ક્રોડ જતન કરે બાપડો, એ રહેવેકો નાંહી. ૩૦.
એમ જાણી ત્રણ લોકમાં, જે પુદ્ગલ પરજાય;
તીનકી હું મમતા તજું, ધરૂં સમતા ચિત્ત લાય. ૩૧.
એહ શરીર નહિ માહરૂં, એ તો પુદ્ગલ ખંધ;
હું તો ચેતન દ્રવ્ય છું, ચિદાનંદ સુખકંદ. ૩૨.
એહ શરીરના નાશથી, મુજકું નહિ કોઇ ખેદ;
હું તો અવિનાશી સદા, અવિચળ અકળ અભેદ. ૩૩.
પરમેં નિજપણું માનકે, નિવિડ મમત ચિત્ત ધાર;
વિકળ દશા વરતે સદા, વિકલ્પનો નહિ પાર. ૩૪.
મેં મેરા એ ભાવથી, ફીર્યો અનંતો કાળ;
જિન વાણી સિત્ત પરિણમે, છુટે મોહ જંજાળ. ૩૫.
મોહ વિકળ એ જીવકું, પુદ્ગલ મોહ અપાર;
પણ ઈતની સમજે નહિ, ઈણમેં કછુ નહિ સાર. ૩૬.
પુદ્ગલ રચના કારમી, વીણસતાં નહિ વાર;
એમ જાણી મમતા તજી, સમતાશું મુજ પ્યાર. ૩૭.
જનની મોહ અંધારકી, માયા રજની પૂર;
ભવદુ:ખકી એ ખાણ હે, ઇણશું રહીએ દૂર. ૩૮.
એમ જાણી નિજ રૂપમેં, રહું સદા સુખવાસ;
ઓ સવિ ભવજાળ હે, ઇણશું ભયા ઉદાસ. ૩૯.

ભુજંગી છંદ.

તજી મંદિર માળિયા ગોખ મેડી, તજી બાગ બંગલા પ્રૌઢ પેઢી;
સ્મશાનેસુકાં કાષ્ટમાં વાસ લેવો, અરે આવશે એક તો દિન એવો.૧
ધણી ઘેર સેના ઘણા હાથી ઘોડાં, ઘણી યુક્તિવાળા બન્યા બેલ્ન જોડા;
ઘડીમાં થશે સ્વપ્નનો સાજ જેવો, અરે આવશે એક તો દિન એવો. ૨
હશો ગામમાં સીમમાં કે કૂપીમાં, હશો ખેદમાં કે હશો જો ખુશીમાં;
કહો કોણ જાણે હશે કાળ કેવો, અરે આવશે એક તો દિન એવો. ૩
નહિ આગળે કાગળેથી જણાવે, નહિ કોઈ સાથે સંદેશો કહાવે;
અજાણ્યો અકસ્માત આશ્ચર્ય જેવો, અરે આવશે એક દિન એવો. ૪
પૂરા થઈ શક્યા તે થશે કામ પૂરાં, અધુરાં રહ્યાં તે રહેશે અધુરાં;
તડાકો તમે તોપનો જેમ ઉંચો, અરે આવશે એક તો દિન એવો. ૫

વૈરાગ્ય પદ.

આ તન રંગ પતંગ સરીખો, જાતાં વાર ન લાગેજી;
અસંખ્ય ગયા ધન ધામને મેલી, તારી નજરો આગેજી. ૧
અંગે તેલ ફુલેલ લગાવે, માથે છોગાં ઘાલેજી;
યોવન ધનનું જોર જણાવે, છાતી કાઢી ચાલેજી. ૨
જેમ ઉંદરડે દારૂ પીધો, મસ્તાનો થઈ ડોલેજી;
મગરૂરીમાં અંગ મરોડે, જેમ તેમ મુખથી બોલેજી. ૩
મનમાં જાણે મુજ સરિખો, રસીયો નહિ કોઈ રાગીજી;
બહારે તાકી રહી બીલાડી, લેતાં વાર ન લાગીજી. ૪
આજ કાલમાં હું તું કરતાં, જમડા પકડી જાશેજી;
બ્રહ્માનંદ કહે ચેત અજ્ઞાની, અંત ફજેતી થાશેજી.

છંદો, થોયો, સ્તવનો—
—સજ્ઝાયો તથા ગહુંલીયો.

—: : છંદો : :—

શ્રી ગૌતમ સ્વામીનો છંદ.

પેહેલો ગણધર વીરનોરે, શાસનનો શણગાર;
ગૌતમ ગોત્ર તણો ધણીરે, ગુણમણિ રયણ ભંડાર.
જયંકર જીવો ગૌતમ સ્વામ, એ તો નવનિધિ હોય જસ કામ;
એતો પુરે વાંછિત કામ, એતો ગુણ મણિ કરો ધામ.
જયંકર જીવો ગૌતમ સ્વામ. ૧

જેષ્ઠા નક્ષત્ર જનમીયારે, ગોબર ગામ મોઝાર;
વસુભૂતિસુત પૃથ્વી તણોરે, માનવ મોહનગાર, જયં૦ ૨
સમવસરણ ઇંદ્રે રચ્યું રે, બેઠા શ્રી વર્ધમાન;
બેઠી તે બારે પરખદારે, સુણવા શ્રી જિનવાણ. જયં૦ ૩
વીર કન્હે સંજમ લહ્યુંરે, પંચસયાં પરિવાર;
છઠ છઠ તપને પારણેરે, કરતા ઉગ્ર વિહાર. જયં૦ ૪
અષ્ટાપદ લબ્ધે ચડયારે, વાંદ્યા જિન ચોવીશ;
જગ ચિંતામણિ તિહાં કર્યુંરે, સ્તવિયા શ્રી જગદીશ. જયં૦ ૫
પનરશેં તાપસ પારણેરે, ખીર ખાંડ ધૃત પૂર;
અમિય જાસ અંગુઠડોરે, ઉગ્યો તે કેવલસૂર. જયં૦ ૬
દીવાળી દિન ઉપન્યુંરે, પ્રભાતે કેવલ નાણ;
અક્ષિણલબ્ધિ તણો ધણીરે, નામે તે સફળ વિહાણ. જયં૦ ૭
પચાસ વરસ ઘરવાસમાંરે, છદ્મસ્થાએ ત્રીશ;

બાર વરસા લગે કેવળીરે, બાણુ તે આયુ જગીશ. જયં૦ ૮
ગૌતમ ગણધર સારિખારે, શ્રી વિજયસેન સૂરિશ;
એ ગુરૂચરણ પસાઉલેરે. ધીર નમે નિશદિશ. જયં૦ ૯

—: : થોયો : :—

श्री सीमंधरजिनस्तुति.

वंदे पुव्वविदेहभूमिमहिलालंकारहारोवमं ।
देवं भत्तिपुरस्सरं जिणवरं सीमंधर सामियं ॥
पाया जस्स जिणेसरस्स भयभीसंदेहसंतासणा ।
पोआभा भवसायरम्मि निवडन्ताणं जणाणं सया ॥१॥
तीआणागयवट्टमाण अरिहा सव्वोवि सुक्खावहा ।
पाणीणं भवियाण सन्तु सययं तित्थंकरा ते चिरं ॥
जेसिं मेरुगिरिम्मि वासवगणा देवंगणा संगया ।
भत्तीए पकुणंति जम्मणमहं सोवणकुम्भाइहिं ॥२॥
निस्सीमामलनाणकाणणघणो सम्मोहनिन्नासणो ।
जोनीसेसपयत्थसत्थकलणे आइच्चकप्पो फुडो ॥
सिद्धन्तं भविया सरन्त हिअए तं बारसङ्गीगयं ।
नाणाभेयनयावलीहि कलिअं सव्वण्णुणा भासियं ॥३॥
जे तित्थंकरपायपंकजवणा सोविक्करोलंवया ।
भव्वाणं जिणभत्तयाण अणिसं सोहिज्जकज्जेरया ॥
सम्मादिट्ठिसुरा वराभरणभादिप्पन्तदेहप्पहा ।
ते सङघस्स हवन्तु विग्धहरणा कल्लाणसंपायणा ॥४॥

શ્રી સિદ્ધ ચક્રની સ્તુતિ.

સિદ્ધ ચક્ર સેવો સુવિચાર, આણી હૈડે હર્ષ અપાર, જેમ લહો સુખ શ્રીકાર; મનશુધ્ધે નવ ઓળી કીજે, અહોનિશ નવપદ ધ્યાન ધરિજે, જિનવર પૂજા કીજે; પડિક્કમણાં દોય ટંકનાં કીજે, આઠે થોયે દેવ વાંદીજે, ભૂમિ સંથારો કીજે; મૃષાતણો કીજે પારહાર, અંગે શીલ ધારીજે સાર, દીજે દાન અપાર ॥૧॥ અરિહંત સિદ્ધ આચર્ય નમીજે, વાચક સર્વ સાધુ વંદીજે, દર્શન જ્ઞાન થુણીજે; ચારિત્ર તપનું ધ્યાન ધરિજે, અહોનિશ નવપદ ગુણણું ગણીજે, નવ આયંબિલ પણ કીજે; નિશ્ચય રાખીને મન ઇશ, જપો પદ એક એકને ઇશ, નવકારવાલી વીશ; છેલ્લે આયંબીલે પણ કીજે, સત્તરભેદી જિનપૂજા રચીજે, માનવ ભવ ફળ લીજે ॥૨॥ સાતશેં કુષ્ઠીના એ રોગ, નાઠા ન્હવણ લઇ સંયોગ, દૂર હુઆ કર્મના ભોગ; કુષ્ઠ અઢારે દૂર જાય, દુઃખ દારિદ્ર સવિ દૂર પલાય, મનવાંછિત ફળ થાય; નિર્ધનીયાને દિયે બહુ ધન, અપુત્રીયાને પુત્ર રતન, જો સેવે શુદ્ધ મન; નવકાર સમો નહિ કોઇ મંત્ર, સિદ્ધચક્ર સમો નહિ કોઇ યંત્ર, સેવો ભવિયણ એકંત ॥૩॥ જે સેવ્યો મયણા શ્રીપાળ, ઉંબર રોગ ગયો તત્કાળ, પામ્યા મંગળ માળ; શ્રીપાળ પેરે જે આરાધે, તસ ઘેર દિન દિન દોલત વાધે, અંતે શિવસુખ સાધે; વિમલેશ્વર જક્ષ સેવા સારે, આપદા કષ્ટ સવિ દૂર નિવારે, દોલત લક્ષ્મી વધારે; મેઘવિજય કવિરાયનો શિષ્ય, હઇડે ભાવ ધરી સુજગીશ, વિનયવિજય નિશદિશ. ॥૪॥

—: : સ્તવનો : :—

૧. શ્રી સિદ્ધાચળની તલાટીનું સ્તવન.

(સેવો ભવિયાં વિમલ જિનેશ્વર—એ રાગ.)

ત્રિભુવન તારક તીર્થ તલાટી, ચૈત્યવંદન પરિપાટીજી;
મિથ્યા મોહ ઉલંઘી ઘાટી, આપદા અલગી નાઠીજી.
ત્રિભુવન તારક તીર્થ તલાટી. (એ આંકણી) ૧.

જનવર ગણધર નરવર, સુરવર કોડાકોડીજી,
ઇહાં ઉભા ગિરિવરને વાંદે, પૂજે હોડાહોડીજી. ત્રિભુવન. ૨.

ગુણઠાણાની શ્રેણિ જેહવો, ઊર્ધ્વગામી પંથ ઇહાંથીજી,
ચડતે ભાવ ભવી આરાધો, પુણ્ય વિના મળે કીહાંથીજી.
ત્રિભુવન. ૩.

મેરૂ સરસવ તુજ મુજ અંતર, ઉંચો જોઇ નિહાળુંજી;
તો પણ ચરણ સમિપે બેઠો, મનનો અંતર ટાળુંજી.
ત્રિભુવન. ૪.

સેવન કારણ પહેલી ભૂમિ, અમળ અદ્વેષ અખેદજી;
ધર્મરત્ન પદ તે નર પામે, ભૂગર્ભરહસ્યનો ભેદજી.
ત્રિભુવન. ૫.

૨. રાયણનું સ્તવન.

(જિનજી ત્રેવીશમા જિન પાસ, આશ મુજ પૂરવે રે લોલ—એ રાગ.)

જિનજી આદિશ્વર અરિહંતકે, પગલાં ઇહાં ધર્યાંરે લોલ;
મારા નાથજીરે લોલ.
જિનજી પૂરવ નવાણું વારકે, આપ સમોસર્યા રે લોલ. મારા. ૧.
જિનજી સુરતરૂસમ સુખકારકે, રાયણ રૂયડીરે લોલ;
જિનજી નિરખી હરખે ચિત્તકે, ભાંગે ભુખડીરે લોલ. મારા. ૨.
જિનજી નિર્મળ શીતલ છાંયકે, સુગંધી વિસ્તરે રે લોલ;
જિનજી પાન ફુલ ફળ ખંધકે, પુન્ય નિધિ ભરેરે લોલ, મારા. ૩.
જિનજી સાધિષ્ઠાયક દેવ; સદા હિત સાધતા રે લોલ.
જિનજી હળુકરમી હરખાયકે, અમરફળ બાંધતા રે લોલ. મારા. ૪
જિનજી મધુરી મોહન વેલ કે, કળિયુગમાં ખડી રે લોલ;
જિનજી સેવે સંત મહંત કે, ત્રિભુવનમાં વડી રે લોલ. મારા. ૫.
જિનજી પુણ્યવંત જે માણુસ, તે આવી ચડી રે લોલ;
જિનજી શુભ ગતિબાંધે આયુષ, નરકે નવિ પડે રે લોલ. મારા. ૬.
જિનજી પ્રભુ પગલાં સુપસાય કે, સુપૂજિત સર્વદા રે લોલ;
જિનજી મ્હોટાનો અનુયોગ કે, આપે સંપદા રે લોલ. મારા. ૭.
જિનજી સૂર્યકાંત મણિ જેમ કે, સૂર્યપ્રભા ભરે રે લોલ;
જિનજી પામી સ્વામી સંગ કે, રંગ પ્રભા ધરે રે લોલ. મારા. ૮.
જિનજી સફળ સદા ફળદાય કે. મોક્ષફળ આપજો રે લોલ;
જિનજી સફળ ક્રિયા વિધિ છાપ કે, નિર્મલ છાપજોરે લોલ. મારા. ૯
જિનજી ધર્મરત્ન ફળ યોગ્ય કે, અમર થાઉં સદા રે લોલ;
જિનજી આશીર્વાદ આબાદ કે, દેજો સર્વદા રે લોલ. મારા. ૧૦

૩. શ્રી પુંડરિકસ્વામીનું સ્તવન.

(ગિરૂઆ રે ગુણ તુમતણી—એ રાગ.)

ધનધન પુંડરિક સ્વામીજી, ભરત ચક્રી નૃપ નંદરે;
દીક્ષા ગ્રહી પ્રભુ હાથથી, પૂજિત ગણધર વૃંદ રે. ધનધન. ૧
આદિ જિન વદન કમળ થકી, નિસુણી સિદ્ધાચલ મહિમા રે,
આવ્યા ગિરિવર ભેટવા, વિસ્તાર્યો તીર્થનો મહિમા રે. ધનધન. ૨
પાવન પુરૂષ પસાયથી, પૃથ્વી પવિત્ર થઇ જાય રે;
તેથી પુંડરિક નામથી, આજ લગે પૂજાય રે. ધનધન ૩
પદ્માસન પ્રતિમા બની, પ્રભુ સન્મુખ સોહાય રે;
પૂજા વિવિધ પ્રકારની, કરતા ભવિ સમુદાય રે. ધનધન ૪
અવિતહ વાગરણા કહ્યા, અજિણ જિણ સંકાસા રે;
ધર્મરત્ન પદ આપજો, મુજ મન મોટી આશા રે. ધનધન. ૫

૪. શ્રી શાંતિજિન સ્તવન.

શાંતિ જિનેશ્વર સાહિબ વંદો, અનુભવ રસનો કંદો રે;
મુખ મટકે લોચનને લટકે, મોહ્યા સુર નર વૃન્દો રે. શાંતિ૦ ૧
આંબે મંજરી કોયલ ટહુકે, જલદ ઘટ જેમ મોરા રે;
તેમ જિનવરને નિરખી હું હરખું, વળી જેમ ચંદ ચકોરરે. શાંતિ. ૨
જિન પડિમા શ્રી જિનવર સરખી, સૂત્ર ઘણાં છે સાખી રે;
સુરનર મુનિવર વંદન પૂજા, કરતા શિવ અભિલાષી રે. શાંતિ. ૩

રાયપસેણીમાં પડિમા પૂજી, સૂર્યાભ સમકિતધારી રે,
જીવાભિગમે પડિમા પૂજી, વિજયદેવ અધિકારી રે. શાંતિ. ૪
જિનવર બિંબ વિના નવી વંદું, આણંદજી એમ બોલે રે;
સાતમે અંગે સમકિત મૂળે, અવર કહ્યા તસ તોલે રે. શાંતિ. ૫
જ્ઞાતાસૂત્રમાં દ્રૌપદી પૂજા, કરી શિવ સુખ માગે રે;
રાય સિધારથ પડિમા પૂજી, કલ્પસૂત્રમાં રાગે રે. શાંતિ. ૬
વિદ્યાચારણ મુનિવર વંદી, પડિમા પંચમે અંગે રે;
જંઘાચારણ વિશમે શતકે, જિનપડિમા મન રંગે રે. શાંતિ. ૭
આર્ય સુહસ્તિ સૂરિ ઉપદેશે, સાચો સંપ્રતિ રાય રે;
સવા ક્રોડ જિનબિંબ ભરાવ્યા, ધન ધન તેહની માય રે. શાંતિ. ૮
મોકલી પ્રતિમા અભયકુમારે, દેખી આર્દ્રકુમાર રે;
જાતિ સ્મરણે સમકિત પામી, વરીઆ શિવ વધૂ સાર રે. શાંતિ. ૯
ઇત્યાદિક બહુ પાઠ કહ્યા છે, સૂત્ર માંહી સુખકારી રે;
સૂત્ર તણો એક વરણ ઉત્થાપે, તે કહ્યા બહુલ સંસારી રે. શાંતિ.૧૦
તે માટે જિન આણા ધારી, કુમતિ કદાગ્રહ વારી રે;
ભક્તિ તણા ફળ ઉત્તરાધ્યયને, બોધિબીજ સુખકારી રે. શાંતિ. ૧૧
એક ભવે દોય પદવી પામ્યા, સોલમા શ્રી જિનરાય રે;
મુજ મન મંદિરીએ પધરાવું, ધવળમંગળ વર્તાવું રે. શાંતિ, ૧૨
જિન ઉત્તમ પદ રૂપ અનુપમ, કીર્તિ કમળાની શાળા રે;
જીવ વિજય કહે પ્રભુજીની ભક્તિ, કરતાં મંગળ માળા રે. શાંતિ. ૧૩

૫. શ્રી અજિત જિન સ્તવન.

અજિત જીણંદ દયા કરોરે, આણી અધિક પ્રમોદ;
જાણી સેવક આપણો રે, સુણીએ વચન વિનોદરે.
જિનજી ! સેવના, ભવોભવ માહરી હોજો રે; એહ મન કામના. ૧
કર્મશત્રુ તુમે જીતીયારે, તીમ મુજને જીતાડ,
અજિત થાઉં દુશ્મન થકીરે, એ મુજ પૂરો ઉત્સાહ રે. જિનજી. ૨
જિતશત્રુ નૃપનંદનો રે, જીતે વયરી જેહ;
ઇહાં કને અચરીજ કો નહિરે, પરિણામે ગુણગેહરે. જિનજી. ૩
સકળ પદારથ પામીએરે, દીઠે તુમ દેદાર;
સોભાગી માહમાનીલોરે, વિજયામાત મલ્હારરે. જિનજી. ૪
જ્ઞાનવિમળ સુપ્રકાશથીરે, ભાસિત લોકાલોક;
શિવસુંદરીના વાહલારે, પ્રણમે ભવિજન થોકરે. જિનજી સેવના.
ભવોભવ માહરી હોજોરે, એહી મન કામના. ૫

૬. શ્રી પાર્શ્વજિન સ્તવન.

શ્રી પાસજી પ્રગટ પ્રભાવી, તુજ મૂરતિ મુજમન ભાવીરે;
મનમોહના જિનરાયા, સુરનરકિંનર ગુણ ગાયારે. મન૦ ૧
જે દિનથી મૂરતિ દીઠી, તે દિનથી આપદા નિઠી રે,
મુખ મટકાળું સુપસન્ન, દેખત રીઝે ભવિ મનરે; મન૦
સમતારસકેરાં કચોળાં. નયણાં દીઠે રંગરોળારે. મન૦ ૨
હાથે ન ધરે હથિયાર, નહિ જપમાળાનો પ્રચારરે; મન૦
ઉત્સંગે ન ધરે રામા, જેહથી ઉપજે સવી કામારે. મન૦ ૩
ન કરે ગીત નૃત્યા ચાળા, એ તો પ્રત્યક્ષ નટના ખ્યાલારે, મન૦
ન બજાવે આપે વાજાં, ન ધરે વસ્ત્ર જીરણ સાજાંરે. મન૦ ૪
એમ મૂરતિ તુજ નિરૂપાધિ, વીતરાગ પણે કરી સાધીરે: મન૦
કહે માનવિજય ઉવજ્ઝાય; મેં અવલંબ્યા તુજ પાયરે. મન૦ ૫

૭. શ્રી પાર્શ્વજિન સ્તવન.

જિનપતિ અવિનાશી કાશી ધણી રે, મનની આશા પુરણ હાર હો. જીનપતિ ચિંતામણી રે, જિનપતિ અશ્વસેન કુલચંદલો રે વાલો મારો વામા માત મલ્હાર હો. જિનપતિ. ૧. જિનપતિ ત્રણ ભુવન સીર સેહરોરે, સેવ ચોસઠ સુરપતિ પાય હો. જિનપતિ ચિંતામણી રે, જિનપતિ નાચે નવનવા છંદથી રે, સુર વધૂ મધુર સ્વરે ગુણ ગાય હો, જિનપતિ. ૩. જિનપતિ તુજ રૂપે રતિપતિ ધસ્યો રે, અંગથી લાજી થયો છે અનંગ હો. જિન. જિનપતિ તુજ ઉપમા કોઇ જગ નહિ રે, તું છે ગુણરાસી નીસંગ હો. જિનપતિ. ૩. જિનપતિ સોલ સહસ અણગારને રે, સાહુણી અડતીસસહસ નિસ્તાર હો. જિનપતિ ચિંતામણી રે, જિનપતિ નાગપતિ કર્યો નાગને રે, કરૂણા કરી દીધો નવકાર હો. જિનપતિ. ૪. જિનપતિ ધરણરાય પદમાવતી રે, સેવે પાર્શ્વજક્ષ વલી પાય હો. જિનપતિ. જિનપતિ જાદવની નાસી જરા રે, તો હવે અમને કરો સુપસાય હો જિનપતિ ચિંતામણી રે. ૫. જિનપતિ પાસતે આશ મુજ પુરવે રે, સાચો શંખેશ્વર મહારાજ હો. જિનપતિ ચિંતામણી રે, જિનપતિ શ્રી ગુરૂ પદ્મવિજય તણો રે. માગે રૂપવિજય શીવરાજ હો. જિનપતિ. ૫.

૮. શ્રી કુંથુજિન સ્તવન.

રસીયા કુંથુજિનેશ્વર કેશર ભીની દેહડીરે લોલ, મારા નાથજીરે લોલ,
રસીયા મનવાંછિત વર પૂરણ સુરતરૂ વેલડીરે લોલ;
રસીયા અંજન રહિત નિરંજન નામ હૈયે ધરોરે લોલ,

રસીયા જુગતે કરી મન ભગતે પ્રભુ પૂજા કરોરે લોલ. મારા. ૧
રસીયા શ્રી નંદન આનંદન ચંદનથી શિરેરે લોલ,
રસીયા તાપ નિવારણ તારણ તરણ તરીપરેરે લોલ;
રસીયા મનમોહન જગમોહન કોઇ નહિ કીસ્યોરે લોલ,
રસીયા કુડા કળયુગમાંહી અવર ન કો ઇસ્યોરે લોલ. મારા. ૨
રસીયા ગુણ સંભારી જાઉં બલિહારી નાથનેરે લોલ,
રસીયા કોણ પ્રમાદે છાંડે શિવપુર નાથનેરે લોલ;
રસીયા કાચ તણે કારણ કોણ નાખે સુરમણિરે લોલ,
રસીયા કોણ ચાખે વિષફળને ગન મેવા ગણીરે લોલ. મારા. ૩
રસીયા સુરનરપતિ સુત ઠાવો ચ્યાસા ચિહું દિશેરે લોલ,
રસીયા વરસ સહસ પંચાણું જિન પૃથ્વી વસેરે લોલ;
રસીયા ત્રીશ ધનુષ પણ ઉપર ઊંચ પણે પ્રભુરે લોલ,
રસીયા ત્રણ ભુવનનો નાથ કે થઇ બેઠો વિભુરે લોલ. મારા. ૪
રસીયા અજ લંછન ગત લંછન કંચન વાન છેરે લોલ,
રસીયા રિદ્ધિ પૂરે દુઃખ ચૂરે જેહને ધ્યાન છે રે લોલ;
રસીયા બુદ્ધ શ્રી સુમતિ વિજય કવિ સેવક વિનવેરે લોલ,
રસીયા રામ કહે જિન શાસન નહિ મૂકું હવેરે લોલ. મારા. ૫

૯. શ્રી સિદ્ધચક્રનું સ્તવન.

ઓ ભવિ પ્રાણી રે સેવો, સિદ્ધચક્ર ધ્યાન સમો નહિ મેવો, ઓ૦
જે સિદ્ધચક્રને આરાધે, તેની કીર્તિ જગમાં વાધે. ૧

પહેલે પદે રે અરિહંત, બીજે સિદ્ધ બુદ્ધ ધ્યાન મહંત,
ત્રીજે પદે રે સૂરીશ્વર, ચોથે ઉવજ્ઝાય ને પાંચમે મુનીશ્વર. ૨

છઠે દર્શન કીજે, સાતમે જ્ઞાનથી શિવ સુખ લીજે,

આઠમે ચારિત્ર પાળો, નવમે તપથી મુકતે જાઓ. ૩
ઓળી આયંબિલની કીજે, નોકરવાલી વીસ ગણી જે,
ત્રણ ટંકના રે દેવ વાંદીને, પડિલેહણ પડિક્કમણાં કીજે. ૪
ગુરૂ મુખ કિરિયા રે કીજે, દેવ ગુરૂ ભાક્ત ચિત્તમાં ધરી જે,
એમ કહે રામનો શિષ્ય, ઓળી ઉજવજો જગદીશ. ૫

૧૦. શ્રી સિદ્ધચક્રનું સ્તવન.

સિદ્ધચક્ર વર સેવા કીજે, નરભવ લાહો લીજેજી,
વિધિ પૂર્વક આરાધન કરતાં, ભવ ભવ પાતક છીજે;
ભવિજન ભજીએજી.
અવર અનાદિની ચાલ નિત્ય નિત્ય તજીએજી. (એ આંકણી) ૧
દેવના દેવ દયા કર ઠાકર, ચાકર સુર નર ઇન્દાજી,
ત્રિગડે ત્રિભુવન નાયક બેઠા, પ્રમાણો શ્રી જિનચંદા. ભવિ૦ ૨
અજ અવિનાશી અકળ અજરામર, કેવળ દંસણ નાણીજી,
અવ્યાબાધ અનંતું વીર્યજ, સિદ્ધ પ્રમાણો ગુણ ખાણી. ભવિ૦ ૩
વિદ્યા સૌભાગ્ય લક્ષ્મી પીઠ, મંત્રરાજ યોગ પીઠજી,
સુમેરૂ પીઠ એ પંચ પ્રસ્થાને, નમો આચારજ ઈઠ. ભવિ૦ ૪
અંગ ઉપગ નંદિ અનુયોગા, છ છેદ ને મૂળ ચારજી,
દશ પયન્ના એમ પણયાલીસ, પાઠક તેહના ધાર. ભવિ૦ ૫
વેદ ત્રણ ને હાસ્યાદિક ષટ, મિથ્યાત્વ ચાર કષાયજી,
ચૌદ અભ્યંતર નવ વિધ બાહ્યની, ગ્રંથી તજે મુનિરાય. ભવિ૦ ૬
ઉપશમ ક્ષયઉપશમ ને ક્ષાયક, દર્શન ત્રણ પ્રકારજી,
શ્રદ્ધા પરિણતિ આતમ કેરી, નમીએ વારંવાર. ભવિ૦ ૭
અઠ્ઠાવીસ ચૌદ ને ષટ દુગ એક, મત્યાદિકના જાણુજી,
એમ એકાવન ભેદે પ્રણમો, સાતમે પદ વરનાણ. ભવિ૦ ૮

નિવૃત્તિ ને પ્રવૃત્તિ ભેદે, ચારિત્ર છે વ્યવહારેજી,
નિજગુણ સ્થિરતા ચરણ તે પ્રણમો, નિશ્ચય શુદ્ધ પ્રકારે, ભવિ૦ ૯
બાહ્ય અભ્યંતર તપ તે સંવર, સમતા નિર્જરા હેતુજી,
તે તપ નમીએ ભાવ ધરીને, ભવસાગરમાં સેતુ. ભવિ૦ ૧૦
એ નવપદમાં પણ છે ધર્મી, ધર્મ તે વરતે ચારજી,
દેવગુરૂ ને ધર્મ તે એહમાં, દો તીન ચાર પ્રકાર. ભવિ૦ ૧૧
મારગદેશક અવિનાશીપણું, આચાર વિનય સંકેતજી,
સહાયપણું ધરતા સાધુજી, પ્રણમો એહીજ હેતે. ભવિ૦ ૧૨
વિમળેશ્વર સાનિધ્ય કરે તેહની, ઉત્તમ જે આરાધેજી,
પદ્મવિજય કહે તે ભવિ પ્રાણી, નિજ આતમ હિત સાધે. ભવિ૦ ૧૩

૧૧ શ્રી વીશ સ્થાનકનું સ્તવન.

હાંરે મારે પ્રણમું સરસ્વતી માગું વચન વિલાસ જો,
વીસે રે તપ સ્થાનક મહિમા ગાઇશું રે લોલ;
હાંરે મારે પ્રથમ અરિહંત પદ લોગસ્સ ચોવીસ જો,
બીજે રે સિદ્ધ સ્થાનક પન્નર ભાવશું રે લોલ. ૧
હાંરે ત્રીજે પવયણશું ગણશો લોગસ્સ સાત જો,
ચઉથે રે આયરિયાણં છત્રીસનો સહી લોલ;
હાંરે મારે થેરાણંપદ પાંચમે દશ ઉદાર જો,
છઠ્ઠું રે ઉવજ્ઝાયાણં પચવીશનો સહી રે લોલ. ૨
હાંરે મારે સાતમે લોએ સવ્વ સાહુ સત્તાવીશ જો,
આઠમે નમો નાણસ્સ પંચે ભાવશું રે લોલ;

હાંરે મારે નવમેં દરિસણુ સડસઠ મનને ઉદ્વાર જો,
દશમે નમો વિણુયસ્સ દશ વખાણી રે લોલ. ૩
હાંરે મારે અગીઆરમે નમો ચારિત્તસ્સ લોગસ્સ સત્તર જો,
બારમે નમો બંભસ્સ નવગુણે સહી રે લોલ;

હાંરે મારે કીરિયાણંપદ તેરમે વળી પચવીસ જો,
ચઉદમે નમો તવસ્સ બાર ગુણે સહી રે લોલ. ૪

હાંરે મારે પંદરમે નમો ગોયમસ્સ અઠ્ઠાવીશ જો,
નમો જીણાણં ચઉવ્વીશ સોળમે રે લોલ;

હાંરે મારે સત્તરમે ચારિત્ત લોગસ્સ સિત્તેર જો,
નાણસ્સનો પદ ગણશું એકાવન અઢારમે રે લોલ. ૫

હાંરે મારે ઓગણીસમે નમો સુઅસ્સ વીશ પીસ્તાલીશજો,
વીશમે નમો તિત્થસ્સ ભાવશું રે લોલ;

હાંરે મારે તપનો મહિમા ચારશેં ઉપર વીશ જો,
ષટ માસે એક ઓળી પુરી કાજીએ રે લોલ. ૬
હાંરે મારે તપ કરતા વળી ગણીએ દોય હજાર જો,
નવકારવાળી વીશે સ્થાનક ભાવશું રે લોલ;
હાંરે મારે પ્રભાવના સંઘ સ્વામી વત્સલ સારજો,
ઉજમણા વિધિ કીજીએ વિનય લીજીએ રે લોલ. ૭

હાંરે મારે તપનો મહિમા કહે શ્રી વીર જિનરાય જો,
વિસ્તારે ઇમ સંબંધ ગોયમ સ્વામીને રે લોલ;
હાંરે મારે તપ કરતાં વળી તીર્થંકર પદ હોય જો,
દેવ ગુરૂ ઇમ કાન્તિ સ્તવન સોહામણો રે લોલ. ૮

—: : સજ્ઝાયો : :—

૧. અનંતકાયની સજ્ઝાય.

અનંતકાયના દોષ અનંતા, જાણો ભવિયણ પ્રાણીરે;
ગુરૂ ઉપદેશે તે પરિહરજો, એવી જિનવર વાણીરે. અનંત૦ ૧
પુઢવી પાણી આગ્ન વાયુ, વનસ્પતિ પ્રત્યેકારે;
એ પાંચે થાવર ગુરૂમુખથી, સાંભળજો સુવિવેકારે. અનંત૦ ૨
બેઇન્દ્રિ તેઇન્દ્ર ચોરેંદ્રિ, પંચેન્દ્રિય પ્રમુખારે;
એકેકી કાયાએ જિનરાજે, ભાખ્યા જીવ અસંખ્યારે. અનંત૦ ૩
એ છ કાયતણા જે જીવા, તે સહુ એકણ પાસેરે;
કંદમૂળ સોયસોયની અગ્રે, જીવ અનંતા પ્રકાસ્યારે. અનંત૦ ૪
બહુ હિંસાનું કારણ જાણી, સાંભળજો સુવિચારારે;
કંદમૂળ ભક્ષણ પરિહરજો, કરજો સફળ જમવારારે. અનંત૦ ૫
અનંતકાયના બહુ ભેદ ભાખ્યા, પન્નવણા ઉવંગેરે;
શ્રીગૌતમ ગણધરની આગે, શ્રીવીરજિણંદે મનરંગેરે. અનંત૦ ૬
નરક તણા છે ચાર દુવારા, રાત્રિભોજન પહેલુંરે;
પરસ્ત્રી બીજું અથાણું, ત્રીજું, અનંતકાય છે છેલ્લુંરે. અનંત૦ ૭
એ ચારેને જે પરિહરશે, દયા ધરમ આદરશેરે;
કીર્તિકમળા તસ વિસ્તરશે, શિવમંદિર સંચરશેરે. અનંત૦ ૮
પાંચે પર્વી પોષહ કીજે, ભાવે જિન પૂજીજેરે;

સંપત અનુસારે દાન દીજે, એમ ભવ લાહો લીજેરે. અનંત૦ ૯
ચૌદ નિયમ સંભારો સંક્ષેપો, પડિક્કમણાં દોય વારોરે;
ગુરૂ ઉપદેશ સુણી મનરંગે, એ શ્રાવક આચારોરે. અનંત૦૧૦
પર ઉપગાર કરો નિજ શકતે, કુમતિ કદાગ્રહ મૂકોરે;
નવનવા ઉપદેશ સુણીને, મૂળ ધર્મ મત ચૂકોરે; અનંત૦૧૧
તપગચ્છનાયક શિવસુખદાયક, શ્રીવિજયધર્મસૂરીંદારે;
તાસ પસાયે દિન દિન વાધે, ભાવસાગર મુણીંદારે. અનંત૦૧૨

—::૦::—

૨. કઠિયારાની સજઝાય.

વીર જિનવરરે, ગૌતમ ગણધરને કહે,
ગુરૂવાણીરે, પુણ્યવંત પ્રાણી સદ્દહે;
કઠીયારોરે, પરદેશી દુર્બોધિ હે,
તે તો નિશ્ચયરે, નવી પામે પ્રતિબોધ એ;
પ્રતિબોધ નિશ્ચય તે ન પામે, જીવ જે દુર્બોધિ એ,
ઘન કર્મ મર્મ જોગે જડને, ધર્મ સાથે વિરોધ એ;
તવ કહે ગૌતમસ્વામી કર, સંપુટ કરી મનોહાર એ,
દૃષ્ટાંત કઠીયારાતણું મુજ કહો જગદાધાર એ. ૧

તવ જંપેરે, ચરમ જિનેશ્વર તેહ ભણી,
સુણ ઉત્તમરે, ગૌતમ ગોત્ર તણા ધણી;
કઠીયારોરે, કોઇ એક પુરે રહે,
તે તો અનુદિનરે, મૂળાં લેવાને વન વહે;
એક દિન તે ઇંધણ કાજે, ગિરિ ગહ્વરમાં ગયો,
અતિ સરલ સુંદર તરૂ નિહાળી, હૈયામાં હર્ષિત થયો;

તે તરૂત છેદ્યો મૂળ ખણુતાં, નીકળી એક માટલી,
વર પંચ રત્નને જડિત અદ્‌ભુત, જાતરૂપ તણી ભલી. ૨

શિરે મૂળીરે, વાંસે તે પીઠરી ધરી,
ઘેર આવતાંરે, વૃષ્ટિ હુઇ અતિ આકરી;
મૂળી વેચીરે, નવી શકયો ઘરમાં ઠવી,
ખોળ ખાવારે, આણ્યો દીનપણું ચવી;
ચવી દીન પણું મૂરખ વિપણુથી, ઉછીનો ખોળ આણીયો,
તે કનક પીઠરી માંહી ઘાલી, રાંધે મૂરખ પ્રાણીયો;
મૂળિકાકેરા ખંડ કાપી, ક્ષણ ક્ષણ અગ્નિમાં ધરે;
તેહ તણો પરિમળ અતિ નિર્ગળ, સબળ સઘળે વિસ્તરે. ૩

એહવે એકરે, ધનદ ધણી અવતારીયો;
જોતાં થકાંરે, ગંધ ઘણો તસ આવીયો,
મન ભીતરરે, વિસ્મય ભારે પાવીયો;
પાવીયો વિસ્મય ગંધ કયાંથી, બાવનાચંદન તણો,
એહવો કવણ ઉદાર ભોગી, દ્રવ્ય એમ કેહને ઘણો;
ગંધને અનુસારે આવે, ગેહ કઠીયારા તણે,
અતિ અસમંજસ નિહાળી, શેઠ શિખામણ ભણે. ૪

રે રે મૂરખરે, મમ કર એહ અકાજ રે,
કાંઇ બાળેરે, બાવનાચંદન આજરે;
તુજ આપું રે, તોળી કનક બરોબરે,

સુખ ભોગવરે, ભામિની સુંદર મંદિરે;
મંદિર સુંદર જેમ પુરંદર, કરે વિનોદ વિલાસએ,
એ રયણુ રૂડાં કાંઇ જાણે, પૂરવું તુજ આશએ;
મૂરખ સમજે નહિ અકિંચન, રયણુ વિણુસાડે જડો,
મન ખેદ ધરતો ઘેર સધાવે, શેઠ એહ ઉપનય વડો. ૫

ભવ પટ્ટણુરે, વિસ્તર ભૂમિ વખાણીએ,
મતિ જાડીરે, જીવ કબાડી જાણીએ;
રૂડી કાયારે, કનક તણુી એ છમકલી,
પાંચ ઇન્દ્રિયરે, જ્યોતિ રત્ન ઉપર વળી.
ઉપર વળી રૂચિ રત્ન કેરી, વિષય ખોળ અસારરે;
તેહ તણે કાજે આયુ ચંદન, દહે મૂઢ ગમારએ;
નિજ કાય ઇન્દ્રિય કનક રયણુ, કાંતિ સકળ કરે વૃથા,
એ વાત જગ વિસ્તાર પામી, તેલ જળમાંહી યથા ૬

શેઠ સદ્ગુરૂરે, પ્રીતિ ધરી પ્રતિબોધવા,
ઉપગારીરે, દીયે ઉપદેશ નવા નવા;
નવી સમજેરે, ભારેકર્મી જીવડો,
જાત્યંધારે, કીશું કરે તસ દીવડો;
દીવડો શું કરે સદ્ગુરૂ, વિષયઅંધા જે જના,
એ કળા સારી ગુરૂ કેરી, વૃથા નિર્મળ દળ વિના,
એહ સુણી ઉપનય વિષય વિષસમ, વિષયખોળ સવી વામીએ,
ગુણવિજય અધિપતિ વીર જંપે, પરમ પદવી પામીએ. ૭

૩. માયાની સજ્ઝાય.

માયા કારમીરે, માયા મ કરો ચતુર સુજાણ;
માયાવાહ્યો જગત વિલુદ્ધો, દુઃખીયો થાય અજાણ—એ આંકણી.
જે નર માયાને મોહી રહ્યા, તેને સ્વપ્ને નહિ સુખ ઠાણ. માયા૦ ૧
નાના મોટા નરને માયા, નારીને અધિકેરી;
વળી વિશેષે અધિકી માયા, ઘરડાને ઝાઝેરી. માયા૦ ૨
માયા કામણ માયા મોહન, માયા જગ ધુત્તારી;
માયાથી મન સહુનું ચળીયું, લોભીને બહુ પ્યારી. માયા૦ ૩
માયા કારણ દેશ દેશાંતર, અટવી વનમાં જાય;
ઝાઝ બેસીને દ્વીપ દ્વીપાંતર, જઈ સાયર ઝંપલાય. માયા૦ ૪
માયા મેળી બહુ કરી ભેળી, લોભે લક્ષણ જાય;
ભયથી ધન ધરતીમાં ઘાલે, ઉપર વિષધર થાય. માયા૦ ૫
જોગી જતિ તપસી સંન્યાસી, નગન થઈ પરિવરીયા;
ઉંધે મસ્તકે અગ્નિ તાપે, માયાથી નવી ઉગરીયા. માયા૦ ૬
શિવભૂતિ સરીખો સત્યવાદી, સત્યઘોષ કહેવાય;
રત્ન દેખી તેહનું મન ચળીયું, મરીને દુર્ગતિ જાય. માયા૦ ૭
લબ્ધિદત્ત માયાએ નડીયો, પડીયો સમુદ્ર મોઝાર;
મચ્છ માખણીયો થઇને મરીયો, પહોતો નરક મોઝાર. માયા૦ ૮
મન વચન કાયાએ માયા, મૂકી વનમાં જાય;
ધન ધન તે મુનીશ્વર રાયા, દેવ ગંધર્વ જસ ગાય. માયા૦ ૯

---

૪. વૈરાગ્યની સજ્ઝાય.

બલિહારી જાઉં એ વૈરાગ્યની, જેહના મનમાં એ ગુણ આવ્યો રે;

મોક્ષની મોતી તે જીવડા, નર ભવ ફળ તેણે પાયોરે. બલિ૦ ૧
જેમાં ભીખારીને ભાંગ્યો ઠીંકરો, તે તો તજવો દોહિલો હોયરે;
ખટ ખંડ તજવા સોહિલા, જો વૈરાગ્ય મનમાં હોયરે. બલિ૦ ૨
નથી સંસારમાં કોઈ કોઇનું, સૌ સ્વારથીયા સગાવ્હાલાંરે;
કર્મ સંયોગે સહુ સાંપડયાં, અંતે જાશે સઘળાં હાલારે. બલિ૦ ૩
મારૂં મારૂં મમ કરો પ્રાણિયા, તારૂં નથી એણીવેળા રે;
ખાલી પાપના પોટલા બાંધવા, થાશે નરકમાં ઠેલમઠેલારે. બલિ૦ ૪
ગરજ સરે જો એહથી, તો સંસાર મુનિ કેમ છોડે રે;
પણ જૂઠી બાજી છે સંસારની, ઇંદ્રજાળની બાજી માંડી રે; બલિ૦ ૫
નગારાં વાગે માથે મોતનાં, કેમ નિશ્ચિત થઇને સૂતો રે;
મધુબિંદુ સુખની લાલચે, ખાલી કીચડમાં કેમ ખુતોરે. બલિ૦ ૬
લાખ ચોરાશી જીવાયોનિમાં, નહિ કોઈ છુટવાનો આરો રે;
એકજ મલ્લ વૈરાગ્ય છે, તુમે ધર્મરત્ન સંભારોરે. બલિહારી૦ ૭

---

૫. વૈરાગ્યની સજ્ઝાય.

મરણુ ન છુટે રે પ્રાણિયા, કરતાં કોટી ઉપાય રે,
સુરનર અસુર વિદ્યાધરા, સહુ એક મારગ જાય રે;
મરણુ ન છુટે રે૦ ૧

ઇન્દ્ર ચંદ્ર રવી હરિ હળી, ગણપતિ કામકુમાર રે;
સુરગુરૂ સુરવૈદ્ય સારિખા, પોત્યા જમ દરબાર રે. મરણુ૦ ૨
મંત્ર જંત્ર મણિ ઔષધિ, વિદ્યા હુન્નર હજાર રે;
ચતુરાઇ કેરા રે ચોકમાં, જમડો લુંટે બજાર રે. મરણુ૦ ૩

ગર્વ કરી નર ગાજતા, કરતા વિવિધ તોફાન રે;
માથે મેરૂ ઉપાડતા, પોત્યા તે સમશાન રે. મરણુ૦ ૪

કપડાં ઘરેણાં ઉતારશે, બાંધશે ઠાઠડી માંય રે;
ખોખરી હાંડલી આગરે, રોતા રોતા સહુ જાય રે. મરણુ૦ ૫

કાયા માયા સહુ કારમી, કારમો સહુ ઘરબાર રે;
રંક ને રાય છે કારમો, કારમો સકળ સંસાર રે. મરણુ૦ ૬

ભીડી મુઠી લઈ અવતર્યો, મરતાં ખાલી છે હાથ રે;
જીવડા જોને તું જગતમાં, કોઇ ન આવે છે સાથ રે. મરણુ૦ ૭

નાના મોટા સહુ સંચર્યા, કોઈ નહિ સ્થિર વાસ રે;
નામ રૂપ સહુ નાશ છે, ધર્મરત્ન અવિનાશ રે. મરણુ૦ ૮

---

૬. વૈરાગ્યની સજ્ઝાય.

પુણ્ય સંયોગે પામીયો જીરે, નરભવ આરજ ખેત;
શ્રાવક કુળ ચિંતામણિ જીરે, ચેતી શકે તો ચેતરે જીવડા !
એ સંસાર અસાર.
સાર માત્ર જિનધર્મ છે જીરે, આપણું ઘર સંભાર રે. જીવડા૦ ૧

માતપિતા સુત બાંધવા જીરે, દાસ દાસી પરિવાર;
સ્વાર્થ સાધે સહુ આપણો જીરે, સહુ મતલબના યાર રે. જીવડા૦ ૨

સરોવર જળનો મિંડકો જીરે, તાકે આપણો ભક્ષ;
સાપ તાકે છે મિંડકો જીરે, સહુને આપણો લક્ષ રે જીવડા૦ ૩

મયૂર તાકે છે સાપને જીરે, આહેડી તાકે છે મોર;
મચ્છ ગળાગળ ન્યાય છે જીરે, નિર્ભય નહિ કોઇ ઠોર રે. જી૦ ૪

કર્મે નાટક માંડયો જીરે, જીવડો નાચણહાર;
નવા નવા ભેખાથમાં જીરે, ખેલે વિવિધ પ્રકાર રે. જીવડા૦ ૫
ચોરાશી ચોગાનમાં જીરે, રૂપ રંગનારે ઠાઠ;
તમાસા ત્રણ લોકના જીરે, બાજીગરના પાઠ રે. જીવડા૦ ૬
બોત ગઇ થોડી રહી જીરે, પરભવ ભાતું રે બાંધ,
સમતા સુખની વેલડી જીરે, ધર્મરત્ન પદ સાધ રે. જીવડા૦ ૭

૭. વૈરાગ્યની સજઝાય.

આ સંસાર અસાર છે ચિત્ત ચેતો રે, જૂઠો સકલ સંસાર
ચતુર ચિત્ત ચેતો રે;
સંધ્યા રાગ સમાન છે ચિત્ત ચેતો રે, ખાલી આ ઇન્દ્રજાળ. ચ૦ ૧
એકલો આવ્યો જીવડો ચિત્ત૦ જાશે એકલો આપ;ચતુર ચિત્ત૦
સઘળું અહિં મૂકી જશે ચિત્ત૦ સાથે પુણ્ય ને પાપ. ચતુર૦૨
કરણી પાર ઉતારશે ચિત્ત૦ કોણ બેટો કોણ બાપ; ચતુર૦
રાજ નહિ પોપાબાઇનું ચિત્ત૦ જમડો લેશે જવાબ. ચતુર૦ ૩
સુખમાં સજ્જન સહુ મળ્યા ચિત્ત૦ દુઃખમાં દૂર પલાય; ચતુર૦
અવસર સાધો આપણો ચિત્ત૦ છંડો દૂર બલાય. ચતુર૦ ૪
ફરી અવસર મળવો નથી ચિત્ત૦ હીરો સાંપડયો હાથ; ચતુર૦
રંકને રત્ન ચિંતામણિ ચિત્ત૦ રણમાં સજ્જન સાથ. ચતુર૦ ૫
સમતાનાં ફળ મીઠડાં ચિત્ત૦ સંતોષ શિવતરૂમૂળ; ચતુર૦
બે ઘડી સાધો આપણી ચિત્ત૦ ધર્મરત્ન અનુકૂળ. ચતુર૦ ૬

૮. વૈરાગ્યની સજ્ઝાય.

તન ધન જોબન કારમુંજી, કોના માત ને તાત;
કોના મંદિર માળીયાજી, જેસી સ્વપ્નની વાત.
સોભાગી શ્રાવક! સાંભળો ધર્મ સજ્ઝાય. ૧
ફોગટ ફાંફાં મારવાજી, અંતે સગું નહિ કોય,
ઘેબર જમાઈ ખાઇ ગયોજી, વણિક કુટાયો જોય. સોભાગી૦ ૨
પાપ અઢારને સેવીનેજી, લાવે પૈસો એક;
પાપના ભાગી કો નહિજી, ખાવાવાળા છે અનેક. સોભાગી૦ ૩
જીવતાં જશ લીધો નહિજી, મુવા પછી શી વાત;
ચાર ઘડીનું ચાંદણુંજી, પછી અંધારી રાત. સોભાગી૦ ૪
ધન તે મોટા શ્રાવકોજી, આણંદ ને કામદેવ,
ઘરનો બોજો છોડીનેજી, વીર પ્રભુની કરે સેવ. સોભાગી૦ ૫
બાપદાદા ચાલ્યા ગયાજી, પૂરાં થયાં નહિ કામ;
કરવી દૈવની વેઠડીજી રે, શેખસલી પરિણામ. સોભાગી૦ ૬
જો સમજે તો સાનમાંજી, સદ્‌ગુરૂ આપે છે જ્ઞાન;
જો સુખ ચાહો મોક્ષનાજી, ધર્મરત્ન ધરો ધ્યાન. સોભાગી૦ ૭

૯. બીડી પીવાની સજ્ઝાય.

દેખા દેખાએ ચાલતાંજી રે, પામર પામે સંતાપ;
વ્યસન વિલુદ્ધા બાપડાજી રે, બાંધે બહુલાં પાપ રે. પ્રાણી!
બીડી વ્યસન નિવાર, ફોગટ ભવ કેમ હાર રે. પ્રાણી! બીડી૦ ૧

ધન ધર્મ ધાતુ હણેજી રે, છકાય જીવ વિનાશ;
કર્મજોરે જઠર વ્યથાજી રે,પ્રગટે શ્વાસ ને ખાંસ રે, પ્રાણી ! બીડી૦૨

પ્રતિદિન પચવીશ પીવતાંજી રે, સો વર્ષે નવ લાખ;
ગતિ મતિ વિણસે સદાજી રે, છાતી હોવે ખાખરે. પ્રાણી! બીડી૦૩

ચિત્ત બંધાણી ચોરટીજી રે, હારે જન્મ નિટોલ;
ધુમાડે બાચક ભરેજી રે, અંદર પોલમપોલ રે. પ્રાણી ! બીડી૦૪

નોકારશી પોરસી નહિજી રે નહિ પૌષધ ઉપવાસ;
રાત્રિ ચોવિહાર નહિ બનેજીરે,બાંધ્યો બીડીએ પાસરે પ્રાણી!બીડી૦૫

મુખ ગંધા માનવતણીજી રે,નાત વધાર્યા રે જાય;
વાયાં ન વળે બાપડાજી રે, પછી ઘણા પસ્તાય રે. પ્રાણી ! બીડી૦૬

દાંત પડે આંખ્યું ગળેજી રે, અતિશય થાય હેરાન;
ધર્મરત્ન ચેતો હવેજીરે, દ્યો બીડી પચ્ચખ્ખાણ રે. પ્રાણી ! બીડી૦૭

૧૦. શિખામણની સજ્ઝાય.

શ્રી ગુરૂચરણ પસાઉલે, કહીશું શિખામણ સાર;
મન સમજાવો આપણું, જીમ પામો ભવપાર. ॥૧॥
કહે ભાઇ રૂડું તેં શું કર્યું ?, આતમને હિતકાર;
ઇહભવ પરભવ સુખ ઘણા, લહિએ જયજયકાર. ॥ કહે૦॥૨॥

લાખ ચોરાસી યોનિ ભમી, પામ્યો નર અવતાર;
દેવ ગુરૂ ધર્મ ન ઓળખ્યા, ન જપ્યો મન નવકાર ॥કહે૦॥૩॥

નવ મસવાડા ઉદર ધર્યો, પાળી પોઢો રે કીધ;
માય તાય સેવા કીધી નહીં, ન્યાયે મન નવિ દીધ. ॥કહે૦॥૪॥

ચાડી કીધીરે ચોતરે, દંડાવ્યા ભલા લોક;
સાધુ જનને સંતાપીયા, આળ ચઢાવ્યાં તેં ફોક. ॥કહે૦॥૫॥
લોભે લાગ્યોરે પ્રાણીઓ, ન ગણે રાતને દિશ;
હાહો કરતાંરે એ એકલો, જઇને હાથ ઘસીશ. ॥કહે૦॥૬॥
કપટ છળ ભેદ તેં કર્યાં, ભાખ્યા પરના રે મર્મ;
સાતે વ્યસને સેવિયાં. નવિકીધો જિનધર્મ. ॥કહે૦॥૭॥
ક્ષમા ન કીધી તેં ખાંતશું, દયા ન કીધી રેખ;
પરવેદન તેં જાણી નહિ, તો શું લીધો ભેખ. ॥કહે૦॥૮॥
સંધ્યારંગ સમ આઉખું, જળ પરપોટોરે જેમ;
ડાભ અણી જળબિંદુઓ, અથિર સંસાર છે એમ. ॥કહે૦॥૯॥
અભક્ષ અનંતકાય વાવર્યાં, પીધાં અણગળ નીર;
રાત્રિભોજન તેં કર્યાં, કીમ પામીશ ભવતીર. ॥કહે૦॥૧૦॥
દાન શીયળ તપ ભાવના, ધર્મના ચાર પ્રકાર;
તે તેં ભાવે ન આદર્યાં, રઝળીશ અનંતો સંસાર. ॥કહે૦॥૧૧॥
પાંચે ઇંદ્રીરે પાપિણી, દુર્ગતિ ઘાલે છે જેહ;
તે તો તેં મેલી મોકળી. કિમ પામીશ શિવગેહ, ॥કહે૦॥૧૨॥
ક્રોધે વીંટયોરે પ્રાણીઓ માન ન મૂકે રે કેડ;
માયા સાપણીને સંગ્રહી, લોભને લીધો તેં તેડ. ॥કહે૦॥૧૩॥
પર રમણીરસ મોહીયો; પરનિંદાનોરે ઢાળ;
પરદ્રવ્ય તેં નવિ પરિહર્યું, પરને દીધીરે ગાળ. ॥કહે૦॥૧૪॥
ધર્મની વેળા તું આળસુ, પાપ વેળા ઉજમાળ;
સંચ્યું ધન કોઇ ખાઇ જશે, જીમ મધમાખી મહુઆળ. ॥૧૫॥
મેલી મેલી મૂકી ગયા, જે ઉપાર્જીરે આથ;
સંચય કીજે રે પુણ્યનો, જે આવે તુઝ સાથ. ॥કહે૦॥૧૬॥

શુદ્ધ દેવ ગુરૂ ઓળખી, કીજે સમક્તિ શુદ્ધ;
મિથ્યા મતિ દુરે કરી, રાખી નિર્મળ બુદ્ધ. ॥કહે૦॥૧૭॥
ખોડીદાસ સંઘવી તણે, આગ્રહે કીધ સજ્ઝાય;
કાંતવિજય ઉજ્ઝાયનો, રૂપવિજય ગુણ ગાય. ॥કહે૦॥૧૮॥

---

૧૧. ચેતનને શિખામણની સજ્ઝાય.

(કડખાની દેશી.)

ચતુર તું ચાખ હિતશિખ સુખડી,
બાપડા વિષય કાં મૂઢ મંડે;
વિષયલંપટપણે રાતદિન નવિ ગણે,
ક્રોધ મદ માન માયા ન છંડે.
ચતુર તું ચાખ મુજ હિતશિખ સુખડી૦ ॥૧॥

સદન ધન સ્વજન જન નિરખી નિજ વશ અરે,
માહરૂં માહરૂં મ કર ભોળા;
તાહરૂં તેહ જે સુકૃત કરે,
પિંડ પાપે ભરી કરીય રોળા. ચ૦ ॥ ૨ ॥

કાલ અહંટ શશી સૂર વૃષ જોડલું,
દિવસ ને નિશી અતિ ઘડીયમાલ;
નિરખી નિજ આઉખું નીર ઉલેચતાં,
કાં ન છંડે હજીય મોહજાલ. ચ૦ ॥ ૩ ॥

સકળ શુભ કાજની આજ વેળા લહી,
મોહે મુંઝયો હજી શું વિમાસે;

સકળ સુખ તુજ ગમે દેહદુઃખ નવિ ખમે,
કરણી વિણુ મુક્તિ રતિ કેમ કરાશે, ચ૦ ॥ ૪॥

અથિર સંસારમાં સાર નવકારનું,
ધ્યાન ધરતાં સદા હૃદય રીઝે;
એહથી ભવ તરે મેરૂ મહિમા ધરે,
રિદ્ધિવિજયાદિ સુખ સકળ સીઝે. ચ૦ ॥ ૫ ॥

---

૧૨. શ્રી ગજસુકુમાલની સજઝાય.

ગજસુકુમાળ મહામુનિજી રે, શ્મશાને કાઉસગ્ગ,
સોમિલ સસરે દેખીનેજી રે, કીધો મહા ઉવસગ્ગ રે.
પ્રાણી ! ધન ધન એહ અણુગાર, વંદો વારંવારરે રે ॥પ્રાણી૦॥ ૧

પાળ બાંધી શિર ઉપરેજી રે, અગ્નિ ધરી તેહ માંહ;
જળજળ જ્વાળા સળગતીજીરે, ઋષિ ચડીયા ઉત્સાહરે ॥પ્રાણી૦॥૨

એ સસરો સાચો સગોજી રે, આપે મુક્તિની પાઘ;
ઈણુ અવસર ચૂકું નહિંજી રે, ટાળું કર્મ વિપાક રે ॥પ્રાણી૦॥૩

મારૂં કાંઇ બળતું નથીજી રે, બળે બીજાનું એહ;
પાડોશીની આગમાંજી રે, આપણો અળગો ગેહરે ॥પ્રાણી૦॥૪

જન્માંતરમાં જે કર્યાજી રે, આ જીવે અપરાધ;
ભોગવતાં ભલી ભાતશુંજીરે, શુકલ ધ્યાન આસ્વાદરે ॥પ્રાણી૦॥ ૫

દ્રવ્યાનળ ધ્યાનાનળેજી રે કાયા કર્મ દહંત;
અંતગડ હુવા કેવળીજી રે, ધર્મરત્ન પ્રણમંતરે ॥પ્રાણી૦॥ ૬

૧૩. સમકિતની સજ્ઝાય.

સમક્તિ નવી લહ્યું રે, એ તો રૂળ્યો ચતુર્ગતિ માંહે;—એ આંકણી.
ત્રસ સ્થાવરકી કરૂણા કીની, જીવ ન એક વિરાધ્યો;
તિન કાળ સામાયિક કરતાં, શુદ્ધ ઉપયોગ ન સાધ્યો. સમક્તિ૦ ૧

જુઠા બોલનકો વ્રત લીનો, ચોરીકો પણ ત્યાગી;
વ્યવહારાદિમાં નિપુણ ભયો, પણ અંતર દ્રષ્ટિ ન જાગી. સમ૦ ૨

ઉર્દ્ધ ભૂજા કરી ઉંધો લટકે, ભસ્મ લગા ધુમ વટકે;
જટા જૂટ શિર મુંડે જુંઠો, વિણ શ્રદ્ધા ભવ ભટકે, સમ૦ ૩

નિજ પરનારી ત્યાગ કરકે, બ્રહ્મચારી વ્રત લીધો;
સ્વર્ગાદિક યાકો ફળ પાકે, નિજ કારજ નવી સિધ્યો. સમ૦ ૪

બાહ્ય ક્રિયા સબ ત્યાગ પરિગ્રહ, દ્રવ્યલિંગ ધર લીનો;
દેવચંદ્ર કહે યા વિધ તો હમ, બહુત વાર કર લીનો. સમ૦ ૫

૧૪. વૈરાગ્યની સજ્ઝાય.

જોઇ જતન કર જીવડા, આયુ અજાણ્યું જાયરે;
લે લાહો લક્ષ્મીતણો, પછી તિહાં કાંઈ નવી થાયરે. જોઈ૦ ૧

દુલ્લહો ભવ માણુસ તણો, દુલ્લહોરે દેહ નિરોગોરે;
દુલ્લહો દયા ધર્મ વાસના, દુલ્લહોરે સુગુરૂ સંજોગોરે. જોઇ૦ ૨

દિન ઉગે દિન આથમે, ન વળે કોઇ દિન પાછોરે;
અવસર કાજ ન કીધલું, તો મનમાં પસ્તાશોરે. જોઈ૦ ૩

લોભ લગે લખ વંચીયા, તેં પરધન હરી લીધાંરે;
કેડે ન આવે કાંઇને, કેડે રહ્યાં કર્મ કીધાં રે. જોઈ૦ ૪

માતા ઉદર ઉંધો રહી, ક્રોડી ગમે દુઃખ દીઠાંરે;
યોનિ જન્મ દુઃખ જે હુવા, તે તુજ લાગે છે મીઠાંરે, જોઇ૦ ૫
હા ! હે ! ભવ એળે ગયો, એકે અર્થ ન સાધ્યોરે;
સદ્દગુરૂ શીખ સુણી ઘણી, તો પણ સંવેગ ન વાધ્યોરે. જોઇ૦ ૬
માન મને કોઇ મત કરો, યમ જીત્યો નવી કેણેરે;
સુકૃત કાજ ન કીધલું, એ ભવ હાર્યો છે તેણેરે. જોઇ૦ ૭
જપ જગદીશના નામને, કાંઇ નિશ્ચિંતો તું સુવેરે;
કાજ કરે અવસર લહી, સવી દિન સરિખા ન હોવેરે. જોઇ૦ ૮
જગ જાતો જાણી કરી, તિમ એક દિન તુજ જાવોરે;
કર કરવો જે તુજ હોવે, પછી હોશે પસ્તાવોરે. જોઇ૦ ૯
તિથિ પર્વ તપ નહિ કર્યો, કેવળ કાયા તેં પોષીરે;
પરભવ જાતાં જીવને, સંબળ વિણ કિમ હોશેરે. જોઇ૦ ૧૦
સુણ પ્રાણી પ્રેમે કરી, લબ્ધિ લહી જિનવાણીરે;
સંબળ સાથે સંગ્રહો, એમ કહે કેવળનાણીરે. જોઇ૦ ૧૧

૧૫. શ્રાવકને હિતશિક્ષાની સજ્ઝાય.

ચેત ચેત ચેત પ્રાણી, શ્રાવક કુળ પાયો;
ચિંતામણિસેં દુર્લભ, માનુષ્ય ભવ પાયો.
ચેત ચેત ચેત પ્રાણી૦ (ટેક. ૧)

માયામેં મગન થઇ, સારો જન્મ ખોયો;
સુગુરૂ વચન નિર્મળ નીરે, પાપ મેલ ન ધોયો. ચેત૦ ૨
છિન્ન છિન્ન છિન્ન ઘટત આયુ, જયું અંજળી જળમાંહી;
યૌવન ધન માલ મુલક, સ્થિર ન રહેશે કયાંઇ, ચેત૦ ૩

પર રમણીકે પ્રસંગમેં, રાત દિવસ રાચ્યો;
અજ્ઞાની જીવ જાણે નહિ, શીલ રત્ન સાચો. ચેત૦ ૪

અબ તો ગુરૂ દેવ ધર્મ, ભાવ ભક્તિ કીજે;
ઉદયરત્ન કહે તીન રત્ન, યત્ન કરી લીજે. ચેત૦ ૫

૧૬. મન સ્થિર કરવા ઉપર સજ્ઝાય.

મન સ્થિર કરજો રે, સમક્તિ વાસીને;
ચપળ મ કરશો રે, કુગુરૂ ઉપાસીને,
સમજણ કરીને ચિત્તમાં રાખો, શંકા કંખા વારી;
વિતિગિચ્છા ને પરની પ્રશંસા, પરદર્શન સંગ છારી.
દીપક સરિખોરે, જ્ઞાન અભ્યાસીને. (મનસ્થિર૦) ॥ ૧ ॥

ધનુષ તીર ગદા ચક્ર ધરે જે, વયરી મારણ કાજ;
અરધાંગે જે રમણી રાખે, તેહને નહિ કાંઇ લાજ.
દેવ ન કહિયેરે, નારી ઉવાસીને;
પગે નવિ પડિયેરે, ક્રોધ નિવાસીને.
તસ પદ નમતાંરે, પામશો હાંસીને. (મનસ્થિર૦) ॥ ૨ ॥

ધન કણ કંચન કામની રાતા, પાપ તણા ભંડાર;
મારગ લોપી કોપીન પહેરે, કિમ લહેશે ભવપાર.
પરિગ્રહ સંગીરે, રહ્યા ઘર માંડીને;
વિષય પ્રસંગીરે, લજ્જા છાંડીને.
ગુરૂ મત કરજોરે, ભોગ વિલાસીને. (મનસ્થિર૦) ॥ ૩ ॥

ગૌ મહીષી અજી અવી પય માખણ, ખરી કરભી શુની દુધ;
રોઝી અરક થુઅર ખુરસાણી, પય માખણ નહિં શુદ્ધ.

દુરગતિ પડતાંરે, રાખે જે સાહીને;
ધર્મ તે કહીએરે, નિશ્ચય લાહીને.
નામે મત ભૂલોરે, જુઓ તપાસીને. (મનસ્થિર૦) ॥ ૪ ॥

ચોરી જારી દૂર નિવારો, મત કરો લોભ અપાર;
ક્ષમા દયા મનમાં નિત ધારો, જિમ નિસ્તરીએ સંસાર.
પાપ મ કરજોરે, જીવ વિનાશીને;
જુઠ ન કહેશોરે, છળ મન વાસીને.
સુખ જશ લહિયેંરે, ધર્મ ઉપાસીને. (મનસ્થિર૦) ॥ ૫ ॥

પંચ સમિતિ ત્રણ ગુપ્તિના ધોરી, ધર્મ ધ્યાન ધરનાર;
શુક્લ ધ્યાનમાં જસ મન વરતે, તે ગુરૂ તારણહાર.
તસ પદ પૂજોરે, સરધા ધારીને;
સેવના કરજોરે, કુમતિ નિવારીને.
સેવો ધ્યાવોરે, પરમ નિરાશીને. (મનસ્થિર૦) ॥ ૬ ॥

જિન ઉત્તમ પદ પદ્મની સેવા, કરજો સાચે ચિત્ત;
રૂપવિજય કહે અનુભવ લીલા, ઘટમાં પ્રગટે નિત્ય.
તિમ નિત્ય કરજોરે, જ્ઞાન અભ્યાસીને;
શમ દમ ધરજોરે, ધ્યાન ઉપાસીને.
શિવસુખ વરજોરે, ચિદ્દઘન રાશીને;
મન સ્થિર કરજોરે સમકિત વાસીને. ॥ ૭ ॥

૧૭. વણઝારાની સજ્ઝાય.

નરભવ નગર સોહામણું વણઝારારે, પામીને કરજે વેપાર,
અહો મોરા નાયક રે. ૧

સત્તાવન સંવર તણી વણઝારારે, પોઠી ભરજે ઉદાર,
અહો મોરા નાયકરે. ૨

શુભ પરીણામ વિચત્રતા વણઝારારે, કરીયાણાં બહુ મુલ,
અહો મોરા નાયક રે. ૩

મોક્ષનગર જાવા ભણી વણઝારારે, કરજે ચીત્ત અનુકુલ,
અહો મોરા નાયકરે. ૪

ક્રોધ દાવાનલ ઓલવે વણઝારારે, માન વીષમ ગીરિરાજ,
અહો મોરા નાયકરે. ૫

ઓલંઘજે હળવે કરી વણઝારારે, સાવધાન કરે કાજ,
અહો મોરા નાયકરે. ૬

વંશજાલ માયા તણી વણઝારારે, તીહાં ન કરજે વીસરામ,
અહો મોરા નાયકરે. ૭

ખાડી મનોરથ ભટ તણી વણઝારારે, પુરણનું નહિ કામ,
અહો મોરા નાયકરે. ૮

રાગ દ્વેષ દોય ચોરટા વણઝારારે, વાટમાં કરશે હેરાન,
અહો મોરા નાયકરે. ૯

વિવિધ વીર્ય ઉલ્લાસથી વણઝારારે, તે હણજે શીરઠાણ,
અહો મોરા નાયકરે ૧૦

એમ સવી વિઘ્ન વિદારીને વણઝારારે. પહોંચજે શીવપુર વાસ,
અહો મોરા નાયકરે. ૧૧

ક્ષય ઉપશમ જે ભાવના વણઝારારે, પોઠે ભર્યા ગુણ રાશ,
અહો મોરા નાયકરે. ૧૨

ક્ષાયિક ભાવે તે થશે, વણઝારારે, લાભ હોશે અપાર,
અહો મોરા નાયકરે. ૧૩
ઉત્તમ વણજ જે એમ કરે, પદ્મ નમે વારંવાર,
અહો મોરા નાયકરે. ૧૪

૧૮. આત્મહિત સજઝાય.

મ્હારૂં મ્હારૂં મમ કર જીવ તું, જગતમાં નહિ તાહરૂં કોઇરે,
આપ સ્વાર્થે સહુ મલ્યા, હૃદય વિચારીને જોયરે. માહરૂં. ૧
દિન દિન આયુ ઘટે તાહરૂં, જીમ જલ અંજલી હોયરે,
ધર્મવેલા નાવે ઢુંકડો, કવણ ગતિ તાહરી હોયરે. માહરૂં. ૨
રમણી શું રંગે રાચે રમે, કાંઇ દીયે આવલ બાથરે,
તન ધન જોબન સ્થિર નહિં પરભવ નાવે તુજ સાથરે. માહરૂં. ૩
એક ઘરે ધવલ મંગલ હુવે, એક ઘેર રૂવે બહુ નારરે,
એક ઘરે રામા રમે કંથસુ, એક સજે સકલ શણગારરે માહરૂં. ૪
એક ઘરે સહુ મલી બેસતાં, નીત નીત કરતા વિલાસ રે,
તેરે સાજનીયો ઉઠી ગયો, થીર ન રહ્યો એક વાસરે. મહારૂં. ૫
એહવું સ્વરૂપ સંસારનું, ચેત ચેત જીવ ગમારરે,
દશ દૃષ્ટાંતેરે દોહીલો, પામવો મનુજ અવતારરે. માહરૂં, ૬
હરખ વિજય કહે એહવું, જે ભજે જિનપદ રંગરે,
તે નરનારી વેગે વરે, મુક્તિ વધુ કેરો સંગરે માહરૂં. ૭

—: : ગહુંલીયો : :—

૧. બાર ભાવનાની ગહુંલી.

(જીરે કામની કહે સુણો કંતજી—એ રાગ)

જીરે ભાવના બારે ભાવજો, જીરે ભાવથી સહુ નરનારરે,
જંજાલી જીવડા ! જાગો જાગોરે તમને ચેતવું;
જીરે મોંઘેરો આ ભવ મેળવી, જીરે પામો ભવનો પારરે. જં૦ ૧

જીરે નાશ છે સર્વે આખરે, જીરે સ્વપ્ના સમોરે સંસાર રે; જં.
જીરે અનિત્ય ભાવના ભાવીને, જીરે ચેતો ચિત્તમાં લગારરે. જં૦ ૨

જીરે અશરણ ભાવના એમ કહે, જીરે જૂઠી છે જગની સગાઇરે, જં.
જીરે મૃત્યુ આવેરે શરણું કો નહિં, જીરે કોના છોરૂ કોના ભાઈરે. જં૦ ૩

જીરે ચાર ગતિના ચોકમાં, જીરે ચેતન રઝળ્યો અપાર રે; જં.
જીરે સંસાર ભાવના સમજતાં, જીરે ધર્મ કરી પામો પાર રે. જં૦ ૪

જીરે એકત્વ ભાવના ચિંતવો, જીરે એકલો આવે ને જાય રે, જં.
જીરે એકલો કર્મને ભોગવે, જીરે ભાગ ન કોઈથી લેવાય રે. જં૦ ૫

જીરે જીવ ને કાયા જુદાં ગણો, જીરે જાણો જુદો પરિવાર રે, જં.
જીરે અન્યત્વ ભાવના ભાવતાં, જીરે આતમતત્ત્વ વિચાર રે. જં૦ ૬

જીરે અશુચિ ભાવના ઓળખો; જીરે અશુચિ ભરી આ કાયરે, જં.
જીરે અશુચિ પદાર્થથી ભરી, જીરે મોહ શું એમાં થાય રે. જં૦ ૭

જીરે આશ્રવ ભાવના ભાવતાં, જીરે પાપથી અટકો સદાય રે જં.
જીરે કર્મ બંધન નવાં નહિં કરો, જીરે તો શિવસુખ પમાય રે જં૦ ૮

જીરે સંવર ભાવના સમજજો, જીરે આશ્રવનો કરો રોધ રે; જં.
જીરે મન વચ કાય શુદ્ધિ કરી, જીરે મેળવો સદ્ગુરૂ બોધરે. જં. ૯

જીરે ચઉગતિ રૂપ સંસારનું, જીરે બીજને હરવા ખાસ રે જં.
જીરે નિર્જરા ભાવના ભાવતાં, જીરે કર્મનો કરજો નાશ રે. જં૦ ૧૦
જીરે ધર્મની ભાવના રાખજો, જીરે ધર્મ છે સકળ આધાર રે, જં.
જીરે ધર્મ વિના શિવપદ નહીં, જીરે ધર્મ કરો નરનાર રે જં૦ ૧૧
જીરે ચૌદ રાજના લોકમાં, જીરે રઝળ્યો આ જીવ અપાર રે, જં.
જીરે એક પ્રદેશ ન મેલીયો, જીરે લોકસ્વરૂપ વિચાર રે. જં૦ ૧૨
જીરે બોધિબીજઘણું પામવા, જીરે સમતા વરો શ્રીકાર રે, જં.
જીરે ભાવના બોધિબીજ ભાવતાં, પામો સમક્તિ સાર રે. જં૦ ૧૩
જીરે ભાવના બાર વિચારીને, જીરે ટાળો ભવોભવ દુઃખ રે, જં.
જીરે સદ્‌ગુરૂ વાણી સાંભળી. જીરે પામો મનને સુખરે જં૦ ૧૪

૨. સામાયિક કરવા વિષે ગહુંલી.

(જાત્રા નવાણું કરીએ વિમળગિરિ—એ રાગ.)

સામાયિક નિત્ય કરીએ હો પ્રાણી! સામાયિક નિત્ય કરીએ,
કરીએ તો શિવ સુખ વરીએ .... હો પ્રાણી૦ ॥૧॥
દુર્ધ્યાન દોને દૂર કરીને, ધર્મનું ધ્યાન જ ધરીએ,
સમતાનો શુભ લ્હાવ લેવાને, સાવદ્ય કર્મ પરિહરીએ. હો પ્રાણી૦॥૨॥
દુર્લભ નરભવ દુર્લભ આવો, ધર્મ મળે ન ફરી ફરીએ,
દોય ઘડીની એક સામાયિક, કરવાનું કેમ વિસરીએ. હો પ્રાણી૦॥૩॥
શ્રાવક નામ ધરાવી સાચું, વીર વચન અનુસરીએ,
સામાયિક દરરોજ કરીને, પુન્યની પોઠી ભરીએ. હો પ્રાણી૦॥૪॥
સામાયિક કરી વિકથા કરતાં, લાભ સકળને હરીએ;
તે માટે મન વશ રાખીને, દોષ ન વરીએ જરીએ. હો પ્રાણી૦॥૫॥

સામાયિક છે સાચું સદાનું, નાવ ભલું ભવદરિયે;
જો સમતાથી તે પર ચઢોએ, તો ભવસાયર તરિયે. હો. પ્રાણી૦॥૬॥
બત્રીશ દોષને દૂર કરીને, વ્રત વિધિથી ઉચ્ચરીએ;
સદ્‌ગુરૂ વાણી સાંભળી મનસુખ, પાપ થકીઓસરીએ હો પ્રાણી૦॥૭॥

૩. ગુરૂગુણ ગહુંલી.

(દેશી–ઓધવજી સંદેશો કહેજો શ્યામને.)

ચેતનજી ચિત ચેતી ચાલો ચોંપથી,
રંગે ઉમંગે જઇએ ગુરૂની હજુર જો;
ગુરૂ ગુણવન્તા જયવન્તા અહિં વીચર્યા,
વન્દન કરતાં પ્રગટે પુન્ય અંકુર જો. ચેતનજી. ૧
ક્ષમાના સાગર દયાના આગર સદ્‌ગુણી,
શાન્ત દાન્ત ગુણવંતા મહન્ત ને સન્ત જો;
મુનિ મહારાજ પુન્ય પ્રતાપી પેખતાં,
નયણ હમારા હરઘડીયે હરખંત જો. ચેતનજી. ૨
વીરની વાણી ઉત્તમ જાણી જગતમાં,
તપ જપ કરજો હરજો કર્મ આ વાર જો;
તપનો મહીમા મોટો આગમમાં કહ્યો,
તપથી તરીયા ભવીયા આ સંસાર જો. ચેતનજી. ૩
આજ અમારા મનોરથો સર્વે ફૂલ્યા,
આજ અમોને મલ્યા મુનિ સુખકાર જો;
આજ અમારે મોતીના મે વરસીયા,
આજ અમારા નાઠા દોષ અપાર જો. ચેતનજી. ૪
આજ અમારે સોવન સુરજ ઉગીયો,
આજ અમોને હૈયડે હરખ ન માય જો;

આજ અમારો ધન્ય દહાડો ને ધન્ય ઘડી,
આજ અમારૂં જીવન સફળ ગણાય જો. ચેતનજી. ૫
ધન્ય ધન્ય આવા ગુણવન્તા ગુરૂરાજને,
જે આપે ઉત્તમ રૂડો ઉપદેશ જો;
એ ગુણ ગુરૂનો કદિ અરે ના વિસરે,
માટે મનસુખ ગાય ગુરૂ ગુણ હંમેશ જો. ચેતનજી. ૬

૪. મિથ્યાત્વી પર્વ નિષંધક ગહુંલી.

(દેશી–ઓધવજી સંદેશો કહેજો.)

પર્વ મિથ્યાત્વી પરહરજો સહુ બેનીયો,
મિથ્યા મતિ મળવાનો માર્ગ મનાય જો;
સમકિતવંતી નારને એ શોભે નહિ,
શાસન આણાનું ઉલ્લંઘન થાય જો. પર્વ. ૧

બોળ ચોથના બોળ વાડે બુડી જઈ,
કાકડી પર કેઈ કરતાં કાળો કેર જો;
દયા ધર્મ આ અરે તમારો કયાં ગયો,
કરી વિચારને દૂર કરો અંધેર જો. પર્વ. ૨

રાંધણુ છઠની રસનામાં રાજી કરી,
વાસી ભોજન કરતાં અગણિત વાર જો;
સાતમ પાળી સીતળાની પૂજા કરો,
પોઢાડો વળી ચુલામાં ધરી પ્યાર જો. પર્વ. ૩

રાંધણુ છઠની રસના તો વસમી થશે,
વાસી ભોજન વોરાવશો બહુ પાપ જો;

ધર્મ અને વૈદક વિરૂદ્ધ વરતીયા,
તો રેગાદીક વધશે એથી અમાપ જો. પર્વ ૪

કુદેવ કેરી સેવા કરવા શાસ્ત્રમાં,
સરસ રીતથી નિષેધ છે નિરધાર જો;
તો શીતળાને છાંડીને બહુ ભાવથી,
વીતરાગની સેવ કરો સુખકાર જો. પર્વ. ૫

ધન્ય ભાગ્ય શીતળાનો બ્હેની સમજશું,
કે હશે પ્રગટયા કંચન સુર્ય પ્રકાશજો;
તળાઇને તરછોડી બીછાના બહુતજી,
ચુલામાં વસવાની ધરી જેણે આશ જો. પર્વ. ૬

ગાડરીયો પ્રવાહ ચાલ્યો આ અવનીમાં,
ધતીંગ ચાલ્યા ધરણી માંહે અનેક જો;
દીર્ઘ દ્રષ્ટિ વિચારને વ્હેલો વોળાવીને,
જૈન ધર્મ આણા ઉલ્વંઘી છેક જો. પર્વ. ૭

આ અવસર વદવાની વાત તો રહી ગઇ,
પર્વ મિથ્યાત્વી આવશે આજ કે કાલ જો:
સહુ નરનારી અરજ સારી ઉરમાં ધરી.
દૂર કરો બહુ વર્ષનું પેઠેલ સાલ જો. પર્વ. ૮

એહ મિથ્યાત્વી પર્વજતાં નાસી જશે,
દીર્ઘ સમયનું ભરાય શું આ ભુત જો;
મનાનંદ સુખ મળશે નિશ્ચે એહથી,
મિથ્યા પર્વનો ગર્વ ન રહે એક મુહૂર્ત્ત જો. પર્વ. ૯

૫. સાતવારની ગહુંલી.

(દેશી-હાંરે મારે આસો માસે શરદપુનમની રાત જો.)

હારે સખી સોમે સુણીયે ગુરૂની વાણી રસાલ જો,
વાણીરે ગુણ ખાણી જાણી ચિત્ત ધરોરે લોલ;
હાંરે સખી સોમપણું તજજો થાજો ઉદારજો,
દેજો દેજો દાનને જેથી સુખ વરોરે લોલ. ॥ ૧ ॥

હાંરે સખી મંગલ કરવા હરવા જગ જંજાલજો,
મંગલવારે તપ જપ કરજો પ્રેમથીરે લોલ,
હાંરે સખી મંગલમાળા વરસો અતિ ઉજમાલ જો,
કરશો જો જિન સેવા સાચા દીલથીરે લોલ ॥ ૨ ॥

હાંરે સખી બુધ્ધે બુદ્ધિ શુદ્ધિ કરી શ્રીકારજો,
પરનિન્દા ચાડીને ચુગલી પરહરોરે લોલ;
હાંરે સખી નીંદા કરતાં થાય પાપ અપારજો,
નિન્દા કરવાનો નિયમ સદા કરોરે લોલ. ॥ ૩ ॥

હાંરે સખી ગુરૂવારે ગુરૂ વારે દુઃખ અપારજો,
કહેણી તેવી રહેણી જો કરશું ખરીરે લોલ,
હાંરે સખી દેવગુરૂનો વિનય કરો ધરી પ્યારજો,
વિદ્યા ભણજો દીન દીન ખાસ વિનય વરીરે લોલ. ॥ ૪ ॥

હાંરે સખી શુકરવારે શું કરવા અવતારજો,
પામ્યા પામ્યા એવું ખાસ વિચારીએરે લોલ;
હાંરે સખી જન્મ મરણના દુઃખ હરવા નિરધાર જો,
દુર્લભ નરભવમળીઓ એવું ધારીએરે લોલ. ॥ ૫ ॥

હાંરે સખી શનિવારે નિવારો ચાર કષાયજો,
ભવજલ કુપે પડવાનું ન બને કદારે લોલ;
હાંરે સખી વીર વચન અનુસારે જો વર્તાય જો,
પામો પુરણ શાન્તિ સુખદાયક સદારે લોલ. ॥ ૬ ॥
હાંરે સખી રવી ઉગ્યો સોનાનો મ્હારે આજજો,
ગુરૂ દર્શનથી ઉમંગ અંગ બહુ લહુંરે લોલ;
હાંરે સખી રવીવારે સુર સારે સઘળાં કાજજો,
સાતે વારને ગાતાં મનને સુખ લહુંરે લોલ. ॥ ૭ ॥

૬. વૈરાગ્યની ગહુંલી.

(માતા મરૂદેવાના નંદ—એ રાગ)

જ્ઞાની ગુરૂ વિના ભાવજન
તરવાનું ઠેકાણું તુજને નહિં મળેજી,
તુજને નહિં મળેજી
સંત સેવ્યાના ફળથી દુઃખડા સહુ ટળેજી;
દુઃખડા સહુ ટળેજી
સંત સેવ્યાનાં ફળથી સુખડા સહુ મળેજી. ૧
સદ્દગુરૂનો મહિમા મોટો, કહેતાં ન આવે પાર,
એક પલકમાં પાર પહોંચાડે, શું કરીએ વિસ્તાર.જ્ઞાની. ૨
પંચ મહાવ્રત છે પાળક, ટાળક રાગને દ્વેષ,
શાંત હૃદય શીતળ વાણીથી, આપે ઘણો ઉપદેશ. જ્ઞાની. ૩
સિદ્ધિ સડક કેરો રસ્તો બતલાવે ગુરૂરાય,
સમજે નાહંને અવળો ચાલે, પછી તું ગોથાં ખાય. જ્ઞાની. ૪

દુર્લભ છે સદ્ગુરૂજી મળવા, દુર્લભ ધર્મને ધ્યાન,
પૂર્વ પુન્ય ઉદય જો જાગે, તો તું સુલભ માન. જ્ઞાની. ૫
એવો જોગ મળ્યો છે તુજને, ઘણેજ વરસે આજ,
કર સેવા ભક્તિ પ્રીતિથી, સરસે તારાં કાજ. જ્ઞાની. ૭
ગુરૂ ઉપકાર તણો બદલો એ. વળવો બહુ મુશ્કેલ,
કોટી જનમનાં ભવને કાપે, આપે અમર પદ વેલ. જ્ઞાની. ૭
વિજયધર્મસૂરિના પસાયે, પામ્યા છે પ્રાતબોધ,
ક્ષણે ક્ષણે સંભાળી ચિત્તમાં, સઘળી સઘળી નોંધ. જ્ઞાની. ૮
ઓગણીસ પંચોતેરની સાલે, રૂડો મહા માસ,
વંકપુર મંડલી સંત સેવાથી, મલે સદા સુખવાસ. જ્ઞાની. ૯

૭. ચેતન હિતશિક્ષા ગહુંલી.

(હા પીયુ પંખીડા—એ રાગ)

હાંરે ચેત હંસલડા, કાળ ગમાવ્યો અનંત જો,
લખ ચોરાસી માંહે તું તો બહુ ફર્યો રે લોલ;
હાંરે ચેત હંસલડા, તોય ન આવ્યો અંત જો,
પાપ અઘોર કરીને કોથી નહિં ડર્યો રે લોલ. ૧
હાંરે ચેત હંસલડા, કોઇક પુણ્ય પસાય જો,
ચઉગતિ ફરતા નરદેહ મલીયો મહેનતેરે લોલ;
હાંરે ચેત હંસલડા, ઉત્તમ કુળમાં આય જો,
ધર્મ ન પામે દેવગુરૂ જો મલે છતે રે લોલ. ૨
હાંરે ચેત હંસલડા, મોહ રૂપી છે શરીર જો,
મધુ બિંદુ દષ્ટાંતે લાલચ બહુ કરે રે લોલ;
હાંરે ચેત હંસલડા, વસ્તુ બધી છે અથિર જો,
કાળ રૂપી અજગર ઉંદર ડાળો કાતરે રે લોલ. ૩

હાંરે ચેત હંસલડા, જ્ઞાની વાંચે વખાણુ જો,
ઓળખાવે જીવ જંતુ વિધ વિધ ભાતનારે લોલ;
હાંરે ચેત હંસલડા, કેમ રહે તું અજાણુ જો,
નટ ખેલે ભવ કીધા નવ નવી જાતનાંરે લોલ. ૪

હાંરે ચેત હંસલડા, સદ્‌ગુરૂ આપે બોધ જો;
હૃદય વિચારી કરજે જીવને વારતારે લોલ;
હાંરે ચેત હંસલડા, સાચી વસ્તુ શોધજો,
સદ્‌વર્તન ધારી મન કરજે થિરતારે લોલ. ૫

હાંરે ચેત હંસલડા, માયા મોહ જંજાળ જો,
હરતા ફરતા કર્મ બંધ બહુલા પડે રે લોલ,
હાંરે ચેત હંસલડા, બળતી અગ્નિની ઝાળ જો,
જેહ ફસાણા નરજીવ સરવે આથડેરે લોલ. ૬

હાંરે ચેત હંસલડા, કેટલી દઉં તુને શીખ જો,
પુણ્ય વિનાની રચના તો નવી પામીએ રે લોલ;
હાંરે ચેત હંસલડા, કેટલી દઉં તુને શીખ જો,
આપીને કંઈ વસ્તુ દુઃખ વિરામીએ રે લોલ. ૭

હાંરે ચેત હંસલડા; પુણ્યની બાંધો પાળ જો,
આપ્યા વિણુ મલશે તુજને સદ્‌ગતિ રે લોલ;
હાંરે ચેત હંસલડા, કાળ કરે છે કરાળ જો,
ખબર નથી જે થાશે તારી ગતિ રે લોલ. ૮

હાંરે ચેત હંસલડા, કાયા કાચો કુંભ જો,
ફુટયા પછી એ સાજો તે તો નવી થશે રે લોલ;

હાંરે ચેત હંસલડા, ગરીબ તવંગર ભૂપ જો,
પંખી ટોળું મલીયું પાછું ક્યાં જશેરે લોલ. ૯
હાંરે ચેત હંસલડા, દેવ ગુરૂ ગુણ ગાય જો,
નવ નવ રંગે ભક્તિ કર ભરપુરથી રે લોલ;
હાંરે ચેત હંસલડા, તો સારી ગતિ તુજ થાય જો,
વંકપુર મંડળી કહે કર જોડી હર્ષથી રે લોલ. ૧૦

૮. શ્રાવક આચાર વિષે ગહુંલી.

(ઓધવજી સંદેશો કહેજો શ્યામને—એ રાગ)

ગુરૂની વાણી મીઠી સાકર સેલડી,
પીતાં મારા હૈયે હરખ ન માયજો;
ચંદરવા બાંધો ઘરમાં શ્રાવક સહુ,
જીવદયા પળે તનનું રક્ષણ થાયજો. ગુરૂની. ૧

ગળીને પાણી પીજે નયણે નીરખી,
હોકો બીડી પીવો નહિં ધરી ધર્મજો;
આદુ લસણ ને ડુંગળી કહો કેમ ખાઇએ,
જેથી દુઃખદાયી બહુ લાગે કર્મજો. ગુરૂની. ૨

રાત્રી ભોજન શ્રાવકને કરવું નહિં,
પંખી પણ રાત્રે નવી ખાણું ખાયજો;
ઉત્તમ શ્રાવક કુળ પામી જો ખાયજો;
તો શું શ્રાવક નામ ધરી મલકાયજો. ગુરૂની. ૩

કપટે કુડું આળ ન દીજે કોઇને,
આગમ વાણી સાંભળીએ બહુ માનજો;
માનવ ભવ પામીને જન્મ સુધારીએ,
કદી ન કરીએ દેવ ગુરૂ અપમાનજો. ગુરૂની. ૪

ટંટા ઝઘડા ધર્મ કર્મમાં નવી કરો,
ગુરૂ આજ્ઞા ધરો કરો કદાગ્રહ ત્યાગજો;
અભક્ષ્યાદિક વસ્તુ ભક્ષણ નહિં કરો,
શ્રાવક કરણી કરોએ ધરી મન રાગજો. ગુરૂની. ૫
જુઠી માયા બાજીગરની બાજીમાં,
જુઠી માયા જગત તણી ક્ષણ નાશજો;
સત્ય સ્વરૂપ આતમનું જ્ઞાને જાણતા,
બુદ્ધિસાગર **तत्वमसि** પદ આશજો. ગુરૂની. ૬

૯. સ્ત્રી ધર્મ વિષે હિતશિક્ષા ગહુંલી.

(ઓધવજી સંદેશો કહેજો શ્યામને–એ રાગ)

શાણી સ્ત્રીને શિખામણ છે સહેજમાં,
શીયળ પાળો મનમાં ધારી ટેક જો;
શ્રદ્ધા ભક્તિ વિનય વિચારે ચાલવું,
સત્યાસત્યનો મનમાં કરી વિવેક જો. શાણી. ૧

દયા દાન આભૂષણને કંઠે ધરો,
ક્રોધાવેશે કદી ન દેવી ગાળજો;
દેરાણી જેઠાણી સાથે સંપીને,
વર્તે કરતી કુટુંબની સંભાલજો. શાણી. ૨
કુળ લક્ષ્મીથી કુલી થાય ન ફાળકો,
પ્રાતઃકાળે પડતી સાસુ પાય જો;
અભક્ષ્ય ભક્ષણ પ્રાણાંતે પણ નહિ કરે,
દેવ ગુરૂનાં દર્શન કરીને ખાય જો. શાણી. ૩
રડવું રોવું નિર્લજ વાણી ભાખવી,
કરતી તેનો સત્ય ટેકથી ત્યાગ જો;

સારી સ્ત્રીની સોબત કરતી પ્રેમથી,
વીતરાગ ધર્મે વર્તે મને રાગ જો. શાણી. ૪
પાડોશીની સાથે વર્તે પ્રેમથી,
પર પુરૂષની સાથે હાસ્ય નીવાર જો;
મિષ્ટ વચન મમતાથી હરખે બોલતી,
ધન ધન એવી સ્ત્રીનો જગ અવતાર જો. શાણી. ૫
નિંદા ઝગડા વેર ઝેરથી વેગળી,
સહુના સારામાં મનડું હરખાય જો;
"બુદ્ધિસાગર" બાળક ગુરૂણી માત છે,
સારી સ્ત્રીથી કુટુંબ સુખીયું થાય જો. શાણી. ૬

૧૦. અપૂર્વ અવસર ગહુંલી.

(ઓધવજી સંદેશો–એ રાગ)

અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે,
શત્રુમિત્ર પર વરતે ભાવ સમાન જો;
માયા મમતા બંધન સર્વ વિનાશીને,
ક્યારે કરશું અનેકાન્ત નય ધ્યાન જો. અપૂર્વ. ૧

શુદ્ધ ભાવમાં રમણ કરીશું ટેકથી,
ષડ દ્રવ્યોનું કરીશું ઉત્તમ જ્ઞાન જો,
અનુભવામૃત આસ્વાદીશું પ્રેમથી,
સરખા ગણશું માન અને અપમાન જો. અપૂર્વ. ૨

પિંડસ્થાદિક ચાર ધ્યાને ધારશું,
બાર ભાવના ભાવીશું નિશદિન જો;
સ્થિરોપયોગ શુદ્ધ રમણતા આદરી,
ધ્યાન દશામાં થાશું બહુ લયલીન જો. અપૂર્વ. ૩

સર્વસંગનો ત્યાગ કરીશું જ્ઞાનથી,
બાહ્યોપાધી જરા નાહિ સંબંધ જો;
શરીર વર્તે તોપણ તેથી ભિન્નતા,
કદિ ન થઇશું મોહ ભાવમાં અંધ જો. અપૂર્વ. ૪

શુદ્ધ સનાતન નિર્મળ ચેતન દ્રવ્ય જે,
ક્ષાયિક ભાવે કરશું આવિર્ભાવ જો;
ઐક્યપણું લીનતાને આદરશું કદિ,
ગ્રહણ કરીને ઔદાસીન્ય સ્વભાવ જો. અપૂર્વ. ૫

પ્રતિ પ્રદેશે અનંત શાશ્વત સુખ છે,
આવિર્ભાવે તેનો કરશું ભોગ જો;
બુદ્ધિસાગર પરમ પ્રભુતા સંપજે,
ક્ષાયિકભાવિ સાધો નિજગુણ યોગ જો. અપૂર્વ. ૬

૧૧. ગુરૂ ગુણ ગહુંલી.

(ઓધવજી સંદેશો—એ રાગ)

વંદુ વંદુ સમક્તિ દાતા સદ્ગુરૂ,
પંચમહાવ્રત ધારક શ્રી મુનિરાયજો;
ઉપશમ ગંગાજળમાં નિશદિન ઝીલતા,
મનમાં વર્તે આનંદ અપરંપાર. જો. વંદુ. ૧

અનેક ગુણના દરિયા ભરિયા જ્ઞાનથી,
પડે ન પરની ખટપટમાં તલભાર જો;
સદુપદેશે સાચું તત્ત્વ જણાવીને,
સંયમ અર્પી કરતા જન ઉદ્ધાર જો. વંદુ. ૨

અન્તરના ઉપયોગે વિચરે આત્મના,
યોગ્ય જીવને દેતા યોગ્યજ બોધજો;
અસંખ્ય પ્રદેશે સ્થિરતા ધ્યાને લાવતા,
સંયમ સેવી કરતા આશ્રવ રોધજો. વંદુ. ૩

ત્રસ સ્થાવરના પ્રતિપાલક કરૂણામયી
ભાવદયાની મૂર્તિ સાધુ ખાસ જો;
જ્ઞાતા ભ્રાતા ત્રાતા માતા સદ્‌ગુરૂ,
સદ્‌ગુરૂના બનીએ સાચા દાસજો. વંદુ. ૪

ત્રણ ભુવનમાં સેવ્ય સદાશ્રી સદ્‌ગુરૂ,
દ્રવ્ય ભાવથી સંયમના ધરનારજો;
ભવજલધિમાં ઉત્તમ નૌકા સદ્‌ગુરૂ,
સદ્‌ગુરૂ નૌકાથી ઉતરો ભવપાર જો. વંદુ. ૫

ગુરૂ ભક્તિથી ગુરૂવાણી ધરે,
ગુરૂભક્તિથી ઉત્તમ ફળ નિર્ધારજો;
સદ્‌ગુરૂ દ્રોહી દ્વેષી દુર્જન ત્યાગશો,
પરબ્રહ્મની પ્રાપ્તિ શીઘ્ર થનાર જો. વંદુ. ૬
કાલકાલમાં ગુરૂની ભક્તિ દોહીલી,
ગુરૂભક્તો પણ :વિરલા જણ દેખાયજો;
દૃષ્ટિ રાગમાં ભૂલી દુનિયા બાવરી.
કસ્તુરી મૃગ પેઠે બહુ ભટકાય જો. વંદુ. ૭

સદ્‌ગુરૂ દાસ બન્યા પણ જ્ઞાન ન સંપજે,
સમજી સાચો સાર ગ્રહો નરનાર જો;
બુદ્ધિસાગર સદ્‌ગુરૂ શ્રદ્ધા ભક્તિથી,
ઉતરો પ્રાણી ભવસાગરની પાર જો. વંદુ. ૮

૧૨. ગુરૂ મહારાજ વિહાર કરે તેવા સમયમાં ગાવાની ગહુંલી.

ગુરૂરાજ વિહાર કરશો નહિં, જાણી સેવક સોચ કરે ઘણો;
કોણ સુણાવશે સિદ્ધાંત, ગુરૂરાજ વિહાર કરશો નહિં;
મીઠી વાણીને નિર્મળ વાકયથી, બોધ આપશે આવો હવે કોણ.
ગુરૂરાજ. ૧

પૂરા પુણ્યે મળ્યો જોગ આપનો, તજ્યો તેહ કેમ તજાય.
ગુરૂ. ૨

બોધ આપી પાષાણો પલાળીઆ, પાયું ધર્મ રૂપી શુભ નીર.
ગુરૂ. ૩

કોઇ દિન ઉપાશ્રયેનવી આવતા, એહવા ક્યાં જઇ પામશે બોધ.
ગુરૂ. ૪

અનાચારીયે આડો મારગ મૂકીયો, સુણી આપ તણો ઉપદેશ.
ગુરૂ. ૫

અતિ છઠ્ઠ અઠ્ઠમ થતાં હોંશથી, થશે એકાસણું કદિ એક.
ગુરૂ. ૬

હીરો હાથમાં આવ્યો પાછો જાય છે, દીવો જ્ઞાનનો ગોતીશું ક્યાંઇ.
ગુરૂ. ૭

સિંહ સમુ સિંહાસન શોભતું, તે ખાલી જોયું કેમ જાય.
ગુરૂ. ૮

નરનારી ભરે છે નીર નેત્રમાં, ઘર કામ કાંઈ ન સુઝે કાંઇ.
ગુરૂ, ૯

કહે કેશવ બેહુ કર જોડીને, કરો ફાગણ ચોમાસું અહિં
ગુરૂ. ૧૦

૧૩. પર્યુષણની ગહુંલી.

(હાંરે મારે ધર્મના—એ રાગ)

હાંરે મારે દિવસ ધર્મનાં શ્રાવણ ભાદ્રવ માસ જો,
તે માંહે શ્રી પર્વ પજોસણ જાણીએરે લોલ;
હાંરે મારે ત્રણસે સાઠ દિવસમાં કીધાં પાપ જો,
આઠ દિવસમાં ધોવા ધર્મનાં પાણીએરે લોલ. (૧)

હાંરે મારે ભાવિક લોકો સર્વ મલી મનરંગ જો,
દેરે અપાસરે દેવ ગુરૂ આરાધતા રે લોલ;
હાંરે મારે તપ જપ પૂજા ભક્તિ ભાવના જાણજો.
અજર અમર પદ શીવતરૂ સુર તરૂ સાધતારે લોલ. (૨)

હાંરે મારે છઠ્ઠ અઠ્ઠમ તપ આઠ કરો ઉપવાસ જો,
માસખમણને પાસખમણ તપશ્ચર્યા કરે રે લોલ;
હાંરે મારે જીવ દયાને જ્ઞાન દાન વિસ્તાર જો,
સ્વામી ભકિત નિર્મલ હૃદયે આદરોરે લોલ. (૩)

હાંરે મારે સામાયિક પડિક્કમણાં પોષહ વ્રત જો,
જીવાજોની લાખ ચોરાશી ખમાવીએ રે લોલ;
હાંરે મારે ખમતખામણાં કરવા સંઘ સમક્ષ જો,
જો રૂઠકા સાજન માજનને મનાવીએરે લોલ. (૪)

હાંરે મારે સાતે ક્ષેત્રે મદદ કરો ભલી ભાત જો,
ચંચલ લક્ષ્મી ખરચી લહાવો લીજીએ રે લોલ;
હાંરે મારે કાયા માયા સફળ કરો ભવ્ય જીવજો,
જન્મ મરણનાં દુઃખડાં ફેર ન લીજીએ રે લોલ. (૫)

હાંરે મારે ચઉગતિ ચુરણ ચોથ સંવત્સરી પર્વ જો,
ચોકખે ચીત્તે ચતુર થઈ ચૂકો નહિ રે લોલ;

હાંરે મારે ચારે સરણાં ચાર પ્રકારે ધર્મ જો,
ચોથા આરાનાં સુખડાં તે મિલસે સહીરે લોલ. (૬)

હાંરે મારે પર્યુષણની કથા સુણો ધરી પ્રેમ જો,
ત્રિવિધે ત્રિવિધે પાપકર્મ વોસરાવીએ રે લોલ;
હાંરે મારે કર્મ નિકાચિત ક્ષણ કારણ શ્રી પર્વ જો,
આરાધન કરી ધર્મરત્ન પદધ્યાવજો રે લોલ. (૭)

૧૪. પર્યુષણની ગહુંલી.

(આદિને અરિહંતને રે-એ રાગ)

પર્વ પર્યુષણ આવીઆં, ધર્મ કરો ભવી લોક સલુણા,
બારે માસમાં મોટકારે, આઠ દીવસ શુભ જોગ સલુણા. ૧

ધર્મ ધ્યાન કરો ભાવશું રે, અઠ્ઠાઇના વ્યાખાન. સલુણા,
ચોથ છઠ્ઠ અઠ્ઠમ કરો રે, પડિકકમણાં પચ્ચખાણ સલુણા. ૨

કલ્પ સૂત્ર સુણો ભાવશું રે, એકવીશ વર્ષ પર્યંત સલુણા,
વીર કહે ગૌતમ પ્રત્યે રે, તે જીવ મોક્ષ લહંત સલુણા, ૩

મંદ કસાયી આતમારે, પર્યુષણે તરી જાય સલુણા,
કુમતિ કદાત્તહી બાપડા રે, પર્યુષણે ડુબી જાય સલુણા. ૪

બાર માસના પાપને રે, ધોઈ નિર્મલ થાય સલુણા,
પર્વાધિરાજ પસાયથી રે, તીર્થાધિરાજ થવાય સલુણા. ૫

ત્રણ પાંચ દોય આદરો રે, સાત આઠ કરો દૂર સલુણા,
ચાર પાંચ દશ બારથી રે, ધર્મરત્ન સુખ પૂર સલુણા. ૬

શ્રી મહાવીર પ્રભુના ગુણગાન.

(રાગ—સાંભળજો મુનિ સંયમ રાગે...)

ત્રીશલા નંદન વંદન કરીએ, સ્મરીએ શ્રી વર્દ્ધમાન રે;
ભવદુઃખ હરવા શિવસુખ વરવા, કરીએ નિત્ય ગુણગાનરે....ત્રીશલા૦

જગ ઉપગારી સહુ સુખકારી, શાસનના સુલતાન રે;
જન્મ થતાં જેણે સહુને આપ્યું, પૂરણ શાન્તિ સ્થાન રે....ત્રીશલા૦

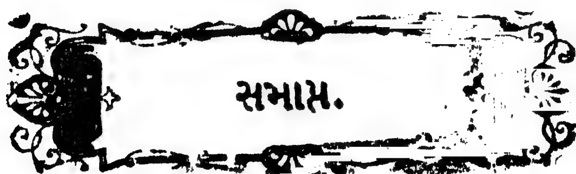
બાલપણામાં ચરણ અંગુઠે, મેરૂ ડગાવ્યો જાણ રે;
આપણ નમીએ નેહે નિશદિન, તે શ્રી વીર ભગવાનરે....ત્રીશલા૦

આમલકી ક્રિડામાં નક્કી, આવ્યો સુર અજ્ઞાન રે;
અતુળ બળ શ્રી જિનનું જાણી, નાઠો તજી નિજ માન રે....ત્રીશલા૦

સંગમ સુરના ઉપસર્ગોથી, અડગ રહ્યા ધૈર્યવાન રે;
કર્મ બિચારે બાંધ્યાના આંસુ, પાડે પ્રભુ ગુણવાન રે ...ત્રીશલા૦

ચંદનબાળા સતી સુકુમાળા, બાકુળાનું દાન રે;
લોહની બેડી તોડી, ઉદ્ધરી, ઉરમાં ધરીને ધ્યાન રે....ત્રીશલા૦

ગુણ અનંતા એ વીર કેરા, ગાવો થઈ મસ્તાન રે;
"ભક્તિ" ભાવે વીર ચરણમાં, આવી કરો ગુલતાન રે....ત્રીશલા૦

પરમાત્માનુ સ્તવન

વિનતડી મનમોહન મારી સાંભલો,
હું છું પામર પ્રાણી નીપટ અબુઝજો;
લાંબુ ટુંકુ હું કાંઇ જાણુ નહિ,
ત્રીભુવન નાયક તહારા ઘરનું ગુજજો.

વિનતડી. ॥ ૧ ॥

પેલા છેલા ગુણઠાણુાનો આંતરો,
તુજ મુજ માંહે આબેહુબ દેખાય જો;
અંતર મેરૂ સરસવ બીંદુ સીંધુનો,
શી રીતે હવે ઉભય સંધ સધાયજો.

વિનતડી ॥ ૨ ॥

દોષ અઢારે પાપ અઢારે તેં તજ્યા,
ભાવ દીશા પણ દુરે કીધ અઢારજો;
સઘળા દુર્ગણ પ્રભુજી મેં અંગીકર્યા,
શી રીતે હવે થાઉં એકાકારજો.

વિનતડી ॥ ૩ ॥

ત્રાસ વીના પણ. આણા માને તાહરી,
જડ ચેતન જે લોકાલોક મંડાણજો.
હું અપરાધી તુજ આણા માનું નહિ;
કહો સ્વામી કીમ્ પાંમુ નિર્વાણજો.

વિનતડી. ॥ ૪ ॥

અંતરમુખની વાતો વીસ્તારી કરૂં,
પણ ભીતરમાં કોરો આપોઆપજો;
ભાવ વીનાની ભક્તિ લુખી નાથજી,
આશિષ આપો, કાપો સઘળાં પાપજો.
વિનતડી. ॥ ૫ ॥

યાદૃશ આણુ સુક્ષ્મતર પ્રભુ તાહરી,
તાદૃશ રૂપે મુજથી કદીયે ન પળાયજો;
વાત વીચારી મનમાં ચીંતા મોટકી,
કોઇ બતાવો સ્વામી સરલ ઉપાયજો.
વીનતડી. ॥ ૬ ॥

અતિશય ધારી ઉપકારી પ્રભુ તું મલ્યો;
મુજ મન માંહે પુરો છે વિશ્વાસજો;
ધર્મ રત્ન ત્રણ નીર્મળ રત્ન આપજો,
કરજો આતમ પરામાતમ પ્રકાશજો.
વિનતડી. ॥ ૭ ॥

॥ શ્રી. નંદિષેણ મુનિની સઝાય ॥

ઢાલ–પહેલી.

રાજગ્રહી નગરીનો વાસી, શ્રેણીકનો સુત સુવિલાસી;
હો મુનિવર વૈરાગી
નંદિષેણ દેશના સુણી ભીનો, નાના કરતા વ્રત લીનો. હો.॥૧॥

ચારીત્ર નીત્ય ચોખું પાલે, સંજમ રમણીશું મહાલે; હો.
એક દીન જિન પાચે લાગી, ગૌચરીની અનુમતિ માગી. હો ॥૨॥

પાંગરીયો મુનિ વોહરેવા, ક્ષુધા વેદની કર્મ હરેવા; હો.
ઉંચ નીચ મધ્યમ કુલ મોટા; અટતો સંજમ રસ લોટા. હો. ॥૩॥
એક ઉંચો ધવલ ઘર દેખી. મુનિવર પેઠો શુદ્ધ ગવેષિ. હો.
તીહાં જઇ દીધો ધર્મ લાભ વેશ્યા કહે ઇંહાં અર્થ લાભ, હો. ॥૪॥
મુનિ મન અભિમાન આણી, ખંડ કરી નાખ્યું તરણું તાણી; હે
સોવન વૃષ્ટી હુઈ બાર કોડી, વેશ્યા વનીતા કહે કર જોડી. હો ॥૫॥

ઢાલ બીજી

થારે માથે પંચરંગી પાઘ સોનાનો છોગલો મારૂજી એ દેશી

થેં તો ઉભા રહીને, અરજ અમારી સાંભલો સાધુજી;
થેંતો મોટા કુલના જાણી, મુકી દયો આંબલો સાધુજી. ॥૧॥
થેં તો લઇ જાઓ સોવન કોડી, ગાડા ઉંટે ભરી સાધુજી;
નહિં આવે અમારે કામ, થ્હો પાછા ફરી સાધુજી. ॥૨॥
થારે કેસારીયે કસબીને, કપડે મોહી રહી સાધુજી;
થારી મૂર્તિ મોહનગારી, જગતમાં સોહી રહી સાધુજી. ॥૩॥
થારી આંખડીયારોનીકો, પાણી લાગણો સાધુજી;
થારો નવલો જોબન વેષ, વિરહ દુખ ભાંગણો. સાધુજી ॥૪॥
એતો જંત્ર જડીત, કપાટ કુંચી મે કર ગ્રહી; સાધુજી
મુનિ વળવા લાગ્યો જામ કે, આડી ઉભી રહી. સાધુજી ॥૫॥
મેંતો ઓછી સ્ત્રીની જાત, મતી કરી પાછલી; સાધુજી
થેંતો સુગુણ ચતુર સુજાણ, વીચારો આગલે. સાધુજી ॥૬॥
થેંતો ભોગ પુરંદર, હું પણ સુંદરી સારી સાધુજી
થેં તો પહેરો નવલા વેષ, ઘરેણા જરતરી. સાધુજી ॥૭॥

મણી મુક્તાફલ મુગટ, બીરાજે હેમના; સાધુજી
અમે સજીયે સોલ સણગાર કે, પીઉ રસ અંગના. સાધુજી ॥૮॥
જે હોય ચતુર સુજાણ કે, કદીયે ન ચુકસે; સાધુજી
એહવો અવસર સાહેબ, કદીયે ન આવસે. સાધુજી ॥૯॥
એમ ચિંતે ચીત્ત મોઝાર કે, નંદિષણ વાહલો; સાધુજી
રહેવા ગણીકાને ધામ કે, થઈને નાહલો સાધુજી. ॥૧૦॥

ઢાલ ત્રીજી

રાગ. પ્રથમ ઢાલ પ્રમાણે

ભોગ કરમ ઉદયે તસ આવ્યો, શાસન દેવીએ સંભલાવ્યો;
હો મુનિવર વૈરાગી.
રહયો બાર વરસ તસ આવાસે, વેષ મેલ્યો એકણ પાસે. હો. ॥૧॥
દસ નર દીન પ્રતિ બુઝે, દીન એક મુરખ નવી બુઝે; હો.
બુઝવતા હુઈ બહુ વેળા, ભોજનની થઇ અવેળા. હો. ॥૨॥
કહે વેશ્યા ઉઠો સામી, એહ દસમો ન બુઝે કામી; હો.
વેશ્યા વનીતા કહે ધસ મસતી, આજે દસમા તુંમે એમ હસતી.
હો. ॥૩॥
એહ વચણ સુણીને ચાલ્યો, ફરી સંજમશું મન વાળ્યો; હો.
વેષ લઈ ગયો જિન પાંસે, ફરી સંજમ લીયો ઉલ્લાસે. હો ॥૪॥
ચારીત્ર નીત્ય ચોખું પાલી, દેવલોકે ગયો દેઈ તાલી; હો.
તપ જપ સંજમ કીયા સાધી, ઘણા જીવને પ્રતિબોધી. હો. ॥૫॥
જયવીજય ગુરૂનો શીસ, તસ હરખ નમે નીશદીશ; હો.
મેરૂવિજય એમ બોલે, એહવા ગુરૂને કુણ આવે તોલે. હો. ॥૬॥

સમાપ્ત.

